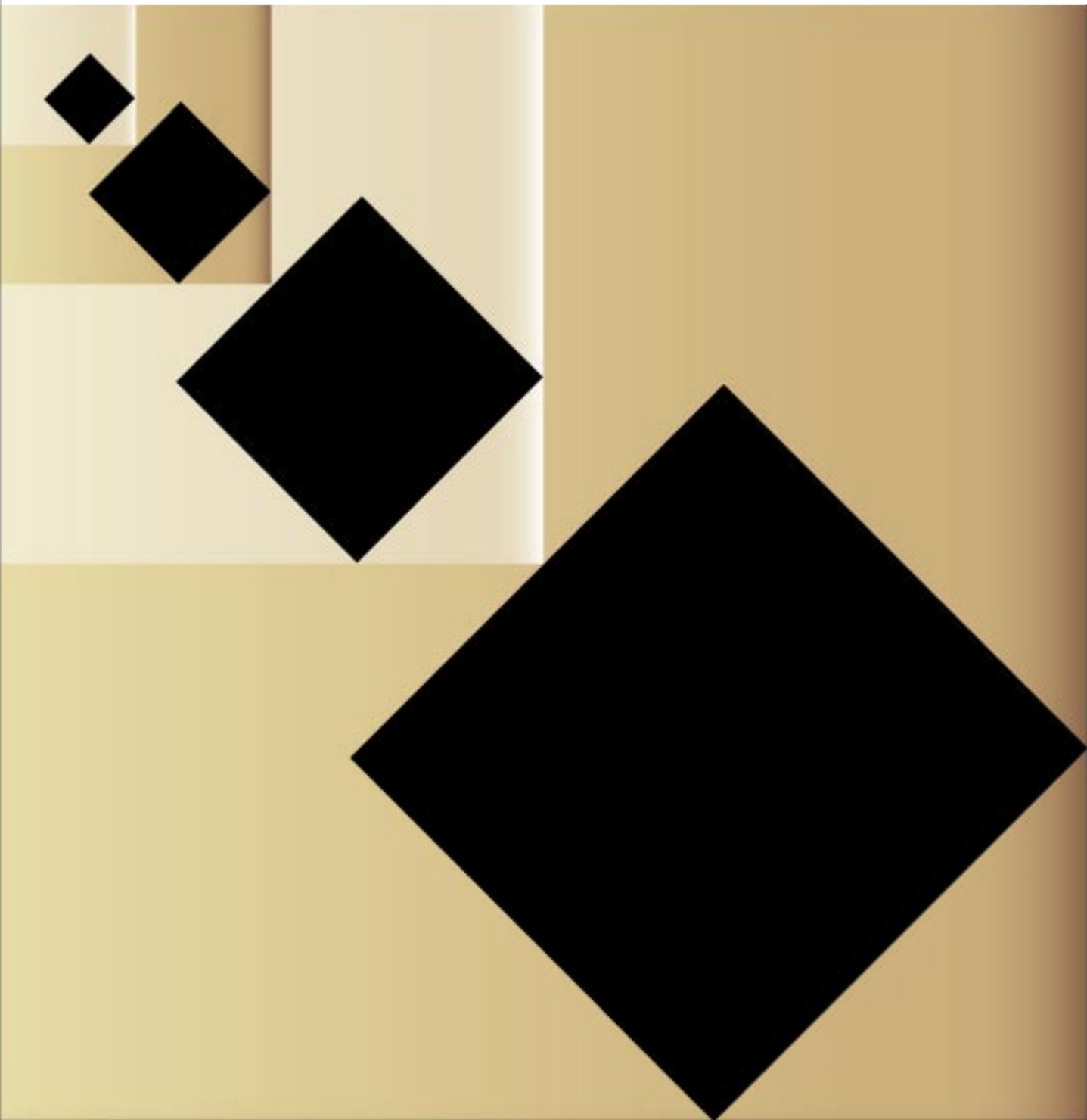


# KINDERMISHANDELING

Leiden Attachment Research Program

**M.H. van IJzendoorn / P. Prinzie / E.M. Euser / M.G. Groeneveld / S. N. Brilleslijper-Kater  
A.M.T. van Noort-van der Linden / M.J. Bakermans-Kranenburg / F. Juffer / J. Mesman  
M. Klein Velderman / M. San Martin Beuk**





Leiden University

**CASIMIR**  

---

**PUBLISHERS**

Vormgeving: Bental\_Bommeljé ([www.bentalbommelje.com](http://www.bentalbommelje.com))

Beeld voorkant: Bental\_Bommeljé - vrije bewerking op schilderij van Theo van Doesburg, 'Arithmetic Composition' (1930)

*Kindermishandeling in Nederland Anno 2005:*

**De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen  
en Jeugdigen (NPM-2005)**

[www.LeidenAttachmentResearchProgram.eu](http://www.LeidenAttachmentResearchProgram.eu)

Algemene en Gezinspedagogiek – Datatheorie  
Universiteit Leiden

**M.H. van IJzendoorn  
P. Prinzie  
E.M. Euser  
M.G. Groeneveld  
S. N. Brilleslijper-Kater  
A.M.T. van Noort-van der Linden  
M.J. Bakermans-Kranenburg  
F. Juffer  
J. Mesman  
M. Klein Velderman  
M. San Martin Beuk**

*Met medewerking van:*  
P.C. Ohlsen-Koole

*Op verzoek van:*  
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum  
van het Ministerie van Justitie

 2007 WODC

Ministerie van Justitie. Auteursrecht voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

## Navigatie:

Klik in de inhoudsopgave op de hoofdstuk- of paragraaftitel om naar de betreffende pagina te gaan.

Klik op de rode ruit bovenaan de pagina (  ) om terug te gaan naar de inhoudsopgave.

# Inhoud

|  |   |
|--|---|
| <b>Voorwoord</b>   |  |
| <b>Samenvatting</b>  | <b>13</b>   |
| <b>Summary</b>   | <b>15</b>   |
| <b>Uitgebreide samenvatting</b>  | <b>17</b>   |
| <b>1. Inleiding</b>  | <b>29</b>   |
| 1.1. Doel en belang onderzoek  | 33  |
| 1.2. Onderzoeksvragen  | 33  |
| 1.3. Opzet van het onderzoek   | 33  |
| 1.4. Gebruik van vragenlijsten in onderzoek naar kindermishandeling                      | 34  |
| <b>2. Kader van het onderzoek</b>  | <b>39</b>   |
| 2.1. Geschiedenis van de NIS   | 41  |
| 2.2. Doel van de NIS   | 41  |
| 2.3. Methodologie van de NIS   | 42  |
| 2.3.1. Steekproeftrekking  | 43  |
| 2.3.2. Definities binnen de NIS  | 43  |
| 2.3.3. Ontdubbeling  | 44  |
| <b>3. De Nationale Prevalentiestudie Kindermishandeling (NPM-2005): NIS in Nederland</b> | <b>45</b>   |
| 3.1. Prevalentie en incidentie   | 48  |
| 3.2. Steekproeftrekking  | 48  |
| 3.3. Steekproefgrootte   | 51  |
| 3.4. Informanten   | 53  |
| 3.5. Respons   | 56  |
| 3.6. Informatiesessie voor de informanten  | 56  |
| 3.7. De vragenlijst  | 59  |



|  |           |
|--|-----------|
| <b>4. De definities van kindermishandeling</b>   | <b>61</b> |
| 4.1. Definities van kindermishandeling   | 63        |
| 4.2. Aanpassing definities ten behoeve van de codering   | 66        |
| 4.3. Aanwijsbare en vermoedelijke schade van kindermishandeling                                    | 67        |
| 4.4. Betrouwbaarheid van de signaleringen  | 68        |
| 4.5. Intercodeur betrouwbaarheid   | 70        |
| <b>5. Methodologie</b>   | <b>71</b> |
| <b>6. Prevalentie van kindermishandeling</b>   | <b>79</b> |
| 6.1. Schattingen van het aantal mishandelde kinderen in Nederland (NPM-2005)                       | 81        |
| 6.2. Schatting van het aantal mishandelde kinderen in Nederland (AMK)                              | 85        |
| 6.3. Prevalentie van de verschillende vormen van mishandeling in Nederland                         | 90        |
| 6.4. Betrouwbaarheid van de NPM-2005 schattingen   | 90        |
| <b>7. Kenmerken van mishandelde kinderen en van gezinnen waarin kindermishandeling plaatsvindt</b> | <b>93</b> |
| 7.1. Vergelijking met de representatieve Netherlands Kinship Panel Study (NKPS)                    | 95        |
| 7.2. De opleiding van ouders van mishandelde kinderen  | 97        |
| 7.3. Werkloosheid van de ouders van mishandelde kinderen   | 100       |
| 7.4. Etnisch-culturele achtergrond van de mishandelde kinderen                                     | 102       |
| 7.4.1. Discriminatie?  | 102       |
| 7.4.2. Etnisch-culturele achtergrond en type kindermishandeling                                    | 105       |
| 7.5. Alleenstaand ouderschap   | 106       |
| 7.6. Stief- en adoptiegezinnen   | 107       |
| 7.7. Gezinsgrootte   | 108       |
| 7.8. Leeftijd van de mishandelde kinderen  | 110       |
| 7.9. De combinatie van etnisch-culturele herkomst en gezinskenmerken                               | 112       |
| 7.9.1. Etnisch-culturele achtergrond en SES  | 112       |
| 7.9.2. Etnisch-culturele achtergrond en gezinsgrootte  | 114       |
| 7.9.3. Etnisch-culturele achtergrond en alleenstaand ouderschap                                    | 114       |
| 7.9.4. Etnisch-culturele achtergrond en stiefouderschap  | 115       |
| 7.10. De combinatie van opleidingsniveau en gezinskenmerken  | 115       |
| 7.10.1. Opleiding en stiefouderschap   | 115       |
| 7.10.2. Opleiding en alleenstaand ouderschap   | 116       |
| 7.10.3. Opleiding en gezinsgrootte   | 116       |
| 7.11. Werkloosheid en alleenstaand ouderschap  | 116       |
| 7.12. Overzicht van risicofactoren voor kindermishandeling   | 117       |



|  |            |
|--|------------|
| <b>8. Kenmerken van daders van kindermishandeling</b>  | <b>119</b> |
| 8.1. Relatie van de dader tot het kind   | 122        |
| 8.2. Gender van de dader   | 125        |
| 8.3. Werkloosheid van de dader   | 126        |
| 8.4. Leeftijd van de daders  | 128        |
| 8.5. Opleidingsniveaus en SES van de daders  | 130        |
| 8.6. Etnisch-culturele achtergrond van daders  | 131        |
| 8.7. Samenhang tussen de verschillende kenmerken   | 133        |
| 8.7.1. Opleiding en etnisch-culturele achtergrond  | 134        |
| 8.7.2. Stiefouderschap en etnisch-culturele achtergrond  | 134        |
| 8.7.3. Stiefouderschap en opleiding  | 135        |
| <b>9. Kenmerken van kindermishandeling geregistreerd door Advies- en Meldpunten Kindermishandeling</b> | <b>137</b> |
| 9.1. AMK en NPM-2005: Overlap in meldingen?  | 139        |
| 9.2. Kenmerken van de mishandelde kinderen   | 140        |
| 9.2.1. Gender  | 140        |
| 9.2.2. Leeftijd  | 141        |
| 9.2.3. Gezinsgrootte   | 143        |
| 9.2.4. Gezinskenmerken   | 144        |
| 9.2.5. Etnisch-culturele achtergrond   | 146        |
| 9.2.6. Etnisch-culturele achtergrond en gezinskenmerken  | 148        |
| 9.2.6.1. Etnisch-culturele achtergrond en gezinsgrootte  | 148        |
| 9.2.6.2. Etnisch-culturele achtergrond en alleenstaand ouderschap                                      | 148        |
| 9.2.6.3. Etnisch-culturele achtergrond en stiefgezinnen  | 148        |
| 9.2.7. Stiefouderschap en gezinskenmerken  | 149        |
| 9.2.7.1. Stiefgezin en gezinsgrootte   | 149        |
| 9.2.7.2. Stiefgezin en etnisch-culturele achtergrond   | 149        |
| 9.2.8. Fysieke of mentale handicaps  | 150        |
| <b>10. De prevalentie van kindermishandeling in Nederland</b>  | <b>153</b> |
| <b>Discussie en conclusies</b>   |            |
| <b>Literatuur</b>  | <b>173</b> |





# Bijlagen

De bijlage zijn digitaal verkrijgbaar op: [www.LeidenAttachmentResearchProgram.eu](http://www.LeidenAttachmentResearchProgram.eu)

- Bijlage 1.** Formulier voor signalering van mishandeling
- Bijlage 2.** Verschillende typen mishandeling
- Bijlage 3.** NSCK gegevens
- Bijlage 4.** Uitnodigingsbrief basisscholen
- Bijlage 5.** Opzet informatiesessie van de informanten
- Bijlage 6.** Schriftelijke handleiding voor informanten
- Bijlage 7.** Toelichting bij het formulier voor signalering van mishandeling
- Bijlage 8.** Aanpassing jaarschatting
- Bijlage 9.** Prevalentieschatting per informantengroep
- Bijlage 10.** Prevalentieschatting per type mishandeling
- Bijlage 11.** Betrouwbaarheidsintervallen per type mishandeling
- Bijlage 12.** Betrouwbaarheidsintervallen per informantengroep
- Bijlage 13.** Uitgenodigde en deelnemende organisaties en informanten
- Bijlage 14.** Kenmerken van het mishandelde kind en type mishandeling in multivariaat perspectief: de AMK gegevens onder de loep
- Bijlage 15.** De samenstelling van de begeleidingscommissie



# Voorwoord

De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005) is de eerste studie naar de omvang en aard van mishandeling van kinderen en jeugdigen van 0-17 jaar in Nederland. Kindermishandeling is in deze studie omschreven als alle (psychische of fysieke) verwaarlozing en geweldpleging tegen kinderen en jeugdigen door of vanwege hun ouders of andere verzorgers.

Voorliggend rapport is de verkorte versie van het eindrapport over de opzet, onderzoeksmethoden, en uitkomsten van de NPM-2005. De onderzoeksgroep is de volgende personen erkentelijk voor hun bijdragen aan dit project: A.A. Burggraaf, J.C. Hoogveld en R. Mom voor hun assistentie bij de dataverzameling en -verwerking, B.J. van Os adviseerde over de Wilson betrouwbaarheidschattingen. Patricia Ohlsen-Koole is regionaal coördinator preventie kindermishandeling bij het expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO); zij adviseerde ons bij de ontwikkeling en uitvoering van de instructie voor informanten. Mariska Klein Velderman was als medewerker aan de NPM-2005 verbonden voordat ze naar TNO Kwaliteit van Leven (Leiden) overstapte. Zij werkte mee aan de dataverzameling. Peter Prinzie was als projectleider bij alle onderzoeksfasen betrokken en is sinds augustus 2006 aan de Universiteit Utrecht verbonden.

Dit onderzoek werd uitgevoerd op verzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), op aanvraag van de Directie Justitieel Jeugdbeleid (DJJ) van het ministerie van Justitie en de Directie Jeugdbeleid (DJB) van het ministerie van VWS.

De studie is voor ongeveer eenderde deel gefinancierd door DJJ, DJB, en het WODC. Zonder de ruimhartige financiële, materiële en personele ondersteuning door de Universiteit Leiden en NWO (middels de Spinozapremie) ter dekking van het resterende deel van het budget zou deze studie niet hebben kunnen plaatsvinden. Onze dank gaat natuurlijk vooral uit naar de 1121 professionals die in allerlei sectoren van de samenleving beroepsmatig met kinderen te maken hebben en die bereid waren aan deze studie mee te werken. Hun observaties vormen het fundament van deze prevalentiestudie. De onderzoeksgroep is de begeleidingscommissie erkentelijk voor haar bijdrage aan de totstandkoming van dit verslag (zie Bijlage 15). Uiteraard is de onderzoeksgroep verantwoordelijk voor de inhoud van dit eindrapport.

Op onze website [www.LeidenAttachmentResearchProgram.eu](http://www.LeidenAttachmentResearchProgram.eu) zijn de Bijlagen te vinden waarnaar in dit boek wordt verwezen.

**M.H. van Ijzendoorn**

namens de onderzoeksgroep  
([vanijzen@fsw.leidenuniv.nl](mailto:vanijzen@fsw.leidenuniv.nl))



# Samenvatting

## De aanleiding

Hoe vaak komt kindermishandeling voor? Al meer dan drie decennia staat het probleem van kindermishandeling in het middelpunt van de politieke en maatschappelijke belangstelling. Toch was tot op heden niet bekend hoe omvangrijk dit probleem nu eigenlijk is. Jarenlang is genoeg genomen met globale schattingen (50.000 ~ 80.000 gevallen), gebaseerd op Amerikaanse studies. De *Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen* (NPM-2005) is de eerste Nederlandse studie naar de prevalentie van kindermishandeling.

## Opzet van de studie

De NPM-2005 maakt gebruik van meer dan 1.100 informanten die geografisch over alle delen van Nederland zijn gespreid. De informanten zijn professionals die beroepsmatig met kinderen te maken hebben in allerlei sectoren van de samenleving zoals onderwijs, opvoedingsondersteuning, juridische en sociaal-medische zorg. Ze zijn ten behoeve van deze prevalentiestudie geïnstrueerd in het gebruik van een meetinstrument met nauwkeurige omschrijvingen van de diverse vormen van fysieke en emotionele kindermishandeling. Op deze wijze is voor iedere informant duidelijk wat kindermishandeling is en wat niet. Ook is gebruik gemaakt van de formele registraties van kindermishandeling in 2005 door de 17 Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK).

## De prevalentie van kindermishandeling: 107.200 gevallen

In deze NPM-2005 studie wordt de omvang van kindermishandeling geschat op 107.200 gevallen. De prevalentie voor 2005 is daarmee ongeveer 30 gevallen van kindermishandeling op iedere 1.000 kinderen. De meerderheid van de gevallen betreft vormen van verwaarlozing, te weten fysieke en emotionele verwaarlozing en verwaarlozing van het onderwijs. De schatting van het aantal slachtoffers van seksuele mishandeling is ruim 4.700 gevallen; seksuele mishandeling is daarmee kwantitatief gezien de minst omvangrijke vorm van kindermishandeling. Fysieke mishandeling komt in ruim 19.000 gevallen voor. Bijna een kwart van de slachtoffers van kindermishandeling ondergaat seksuele en/ of fysieke mishandeling.

De prevalentiecijfers zijn gebaseerd op gevallen van kindermishandeling die zich hebben voorgedaan in 2005. Kinderen die in de jaren voorafgaand aan 2005 zijn mishandeld maar niet meer in 2005 zelf, zijn niet meegeteld. De prevalentie van kindermishandeling over de gehele jeugdfase ('life-time prevalence') is zonder twijfel groter dan de prevalentie voor 2005. De prevalentiecijfers zijn nadrukkelijk schattingen met een *foutenmarge*. Voor de schatting van het totale aantal gevallen van kindermishandeling moet een marge van ongeveer 5.000 gevallen meer of minder in acht genomen worden. De prevalentie van 30 gevallen van kindermishandeling per 1000 kinderen is vergeleken met soortgelijke studies in het buitenland aan de hoge kant. Zo is de prevalentie van kindermishandeling in de Verenigde Staten met een soortgelijke methode geschat op 23 gevallen per 1000 kinderen. Studies met vragenlijsten ingevuld door potentiële slachtoffers leiden tot veel hogere schattingen van gemiddeld bijna 200 gevallen per 1.000 kinderen maar zelfrapportage is een omstreden methode in het ingewikkelde onderzoek naar kindermishandeling.



## Risicofactoren

Het risico op kindermishandeling is bijna 7 keer groter in gezinnen met *zeer laag opgeleide ouders*, terwijl *werkloosheid* van beide ouders het risico ruim 5 keer vergroot. Ook *allochtone achtergrond* betekent een ongeveer 3,5 keer verhoogd risico op kindermishandeling, maar dat verhoogde risico valt grotendeels weg als opleiding wordt verdisconteerd. Een *groter gezin* (drie of meer kinderen) en *alleenstaand ouderschap* verdubbelen het risico op kindermishandeling. Deze risicofactoren zijn niet nieuw of verrassend, maar behoren tot de gezinskenmerken die in dit verband doorgaans worden genoemd. Nieuw is de nauwkeurige bepaling van de omvang van deze risicofactoren, en de mogelijkheid van onderlinge vergelijking. Nieuw is ook dat blijkt dat zeer lage opleiding de invloed van allochtone achtergrond als risicofactor naar de achtergrond duwt. Laag opleidingsniveau vormt dus een belangrijker risico dan afkomst uit een etnisch-culturele minderheid.

## Preventie van kindermishandeling

Werkloze ouders en ouders met een afgebroken opleiding na de basisschool maken zich relatief het meest schuldig aan kindermishandeling. Gezien de grote invloed van risicofactoren die samenhangen met opleiding en werk ligt het voor de hand te pleiten voor effectief *scholings- en werkgelegenheidsbeleid*. Dat zal ook de prevalentie van kindermishandeling doen verminderen, zo verwachten we, hoewel een causaal verband tussen risicofactoren en kindermishandeling niet is aangetoond. Ook vindt relatief vaak kindermishandeling plaats in gezinnen met alleenstaande ouders en in grotere gezinnen. *Opvoedingsondersteuning* kan hier wellicht soelaas bieden. Brede inzet van gedragsgerichte preventieve interventies kan ouders beter toerusten voor de zware taak van opvoeden. Consultatiebureaus hebben een unieke rol in het volgen van kinderen en hun ouders gedurende de eerste levensjaren, en kunnen toegerust worden om op verantwoorde wijze opvoedingsondersteuning gestalte te geven.

## Herhaalde peilingen

Herhaalde peilingen van de prevalentie van kindermishandeling in Nederland is nodig, met de hier beproefde benadering van informanten. Deze monitor van kindermishandeling geeft een voldoende betrouwbaar beeld van de prevalentie om de invloed van overheidbeleid, van gewijzigde bevolkingsamenstelling, of van veranderde mentaliteit bij ouders te kunnen registreren. De Amerikaanse overheid financiert nu al enkele tientallen jaren de kostbare prevalentiemetingen van de National Incidence Studies (NIS) via het United States Department of Health and Human Services. Blijkbaar vindt de Amerikaanse overheid het tot haar taak behoren om de ontwikkelingen in de prevalentie van kindermishandeling op de voet te volgen. De vraag is waarom dat (tot voor kort) niet het geval was in Nederland en in andere Europese landen. De reden kan in ieder geval niet zijn dat hier het probleem van kindermishandeling verwaarloosbaar klein zou zijn. Met 107.200 gevallen van kindermishandeling per jaar steekt Nederland helaas niet gunstig af ten opzichte van de Verenigde Staten van Amerika.

# Summary

## **Why conduct a Netherlands' prevalence study on maltreatment of youth?**

How often does child abuse and neglect (CAN) occur in the Netherlands? For more than three decades the prevalence and prevention of CAN have been among the most hotly debated problems in Dutch politics and public opinion. Nevertheless, the prevalence of CAN was an unknown parameter in these discussions. The widely accepted but rather rough estimate of 50,000 ~ 80,000 cases of child maltreatment per year were based on American studies (in particular the National Incidence Studies, or NIS). The current Netherlands' Prevalence study of Maltreatment of youth (NPM-2005) is the first systematic and nation-wide effort to examine the prevalence of CAN in our country.

## **The design of the study**

The NPM-2005 used more than 1,100 carefully selected informants ('sentinels') across all major regions of the Netherlands. The informants were professionals working with children, and recruited from various health care, child care and educational institutions in society. The informants were instructed in the use of a uniform registration system for CAN, based on detailed definitions and descriptions of the various forms of maltreatment. The overall definition of CAN was derived from Dutch law, and specific descriptions were taken from coding forms used in the American NIS. In addition, the formal registrations of all Dutch Child Protection Services ('Advies- en Meldpunten Kindermishandeling', AMK) during 2005 were included in the final estimates of the prevalence rates.

## **The prevalence of child abuse and neglect**

In the current NPM-2005 study the prevalence of CAN is estimated to be 107,200 cases in the year 2005. This is a prevalence of 30 cases of maltreatment per 1,000 children in the age range of 0-17. The majority of the maltreated children suffered from neglect, in particular physical, emotional, or educational forms of neglect. About 4,700 children were victims of sexual abuse which is 1.3 cases per 1,000 children. Physical maltreatment occurred in more than 19,000 cases. Almost a quarter of the child abuse or neglect victims suffered from sexual and/or physical abuse.

The estimates for prevalence are based on maltreatment cases observed in 2005. Children who were maltreated in the years before 2005 but not in 2005 itself, were not counted. The 'life-time' prevalence of CAN across the childhood and adolescent years, therefore, must be larger than the prevalence across one year established in the NPM-2005. Because cases observed to be maltreated in 2005 were possibly abused in the preceding years as well, we cannot claim to have computed incidence figures. The number of children who have been maltreated should be considered a point estimate with a confidence interval. This interval is about 5,000 cases more or 5,000 cases less than we actually found. The prevalence of 30 maltreatment cases per 1,000 children is rather high compared to similar figures in other countries. In the United States of America the prevalence of CAN established with a comparable method has been estimated to be 23 cases per 1,000 children. Prevalence studies using retrospective questionnaires to ask children about their maltreatment experiences produced on average almost 200 CAN cases per 1,000 children. It is argued that self-reported CAN is less valid than observations by well-instructed professionals.



### **Risk factors**

In families with very low educated parents the risk for child abuse and neglect increases almost 7-fold. When both parents are jobless the risk is more than 5 times larger. In families with parents from ethnic minorities the risk for child abuse and neglect is about 3.5 times larger, but when their lower educational level is taken into account the risk becomes much smaller. A larger family (three or more children) and single parenthood double the risk for CAN. These risk factors are neither new nor surprising but belong to the 'usual suspects'. The influence of the various risk factors can now be compared, and the potential effectiveness of (preventive) interventions dealing with the different risks can be evaluated.

### **Prevention of child maltreatment and neglect**

Parents without a job and with minimal education are at risk for maltreating their children. Of course, causal relations cannot be established and specific interventions have not yet been evaluated. Nevertheless, it is argued that because of the high risks involved in lack of education and work, adequate socio-economic and educational policies to create more jobs and to stop school drop-out are of crucial importance, also for the prevention of child abuse and neglect. Family constellation is also related to CAN. In families with single parents and in larger families, relatively high risks for child abuse and neglect have been found. Parenting support might provide some relief here, and may constitute an effective preventive intervention. Well-baby clinics may have a unique role as provider of such support as they reach nearly all parents with infants and young children. Further research into the effectiveness of parent training, based on video-feedback and focusing on sensitive discipline, should be stimulated.

### **Repeated prevalence studies to monitor CAN**

Repeated assessments of the prevalence of child abuse and neglect in the Netherlands is necessary, on the basis of the NPM approach that was implemented in the current study. Periodic assessments may provide sufficient information to evaluate the influence of policy changes, changes in the composition of the Dutch population, or changes in the child rearing attitudes of parents. For several decades the US government finances the expensive National Incidence Studies (NIS) through the United States Department of Health and Human Services. Clearly, the US government considers it to be her task to monitor the development of CAN carefully. Why has this not been the case in the Netherlands (or in other European countries for that matter)? The reason can not be the low prevalence of child abuse and neglect in the Netherlands, as is documented in the current study. With a prevalence rate of 30 per 1,000 children the Netherlands surpasses the USA. What is needed is a European initiative to implement CAN prevalence studies in the various countries in order to facilitate the comparison of country-specific policies to curb child maltreatment.



# Uitgebreide Samenvatting

De publicatie van het artikel 'The battered child syndrome' in 1962 door de Amerikaanse kinderarts Henry Kempe en enkele collega's (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller, & Silver, 1962) is het begin gebleken van een sterke maatschappelijke en wetenschappelijke herleving van de belangstelling voor het begrip kindermishandeling. Hadden sommige radiologen (Caffey, 1946; Astley, 1953) al geschreven over raadselachtige afwijkingen bij zeer jonge kinderen, zoals het 'general bone disease', een structurele broosheid van het bot die makkelijk tot kwetsuren kon leiden, Kempe e.a. verklaarden dit raadsel door het in verband te brengen met fysiek geweld. Vrij snel mengden ook gedragswetenschappers zich in de discussie en werd het niet meer als slechts medisch probleem gezien maar ook als pedagogisch en psychologisch probleem. Kindermishandeling werd al gauw beschouwd als een symptoom van disfunctionerende relaties binnen het gezin. De term kindermishandeling fungeerde vervolgens als verzamelnaam voor elke vorm van een voor het kind schadelijk handelen (of nalatigheid in het handelen) door een voor hem verantwoordelijke volwassene.

In Nederland kreeg kindermishandeling meer geïnstitutionaliseerde maatschappelijke belangstelling met de oprichting van de Vereniging tegen Kindermishandeling (VKM - staat nu voor Stichting Voorkoming van Kindermishandeling) in 1970, en die van de eerste bureaus Vertrouwensarts inzake Kindermishandeling in 1972. Deze zijn in 2000 opgegaan in AMK's; Advies- en Meldpunt Kindermishandeling. Sindsdien is de aandacht voor dit probleem blijven toenemen. In de afgelopen dertig jaar is aanvankelijk vooral in de Verenigde Staten maar daarna ook in ons land steeds meer wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd. Ook is er in de klinische praktijk veel ervaring opgedaan met diagnostiek, hulpverlening en preventie van kindermishandeling, hoewel de validiteit en effectiviteit ervan niet altijd wetenschappelijk aangetoond is.

Kindermishandeling werd steeds meer gezien als de aantasting van de integriteit van het kind als persoon. Zo schreef de Raad voor het Jeugdbeleid in 1988 in de nota Kindermishandeling vermeldenswaard: 'Vanuit de erkenning van het grondrecht van de integriteit van het eigen lichaam, vanuit het erkennen en waarderen van de persoonlijkheid van jongeren en kinderen, en vanuit een visie op opvoeding volgens het persoonsmodel, komt de Raad tot de conclusie dat het gebruik van geweld tegen kinderen afgewezen moet worden en niet verdedigbaar is.' Op 20 november 1989 werd in New York het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties opgesteld, dat op 8 maart 1995 voor Nederland in werking trad. Artikel 19 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind verplicht de overheid alle passende maatregelen te nemen ter bescherming van kinderen tegen alle vormen van geweld, misbruik of verwaarlozing.

Het begrip kindermishandeling kent vele verschillende definities en de definities die er zijn worden steeds aangepast en verscherpt. Voor elk wetenschappelijk onderzoek wordt opnieuw een omschrijving bepaald. In 2005 is de volgende definitie van kindermishandeling vastgelegd in de Wet op de Jeugdzorg: Kindermishandeling is "...elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief



of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel” (Wet op de Jeugdzorg, artikel 1, lid m). Vooral van belang hierbij is de relatie van afhankelijkheid of onvrijheid van het kind ten opzichte van diegene door wie het wordt mishandeld. Het is deze wettelijk verankerde omschrijving van kindermishandeling die leidraad is geweest in voorliggende studie.

Ondanks de alom erkende invloed van mishandeling op de ontwikkelingskansen van kinderen is tot op heden niet bekend hoeveel kinderen in Nederland het slachtoffer ervan zijn. Er zijn wel schattingen van de prevalentie, maar deze zijn gebaseerd op extrapolaties van buitenlandse gegevens naar de Nederlandse situatie zonder dat hiernaar empirische studie is verricht. Deze schattingen, die uiteenlopen van 50.000 tot 80.000 gevallen van mishandeling per jaar, zijn voornamelijk gebaseerd op Amerikaans onderzoek (United States Department of Health and Human Services, DHHS, 1988) dat uitgaat van een inventarisatie bij zowel de Child Protection Services (CPS) als bij de kinderbescherming, jeugdhulpverlening, scholen, kinderdagverblijven, ziekenhuizen en politie.

## **De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005)**

Het doel van de NPM-2005 is inzicht verschaffen in de prevalentie van verschillende typen van kindermishandeling in Nederland, mede met het oog op het omlijnen van risicogroepen ten behoeve van het gericht opzetten van preventie- en interventieprogramma's. Ook wordt hier de basis gelegd voor de ontwikkeling van een periodieke monitor waarmee de invloed van beleid en hulpverlening kan worden getraceerd.

In dit onderzoek geven we antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- Hoe vaak komt kindermishandeling in Nederland voor?
- Welke typen mishandeling komen voor?
- Wat kenmerkt de slachtoffers van kindermishandeling?
- Wat kenmerkt de daders van kindermishandeling?
- In welke gezinssituaties doet kindermishandeling zich voor?

In de Amerikaanse onderzoeksliteratuur worden schattingen over de omvang van kindermishandeling vaak vergeleken met 'het topje van de ijsberg', omdat slechts een beperkt deel van kindermishandeling zichtbaar is (Creighton, 2002). Voor de zichtbaarheid van kindermishandeling worden vijf niveaus onderscheiden: (1) gevallen gemeld bij CPS (vergelijkbaar met de Nederlandse AMK's); (2) gevallen gemeld bij andere overheidsinstanties (bijv. politie, rechtbank); (3) gevallen gemeld door professionelen die niet tot een justitiële instantie behoren (bijv. scholen, dagopvang, huisartsen, ziekenhuizen, consultatiebureaus, sociale voorzieningen, geestelijke gezondheidszorg); (4) gevallen bekend binnen de maatschappij (buren, gezinsleden, familieleden) die niet gemeld worden bij 1 of 2; (5) alle overige, onbekende gevallen van kindermishandeling (National Incidence Studies of Child



Abuse and Neglect (NIS); Creighton, 2002, p. 5). In de NIS en NPM-2005 worden uitsluitend de eerste drie niveaus bestreken, de laatste twee niveaus blijven buiten beschouwing. De NIS-methode is gebaseerd op melding van gevallen van kindermishandeling door professionals die beroepshalve met kinderen en jeugdigen werken, en door deskundigen op het terrein van kindermishandeling werkzaam bij Child Protection Services (CPS), het Amerikaanse equivalent van onze Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK).

De NIS-aanpak voor het verzamelen van gegevens werd binnen dit onderzoek zo getrouw mogelijk gerepliceerd omdat deze benadering haar waarde heeft bewezen in drie grootschalige NIS studies in de Verenigde Staten. Dit betekent concreet dat de steekproeftrekking van de professionals analoog aan de procedure van de NIS gebeurde, dat dezelfde definities van mishandeling/verwaarlozing gehanteerd werden en dat dezelfde registratieformulieren werden gebruikt (zie vervolg voor details). In de NPM-2005 is de benadering wel aangepast aan de specifiek Nederlandse organisatie van de zorg en het onderwijs, en zijn er ook enkele veranderingen aangebracht in de omschrijvingen van kindermishandeling zodat betrouwbare scoring beter mogelijk werd. Vooral de wijze waarop de verzamelde gegevens zijn bewerkt tot populatieschattingen is in de NPM-2005 transparant gemaakt en sterk gewijzigd, waardoor de schattingen nauwkeuriger zijn dan in de NIS mogelijk was.

De prevalentie van kindermishandeling kan geschat worden op de eerste drie niveaus van signalering, dat wil zeggen:

1.

Kinderen die gemeld worden bij Advies en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's). Het AMK is voor de Nederlandse situatie de meest vergelijkbare instantie met de Amerikaanse CPS. Evenals bij de CPS worden ook bij het AMK kinderen gemeld van wie een vermoeden bestaat dat zij worden mishandeld, met dien verstande dat er in de VS een meldplicht geldt, terwijl er in Nederland sprake is van een meldrecht. In Nederland bestaat een meldcode (Baeten, 2002; 2004) en geen meldplicht voor kindermishandeling. In eerste instantie zou men daarom lagere cijfers bij de AMK's dan bij de CPS verwachten, maar dat hoeft niet zo te zijn. Meldplicht houdt ook in dat de mishandeling juridisch bewijsbaar moet zijn en dat kan betekenen dat men minder snel meldt. Het kan dus een voordeel zijn dat in Nederland geen meldplicht is.

2.

Kinderen die niet gemeld zijn bij AMK's, maar die bekend zijn bij andere instanties zoals politie of rechtbank.

3.

Kinderen die noch bij AMK's noch bij andere instanties bekend zijn, maar die zijn gesignaleerd door andere informanten zoals leerkrachten, medewerkers van consultatiebureaus, of leidsters in kinderdagverblijven.



Dit betekent ook dat de schattingen voor de prevalentie van kindermishandeling in Nederland nu voor het eerst kunnen worden vergeleken met de schattingen van de NIS voor de VS.

### **Prevalentie en incidentie**

Het is van belang het onderscheid tussen de termen 'incidentie' en 'prevalentie' te noemen. Soms lijken deze termen uitwisselbaar te zijn, maar dat is niet het geval. De onderzoeksaanpak is overgenomen van de NIS, die de National Incidence Study heet. Wat echter daadwerkelijk onderzocht wordt in de NIS is de prevalentie over een beperkte periode. Incidentie wordt in de epidemiologische literatuur doorgaans omschreven als het aantal nieuwe gevallen (bijvoorbeeld ziektegevallen) in een bepaalde periode. Bij onderzoek naar kindermishandeling is het nooit mogelijk met zekerheid vast te stellen dat een mishandeling de eerste is in het leven van een kind, zonder een beroep te doen op (invalide) retrospectie van betrokkenen. Ook in onze studie zijn de informanten niet in staat met zekerheid vast te stellen dat het geval van kindermishandeling dat zij signaleren in de periode van drie maanden de eerste mishandeling is die zich in het leven van het kind voordoet. Strikt genomen is daarom de NPM-2005 dan ook geen incidentiestudie.

Met prevalentie wordt in de epidemiologie vaak bedoeld het voorkomen van een ziekte of ander kenmerk op enigerlei tijdstip in het leven van een persoon, waarbij die ziekte of dat kenmerk zich ook meerdere keren over de tijd heen mag en kan hebben voorgedaan. De NPM-2005 registreert gevallen van kindermishandeling in de observatieperiode van drie maanden waarbij de mishandeling zelf zich moet hebben voorgedaan in die periode, maar het kind al langere tijd slachtoffer van mishandeling kan zijn geweest. De NPM-2005 stelt 'actuele prevalentie' vast. In dit rapport zal daarom de term 'prevalentie' gebruikt worden, ook in de titel van het project, de Nationale Prevalentiestudie Kindermishandeling (NPM-2005), met het voorbehoud dat de actuele prevalentie over een periode van een jaar (2005) wordt geschat, en niet de 'life-time prevalence' (Vandenbroucke & Hofman, 1997).

### **Steekproeftrekking**

De NIS-procedure werd als volgt vertaald naar de Nederlandse situatie. Er werd gewerkt met een nationaal representatieve steekproef waarbij de 12 provincies als 'county' fungeerden. In de Nederlandse NPM-2005 is op deze wijze het gehele land gedekt, terwijl in de Amerikaanse NIS gestart wordt met een steekproef van counties uit alle mogelijke counties (in de NIS-3 waren 42 van de 3142 counties betrokken, de NIS-4 zal uitgaan van 122 counties). Voor iedere provincie (naar analogie met de NIS) werden data verzameld bij de volgende instanties:

#### **A. AMK's (NIS: CPS agencies)**

In de NIS is binnen elke county de 'district CPS agency' de belangrijkste participant. De data die worden verzameld via de participerende CPS agencies representeren alle kinderen van wie de mishandeling of verwaarlozing is gerapporteerd en geaccepteerd voor verder onderzoek gedurende



de periode van de dataverzameling van de NIS. Voor onze replicatie beschikten we over de gegevens van alle 17 AMK's in Nederland voor een volledig jaar. Hoewel we de gegevens van de AMK's enigszins verschillend van de door de informanten aangeleverde gegevens behandelen, zullen de beide bestanden uiteindelijk (ontdubbeld en) samengevoegd tot een prevalentieschatting voor 2005 leiden. In die zin zijn de AMK gegevens integraal onderdeel van de NPM-2005.

#### **B. Informanten niet verbonden aan AMK's (NIS: non-CPS sentinels)**

Voor wat betreft niet-CPS instanties gaat het in de NIS om 'community professionals' in specifieke categorieën van instanties of organisaties die regelmatig direct contact hebben met kinderen en/of gezinnen en die met een grote waarschijnlijkheid in aanraking kunnen komen met mishandelde kinderen. Deze professionals geven via gestandaardiseerde formulieren informatie over alle kindermishandeling bij kinderen met wie ze tijdens de duur van het onderzoek (26 september – 23 december 2005) direct contact hebben.

Vertaald naar de Nederlandse situatie betekende dit dat informatie werd verzameld bij:

- Onderwijs (NIS 'Education'):  
*Basisscholen en scholen voortgezet onderwijs*
- Juridisch systeem (NIS 'Law enforcement'):  
*Raad voor de Kinderbescherming en de 25 Nederlandse politieregio's*
- Sociaal-medische zorg (NIS 'Medical services'):  
*Consultatiebureaus en huisartsen*
- Andere diensten (NIS 'Other services'):  
*Kinderdagverblijven en vrouwenopvang*

Meer dan 400 organisaties met meer dan 1.100 informanten zijn bereid geweest om hun kostbare tijd in de prevalentiestudie te steken, en gedurende drie maanden over mogelijke kindermishandeling te melden. De informanten zijn relatief gelijkmatig over alle regio's in Nederland gespreid en bestrijken met elkaar ongeveer de helft van de Nederlandse jeugd onder de 18 jaar. Gevoegd bij de gegevens van alle Advies en Meldpunten Kindermishandeling geeft dit een stevig fundament onder onze prevalentieschattingen, zeker vergelijkbaar met de Amerikaanse NIS.

### **Hoe vaak komt kindermishandeling voor?**

In Nederland komt kindermishandeling vaak voor. Als we alle gevallen van kindermishandeling met aanwijsbare en vermoedelijke schade voor het kind optellen dan is de beste schatting **107.200** gevallen. Als we alleen de zwaarste gevallen van kindermishandeling (met aanwijsbare schade) kiezen dan komen we in onze NPM-2005 studie op een totaal van 37.201 nieuwe gevallen van kindermishandeling in 2005. Voegen we daarbij de 13.538 door de AMK's gesignaleerde (afgesloten) gevallen van kindermishandeling in 2005, dan ligt een verdedigbare schatting van de ondergrens voor het aantal kindermishandelinggevallen van de ernstigste soort in 2005 rond 50.000 (rekening



houdend met overlap tussen de AMK en NPM-2005 registraties). De gangbare, op Amerikaanse leest geschoeide schatting van 50.000 ~ 80.000 kinderen in Nederland die slachtoffer zouden zijn van kindermishandeling (Willems, 1999) blijkt dus een onderschatting te zijn geweest. Een schatting van ruim 100.000 gevallen van kindermishandeling vindt steun in de door ons voor het eerst in Nederland systematisch verzamelde gegevens. We moeten daarbij nadrukkelijk opmerken dat de schattingen de gevallen van kindermishandeling betreffen die zich hebben voorgedaan in 2005. Kinderen die in de jaren voorafgaand aan 2005 zijn mishandeld maar niet meer in 2005 zelf, vallen niet binnen onze schattingen. De prevalentie van kindermishandeling over de gehele jeugd ('life-time prevalence') is zonder twijfel groter dan de door ons geschatte prevalentie voor 2005.

*Seksueel misbruik* komt het minst voor van alle vormen van mishandeling. We kunnen het aantal gevallen van seksuele mishandeling in 2005 schatten op ruim 4.700 kinderen en jeugdigen, (1,3 op de 1000 kinderen heeft in dat jaar met deze vorm van mishandeling te maken gehad). Het percentage seksueel misbruik is 4,4% van het totale aantal gevallen van mishandeling. Uiteraard is ieder kind dat (seksueel) mishandeld wordt er één teveel. Er zijn aanwijzingen dat seksueel misbruik leidt tot grotere vatbaarheid voor dissociatieve stoornissen, tot meer en ernstiger vormen van depressie, tot een hogere frequentie van (pogingen tot) zelfmoord, maar ook tot meer externaliserend probleemgedrag zoals agressie en antisociaal gedrag. Toch is nog steeds niet duidelijk of dergelijke gevolgen uniek zijn voor seksuele mishandeling, of samengaan met andere vormen van mishandeling en schadelijke huiselijke omstandigheden die doorgaans tegelijk met seksuele mishandeling voorkomen (Widow & Ames, 1994; Siegel & Williams, 2003; zie Paolucci, Genuis & Violato, 2001, voor een meta-analyse). Seksuele mishandeling kan moeilijk geïsoleerd worden van andere vormen van mishandeling en deprivatie waarmee zij in werkelijkheid veelal gepaard gaat.

Niettemin is seksuele kindermishandeling een buitengewoon ernstig misdrijf, zoals ook aanranding en verkrachting bij volwassenen juridisch en moreel als een ernstig misdrijf worden gezien. Het is dan ook opvallend dat het Nederlandse beleid in de jaren zeventig, tachtig en negentig van de vorige eeuw seksuele mishandeling met kinderen van 12 jaar en ouder gedoogde indien het kind vrijwillig de pedoseksuele contacten zou ondergaan. Men veronderstelde dat ook kinderen seksuele gevoelens hebben en dat een absoluut verbod op pedoseksuele contacten een miskennis van deze gevoelens zou inhouden (zie bijvoorbeeld Sandfort, 1988). Dit gedoogbeleid is een ontkenning van de onvermijdelijk ongelijke (machts-)verhouding tussen kind en volwassene, laat een gebrek zien aan pedagogisch en ontwikkelingspsychologisch inzicht in de kinderlijke ontwikkeling, en beschermt de vermeende belangen van volwassenen met een specifieke geaardheid ten koste van de belangen van het kind (Willems, 2006). Gezien de relatief beperkte verspreiding van seksuele kindermishandeling in ons land lijkt het recente beleid van onverkorte strafbaarstelling van pedoseksuele handelingen meer in overeenstemming te zijn met de publieke moraal.



## Welke factoren verhogen het risico op kindermishandeling?

In verband met preventie zijn de met kindermishandeling verbonden risicofactoren van belang. Onze NPM-2005 gegevens wijzen uit dat in gezinnen met *zeer laag opgeleide ouders* en in gezinnen waarin de ouders *werkloos* zijn kindermishandeling veel vaker optreedt dan op grond van landelijke verdelingen van deze kenmerken mag worden verwacht. Gezinnen waarin kindermishandeling is geconstateerd, bevinden zich voor ruim driekwart in de lage tot zeer lage sociaal-economische strata van onze samenleving. Een zeer lage opleiding van ouders (geen afgeronde opleiding na het basisonderwijs) is bijna 7 keer meer vertegenwoordigd in de groep gezinnen met kindermishandeling dan op grond van het percentage zeer laag opgeleide ouders in de populatie mag worden verwacht. Ook werkloosheid is een belangrijk risico, met een sterk verhoogde kans op kindermishandeling bij werkloosheid van beide ouders in het gezin. In gezinnen met kindermishandeling is ruim 5 keer vaker sprake van werkloosheid van de ouders dan in doorsnee gezinnen.

Ook de gezinsvorm speelt een rol van betekenis bij kindermishandeling. Onze NPM-2005 gegevens wijzen uit dat in *éénoudergezinnen*, in *grotere gezinnen*, en in *stiefgezinnen* kindermishandeling vaker optreedt dan op grond van landelijke verdelingen van deze kenmerken mag worden verwacht. Alleenstaand ouderschap vormt een belangrijk risico voor kindermishandeling. Het éénoudergezin komt 3,5 keer vaker voor in de groep gezinnen met kindermishandeling dan in de algemene populatie. Ook gezinsgrootte hangt samen met kindermishandeling. Grotere gezinnen, met drie of meer kinderen, zijn bijna 2 keer zo goed vertegenwoordigd in de groep gezinnen met kindermishandeling als het percentage in de bevolking zou doen verwachten. Ook stiefgezinnen vormen een risico voor kindermishandeling, in de bij AMK's gemelde gezinnen was het percentage stiefgezin zelfs bijna 2 keer zo hoog als in de populatie, en dit verhoogd risico blijft bestaan wanneer we controleren voor gezinsgrootte. Overigens geldt dit verhoogd risico niet voor adoptiegezinnen; integendeel, adoptiekinderen zijn ondervetegenwoordigd in vergelijking met de landelijke bevolking, en dat geldt zowel voor de NPM-2005 gegevens (een 5 keer kleiner risico) alsook voor de AMK gegevens (een 8 keer kleiner risico). Het aantal mishandelde adoptiekinderen is echter dermate gering dat sterke uitspraken over adoptie als beschermende factor tegen kindermishandeling niet mogelijk zijn.

Uit de AMK-gegevens blijkt dat minder dan de helft van de mishandelde kinderen leeft in een gezin met beide biologische ouders (48%). Meer dan 39% van de kinderen leeft in een éénoudergezin. Wat gezinsvorm betreft convergeren NPM-2005 en AMK registraties in de richting van een beduidend groter risico voor kindermishandeling bij alleenstaand ouderschap. Bij biologische ouders ondergaan kinderen vaker fysieke mishandeling en geweld in het gezin, terwijl in éénoudergezinnen vooral verwaarlozing oververtegenwoordigd is. In gezinnen met niet-biologisch verwante stiefouders is seksuele en fysieke mishandeling vaker aan de orde. De oververtegenwoordiging van seksuele mishandeling in de pleegzorg en in de residentiële opvang heeft ongetwijfeld (grotendeels) te maken met de therapeutische functie van deze leefvormen als reactie op de mishandeling, en kan dus niet zonder meer beschouwd worden als een oorzaak ervan. De AMK registratie laat geen opheldering van 'oorzaak' en 'gevolg' toe. Dat geldt trouwens voor alle risicofactoren: de oorzakelijke status



ervan kan op grond van een louter beschrijvende inventarisatie als het NPM-2005 onderzoek of de AMK registratie nooit worden bepaald. Alcoholisme kan bijvoorbeeld de oorzaak zijn van zowel werkloosheid als kindermishandeling, zonder causale relatie tussen beide laatstgenoemde fenomenen.

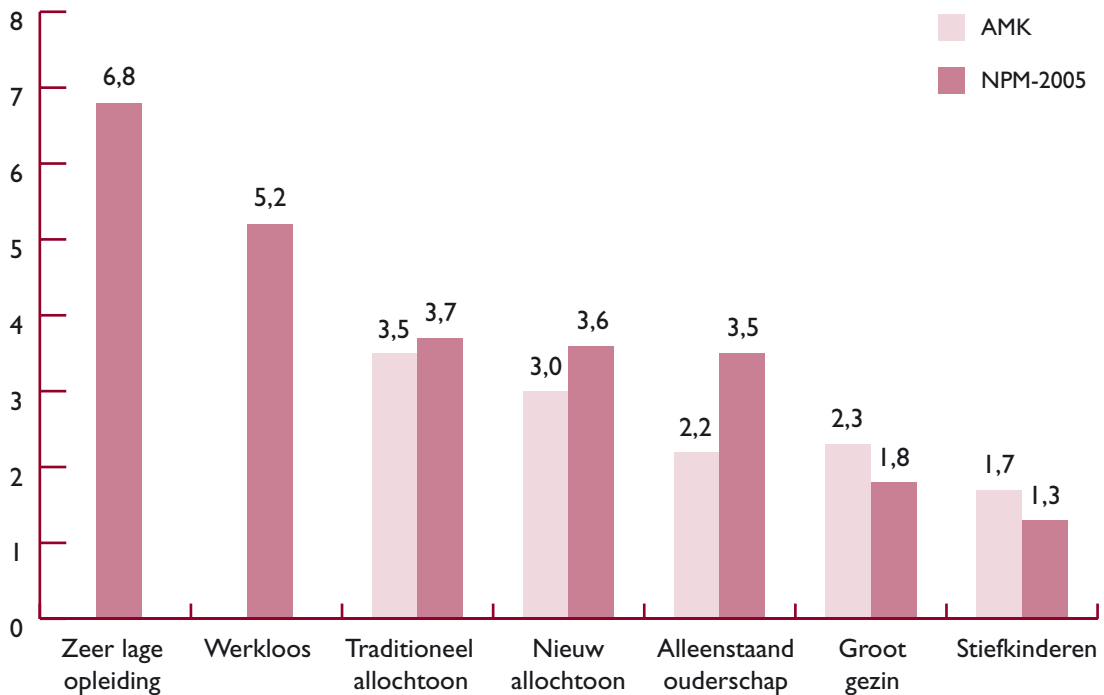
Ten slotte is er een sterke samenhang met *etnisch-culturele achtergrond*. Kindermishandeling komt vaker voor in gezinnen van allochtone herkomst dan mag worden verwacht op grond van hun aandeel in de Nederlandse bevolking. We vonden een 3 keer zo hoog percentage allochtone gezinnen in de groep met kindermishandeling als in de algemene bevolking. De NPM-2005 uitkomsten convergeren ook op dit punt met de informatie van de AMK's. Autochtone kinderen zijn fors oververtegenwoordigd in de groep door AMK's geregistreeerde kinderen, terwijl de allochtone kinderen fors oververtegenwoordigd zijn. Dat geldt voor kinderen van nieuw-allochtone herkomst en voor kinderen van traditioneel-allochtone herkomst. Hoewel alle vormen van mishandeling vaker dan verwacht optreden in gezinnen met een allochtone achtergrond, is die oververtegenwoordiging niet even groot voor alle vormen van kindermishandeling. Seksuele mishandeling, emotionele mishandeling, en fysieke verwaarlozing komen relatief minder vaak voor bij allochtone gezinnen, terwijl fysieke mishandeling en confrontatie met geweld in het gezin (vooral bij traditioneel-allochtonen) juist wat vaker voorkomen.

Het verhoogd risico van een allochtone achtergrond voor kindermishandeling blijft bestaan ook als we controleren voor andere risicofactoren, zoals groter gezin, alleenstaand ouderschap, of stiefgezin. Als we het percentage allochtone gezinnen vergelijken binnen de groep grotere gezinnen, de één-oudergezinnen of de stiefgezinnen, dan blijkt de allochtone achtergrond telkens een extra bijdrage te blijven leveren aan de voorspelling van kindermishandeling, en dus niet volledig samen te vallen met één van de andere risicofactoren. Toch is de toename van kindermishandeling in etnisch-culturele minderheden sterk afhankelijk van hun sociaal-economische status. Als we het laagste niveau van opleiding (alleen een afgeronde basisschool) nemen, en daarbinnen de verdeling van etniciteit vergelijken met een landelijke normverdeling, dan geven de traditioneel-allochtone gezinnen slechts een 1,2 keer hoger percentage kindermishandeling te zien, en dat is een drastische reductie vergeleken met het ruim 3 keer zo hoge percentage mishandeling in deze gezinnen als we niet corrigeren voor opleidingsniveau. Deze reductie geldt veel minder sterk voor de nieuwe etnisch-culturele minderheden: die groep is bij controle voor opleidingsniveau nog steeds 2,6 keer zo goed vertegenwoordigd in de groep met kindermishandeling als in de landelijke verdeling.

Kortom: de samenhang van (zeer lage) opleiding met kindermishandeling is vele malen sterker dan die van etnisch-culturele achtergrond, en bij constant houden van opleidingsniveau zien we geen significant verhoogd risico meer op kindermishandeling in de traditioneel-allochtone gezinnen in Nederland. Het verdwijnen van de invloed van etniciteit door rekening te houden met opleiding of breder: sociaal-economische status, is al eerder op andere terreinen gedemonstreerd. Zo vonden wij dat de beduidend lagere scores op gehechtheid en sensitiviteit in Afrikaans-Amerikaanse gezin-



nen in vergelijking tot die van blanke Amerikaanse gezinnen bijna geheel konden worden toegeschreven aan de lagere sociaal-economische status van eerstgenoemde groep (Bakermans-Kranenburg, Van IJzendoorn, & Kroonenberg, 2004). Etniciteit moeten we niet verwarren met SES, culturele verschillen niet met inkomensverschillen.



**Figuur 1.**

Risicofactoren die de kans op kindermishandeling vergroten, relatieve risico's ('relative risks') in veelvouden van de verhoogde percentages kindermishandeling in de risicogroepen, zonder controle voor de overige risicofactoren. De relatieve risico's zijn berekend op basis van de NPM-2005 informantengegevens en op basis van de AMK-registraties over 2005.



De risicofactoren die van belang zijn voor kindermishandeling zijn niet nieuw of verrassend, maar behoren tot de gebruikelijke kenmerken van gezin en ouders die in dit verband doorgaans worden genoemd. Nieuw is de kwantificatie van deze risicofactoren, en de daarmee gegeven mogelijkheid om deze factoren met elkaar te vergelijken. Nieuw is ook dat blijkt dat zeer lage opleiding de invloed van allochtone herkomst als risicofactor naar de achtergrond duwt.

### **Preventieve interventies**

Voorliggende studie geeft een prevalentieschatting van kindermishandeling en daarmee samenhangende risicofactoren. Daaruit kunnen enkele suggesties voor preventie en interventie worden afgeleid, maar deze suggesties zijn nog niet empirisch getoetst. Men moet ze beschouwen als gefundeerde hypothesen voor verder onderzoek.

Gezien de grote invloed van risicofactoren die samenhangen met opleiding en werk ligt het voor de hand te pleiten voor sociaal-economisch beleid met sterke nadruk op scholing en werkgelegenheid. Effectief *scholings- en werkgelegenheidsbeleid* zal ook de prevalentie van kindermishandeling doen verminderen, zo verwachten we, hoewel een causaal verband tussen de risicofactoren en kindermishandeling in de NPM niet kan worden aangetoond. Werkloze ouders en ouders met een afgebroken opleiding na de basisschool maken zich relatief het meest schuldig aan kindermishandeling. Opleiding lijkt belangrijker dan etnisch-culturele achtergrond, want als we controleren voor het laagste opleidingsniveau dan blijkt in allochtone gezinnen eigenlijk nauwelijks meer sprake van een verhoogd risico op kindermishandeling, zeker niet in traditioneel-allochtone gezinnen. Bij gezinnen van nieuw-allochtone herkomst, veelal gevlucht uit Afrikaanse of Oost-Europese landen, spelen mogelijk andere factoren een rol, zoals traumatische ervaringen van de ouders opgedaan in het land van herkomst waarbij wellicht *therapeutische hulp* noodzakelijk is om intergenerationale overdracht van geweld te voorkomen.

Ten slotte vindt relatief vaak kindermishandeling plaats in gezinnen met alleenstaande ouders. De aard van deze mishandeling is overwegend verwaarlozing, mogelijk als gevolg van een chaotische leefstijl en overmaat aan spanningen die voortvloeien uit de ongedeelde verantwoordelijkheid voor opvoeding en werk. 'It takes a village to raise a child' zo luidt een aloude Afrikaanse opvoedingswijsheid (geciteerd door Hillary Clinton, 1996). Alleenstaande ouders hebben wellicht meer baat bij gerichte *opvoedingsondersteuning* dan bij de verplichting tot betaalde arbeid, zeker in de voorschoolse fase. Kwalitatief goede en toegankelijke kinderopvang kan onderdeel zijn van dergelijke opvoedingsondersteuning (Van IJzendoorn, Tavecchio, & Riksen-Walraven, 2004). Overigens lijkt hier een spanning te ontstaan tussen werkloosheid en alleenstaand ouderschap als risicofactoren. Ook in geval van werkloosheid is het alleenstaand ouderschap een extra risico, met een 3 keer verhoogd percentage kindermishandeling. Wat we hier suggereren is het creëren van een vrije keuze van alleenstaande ouders van jonge kinderen voor betaald werk buitenshuis of onbetaalde 'zorgarbeid' binnenshuis.



Het verdient uiteraard aanbeveling kindermishandeling in een vroegtijdig stadium te voorkomen. Onze studie wijst uit dat éénoudergezinnen, stiefgezinnen, gezinnen met werkloze ouders, allochtone gezinnen, gezinnen uit de laagste milieus, en grotere gezinnen een verhoogd risico op kindermishandeling laten zien. Dat geldt nog sterker voor gezinnen met een combinatie van dergelijke kenmerken. Het is de cumulatie van risicofactoren die het scherpste risicoprofiel oplevert. Preventieve interventies zoals die bij adoptieouders sinds jaar en dag verplicht zijn en door de adoptieouders zeer worden gewaardeerd (Juffer, Bakermans-Kranenburg & Van IJzendoorn, in druk) zouden ook in deze risicogroepen belangrijke steun kunnen bieden aan jonge ouders. Een van de weinige preventieve interventies waarvan de effectiviteit in Nederland empirisch is vastgesteld, is de *Video-feedback to Promote Positive Parenting* (VIPP, Juffer, Bakermans-Kranenburg, & Van IJzendoorn, in druk). Deze gedragsgerichte, relatief kortdurende aanpak, gericht op verhoging van de ouderlijke sensitiviteit en verbetering van het stellen van grenzen (disciplineren) kan op een niet-stigmatiserende manier worden ingezet in een brede categorie gezinnen, ook al heeft zich in die gezinnen (nog) geen kindermishandeling voorgedaan. VIPP is namelijk niet gericht op het bestrijden van kindermishandeling zelf, maar op het scheppen van voorwaarden waaronder ouders het hoofd kunnen bieden aan de dagelijkse spanningen die de opvoeding van jonge kinderen kan oproepen. Consultatiebureaus hebben een unieke rol in het volgen van kinderen en hun ouders gedurende de eerste levensjaren, en zij zouden toegerust kunnen worden om deze preventieve interventies op verantwoorde wijze gestalte te geven.

De *Reflectie- en Actiegroep Aanpak Kindermishandeling* (RAAK) is door de overheid in staat gesteld om in vier regio's (Westelijke Mijnstreek, Amsterdam Noord, Flevoland en Zaanstreek Waterland) een omvattende aanpak van kindermishandeling uit te proberen. De benadering van de zogenaamde RAAK Regio's is gericht op opvoedingsondersteuning voor alle ouders, op eerdere signalering van kindermishandeling, en op verbetering van de hulpverlening bij geconstateerde kindermishandeling ([www.samenopvoeden.nl](http://www.samenopvoeden.nl)). In hoeverre de bredere benadering van RAAK effect sorteert is nog niet goed vast te stellen; de eerste impressies zijn positief maar een gedegen wetenschappelijk verantwoorde evaluatie is nog niet voorhanden (Hermanns & Ter Meulen, 2005). De brede aanpak maakt het wellicht ook lastig bij gebleken succes te bepalen welke component of componenten in de RAAK Regiobenadering verantwoordelijk zijn geweest voor de effecten. In ons onderzoek was het tot dusver onmogelijk de RAAK Regio's te evalueren. Overigens kunnen de activiteiten in de RAAK Regio's tot meer signaleringen en meldingen van kindermishandeling hebben geleid, en dus tot hogere prevalentieschattingen. Dergelijke invloeden zijn ook op ander vlak denkbaar, bijvoorbeeld door opzienbarende gevallen van kindermishandeling en -doding die tot meer alertheid bij informanten kunnen leiden. De NPM-2005 prevalentieschatting is een momentopname, en alleen door herhaalde uitvoering van NPM is het mogelijk dergelijke invloeden te traceren.



## **Pleidooi voor herhaalde NPM metingen**

Ten slotte bepleiten we herhaalde, driejaarlijkse peilingen van de prevalentie van kindermishandeling in Nederland, een monitor voor kindermishandeling met de door ons gebruikte benadering van informanten. Onze prevalentiecijfers en de bepalingen van risicofactoren voor kindermishandeling zijn de beste schattingen die voor de Nederlandse situatie beschikbaar zijn. Maar ons onderzoek past goed in de door Karl Popper geschetste metafoer van het moeras: geen enkele bewering heeft een rotsvaste ondergrond, integendeel wetenschappelijke bevindingen zijn op moerassige grond gebouwd, en moeten voortdurend beter gefundeerd worden. Dat geldt zeker voor onderzoek naar kindermishandeling, een uitermate lastig onderzoeksterrein. Herhaalde metingen kunnen onze bevindingen steun geven en waar nodig bijstellen. Een dergelijke monitor van kindermishandeling geeft een steeds betrouwbaarder beeld van de prevalentie om de invloed van overheidbeleid, van gewijzigde bevolkingsamenstelling, of van veranderde mentaliteit bij ouders te kunnen registreren.

Het wordt tijd kindermishandeling tot speerpunt van beleid en preventiepraktijk te maken, en de ontwikkeling ervan over de tijd nauwgezet te volgen, misschien wel even nauwkeurig als schommelingen in het bruto nationaal produkt dat geldt als thermometer voor onze welvaart. Als de NPM-2005 aanpak in meer landen van de Europese Unie zou worden ingevoerd, kunnen we meer inzicht krijgen in de effecten van nationaal beleid op de prevalentie van kindermishandeling. De Amerikaanse overheid financiert nu al enkele tientallen jaren de kostbare herhaalde metingen van de NIS via het United States Department of Health and Human Services. Blijkbaar vindt deze overheidsinstelling het tot haar takenpakket behoren om de ontwikkelingen in de prevalentie van kindermishandeling op de voet te volgen. De vraag is waarom dat (tot voor kort) niet het geval was in Nederland en in andere Europese landen. De reden kan in ieder geval niet zijn dat hier het probleem van kindermishandeling verwaarloosbaar klein zou zijn. Met 107.200 gevallen van kindermishandeling per jaar steekt Nederland niet gunstig af ten opzichte van de Verenigde Staten van Amerika, en het is dus noodzakelijk ook hier de prevalentie ervan nauwgezet en regelmatig te volgen.

# Inleiding

---

I.



# ***Kindermishandeling in Nederland Anno 2005:*** **De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005)**

## **I. Inleiding**

De publicatie van het artikel 'The battered child syndrome' in 1962 door de Amerikaanse kinderarts Henry Kempe en enkele collega's (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller, & Silver, 1962) is het begin gebleken van een sterke maatschappelijke en wetenschappelijke herleving van de belangstelling voor het begrip kindermishandeling. Hadden sommige radiologen (Caffey, 1946; Astley, 1953) al geschreven over raadselachtige afwijkingen bij zeer jonge kinderen, zoals het 'general bone disease', een structurele broosheid van het bot die makkelijk tot kwetsuren kon leiden, Kempe e.a. verklaarden dit raadsel door het in verband te brengen met fysiek geweld. Vrij snel mengden ook gedragswetenschappers zich in de discussie en werd het niet meer als slechts medisch probleem gezien maar ook als pedagogisch en psychologisch probleem. Kindermishandeling werd al gauw beschouwd als een symptoom van disfunctionerende relaties binnen het gezin. De term kindermishandeling fungeerde vervolgens als verzamelnaam voor elke vorm van een voor het kind schadelijk handelen (of nalatigheid in het handelen) door een voor hem verantwoordelijke volwassene.

In Nederland kreeg kindermishandeling meer geïnstitutionaliseerde maatschappelijke belangstelling met de oprichting van de Vereniging tegen Kindermishandeling (VKM - staat nu voor Stichting Voorkoming van Kindermishandeling) in 1970, en die van de eerste bureaus Vertrouwensarts inzake Kindermishandeling in 1972 (Deze zijn in 2000 opgegaan in AMK's; Advies- en Meldpunt Kindermishandeling). Sindsdien is de aandacht voor dit probleem blijven toenemen. In de afgelopen dertig jaar is aanvankelijk vooral in de Verenigde Staten maar daarna ook in ons land steeds meer wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd. Ook is er in de klinische praktijk veel ervaring opgedaan met diagnostiek, hulpverlening en preventie van kindermishandeling, hoewel de validiteit en effectiviteit ervan niet altijd wetenschappelijk aangetoond is.

Kindermishandeling werd steeds meer gezien als de aantasting van de integriteit van het kind als persoon. Zo schreef de Raad voor het Jeugdbeleid in 1988 in de nota Kindermishandeling vermeldenswaard: 'Vanuit de erkenning van het grondrecht van de integriteit van het eigen lichaam, vanuit het erkennen en waarderen van de persoonlijkheid van jongeren en kinderen, en vanuit een visie op opvoeding volgens het persoonsmodel, komt de Raad tot de conclusie dat het gebruik van geweld tegen kinderen afgewezen moet worden en niet verdedigbaar is.' Op 20 november 1989 werd in New York het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties opgesteld, dat op 8 maart 1995 voor Nederland in werking trad. Artikel 19 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind verplicht de overheid alle passende maatregelen te nemen ter bescherming van kinderen tegen alle vormen van geweld, misbruik of verwaarlozing.

Overigens is het niet zo lang geleden dat in Nederland een overweldigende meerderheid van de Tweede Kamer de rechten van pedoseksuelen op geweldloze maar verder juridisch ongebreidelde seksuele omgang met minderjarigen wilde toestaan. Nog in 1991 werd door de Tweede Kamer een voorstel aanvaard om een klachtvereiste in te voeren voor pedoseksuele omgang met kinderen van



12-16 jaar (Lünnenmann, Nieborg, Goderie, Kool, & Beijers, 2006). Dergelijke omgang zou alleen strafrechtelijk vervolgd worden indien betrokkene of diens wettelijke vertegenwoordiger een formele klacht zou indienen bij justitie. In de overige gevallen werd blijkbaar vrijwilligheid van de kant van de twaalfjarige verondersteld, en dus pedofiele omgang gedoogd (De Groene Amsterdammer, 01-02-1995; 20-10-2006).

Pas in 2002 werd het klachtvereiste afgeschaft, en de mogelijkheid geschapen om pedoseksuele omgang met minderjarigen juridisch te straffen ook tegen de zin van de betrokken kinderen (Lünnenmann et al., 2006). Handel in kinderpornografie was tot midden van de jaren tachtig feitelijk vrijgegeven, en tot in het midden van de jaren negentig bepleitten vooraanstaande parlementariërs vrijheid van verspreiding van pornografische afbeeldingen van kinderen in de leeftijd van 12 jaar en ouder indien zij daarmee instemden (De Groene Amsterdammer, 20-10-2006). Nog in 2002 was er in de Eerste Kamer heftige discussie over het voorstel van de Minister van Justitie tot opname van virtuele kinderpornografie in het strafrecht (EK 34-1690, 2 juli 2002).

Ook de wetenschap liet zich niet onbetuigd. Zo kon Sandfort in 1988 zijn proefschrift 'Het belang van ervaring' verdedigen dat door de gekozen correlatieve-retrospectieve onderzoeksopzet, de selecte samenstelling van de steekproef en het gebruikte instrumentarium methoden-technisch niet valide was. De vermeende positieve uitkomsten van pedoseksuele ervaringen voor kinderen die naar hun zeggen vrijwillig seksuele omgang met volwassenen hadden gehad, waren in deze dissertatie ontleend aan retrospectieve zelfrapportages (vragenlijsten en interviews), waarbij slechts één bron van informatie werd aangeboord, namelijk de slachtoffers zelf in de leeftijd van ongeveer 20 jaar. Respondenten met ervaringen met pedoseksuele mishandeling werden onder andere gerecrueteerd door lezers van het op pedofielen gerichte blad Martijn. De onderzoeksopzet laat geen causale conclusies toe, verbanden kunnen spurieus zijn door niet-gemeten derde variabelen en de resultaten kunnen niet gegeneraliseerd worden naar kinderen buiten de onderzochte groep. Toch werd juist dit onderzoek door één van de grootste kamerfracties gebruikt als argument voor verdergaande 'liberalisering' van wetgeving voor seksuele omgang met minderjarigen (Tweede Kamer, vergaderjaar 1988-1989, 20-930, nr. 4).

Het begrip kindermishandeling kent vele verschillende definities en de definities die er zijn worden steeds aangepast en verscherpt. Voor elk wetenschappelijk onderzoek wordt opnieuw een omschrijving bepaald. In 2005 is de volgende definitie van kindermishandeling vastgelegd in de Wet op de Jeugdzorg: Kindermishandeling is "...elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel" (Wet op de Jeugdzorg, artikel 1, lid m). Vooral van belang hierbij is de relatie van afhankelijkheid of onvrijheid van het kind ten opzichte van diegene door wie het wordt mishandeld. Het is deze wettelijk verankerde omschrijving van kindermishandeling die leidraad is geweest in voorliggende studie.





Ondanks de alom erkende invloed van mishandeling op de ontwikkelingskansen van kinderen is tot op heden niet bekend hoeveel kinderen in Nederland het slachtoffer ervan zijn. Er zijn wel schattingen van de prevalentie, maar deze zijn gebaseerd op extrapolaties van buitenlandse gegevens naar de Nederlandse situatie zonder dat hiernaar empirische studie is verricht. Deze schattingen, die uiteenlopen van 50.000 tot 80.000 gevallen van mishandeling per jaar, zijn voornamelijk gebaseerd op Amerikaans onderzoek (United States Department of Health and Human Services, DHHS, 1988) dat uitgaat van een inventarisatie bij zowel de Child Protection Services (CPS) als bij de kinderbescherming, jeugdhulpverlening, scholen, kinderdagverblijven, ziekenhuizen en politie.

### **1.1. Doel en belang van het onderzoek**

Het doel van de NPM-2005 is inzicht verschaffen in de prevalentie van verschillende typen van kindermishandeling in Nederland, mede met het oog op het omlijnen van risicogroepen ten behoeve van het gericht opzetten van preventie- en interventieprogramma's. Ook wordt hier de basis gelegd voor de ontwikkeling van een periodieke monitor waarmee de invloed van beleid en hulpverlening kan worden getraceerd.

### **1.2. Onderzoeksvragen**

In dit onderzoek geven we antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- Hoe vaak komt kindermishandeling in Nederland voor?
- Welke typen mishandeling komen voor?
- Wat kenmerkt de slachtoffers van kindermishandeling?
- Wat kenmerkt de daders van kindermishandeling?
- In welke gezins situaties doet kindermishandeling zich voor?

### **1.3. Opzet van het onderzoek**

In de Amerikaanse onderzoeksliteratuur worden schattingen over de omvang van kindermishandeling vaak vergeleken met 'het topje van de ijsberg', omdat slechts een beperkt deel van kindermishandeling zichtbaar is (Creighton, 2002). Voor de zichtbaarheid van kindermishandeling worden vijf niveaus onderscheiden: (1) gevallen gemeld bij CPS (vergelijkbaar met de Nederlandse AMK's); (2) gevallen gemeld bij andere overheidsinstanties (bijv. politie, rechtbank); (3) gevallen gemeld door professionelen die niet tot een justitiële instantie behoren (bijv. scholen, dagopvang, huisartsen, ziekenhuizen, consultatiebureaus, sociale voorzieningen, geestelijke gezondheidszorg); (4) gevallen bekend binnen de maatschappij (buren, gezinsleden, familieleden) die niet gemeld worden bij 1 of



2; (5) alle overige, onbekende gevallen van kindermishandeling (National Incidence Studies of Child Abuse and Neglect (NIS); Creighton, 2002, p. 5). In de NIS en NPM-2005 worden uitsluitend de eerste drie niveaus bestreken, de laatste twee niveaus blijven buiten beschouwing. De NIS-methode is uitsluitend gebaseerd op melding van gevallen van kindermishandeling door professionals die beroepshalve met kinderen en jeugdigen werken, en door deskundigen op het terrein van kindermishandeling werkzaam bij Child Protection Services (CPS), het Amerikaanse equivalent van onze Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK) (zie voor de beschrijving van de methode hoofdstuk 2).

#### **1.4. Gebruik van vragenlijsten in onderzoek naar kindermishandeling**

Overigens zijn in eerdere studies ook andere onderzoeksmethoden gebruikt om de incidentie en prevalentie van kindermishandeling in beeld te brengen, zie Tabel 1.1 voor een overzicht.

Zoals in Tabel 1.1 is weergegeven zijn in de internationale literatuur vooral de zelfrapportages via vragenlijsten en interviews gebruikt om schattingen van het voorkomen van kindermishandeling te maken. De gedachte achter zelfrapportage als methode van onderzoek naar prevalentie van kindermishandeling is betrekkelijk eenvoudig: Wie weet beter dat hij of zij is mishandeld dan het slachtoffer zelf? De directe toegang tot de slachtoffers van kindermishandeling wordt bijvoorbeeld door de gebruikers van de wereldwijd toegepaste Conflict Tactics Scales en de daarvan afgeleide Parent-Child Conflict Tactics Scales (CTS en CTSPC, Straus, 1998) als voornaamste argument ingebracht in de discussie over de geldigheid van deze aanpak. Juist de zelfrapportage zou de ijsberg diep onder water toch nog weten bloot te leggen. Dat is een misvatting.

Ten eerste verschillen de respondenten van CTS en andere zelfrapportage vragenlijsten onderling en mogelijk ook met de onderzoekers over wat als kindermishandeling moet worden beschouwd. De CTS-methode geeft geen eenduidige omschrijving van het begrip kindermishandeling maar legt de respondenten een serie vragen voor naar hun subjectieve ervaringen met geweld en mishandeling, bijvoorbeeld of ze door hun ouders weleens 'stom, lui of zoiets zijn genoemd' (psychologische agressie) of 'door hun ouders met de blote hand op de billen zijn getikt' (fysiek geweld). De antwoordalternatieven variëren dan van 'helemaal mee eens' tot 'helemaal mee oneens', of betreffen de frequentie van voorkomen van de tik gedurende een bepaalde periode.

De voorbeelden laten het tweede nadeel zien van vragenlijsten als de CTS. Deze vragenlijsten zijn soms slecht geconstrueerd en maken de fout in dezelfde vraag naar verschillende zaken te vragen, waardoor het onduidelijk is waarop de respondent nu precies een antwoord heeft gegeven. In het voorbeeld van 'stom, lui of zoiets' kan de respondent reageren op 'stom', op 'lui', en/of op 'zoiets': eigenlijk worden minstens vier vragen tegelijk gesteld. Daarbij komt nog een derde bezwaar en dat betreft de aansluiting tussen vragen en antwoorden: juist de CTSPC vraagt naar concrete gebeur-

**Tabel 1.1**      *Overzicht van prevalentiestudies en prevalentieschattingen*

| <i>Referentie</i>   | <i>Jaar prevalentie</i> | <i>Leeftijd slachtoffers tijdens mishandeling</i> | <i>Aantallen per 1000</i> | <i>Land</i> | <i>Soort mishandeling</i>                      | <i>Methode</i>                      |
|---|-------------------------|---|---------------------------|-------------|--|-------------------------------------|
| National Center on Child Abuse and Neglect, Children's Bureau, 1981 | 1979-80                 | 0-17 jr   | 9,8                       | V.S.        | Alle (definities NIS-3)                        | NIS-1                               |
| Sedlak, 1991  | 1986                    | 0-17 jr   | 14,8                      | V.S.        | Alle (definities NIS-3)                        | NIS-2                               |
| DHHS, 2000 NCANDS   | 1990                    | 0-17 jr   | 13,4                      | V.S.        | Alle   | CPS                                 |
| Sedlak & Broadhurst, 1996   | 1993                    | 0-17 jr   | 23,1                      | V.S.        | Alle (definities NIS-3)                        | NIS-3                               |
| Ben-Arieh & Haj-Yahia, 2006   | 2000                    | < 18 jr   | 17,8                      | Israel      | Alle   | Conform NIS, alleen CPS (=AMK) deel |
| DHHS, 2000 NCANDS   | 2000                    | 0-17 jr   | 12,3                      | V.S.        | Alle   | CPS                                 |
| Trocmé et al., 2003   | 1998                    | < 16 jr   | 9,71                      | Canada      | Alle   | Conform NIS, alleen CPS (=AMK) deel |
| AIHW, 2004  | 2002-03                 | 0-16 jr   | 6                         | Australië   | Geweld   | CPS                                 |
| <i>GEMIDDELDE PREVALENTIE STUDIES VOLGENS NIS METHODE</i>           |                         |   | <i>13,4</i>               |             |  |                                     |
| Draijer, 1990   | 1947-1983               | < 16 jr   | 330                       | NL          | Seksueel                                       | Zelfrapportage Vrouwen 20-40 jr     |
| Straus & Gelles, 1986   | 1975                    | 3-17 jr   | 140                       | V.S.        | Fysiek (severe violence)                       | Zelfrapportage (CTS)                |
| Straus, Gelles & Steinmetz, 1981                                    | 1975                    | 3-17 jr   | 360                       | V.S.        | Geweld in het gezin, fysiek, emotioneel geweld | Interviews (CTS)                    |
| Ageton, 1983  | 1977-1981               | 11-17 jr  | 80                        | V.S.        | Seksueel                                       | Zelfrapportage vrouwen              |
| Straus & Gelles, 1986   | 1985                    | 3-17 jr   | 107                       | V.S.        | Fysiek (severe violence)                       | Zelfrapportage (CTS)                |

| Referentie                                       | Jaar prevalentie | Leeftijd slachtoffers tijdens mishandeling | Aantallen per 1000 | Land          | Soort mishandeling              | Methode                          |
|--|------------------|--|--------------------|---------------|---------------------------------|----------------------------------|
| Jaffee et al., 2004                              | 1994-95          | < 6 jr                                     | 120                | U.K.          | Fysiek (possibly or definitely) | Zelfrapportage                   |
| Straus et al., 1998                              | 1995             | < 18 jr                                    | 49                 | V.S.          | Fysiek (severe violence)        | Telefonisch interview (CTS)      |
| May-Chahal & Cawson, 2005                        | 1998-99          | < 18 jr                                    | 160                | U.K.          | Alle                            | Zelfrapportage                   |
| Bardi & Borgognini-Tarli, 2001                   | 1998             | 3-12 jr                                    | 80                 | Italië        | Fysiek (severe violence)        | Zelfrapportage (CTS)             |
| Sariola & Uutela, 1992                           | 1990             | < 14                                       | 80                 | Finland       | Fysiek (severe violence)        | Zelfrapportage (CTS)             |
| Sariola & Uutela, 1994                           | 1990             | < 14                                       | 90                 | Finland       | Seksueel                        | Zelfrapportage (CTS)             |
| Bell & Jenkins, 1993                             | 1990             | 10-19 jaar                                 | 600                | V.S.          | Fysiek, Seksueel                | Zelfrapportage                   |
| Finkelhor & Dziuba-Leatherman, 1994              | 1992-1993        | 10-16 jaar                                 | 240                | V.S.          | Seksueel                        | Zelfrapportage                   |
| Kilpatrick et al., 2000                          | 1993-1995        | 12-17                                      | 300                | V.S.          | Fysiek seksueel                 | Zelfrapportage                   |
| Sidebotham & Golding, 2001                       | 1991-1998        | < 6 jr                                     | 11,5               | U.K.          | Alle                            | Vragenlijsten                    |
| Cawson, Wattam, Brooker & Kelly, 2000            | -                | < 18 jr                                    | 250                | U.K.          | Alle                            | Zelfrapportage                   |
| Amaya-Jackson et al., 2000                       | N.A.             | divers                                     | 260                | V.S.          | Fysiek, Seksueel                | Zelfrapportage Review 10 studies |
| Caspi et al., 2002                               | -                | 3-11 jr                                    | 80                 | Nieuw Zeeland | Alle (severe maltreatment)      | Zelfrapportage, observatie       |
| Straus, 2004                                     | -                | < 12 jr                                    | 570                | 17 landen     | Fysiek                          | Zelfrapportage (CTS)             |
| Theodore et al., 2005                            | 2002             | < 18 jr                                    | 53,5               | V.S.          | Fysiek seksueel                 | Zelfrapportage                   |
| Finkelhor et al., 2005                           | 2004             | 2-17 jr                                    | 138                | V.S.          | Alle                            | Zelfrapportage                   |
| <b>GEMIDDELDE PREVALENTIE VRAGENLIJSTSTUDIES</b> |                  |  | <b>198,2</b>       |               |                                 |                                  |

Noot. studies met minder dan 500 respondenten zijn niet meegenomen omdat ze doorgaans niet bedoeld zijn als prevalentiestudies; ook studies in bijzondere (risico-) groepen zijn niet opgenomen, b.v. Noordhoek -Van der Staay, 1992, met prevalenties in klinische groepen kinderen (MKD, Jeugdpsychiatrische instellingen)



tenissen, zoals de tik op de billen of schelden, en zou dus niet vage antwoordcategorieën moeten presenteren als 'helemaal mee eens' tot 'helemaal mee oneens'. Maar het nadeel van vragen naar de exacte frequentie waarmee het schelden of de pedagogische tik in het afgelopen jaar plaatsvond, is de onnauwkeurigheid van ons autobiografisch geheugen dat vooral door de meest recent ervaren of meest opvallende gebeurtenissen wordt beïnvloed (Crombag, van Koppen & Wagenaar, 1994).

Respondenten zijn geneigd op alle vragen van onderzoekers een antwoord te geven, ook al hebben ze geen idee van de juistheid van het gekozen antwoord. Dit bleek uit een onderzoek met een 'vragenlijst zonder vragen'; respondenten kregen geen vragen voorgelegd, maar alleen antwoordalternatieven ('altijd', 'soms', 'nooit') en ze reageerden daarop met systematische keuzes (zoals het vermijden van extreme alternatieven) (Van Ijzendoorn, 1984). Verbazingwekkend was de bereidheid van de respondenten om zelfs antwoord te geven op niet-gestelde vragen!

Dit soort bezwaren kleven niet aan de NIS-methode waarbij aan onafhankelijke en goed geïnstrueerde buitenstaanders, i.c. professionals, wordt gevraagd om recente gevallen te melden van kindermishandeling zoals nauwkeurig in vooraf vastgelegde definities omschreven. Het is opvallend hoe groot de verschillen zijn in prevalenties tussen studies die gebruik maken van CTS of daarmee verwante zelfrapportagemethoden, en de studies die uitgaan van professionele meldingen, bijvoorbeeld analoog aan NIS. De geschatte prevalenties van de eerstgenoemde verzameling studies variëren van 11,5 tot 600 per 1000 kinderen, met een gemiddelde van 198,2. De studies gebaseerd op de NIS methode komen vele malen lager uit, het gemiddelde is 13,4, met een range van 6 tot 23,1. Het volgende hoofdstuk beschrijft onze op NIS gebaseerde benadering in detail.



# Kader van het onderzoek

---

# 2.







## 2. Kader van dit onderzoek

### 2.1. Geschiedenis van de NIS

Sinds 1981 worden in Amerika prevalentiebepalingen van kindermishandeling gedaan door de United States Department of Health and Human Services. Deze zijn bekend onder de naam National Incidence Studies (NIS). De NIS verzamelen gegevens over kindermishandeling in de VS en vallen onder de verantwoordelijkheid van de Amerikaanse overheid. Er zijn reeds drie NIS-studies uitgevoerd: NIS-1 (1981); NIS-2 (1988); NIS-3 (1996). In 2004 is gestart met de voorbereiding van de NIS-4, waarvan de eerste resultaten in de loop van 2008 verwacht worden (zie <https://www.nis4.org/nis4.asp>). De NIS zijn voorzover bekend tot nu toe alleen in de Verenigde Staten en in sterk gewijzigde vorm ook in Canada (Trocmé, MacLaurin, Fallon, Black, & Lajoie, 2005) uitgevoerd.

### 2.2. Doel van de NIS

Het doel van de NIS is om het aantal gevallen van kindermishandeling grondiger te inventariseren dan door slechts te kijken naar die gevallen van kindermishandeling die onder de aandacht komen van de Child Protective Services (CPS) (de jaarlijkse 'National Child Abuse and Neglect Data System', NCANDS, eveneens door de United States Department of Health and Human Services) en de prevalentie van kindermishandeling vast te stellen op basis van gestandaardiseerde definities van kindermishandeling, met behulp van getrainde informanten ('sentinels') die in diverse werkvelden en instituties beroepshalve met kinderen te maken hebben.

Ten aanzien van prevalentiebepaling van kindermishandeling in de VS worden zoals beschreven vijf niveaus onderscheiden. De NIS komen tot schattingen van de prevalentie van kindermishandeling op basis van data verzameld bij niveau 1, 2 en 3, te weten: 1. Kinderen die gemeld worden bij CPS. 2. Kinderen die niet gemeld zijn bij CPS, maar die bekend zijn bij andere instanties zoals politie, rechtbank 3. Kinderen die noch bij CPS noch bij andere instanties bekend zijn, maar die zijn gesignaleerd door andere informanten ('sentinels'), zoals leerkrachten en leidsters in kinderdagverblijven, of in de medische sector (Sedlak & Broadhurst, 1996).

Dit betekent dat kindermishandeling op niveau 4 en 5 buiten de tellingen blijft. Het gaat dan om kinderen die bekend zijn bij mensen in de gemeenschap, zoals burens, familieleden (4); en kinderen die door geen enkele instantie of persoon gesignaleerd worden (5). De NIS leiden dus noodzakelijkerwijze tot onderschattingen van de werkelijke prevalentie, en dat geldt ook voor onderhavige replicatie. Overigens is de naam 'NIS' door de Amerikaanse overheid gekozen, en dat mag een ongelukkige keuze genoemd worden. De NIS studies verzamelen namelijk niet alleen informatie over



de incidentie van nieuwe gevallen van kindermishandeling (incidentie in strikte zin), maar registreren ook de prevalentie van gevallen, waarbij sprake is van voortgaande of herhaalde kindermishandeling ('ongoing child abuse'), en waarbij een incident van kindermishandeling in de beschreven periode heeft plaatsgevonden. De periode van signalering is echter beperkt tot de drie maanden waarin de informanten wordt gevraagd hun observaties te doen, en hebben niet betrekking op het gehele leven van de betrokken kinderen (de geschatte prevalentie is dus niet 'life-time prevalence'). Eigenlijk wordt overal waar in de rapporten van de NIS wordt gesproken over incidentie, de prevalentie in een bepaalde periode bedoeld (Vandenbroucke & Hofman, 1997, p. 12). Ook de NPM-2005 is dus op de keper beschouwd een studie naar de prevalentie van kindermishandeling (zie paragraaf 3.1 voor het onderscheid tussen prevalentie en incidentie).

### 2.3. Methodologie van de NIS

De NIS methodologie is gebaseerd op de veronderstelling dat kinderen die officieel gemeld zijn bij de CPS alleen het topje van de ijsberg representeren en dat er een groot aantal kinderen is dat door professionals herkend wordt als mishandeld of verwaarloosd, maar dat niet bekend is bij CPS. Vandaar dat de NIS data over een periode van drie maanden registraties bij de CPS verzamelen, maar ook gevallen die door professionals over diezelfde periode van drie maanden aangemerkt worden: het gaat met andere woorden om zowel bij CPS gerapporteerde als om niet gerapporteerde mishandeling en verwaarlozing voor zover bekend bij professionals die beroepshalve met een groot aantal kinderen of gezinnen in aanraking komen.

De NIS worden aan de hand van nationaal representatieve steekproeven binnen districten (counties) gehouden. Binnen elk district is de 'district CPS agency' de belangrijkste participant. De data die worden verzameld via de participerende CPS agencies representeren alle kinderen van wie de mishandeling of verwaarlozing is gerapporteerd en die verder diagnostisch onderzocht werden gedurende de tijd van de dataverzameling van de NIS, een vooraf vastgestelde periode van drie maanden. Bij andere deelnemers (niet-CPS) binnen een district gaat het om professionals die in contact komen met mishandelde kinderen in scholen, kinderdagverblijven, kinderafdelingen in ziekenhuizen, gemeentelijke politieafdelingen, vrijwillige 'social service agencies', instanties voor gezondheidszorg en dergelijke. Deze niet-CPS deelnemers zijn bij het begin van de studie getraind in het toepassen van de concrete definities van mishandeling en sturen van elk kind waarvan een vermoeden van mishandeling gedurende de genoemde drie maanden bestaat een ingevuld formulier op (Bijlage 1), met specifieke informatie over aard, ernst en context van de mishandeling, en over de personen die erbij betrokken zijn.



### 2.3.1. Steekproeftrekking

Voor de NIS worden representatieve steekproeven van counties getrokken. Een county is de grootste administratieve eenheid binnen een staat. Binnen de county worden deelsteekproeven getrokken uit verscheidene categorieën professionals. Deze personen, die vanwege hun beroep veel contact hebben met de beoogde doelgroep zodat de kans reëel is dat ze gevallen van mishandeling/verwaarlozing zien die (nog) niet door de CPS zijn onderzocht, worden zo representatief mogelijk getrokken. Bij het bepalen van de proportie van een bepaalde categorie wordt rekening gehouden met het aantal directe contacten dat deze categorie met kinderen en hun gezinnen heeft. Zo worden er bijvoorbeeld meer professionals uit scholen dan uit jeugdrechtbanken in de studie betrokken.

### 2.3.2. Definities binnen de NIS

Binnen de NIS worden de volgende vormen van kindermishandeling onderscheiden:

1. seksueel misbruik
2. fysieke mishandeling
3. emotionele mishandeling
4. fysieke verwaarlozing
5. verwaarlozing van het onderwijs
6. emotionele verwaarlozing
7. andere vormen van mishandeling

Binnen de NIS wordt van elk gerapporteerd kind (door CPS of door een deelnemende professional) gekeken of deze tot de mishandelde of de verwaarloosde groep behoort op basis van gestandaardiseerde definities. De definities bevatten een 'criterium van aanwijsbare schade' ('children who experienced documented harm') en een 'criterium van vermoedelijke schade' ('children who experienced abuse or neglect that put them at risk of harm'). Deze definities van kindermishandeling hebben betrekking op geweld binnen het gezin of op geweld gepleegd door een verantwoordelijke opvoeder ('The definitions defined an abused or neglected child as one whose physical or mental health or welfare was harmed by the acts or omissions of parent(s) or other person(s) responsible for the child's welfare' (Sedlak, 2001, p. 32)). Dit betekent dat (zinloos) geweld in de publieke ruimte waarbij de dader een onbekende is, niet wordt gevat onder deze definities en dus ook niet meegenomen wordt door de NIS. In hoofdstuk 4 en Bijlage 2 is een uitgebreide beschrijving van de verschillende (sub)typen kindermishandeling te vinden.



### **2.3.3. Ontdubbeling**

Binnen de NIS wordt gecontroleerd op overlap in de rapportage (identieke casus door meerdere informanten gemeld). Aan de hand van de voornaam, eerste letter naam, geboortedatum, geslacht en eerste twee cijfers van de postcode wordt in NPM-2005 nagegaan of een bepaald geval van mishandeling door meerdere informanten wordt vermeld. Wanneer meerdere formulieren over één kind zijn ingevuld, wordt de informatie herleid tot één formulier. De vorm van mishandeling die het best past binnen de definities wordt hierbij behouden. Als meerdere vormen aanwezig zijn, wordt de vorm met de meest aanwijsbare schade behouden. Als ook dan nog meerdere vormen overblijven, wordt gekozen voor de vorm waarvan het formulier het meest volledig werd ingevuld.

De NIS is een unieke studie naar kindermishandeling in de Verenigde Staten van Amerika gebaseerd op jarenlange ervaringen met het onderzoeksthema. Na drie rondes van dataverzameling is de NIS benadering beproefd en overdraagbaar naar andere landen. De overdracht van NIS naar andere landen met een andere sociale- en zorgstructuur vereist allerlei aanpassingen, zowel in de keuze van 'sentinels' als in de omschrijvingen van de verschillende soorten kindermishandeling. Ook de analyse van de meldingen en de generalisatie ervan naar de populatie kan verschillen van de oorspronkelijke NIS bijvoorbeeld omdat de schaal waarmee gewerkt wordt uiteenloopt. Zo is de bevolking van de VS vele malen groter dan die van Nederland, en dat maakt kortere en transparantere bewerkingen van steekproefgegevens naar de populatie mogelijk. Over dergelijke aanpassingen gaat het volgende hoofdstuk.

# De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005)

3.





### **3. De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005)**

De NIS-aanpak voor het verzamelen van gegevens werd binnen dit onderzoek zo getrouw mogelijk gerepliceerd omdat deze benadering haar waarde heeft bewezen in drie grootschalige NIS studies in de Verenigde Staten. Dit betekent concreet dat de steekproeftrekking van de professionals analoog aan de procedure van de NIS gebeurde, dat dezelfde definities van mishandeling/verwaarlozing gehanteerd werden en dat dezelfde registratieformulieren werden gebruikt (zie vervolg voor details). In de NPM-2005 is de benadering wel aangepast aan de specifiek Nederlandse organisatie van de zorg en het onderwijs, en zijn er ook enkele veranderingen aangebracht in de omschrijvingen van kindermishandeling zodat betrouwbare scoring beter mogelijk werd. Vooral de wijze waarop de verzamelde gegevens zijn bewerkt tot populatieschattingen is in de NPM-2005 transparant gemaakt en sterk gewijzigd, waardoor de schattingen nauwkeuriger zijn dan in de NIS mogelijk was (zie discussie en conclusie 'NPM-2005 en NIS').

Deze werkwijze impliceert dat de prevalentie van kindermishandeling geschat kan worden op de eerste drie niveaus van signalering, dat wil zeggen:

**1.**

Kinderen die gemeld worden bij Advies en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's). Het AMK is voor de Nederlandse situatie de meest vergelijkbare instantie met de Amerikaanse CPS. Evenals bij de CPS worden ook bij het AMK kinderen gemeld van wie een vermoeden bestaat dat zij worden mishandeld, met dien verstande dat er in de VS een meldplicht geldt, terwijl er in Nederland sprake is van een meldrecht. In Nederland bestaat een meldcode (Baeten, 2002; 2004) en geen meldplicht voor kindermishandeling. In eerste instantie zou men daarom lagere cijfers bij de AMK's dan bij de CPS verwachten, maar dat hoeft niet zo te zijn. Meldplicht houdt ook in dat de mishandeling juridisch bewijsbaar moet zijn en dat kan betekenen dat men minder snel meldt. Het kan dus een voordeel zijn dat in Nederland geen meldplicht is.

**2.**

Kinderen die niet gemeld zijn bij AMK's, maar die bekend zijn bij andere instanties zoals politie of rechtbank.

**3.**

Kinderen die noch bij AMK's noch bij andere instanties bekend zijn, maar die zijn gesignaleerd door andere informanten zoals leerkrachten, medewerkers van consultatiebureaus, of leidsters in kinderdagverblijven.

Dit betekent ook dat de schattingen voor de prevalentie van kindermishandeling in Nederland nu voor het eerst kunnen worden vergeleken met de schattingen van de NIS voor de VS.



### 3.1. Prevalentie en incidentie

Het is van belang het onderscheid tussen de termen 'incidentie' en 'prevalentie' te noemen. Soms lijken deze termen uitwisselbaar te zijn, maar dat is niet het geval. De onderzoeksaanpak is overgenomen van de NIS, die de National Incidence Study heet. Wat echter daadwerkelijk onderzocht wordt in de NIS is de prevalentie over een beperkte periode. Incidentie wordt in de epidemiologische literatuur doorgaans omschreven als het aantal nieuwe gevallen (bijvoorbeeld ziektegevallen) in een bepaalde periode. Bij onderzoek naar kindermishandeling is het nooit mogelijk met zekerheid vast te stellen dat een mishandeling de eerste is in het leven van een kind, zonder een beroep te doen op (invalide) retrospectie van betrokkenen. Ook in onze studie zijn de informanten niet in staat met zekerheid vast te stellen dat het geval van kindermishandeling dat zij signaleren in de periode van drie maanden de eerste mishandeling is die zich in het leven van het kind voordoet. Strikt genomen is daarom de NPM-2005 dan ook geen incidentiestudie.

Met prevalentie wordt in de epidemiologie vaak bedoeld het voorkomen van een ziekte of ander kenmerk op enigerlei tijdstip in het leven van een persoon, waarbij die ziekte of dat kenmerk zich ook meerdere keren over de tijd heen mag en kan hebben voorgedaan. De NPM-2005 registreert gevallen van kindermishandeling in de observatieperiode van drie maanden waarbij de mishandeling zelf zich moet hebben voorgedaan in die periode, maar het kind al langere tijd slachtoffer van mishandeling kan zijn geweest. De NPM-2005 stelt 'actuele prevalentie' vast. In dit rapport zal daarom de term 'prevalentie' gebruikt worden, ook in de titel van het project, de Nationale Prevalentiestudie Kindermishandeling (NPM-2005), met het voorbehoud dat de actuele prevalentie over een periode van een jaar (2005) wordt geschat, en niet de 'life-time prevalence' (Vandenbroucke & Hofman, 1997).

### 3.2. Steekproeftrekking

De NIS-procedure werd als volgt vertaald naar de Nederlandse situatie. Er werd gewerkt met een nationaal representatieve steekproef waarbij de 12 provincies als 'county' fungeerden. In de Nederlandse NPM-2005 is op deze wijze het gehele land gedekt, terwijl in de Amerikaanse NIS gestart wordt met een steekproef van counties uit alle mogelijke counties (in de NIS-3 waren 42 van de 3142 counties betrokken, de NIS-4 zal uitgaan van 122 counties). Voor iedere provincie (naar analogie met de NIS) werden data verzameld bij de volgende instanties:





## **A. AMK's (NIS: CPS agencies)**

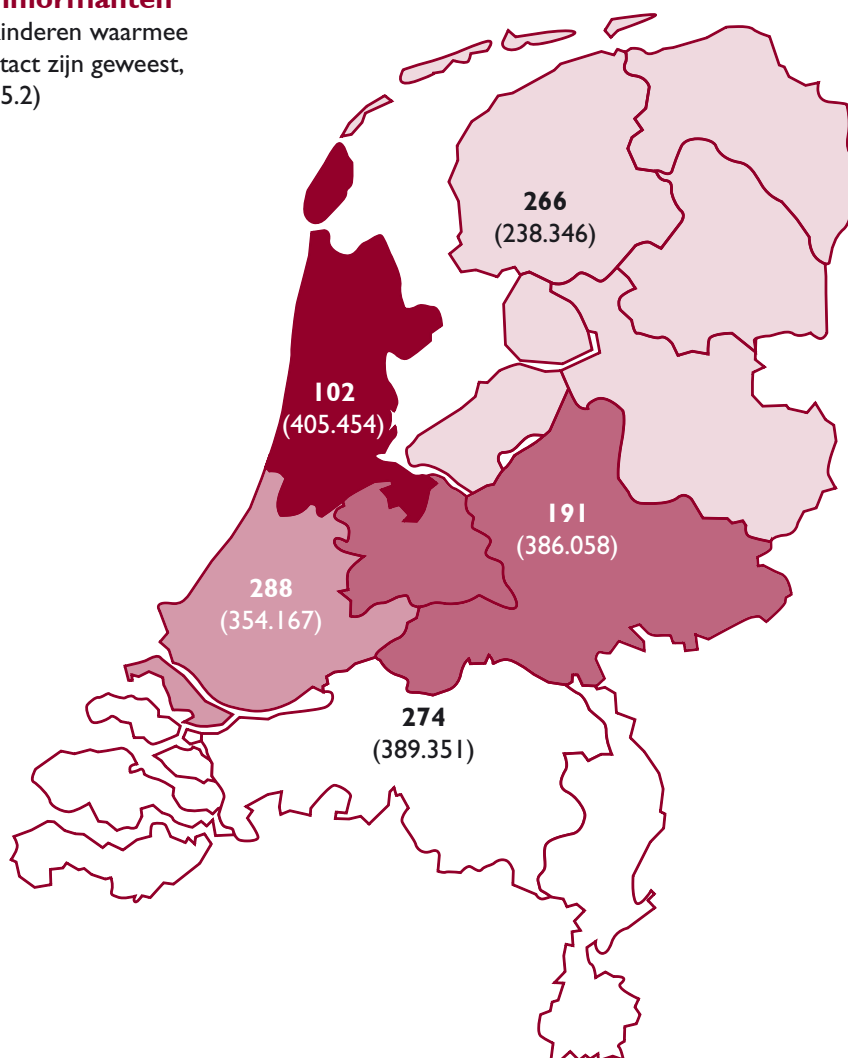
In de NIS is binnen elke county de 'district CPS agency' de belangrijkste participant. De data die worden verzameld via de participerende CPS agencies representeren alle kinderen van wie de mishandeling of verwaarlozing is gerapporteerd en geaccepteerd voor verder onderzoek gedurende de periode van de dataverzameling van de NIS. Voor onze replicatie beschikten we over de gegevens van alle 17 AMK's in Nederland voor een volledig jaar. Hoewel we de gegevens van de AMK's enigszins verschillend van de door de informanten aangeleverde gegevens behandelen, zullen de beide bestanden uiteindelijk (ontdubbeld en) samengevoegd tot een prevalentieschatting voor 2005 leiden. In die zin zijn de AMK gegevens integraal onderdeel van de NPM-2005.

## **B. Informanten niet verbonden aan AMK's (NIS: non-CPS sentinels)**

Voor wat betreft niet-CPS instanties gaat het in de NIS om 'community professionals' in specifieke categorieën van instanties of organisaties die regelmatig direct contact hebben met kinderen en/of gezinnen en die met een grote waarschijnlijkheid in aanraking kunnen komen met mishandelde kinderen. Deze professionals geven via gestandaardiseerde formulieren informatie over alle kindermishandeling bij kinderen met wie ze tijdens de duur van het onderzoek (26 september – 23 december 2005) direct contact hebben.

### Aantal informanten

(Aantal kinderen waarmee zij in contact zijn geweest, zie Tabel 5.2)



**Figuur 3.1.** De verdeling per zone van de informanten en de kinderen met wie zij (mogelijk of daadwerkelijk) in contact zijn geweest

\* De rapporteringsperiode voor de NIS-4 was aanvankelijk voorzien van 4 september tot 3 december 2005. Om organisatorische redenen werd voor een aantal informanten de periode van 4 februari tot 3 mei 2006 gehanteerd.



Vertaald naar de Nederlandse situatie betekende dit dat informatie werd verzameld bij:

- Onderwijs (NIS 'Education'):  
*Basisscholen en scholen voortgezet onderwijs*
- Juridisch systeem (NIS 'Law enforcement'):  
*Raad voor de Kinderbescherming en de 25 Nederlandse politieregio's*
- Sociaal-medische zorg (NIS 'Medical services'):  
*Consultatiebureaus en huisartsen*
- Andere diensten (NIS 'Other services'):  
*Kinderdagverblijven en vrouwenopvang*

Onder de kinderartsen is apart een onderzoek van meer bescheiden omvang uitgevoerd in samenwerking met het Nederlands Signaleringscentrum Kindergeneeskunde (NSCK). In dit signaleringssysteem participeren alle klinisch werkzame kinderartsen van algemene en academische ziekenhuizen in Nederland. De NSCK gegevens zullen in Bijlage 3 worden besproken. Door het beperkte budget was het niet mogelijk om eerstehulpafdelingen van ziekenhuizen, peuterspeelzalen, of andere professionele pedagogische of zorginstellingen bij de NPM-2005 te betrekken.

### 3.3. Steekproefgrootte

De NIS-3 is gebaseerd op 5926 niet-CPS informanten. Het totaal aantal inwoners in de VS bedraagt 290 miljoen. In Nederland wonen 16 miljoen mensen. Om de NIS te repliceren zouden we voor de NPM-2005 dus uitkomen op 330 deelnemers. Uitgaande van het feit dat het aantal respondenten bij de NIS-1, NIS-2 en NIS-3 steeds is uitgebreid en in de wetenschap dat dit ook het geval zal zijn voor de NIS-4 (persoonlijke communicatie met Sedlak), is in de NPM-2005 dit aantal verdubbeld. Daarom werd een steekproef van ten minste 700 informanten getrokken. Parallel aan de NIS werden ongeveer overeenkomstige aantallen instellingen of organisaties gezocht per werksoort, en binnen de werksoorten naar een zodanig aantal informanten dat per geografisch gebied ongeveer dezelfde aantallen kinderen (potentieel of daadwerkelijk) werden gezien. Om de representativiteit te optimaliseren werden de provincies verdeeld in vijf zones met ongeveer evenveel kinderen (zie Tabel 3.1). Daardoor bevatten de zones een verschillend aantal provincies. Voor een illustratie van de verdeling van de informanten over de zones verwijzen wij naar de kaart van Nederland (Figuur 3.1). Op deze kaart zijn de aantallen informanten per zone gepresenteerd, met tussen haakjes het aantal kinderen met wie deze informanten contact hebben (potentieel, bijvoorbeeld in geval van politie, of daadwerkelijk zoals in geval van leerkrachten). De verdelingen zijn niet gelijk als gevolg van nonrespons en door vergroting van het aantal informanten waar dat mogelijk was, maar de grote aantallen informanten en kinderen verhogen de betrouwbaarheid van de prevalentieschattingen in deze studie (zie ook het slothoofdstuk).



**Tabel 3.1** Aantal kinderen (0-17 jaar) per provincie

| <i>Zone</i> | <i>Provincie</i> | <i>Absoluut</i>  | <i>%</i>      | <i>%</i>      |
|-------------|------------------|------------------|---------------|---------------|
| 1           | Groningen        | 116.035          | 3,22          |               |
| 1           | Friesland        | 146.702          | 4,07          |               |
| 1           | Drenthe          | 107.733          | 2,99          |               |
| 1           | Overijssel       | 258.003          | 7,16          |               |
| 1           | Flevoland        | 98.960           | 2,75          |               |
|             |                  |                  |               | 20,19         |
| 2           | Gelderland       | 448.358          | 12,44         |               |
| 2           | Utrecht          | 264.463          | 7,34          |               |
|             |                  |                  |               | 19,78         |
| 3           | Noord-Holland    | 551.506          | 15,30         |               |
|             |                  |                  |               | 15,30         |
| 4           | Zuid-Holland     | 763.191          | 21,18         |               |
|             |                  |                  |               | 21,18         |
| 5           | Zeeland          | 83.506           | 2,32          |               |
| 5           | Noord-Brabant    | 533.242          | 14,80         |               |
| 5           | Limburg          | 231.968          | 6,44          |               |
|             |                  |                  |               | 23,56         |
|             | <i>Totaal</i>    | <i>3.603.667</i> | <i>100,00</i> | <i>100,00</i> |

*Bron:* Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg 2004, bij de analyse van de NPM-2005 gegevens werden de CBS data 2005 gebruikt (die bij de steekproeftrekking nog niet beschikbaar waren)



### 3.4. Informanten

#### AMK's

Aan de AMK's werd (via de Maatschappelijke Ondernemersgroep) medewerking gevraagd om, analoog aan de CPS procedure bij de NIS, data te verzamelen van alle kinderen van wie mishandeling of verwaarlozing was gerapporteerd en geaccepteerd voor verder onderzoek gedurende de tijd van de dataverzameling van de NPM-2005. Voor onze replicatie werden door alle 17 AMK's data ter beschikking gesteld van een volledig jaar (zie hoofdstuk 9). Er zijn 15 AMK's met in totaal 17 locaties. We schrijven in dit rapport gemakshalve over 17 AMK's.

Tabel 3.2 bevat een overzicht van de beoogde organisaties per zone. De rekrutering wordt per type informant besproken. De verdeling van aantallen instellingen per werkterrein is min of meer parallel aan de NIS gekozen, en was erop gericht om een gelijke spreiding van informanten en de door hen (potentieel of daadwerkelijk) geobserveerde kinderen te krijgen. Dat is niet volledig gelukt zoals ook blijkt uit Figuur 3.1, maar de grote aantallen informanten en betrokken kinderen betekenen niettemin een zekere garantie voor betrouwbare prevalentieschattingen (zie ook hoofdstuk 10).

**Tabel 3.2** Aantal beoogde organisaties per zone

|                           | Zone      |           |           |           |           | Totaal     |
|---------------------------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|------------|
|                           | 1         | 2         | 3         | 4         | 5         |            |
| Basisschool               | 13        | 12        | 10        | 13        | 15        | 63         |
| Middelbare school         | 9         | 8         | 6         | 9         | 10        | 42         |
| Vrouwenopvang             | 4         | 4         | 9         | 12        | 10        | 39         |
| KDV                       | 6         | 4         | 4         | 5         | 6         | 25         |
| Politie                   | 6         | 4         | 5         | 4         | 6         | 25         |
| Raad vd kinderbescherming | 6         | 3         | 3         | 3         | 7         | 22         |
| Consultatiebureaus        | 5         | 5         | 5         | 5         | 5         | 25         |
| Huisartsen                | 31        | 30        | 26        | 33        | 30        | 150        |
| AMK                       | 5         | 2         | 2         | 3         | 5         | 17         |
| <i>Totaal</i>             | <i>85</i> | <i>72</i> | <i>70</i> | <i>87</i> | <i>94</i> | <i>408</i> |



## Basisscholen

Uit een bestand met alle basisscholen in Nederland werd een proportioneel aselechte steekproef van 63 basisscholen getrokken (zie Tabel 3.2 voor de spreiding over de regio's). Er werden twee reservesteekproeven van eveneens 63 scholen getrokken. Een brief werd verstuurd naar alle directies (zie Bijlage 4). Toen bleek dat de verwachte respons uitbleef, werden deze scholen telefonisch benaderd en werd de eerste reservesteekproef eveneens schriftelijk uitgenodigd. Later bleek het ook noodzakelijk de tweede reservesteekproef aan te schrijven.

## Middelbare scholen

Uit een bestand met alle middelbare scholen zijn op een proportioneel aselechte manier 42 scholen getrokken (zie Tabel 3.2 voor de spreiding per zone). Er werden twee reservesteekproeven van eveneens 42 scholen getrokken. Alle directies werden schriftelijk tot deelname uitgenodigd. Hier bleek de respons nog lager te liggen dan bij de basisscholen. Alle scholen werden telefonisch benaderd en alle scholen uit de beide reservesteekproeven werden schriftelijk uitgenodigd en vervolgens telefonisch benaderd.

## Vrouwenopvang

Alle 39 "Blijf van mijn lijf huizen" in Nederland werden uitgenodigd om deel te nemen aan de NPM-2005. Tabel 3.2 bevat de verdeling van de "Blijf van mijn lijf huizen" over de 5 zones.

## Kinderdagverblijven

Uit een bestand met alle kinderdagverblijven in Nederland werden 25 kinderdagverblijven getrokken die gelegen zijn in de nabijheid van een potentieel deelnemende basisschool (Tabel 3.2). Dit criterium werd gehanteerd om de informanten binnen regio's op beperkte reisafstand van elkaar te hebben. Op die manier kon het aantal informatiesessies voor informanten gereduceerd worden. Twee reservesteekproeven van eveneens 25 kinderdagverblijven werden schriftelijk en vervolgens telefonisch benaderd.



## Huisartsen

Omdat het niet mogelijk bleek een bestand te krijgen met alle adressen van huisartsen werd de steekproeftrekking tegen betaling door NIVEL (Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg) uitgevoerd. Honderdvijftig huisartsen werden aangeschreven (Tabel 3.2). Drie artsen reageerden positief op deze uitnodiging. Bij telefonische contacten bleek een zeer grote weerstand bij deze groep, door een ongelukkig samenvallen van de timing van het onderzoek met een periode waarin de huisartsen massaal protesteerden tegen overbelasting en onderwaardering van hun werk. Uiteindelijk werd besloten om via de telefoongids nog eens 65 nieuwe huisartsen aan te schrijven en vervolgens telefonisch te benaderen.

## Consultatiebureaus

Omdat er geen overzicht van alle consultatiebureaus in Nederland beschikbaar was, werd een steekproef van 25 CB's op de volgende manier samengesteld (Tabel 3.2). Via de telefoongids werden consultatiebureaus gezocht in de buurt van een basisschool. Dit criterium werd gehanteerd om de informanten te kunnen clusteren binnen regio's (cfr supra kinderdagverblijven).

## Politie

Korpschefs van alle 25 politieregio's werden schriftelijk uitgenodigd om deel te nemen. Binnen iedere regio werden twee informanten gevraagd.

## Raad voor de kindbescherming

Alle 22 vestigingen van de Raad voor de Kinderbescherming werden benaderd om deel te nemen (Tabel 3.2).



### 3.5. Respons

Het beoogde aantal van 700 informanten is ruimschoots overschreden, en 1.121 personen verspreid over heel Nederland en werkzaam in diverse instellingen en organisaties waren bereid om voor de NPM-2005 als informant op te treden en over gevallen van kindermishandeling te rapporteren (zie Bijlage 13). De individuele respons was dan ook zeer groot. Dat ligt anders voor de institutionele respons.

Tabel 3.3 bevat een overzicht van de organisaties die per zone en per categorie uitgenodigd werden en bereid waren mee te werken aan dit onderzoek. Het is duidelijk dat institutionele nonrespons van invloed is geweest op de realisatie van de beoogde verdelingen over werkgebieden en organisaties. Het verschil tussen beoogde en gerealiseerde deelname van organisaties kan leiden tot ongelijke spreiding van informanten over regio's. Vooral de medewerking van huisartsen is teleurstellend maar kan worden verklaard door de juist in de dataverzamelingfase actuele overbelasting (en onderwaardering) van deze beroepsgroep die zelfs actie voerde om dit probleem onder de aandacht van politiek en publieke opinie te brengen (zie ook het slothoofdstuk). Als we de categorie huisartsen buiten beschouwing laten dan hebben van de 511 aangeschreven organisaties er 189 (37%) mee ingestemd om hun medewerkers aan de NPM-2005 te laten meewerken. Maar deze institutionele nonrespons heeft nauwelijks geleid tot een scheve verdeling van informanten over regio's (zie Figuur 3.1) en kan geen grote effecten hebben gehad op de uiteindelijke prevalentieschattingen.

Overigens heeft nonrespons van instellingen en informanten een andere betekenis dan de gebruikelijke. In ons geval zijn de informanten geen proefpersonen of respondenten, maar observatoren. Ze zijn als het ware de video camera's die een groot aantal kinderen bestrijken op zoek naar gevallen van kindermishandeling. Zolang er voldoende video camera's gespreid over Nederland ongeveer de helft van alle kinderen observeren (zie Figuur 3.1) zijn de individuele camera's inwisselbaar. Echte nonrespons ontstaat pas als tijdens de registratie periode camera's uitvallen en dat is voorzover we kunnen overzien in NPM-2005 niet gebeurd.

### 3.6. Informatiesessie voor de informanten

Tijdens de maanden juli, augustus en september 2005 werden, conform de NIS, over heel Nederland informatiesessies georganiseerd voor de organisaties die zich bereid verklaard hadden mee te werken. Het doel van de informatiesessies was de informanten te voorzien van voldoende informatie over het onderzoek om een zinvolle bijdrage te kunnen leveren. De informatiesessies duurden gemiddeld 1,5 à 2 uur en werden gegeven bij de organisaties zelf of in de buurt ervan. De informatiesessies werden door zes getrainde medewerkers van het onderzoeksteam gegeven. Allen hanteerden dezelfde opzet (Bijlage 5).

Tijdens deze sessies werden voor de informanten de volgende zaken gepresenteerd en uitgelegd:





- ♦ opzet van het onderzoek
- ♦ de verschillende vormen van kindermishandeling + de definities
- ♦ het formulier
- ♦ de juridische aspecten van het onderzoek

Het was de planning alle informanten een informatiesessie te laten volgen. Vanwege tijdgebrek bij de informanten bleek het echter onhaalbaar om alle informanten te bezoeken voor een informatiesessie. Om deze reden is allereerst besloten de huisartsen (gezien de vanwege tijdgebrek toch al aanwezige weerstand bij deze groep, en hun deskundigheid in dezen) geen informatiesessie te geven, maar hen een informatiepakket te sturen dat als leidraad kon dienen voor het invullen van de formulieren (Bijlage 6). Ook naar de niet-getrainde informanten uit andere sectoren werd een informatiepakket gestuurd, met als doel het aantal goed geïnformeerde informanten zo hoog mogelijk te laten zijn. Het informatiepakket bestond uit (1) een handleiding waarin de achtergrond, doel, methode en de werkwijze van het onderzoek beschreven werd (Bijlage 6), (2) het dataformulier waarop de informanten hun vermoedens van mishandeling en/ of verwaarlozing dienden in te vullen, (3) een nadere toelichting bij dit formulier en (4) een deelnameformulier. Het deelnameformulier was bedoeld om een beeld te krijgen van alle informanten binnen de organisatie en van het aantal kinderen dat door deze informanten binnen de beoogde periode gezien wordt. Van de 214 organisaties die betrokken zijn bij de NPM-2005 hebben 110 instanties wel een mondelinge informatiesessie gekregen en 87 niet. Tabel 3.4 bevat een overzicht van de getrainde organisaties. Omdat de 17 AMK's een afzonderlijk geheel vormen binnen de NPM-2005 zijn ze niet opgenomen in Tabel 3.4, 3.5, en 3.6.

**Tabel 3.3** Aantal deelnemende en beoogde aantal organisaties per zone

|                           | Zone      |           |           |           |           | Totaal     | Beoogd     |
|---------------------------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|------------|------------|
|                           | 1         | 2         | 3         | 4         | 5         |            |            |
| Basisschool               | 10        | 15        | 9         | 13        | 16        | 63         | 63         |
| Middelbare school         | 14        | 6         | 4         | 10        | 6         | 40         | 42         |
| Vrouwenopvang             | 1         | 1         | 3         | 4         | 6         | 15         | 39         |
| KDV                       | 4         | 1         | 2         | 1         | 3         | 11         | 25         |
| Politie                   | 3         | 4         | 4         | 3         | 4         | 18         | 25         |
| Raad vd kinderbescherming | 3         | 1         | 2         | 3         | 4         | 13         | 22         |
| Consultatiebureaus        | 4         | 1         | 0         | 3         | 4         | 12         | 25         |
| Huisartsen                | 5         | 5         | 5         | 6         | 4         | 25         | 150        |
| AMK                       | 5         | 2         | 2         | 3         | 5         | 17         | 17         |
| <b>Totaal</b>             | <b>49</b> | <b>36</b> | <b>31</b> | <b>46</b> | <b>52</b> | <b>214</b> | <b>408</b> |



**Tabel 3.4** Aantal getrainde organisaties per zone

|                         | <i>Zone 1</i> | <i>Zone 2</i> | <i>Zone 3</i> | <i>Zone 4</i> | <i>Zone 5</i> | <i>Totaal</i> |
|-------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Basisschool             | 6             | 10            | 8             | 11            | 12            | 47            |
| Middelbare school       | 8             | 4             | 4             | 8             | 3             | 27            |
| Vrouwenopvang           | 1             |               | 2             | 3             | 2             | 8             |
| KDV                     | 2             | 1             | 1             |               | 1             | 5             |
| Politie                 | 1             | 1             | 3             | 2             | 1             | 8             |
| Raad vd kindbescherming |               |               | 2             | 1             | 2             | 5             |
| Consultatiebureaus      | 2             | 1             |               | 3             | 3             | 9             |
| Huisartsen              |               |               | 1             |               |               | 1             |
| <i>Totaal</i>           | <i>20</i>     | <i>17</i>     | <i>21</i>     | <i>28</i>     | <i>24</i>     | <i>110</i>    |

Tabel 3.5 bevat een overzicht van het aantal getrainde informanten per categorie per zone. Het merendeel van de informanten ( $n = 806$ ) heeft de mondelinge instructie ontvangen, 315 informanten zijn schriftelijk geïnstrueerd.

**Tabel 3.5** Overzicht van het aantal getrainde informanten per categorie per zone

|                         | <i>Zone 1</i> | <i>Zone 2</i> | <i>Zone 3</i> | <i>Zone 4</i> | <i>Zone 5</i> | <i>Totaal</i> |
|-------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Basisschool             | 50            | 82            | 50            | 119           | 93            | 394           |
| Middelbare school       | 80            | 36            | 15            | 84            | 21            | 236           |
| Vrouwenopvang           | 2             |               | 9             | 15            | 9             | 35            |
| KDV                     | 20            | 17            | 4             |               | 2             | 43            |
| Politie                 | 2             | 1             | 5             | 4             | 2             | 14            |
| Raad vd kindbescherming |               |               | 3             | 2             | 4             | 9             |
| Consultatiebureaus      | 15            | 5             |               | 10            | 44            | 74            |
| Huisartsen              |               |               | 1             | 0             | 0             | 1             |
| <i>Totaal</i>           | <i>169</i>    | <i>141</i>    | <i>87</i>     | <i>234</i>    | <i>175</i>    | <i>806</i>    |



Tabel 3.6 bevat een overzicht van het totaal aantal (getrainde en niet getrainde) informanten.

**Tabel 3.6**      *Overzicht van het totaal aantal informanten per categorie per zone*

|                           | <i>Zone 1</i> | <i>Zone 2</i> | <i>Zone 3</i> | <i>Zone 4</i> | <i>Zone 5</i> | <i>Totaal</i> |
|---------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Basisschool               | 67            | 104           | 58            | 128           | 134           | 491           |
| Middelbare school         | 136           | 49            | 15            | 93            | 40            | 333           |
| Vrouwenopvang             | 2             | 2             | 10            | 18            | 28            | 60            |
| KDV                       | 26            | 17            | 5             | 2             | 8             | 58            |
| Politie                   | 5             | 8             | 6             | 23            | 8             | 50            |
| Raad vd kinderbescherming | 5             | 1             | 3             | 8             | 6             | 23            |
| Consultatiebureaus        | 20            | 5             |               | 10            | 46            | 81            |
| Huisartsen                | 5             | 5             | 5             | 6             | 4             | 25            |
| <i>Totaal</i>             | <i>266</i>    | <i>191</i>    | <i>102</i>    | <i>288</i>    | <i>274</i>    | <i>1121</i>   |

### **3.7. De vragenlijst**

Het gestandaardiseerde invulformulier waarvan gebruik gemaakt werd in de NPM-2005 is zo getrouw mogelijk overgenomen van het originele Amerikaanse formulier van de NIS. Het formulier (zie Bijlage 1) bestaat uit een aantal vragen, namelijk over het kind, de thuissituatie, belangrijke personen, en de mishandeling die wordt vermoed. Het kind dat (mogelijk) met mishandeling te maken heeft staat centraal in het formulier. Van de informanten werd gevraagd voor elk kind met vermoeden van mishandeling dat aangetroffen werd tijdens de onderzoeksperiode (26 september-23 december 2005) het formulier in te vullen en op te sturen. Een toelichting bij het formulier was beschikbaar (Bijlage 7).

Het zal duidelijk zijn dat de beoogde opzet voor de prevalentiestudie niet volledig kon worden gerealiseerd. Het belangrijkste verschil met de planning is de onvolledige informatiesessie van de informanten. We zullen in hoofdstuk 5 de invloed van schriftelijke versus mondelinge instructie beschrijven, en laten zien dat die invloed op de bevindingen in deze studie waarschijnlijk niet groot is geweest. Daarnaast bleken er veel meer reservesteekproeven nodig te zijn om tot een voldoende groot aantal organisaties en informanten te komen dan we vooraf hadden vermoed. Het is opvallend hoe onderzoek naar een uiterst brisant en belangrijk thema als kindermishandeling toch op tijd- en prioriteitgebrek stuit bij diverse maatschappelijke organisaties en professionals. Overigens is nonrespons een steeds gebruikelijker reactie op de overvloed aan verzoeken tot deelname aan



onderzoek van heel diverse aard en kwaliteit. Ten slotte zijn vanwege ontbrekende middelen bepaalde beroepsgroepen en organisaties uit de boot gevallen die in een toekomstige NPM zouden moeten worden opgenomen, zoals de eerstehulpafdelingen van ziekenhuizen.

Niettemin zijn meer dan 400 organisaties met meer dan 1100 informanten bereid geweest om hun kostbare tijd in de prevalentiestudie te steken, en gedurende drie maanden over mogelijke kindermishandeling te melden. De informanten zijn relatief gelijkmatig over alle regio's in Nederland gespreid en bestrijken met elkaar ongeveer de helft van de Nederlandse jeugd onder de 18 jaar. Gevoegd bij de gegevens van alle Advies en Meldpunten Kindermishandeling geeft dit een stevig fundament onder onze prevalentieschattingen, zeker vergelijkbaar met de Amerikaanse NIS (zie hoofdstuk 10).

# De definities van kindermishandeling

4.





## 4. De definities van kindermishandeling

Om de geschatte prevalenties te kunnen vergelijken met de Amerikaanse NIS werden dezelfde definities van mishandeling/verwaarlozing gehanteerd.

### 4.1. Definities van kindermishandeling

De volgende definities werden gehanteerd (voor een uitgebreide versie, zie Bijlage 2).

#### Seksueel misbruik:

**01.0** Seksueel misbruik of het toelaten ervan, waarbij sprake is van penis penetratie van of door het kind. De categorie omvat ook gevallen van seksuele uitbuiting (met penetratie) door anderen met toestemming van een voor het kind verantwoordelijke volwassene (zoals in kinderprostitutie, pornografie, verkrachting).

**01.1** Seksueel misbruik of het toelaten ervan, waarbij sprake is van penetratie van of door het kind door vingers of een voorwerp.

**02.0** Seksueel misbruik of het toestaan ervan, waarbij genitaal contact plaatsvindt van of door het kind en waarbij geen aanwijzingen zijn dat er daadwerkelijk penetratie heeft plaatsgevonden.

**03.0** Het begaan of toestaan van seksuele aanranding, uitbuiting, mishandeling of misbruik van een kind anders dan in de bovengenoemde categorieën 01 en 02.

#### Fysieke (lichamelijke) mishandeling:

**04.0** Opzettelijke lichamelijke mishandeling al dan niet met behulp van een voorwerp, wapen of vreemde substantie (b.v. slaan met een stok, maar ook verbranden met vloeistof of vuur, vergiftigen, verstikken of verdrinken) of het toestaan hiervan. Tot deze categorie hoort ook slaan, stompen, schoppen, bijten, schudden, gooien of met opzet laten vallen, steken, wurgen of schijnbaar toevallig opgelopen letsel secundair aan lichamelijke mishandeling (zoals het Shaken baby syndrome).

#### Emotionele mishandeling:

**05.1** Bewegingsbeperking/vastbinden: Ernstige bewegingsbeperking als een middel van straf of controle zoals het vastbinden van een kind op bed of aan een ander object (niet algemeen geac-



cepteerde zorgmaatregelen die bedoeld zijn om kinderen te beschermen).

**05.2** Bewegingsbeperking/andere vormen: Het opsluiten van een kind in een ruimte (bijvoorbeeld een kast) als een middel van straf of controle.

**06.0** Verbale of emotionele mishandeling: Bedreigen of uitschelden van een kind als een systematisch patroon van kleineren, denigreren of tot zondebok maken. Het toepassen van excessieve niet-lichamelijke discipline of dreigen met andere vormen van mishandeling zoals verlaten, zelfmoord, slaan of seksuele mishandeling, hoort ook in deze categorie.

**07.0** Overige onbekende mishandeling: Vormen van openlijke strafmaatregelen, uitbuiten of uitschelden anders dan bovengenoemd, of niet-specifieke mishandeling.

### **Fysieke verwaarlozing:**

**08.0** Weigering om noodzakelijke zorg te verlenen of toe te staan: In gebreke blijven bij het verkrijgen van behandeling of verdere diagnose, waarvan de noodzaak is vastgesteld door een competente professional bij zichtbaar lichamelijk letsel, ziekte, slechte conditie of verzwakking (b.v. lichamelijke handicap, zintuiglijke handicap, tandproblemen of andere zichtbare lichamelijke problemen).

**09.0** Onverantwoordelijk uitstel of achterwege blijven van het inschakelen van noodzakelijke zorg in gevallen dat het kind evident medische zorg nodig heeft. Het probleem van het kind moet acuut, serieus of zodanig zijn geweest dat iedere leek zou hebben herkend dat het kind professionele medische zorg nodig had.

**10.1** Weigering om de verantwoordelijkheid voor het kind op zich te nemen/ verlaten van het kind: Gevallen waarbij het kind permanent of voor onbepaalde tijd wordt verlaten, zonder dat vooraf gezorgd is dat het kind de nodige zorg en supervisie krijgt.

**10.2** Andere vormen van weigering om de zorg voor het kind op zich te nemen, zoals het permanente of voor onbepaalde tijd uit huis sturen van een kind zonder geschikte regeling voor zorg door anderen, of weigering om de verantwoordelijkheid voor een kind weer op te nemen als het na weglopen weer terugkeert.

**10.3** Andere vormen van mishandeling die met gebrek aan verantwoordelijkheid te maken hebben (b.v. instabiele woonomgeving).

**11.0** Ontoereikend toezicht: Voorbeelden omvatten gevallen met een terugkerend patroon van het alleen thuislaten van jonge kinderen zonder toezicht of na zonsondergang buiten laten van jonge kinderen.

**12.0** Andere vormen van lichamelijke verwaarlozing: Opvallende onachtzaamheid betreffende veiligheid (in huis of in de auto), noodzakelijke lichamelijke zorg en welzijn van het kind.





## Verwaarlozing van het onderwijs:

**13.0** Bewust toestaan van chronisch spijbelen: Kind spijbelt regelmatig, ouders/verzorgers zijn bewust gemaakt van dit probleem en doen geen pogingen dit te verhelpen. Gebrek aan inzet, meer dan het gebrek aan succes is het voornaamste criterium.

**14.1** Overig spijbelen/ in gebreke blijven bij registratie of inschrijving: Thuishouden van het kind voor niet legitieme redenen of het niet registreren of inschrijven van een kind op een school, waarbij men de wet overtreedt en het kind één of meer maanden school mist.

**14.2** Weigering om gediagnosticeerde leerproblemen te laten behandelen zonder bijzondere reden hiertoe.

## Emotionele verwaarlozing:

**15.1** Ontoereikende koestering/genegenheid: Merkbaar gebrek aan aandacht voor de behoeften van het kind aan genegenheid, emotionele steun, aandacht, bevestiging en controle.

**15.2** Huiselijk geweld waarvan het kind getuige is.

**16.1** Bewust toestaan van alcohol- en/of drugsmisbruik door het kind: Ook hier geldt dat gebrek aan inzet om het probleem te corrigeren belangrijker is dan het eventuele succes.

**16.2** Bewust toestaan van ander onaangepast gedrag (b.v. chronische criminaliteit).

**17.1** Weigering om noodzakelijke en verkrijgbare behandeling voor gediagnosticeerde emotionele problemen of gedragsproblemen van het kind toe te staan of te verzorgen.

**17.2** In gebreke blijven bij het zoeken naar noodzakelijke zorg voor emotionele beschadiging/problemen of gedragsproblemen.

**17.3** Ander gebrek aan aandacht voor de ontwikkeling en emotionele behoeften van het kind. Hiertoe horen on gepaste benadering van een kind m.b.t. diens leeftijd (zoals overbescherming of bekijken van pornografie met een kind van 10) of gebrek aan zinnige regelgeving voor een kind.

## Andere vormen van mishandeling:

**19.0** Algemene of niet-gespecificeerde verwaarlozing: Indien meer dan één categorie van toepassing is of indien de beweringen betreffende verwaarlozing te vaag zijn om in te delen.

**20.1** Andere niet gespecificeerde mishandeling: Problemen of beweringen die niet ergens anders kunnen worden geclassificeerd, door b.v. onvoldoende informatie over de situatie.



## Géén mishandeling volgens de NPM-2005:

**18.0** Onvrijwillige verwaarlozing: Het kind wordt niet voorzien van de nodige zorg of diensten als gevolg van lichamelijk of financieel onvermogen van de ouder/verzorger.

**20.2** Chemisch afhankelijke pasgeborenen: Pasgeborenen van moeders die aan alcohol of drugsverslaafd zijn met een positieve toxicologie test bij de geboorte.

**20.3** Geen kindermishandeling: Aanmeldingen bij de AMK's waarbij geen sprake was van mishandeling.

NB: In de regel wordt mishandeling slechts bij één categorie ingedeeld per letsel of verzwakking. Hierop is één uitzondering: als het letsel oorspronkelijk is veroorzaakt door mishandeling (b.v. lichamelijk geweld) en vervolgens is verergerd door het uitstellen van het verwerven van medische zorg 09.0, dan worden beide vormen van kindermishandeling gerapporteerd.

## 4.2. Aanpassing definities ten behoeve van de codering

Bij het coderen van de formulieren voor de NPM-2005 bleken de definities die gehanteerd werden binnen de NIS-3 niet altijd eenduidig en ook ontbraken codes voor situaties van kindermishandeling die in de formulieren werden genoemd. We hebben daarom een aantal codes toegevoegd. Naast deze toevoegingen zijn bij onduidelijke onderscheidingen tussen de definities afspraken gemaakt omtrent het coderen van vergelijkbare situaties en zijn de definities verder gespecificeerd (zie Bijlage 2). De volgende toevoegingen zijn hiervoor illustratief.

### Vermoeden van seksueel misbruik

Het vermoeden van seksueel misbruik, dat kan worden opgemaakt uit het gedrag van het kind of uit fysieke aanwijzingen, maar dat (nog) niet is bevestigd, kan niet worden ingedeeld bij een van de andere categorieën van seksueel misbruik. Hiervoor is toegevoegd de code **03.1**.

### Verwaarlozing van de ontwikkeling

Met name door de Consultatiebureaus werd vaak melding gedaan over het gebrek aan aandacht van ouders voor de ontwikkeling van het kind. Deze situaties worden gecodeerd onder **12.0** als zij een fysiek karakter hebben (bijvoorbeeld een kind dat nooit buiten komt), algemene beweringen van onderstimulering van de ontwikkeling vallen in categorie **17.3**. (zie ook 17.3 bij gebrek aan aandacht voor ontwikkeling van cognitie en sociaal).



## Uitbreiding onvrijwillige verwaarlozing

Onvrijwillige verwaarlozing (18.0) wordt in de NPM-2005 wel meegenomen. Er worden codes toegekend uit bovenstaande categorieën van mishandeling of verwaarlozing die heeft plaatsgevonden en daarnaast een code 18 toegevoegd. Criterium is dat de ouders eigenlijk zelf hulp nodig hebben om normaal te kunnen functioneren, ongeacht of ze deze hulp ook hebben. De volgende specificaties zijn toegevoegd:

- 18.0 indien de ouder/verzorger een lichamelijke ziekte of beperking heeft;
- 18.1 indien de ouder/verzorger een verstandelijke beperking heeft;
- 18.2 indien er sprake is van een psychiatrische aandoening van ouders/verzorgers;
- 18.3 indien er sprake is van drugsverslaving van ouders/verzorgers;
- 18.4 indien er sprake is van alcoholverslaving van ouders/verzorgers;
- 18.5 indien er sprake is van ernstige financiële problemen of gokverslaving van ouders/verzorgers.
- 18.6 indien er sprake is van detentie van ouders/verzorgers.

### 4.3. Aanwijsbare en vermoedelijke schade van kindermishandeling

Op het formulier voor de informanten bestaan de hoofdcategorieën schade ('harm') en vermoedelijke schade ('endangerment') beide uit drie subcategorieën. Voor schade zijn dat mishandeling die tot respectievelijk fatale, ernstige of matige aanwijsbare schade hebben geleid. Voor vermoedelijke schade wordt onderscheid gemaakt tussen waarschijnlijke schade en ernstig bedreigde gezondheid of veiligheid van het kind ten gevolge van mishandeling, en een derde subcategorie 'geen', omschreven als 'er is geen aanwijzing dat mishandeling of verwaarlozing van het kind heeft plaatsgevonden'. Deze laatste gevallen, waarin de codeur (vrijwel altijd in overeenstemming met de beoordeling van de informant) beoordeelt dat er geen sprake is geweest van kindermishandeling, zijn niet meegeteld bij het aantal meldingen van kindermishandeling.

Zodoende omvat de categorie vermoedelijke schade in dit rapport twee groepen kinderen: de groep waarvan de ontwikkeling ernstig wordt bedreigd maar de informant geen bewijs voor letsel heeft, en de groep waarbij er geen duidelijk zichtbaar letsel of probleem is maar schade waarschijnlijk is gezien de ernst van de mishandeling die heeft plaatsgevonden. Alle hierna vermelde aantallen van kindermishandeling omvatten dus alleen de meldingen waarbij informant en codeur ervan overtuigd waren dat mishandeling en/of verwaarlozing daadwerkelijk plaats heeft gevonden. Al naar gelang de ernst en zichtbaarheid van de schade, is de mishandeling en/of verwaarlozing toegekend aan de categorie schade of vermoedelijke schade.



#### 4.4. Betrouwbaarheid van de signaleringen

*Mondelinge en schriftelijke instructie.* De betrouwbaarheid van de signaleringen van kindermishandeling is verhoogd door de uitgebreide instructie in de hantering van de definities voor kindermishandeling en het formulier. Ongeveer de helft van de informanten heeft deze instructie mondeling gekregen (zie paragraaf 3.6). Omdat een deel van de informanten geen mondeling maar een schriftelijke instructie heeft gekregen, was het mogelijk om het effect te toetsen van de mondeling versus schriftelijke instructie op de aard van de signaleringen. Er is een significante samenhang van instructievorm en het signaleren van mishandeling met aanwijsbare versus vermoedelijke schade. De informanten die mondeling zijn geïnstrueerd rapporteren vaker dan verwacht mishandeling met aanwijsbare schade, terwijl de schriftelijk geïnstrueerde informanten significant vaker (residu 6.0) mishandeling met vermoedelijke schade signaleren (Tabel 4.1).

**Tabel 4.1** Informatiesessie voor informanten en schade mishandeling

|                      | <i>Heeft deze informant een informatiesessie bijgewoond?</i> |               |                   |
|----------------------|--|---------------|-------------------|
|                      | <i>Nee (%)</i>   | <i>Ja (%)</i> | <i>Totaal (n)</i> |
| Vermoedelijke schade | *63,9  | 36,1          | 526               |
| Aanwijsbare schade   | 43,1   | *56,9         | 332               |
| <i>Totaal</i>        | <i>55,8</i>  | <i>44,2</i>   | <i>858</i>        |

\* gestandaardiseerde residuen  $> 3.26$ ,  $p < .001$

Dit verschil hangt samen met een verschil in type mishandeling. Als we een scherper alpha niveau ( $p < .001$ ) dan gebruikelijk kiezen ter compensatie van het grote aantallen toetsen, zijn alleen residuen van 3.26 en groter (of kleiner dan -3.26) van belang. De samenhang tussen instructievorm en type mishandeling is significant en gelocaliseerd in één specifieke vorm van mishandeling, te weten onderwijs- en emotionele verwaarlozing met vermoedelijke schade (residu 6.4). Mondeling geïnstrueerde informanten melden minder vaak dan verwacht onderwijs- en emotionele verwaarlozing met vermoedelijke schade (Tabel 4.2).



**Tabel 4.2** Informatiesessie voor informanten en type mishandeling

| Schade                     |                          | Nee (%) | Ja (%) | Totaal (n) |
|----------------------------|--------------------------|---------|--------|------------|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | 61,1    | 38,9   | 18         |
|                            | Fysieke mishandeling     | 43,5    | 56,5   | 92         |
|                            | Emotionele mishandeling  | 35,1    | 64,9   | 37         |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 42,4    | 57,6   | 59         |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 44,9    | 55,1   | 118        |
|                            | Andere vormen            | 12,5    | 87,5   | 8          |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | 79,2    | 20,8   | 24         |
|                            | Fysieke mishandeling     | 69,8    | 30,2   | 86         |
|                            | Emotionele mishandeling  | 48,8    | 51,2   | 41         |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 44,4    | 55,6   | 126        |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | *73,4   | 26,6   | 237        |
|                            | Andere vormen            | 58,3    | 41,7   | 12         |
| <i>Totale mishandeling</i> |                          | 55,8    | 44,2   | 858        |

\* gestandaardiseerde residuen  $> 3.26, p < .001$

Overigens is de mondelinge instructie niet gelijkelijk verdeeld over de diverse groepen informanten. Als we kijken aan welke informanten overwegend schriftelijke instructie is gegeven dan blijken dat vooral de informanten bij de politie te zijn (zie Tabel 4.3). Omdat gevallen van kindermishandeling doorgaans door derden pas in laatste instantie onder de aandacht van de politie worden gebracht, mogen we aannemen dat schriftelijke instructie niet zonder meer leidt tot onnauwkeuriger signaleringen. Men kan zelfs veronderstellen dat de schriftelijke instructie informanten gevoeliger maakt voor daadwerkelijke verwaarlozing zonder aanwijsbare schade dan de mondelinge instructie. Een bedreiging voor de kwaliteit van de NPM-2005 gegevens kan hieruit niet worden gedestilleerd.



**Tabel 4.5** Informatiesessie informanten per sector

|                            | <i>Nee (%)</i> | <i>Ja (%)</i> | <i>Totaal (n)</i> |
|----------------------------|----------------|---------------|-------------------|
| Basisonderwijs             | 22,7           | *77,3         | 44                |
| Voorgezet onderwijs        | 19,4           | *80,6         | 31                |
| Vrouwenopvang              | 39,5           | *60,5         | 119               |
| Kinderdagopvang            | 54,5           | 45,5          | 11                |
| Politie                    | *81,0          | 19,0          | 364               |
| Raad van kinderbescherming | 40,0           | *60,0         | 155               |
| Consultatiebureau          | 35,7           | *64,3         | 126               |
| Huisarts                   | 100,0          | 0,0           | 7                 |
| <i>Totaal</i>              | <i>55,8</i>    | <i>44,2</i>   | <i>857</i>        |

\* gestandaardiseerde residuen  $> 3.26, p < .001$

#### **4.5. Intercodeur betrouwbaarheid**

De dataformulieren zijn na invulling door de informanten zorgvuldig gecodeerd door getrainde codeurs (EE en AvN). Beide codeurs waren zeer goed bekend met de definities vanwege het geven van de informatiesessie aan participanten. Daarnaast hebben zij uitgebreid overleg gevoerd over het juiste gebruik van de definities rondom kindermishandeling en verwaarlozing (zie voor de uitkomsten hiervan ook de toevoegingen aan de definities, Bijlage 2). De codeurs hebben ook onafhankelijk van elkaar 11% van de formulieren ( $N = 96$ ) dubbel gecodeerd. De intercodeur betrouwbaarheid over de verschillende categorieën was als volgt: kappa ( $K$ ) is .92 voor seksueel misbruik,  $K = .91$  voor fysieke mishandeling,  $K = .80$  voor emotionele mishandeling,  $K = .68$  voor fysieke verwaarlozing,  $K = .71$  voor emotionele verwaarlozing en  $K = .94$  voor onderwijs verwaarlozing. De algemene overeenstemming tussen de codeurs was  $K = .83$ . Tot slot is bij iedere casus waarover een codeur twijfel had, de contra-expertise van de andere codeur ingeroepen. Bij verschil van mening is de beslissing door discussie tot stand gekomen.

We mogen concluderen dat het verschil in instructie - mondeling of schriftelijk- geen vertekende invloed heeft gehad op de signaleringen door de informanten, en dat de prevalentieschattingen er waarschijnlijk niet drastisch door zijn beïnvloed. De intercodeur betrouwbaarheid van de verwerking door de onderzoekers van de aangeleverde gegevens is ruim voldoende, en laat zien dat onze procedure voor herhaling en replicatie vatbaar is. In het volgende hoofdstuk beschrijven we de details van de NPM-2005 aanpak voor wat betreft de stap van informantgegevens naar prevalentieschattingen.

# Methodologie

---

## 5.







## 5. Methodologie

Door 1.121 informanten verspreid over Nederland en over verschillende soorten zorg- en onderwijsinstellingen zijn gevallen van kindermishandeling geregistreerd over een vooraf vastgelegde periode van drie maanden. We hebben de instellingen en informanten zodanig gekozen dat alle leeftijden werden bestreken. In tegenstelling tot prevalentiebepalingen met retrospectieve vragenlijsten die onder de 10 jaar niet kunnen worden afgenomen zonder afbreuk te doen aan de validiteit zijn hier de jongste kinderen even goed vertegenwoordigd als de oudere kinderen, bijvoorbeeld door de goede dekking door consultatiebureaus van de voorschoolse leeftijdsfase. Om de gegevens van de informanten te kunnen generaliseren naar de populatie is het nodig een goed overzicht te hebben van die populatie uitgesplitst naar de verschillende leeftijden. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (2005) heeft dergelijke gegevens beschikbaar. Voor het berekenen van het aantal mishandelde kinderen per leeftijdscategorie wordt uitgegaan van de totale populatie kinderen van 0 tot en met 17 jaar in Nederland (Tabel 5.1).

Omdat de onderzoeksperiode drie maanden betrof, had het aantal meldingen per categorie vermenigvuldigd kunnen worden met factor vier om schattingen op jaarbasis te verkrijgen. Dat veronderstelt echter dat er geen seizoenseffecten zijn. Daarom hebben we, net zoals in de NIS studie, op basis van het AMK bestand de seizoensvariabiliteit nagegaan. Uit het AMK bestand dat alle meldingen over een volledig jaar bevat, bleek dat 23% van alle meldingen plaatsvond in de NPM-2005 periode. Daarom werden de schattingen uit de NPM-2005 periode vermenigvuldigd met een factor 4,35 om tot een schatting op jaarbasis te komen. Vervolgens werd bij alle informanten van de steekproef nagegaan met hoeveel kinderen zij zodanig contact hadden dat zij over eventuele mishandeling konden rapporteren (verder aangeduid met 'aantal kinderen in de steekproef van informanten'), zie Tabel 5.2. Dit maakte het mogelijk een proportie te berekenen van het aantal gemelde kinderen op jaarbasis ten opzichte van het aantal kinderen in de steekproef. Ten slotte werd deze proportie vermenigvuldigd met het totaal aantal kinderen dat tot de populatie van een informantencategorie behoort (Tabel 5.3).

Deze berekening werd in de volgende formule uitgedrukt:

$$\frac{C * 4.35}{Tot_s} = \frac{x}{Tot_{pop}}$$

- met  $C$  = het aantal gemelde gevallen (Cases) in de periode van drie maanden
- $Tot_s$  = totaal aantal kinderen in de steekproef van een categorie informanten
- $x$  = schatting van het aantal kinderen dat slachtoffer is van kindermishandeling
- $Tot_{pop}$  = de totale Nederlandse populatie kinderen voor een categorie informanten

**Tabel 5.1**

Totaal aantal kinderen in Nederland van 0 tot en met 17 jaar.  
Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg 2005

| provincie                     | Absolute       |                |                |                  |                |                  |                  |                  |                  |                |                  | Totaal           |                   |
|-------------------------------|----------------|----------------|----------------|------------------|----------------|------------------|------------------|------------------|------------------|----------------|------------------|------------------|-------------------|
|                               | Groningen      | Friesland      | Drenthe        | Overijssel       | Flevoland      | Gelderland       | Utrecht          | N-Holland        | Z-Holland        | Zeeland        | Brabant          |                  | Limburg           |
| <b>Totaal alle leeftijden</b> | <b>575.072</b> | <b>642.977</b> | <b>483.369</b> | <b>1.109.432</b> | <b>365.859</b> | <b>1.972.010</b> | <b>1.171.291</b> | <b>2.599.103</b> | <b>3.458.381</b> | <b>379.978</b> | <b>2.411.359</b> | <b>1.136.695</b> | <b>16.305.526</b> |
| 0 jaar                        | 6.130          | 7.548          | 5.345          | 14.113           | 5.365          | 23.225           | 15.736           | 32.085           | 41.943           | 4.089          | 27.435           | 10.749           | 193.763           |
| 1 jaar                        | 6.421          | 8.034          | 5.601          | 15.004           | 5.716          | 24.486           | 16.247           | 32.749           | 42.676           | 4.310          | 28.813           | 11.265           | 201.322           |
| 2 jaar                        | 6.462          | 8.164          | 5.931          | 14.784           | 5.768          | 25.169           | 16.036           | 32.303           | 42.941           | 4.404          | 29.251           | 11.621           | 202.834           |
| 3 jaar                        | 6.602          | 8.201          | 6.078          | 14.839           | 5.886          | 25.265           | 16.083           | 32.591           | 43.047           | 4.549          | 29.425           | 12.090           | 204.656           |
| 4 jaar                        | 6.516          | 8.406          | 6.129          | 15.118           | 5.740          | 26.147           | 16.012           | 32.871           | 43.283           | 4.726          | 30.621           | 12.482           | 208.051           |
| 5 jaar                        | 6.515          | 8.280          | 6.277          | 14.630           | 5.731          | 25.272           | 15.414           | 31.670           | 42.494           | 4.654          | 29.693           | 12.448           | 203.078           |
| 6 jaar                        | 6.492          | 8.161          | 6.140          | 14.388           | 5.660          | 25.239           | 14.895           | 31.398           | 42.020           | 4.703          | 29.829           | 12.623           | 201.548           |
| 7 jaar                        | 6.324          | 7.930          | 5.916          | 13.968           | 5.428          | 24.314           | 14.293           | 30.202           | 41.007           | 4.618          | 29.083           | 12.200           | 195.283           |
| 8 jaar                        | 6.229          | 7.973          | 5.950          | 13.740           | 5.354          | 24.251           | 14.187           | 29.631           | 40.466           | 4.717          | 28.950           | 12.315           | 193.763           |
| 9 jaar                        | 6.359          | 8.041          | 5.896          | 13.571           | 5.320          | 24.396           | 13.951           | 29.572           | 40.782           | 4.566          | 29.067           | 12.723           | 194.244           |
| 10 jaar                       | 6.444          | 8.032          | 5.893          | 14.186           | 5.685          | 25.134           | 14.221           | 30.152           | 42.051           | 4.831          | 30.070           | 13.097           | 199.796           |
| 11 jaar                       | 6.269          | 8.159          | 6.011          | 14.273           | 5.544          | 24.973           | 14.264           | 30.065           | 42.276           | 4.616          | 29.614           | 13.273           | 199.337           |
| 12 jaar                       | 6.284          | 8.178          | 5.993          | 14.295           | 5.493          | 24.920           | 14.401           | 30.372           | 42.772           | 4.874          | 30.582           | 13.433           | 201.597           |
| 13 jaar                       | 6.619          | 8.400          | 6.085          | 14.294           | 5.719          | 25.646           | 14.459           | 30.432           | 43.563           | 4.853          | 30.375           | 13.904           | 204.349           |
| 14 jaar                       | 6.677          | 8.085          | 6.169          | 14.506           | 5.609          | 25.499           | 14.349           | 30.564           | 43.904           | 4.890          | 30.516           | 14.185           | 204.953           |
| 15 jaar                       | 6.228          | 8.218          | 5.721          | 14.139           | 5.333          | 24.770           | 14.080           | 29.135           | 42.018           | 4.607          | 29.405           | 13.510           | 197.164           |
| 16 jaar                       | 6.240          | 7.931          | 5.947          | 13.961           | 5.329          | 24.362           | 13.707           | 29.084           | 41.779           | 4.553          | 28.789           | 13.563           | 195.245           |
| 17 jaar                       | 6.501          | 8.255          | 6.016          | 14.214           | 5.244          | 24.607           | 13.875           | 28.617           | 41.851           | 4.543          | 29.228           | 13.657           | 196.608           |
| <b>Totaal kinderen</b>        | <b>115.312</b> | <b>145.996</b> | <b>107.098</b> | <b>258.023</b>   | <b>99.924</b>  | <b>447.675</b>   | <b>266.210</b>   | <b>553.493</b>   | <b>760.873</b>   | <b>83.103</b>  | <b>530.746</b>   | <b>229.138</b>   | <b>3.597.591</b>  |

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg 2005



Hieruit volgt dat:

$$x = \frac{C * 4.35}{Tot_s} * Tot_{pop}$$

We illustreren de procedure met een fictief voorbeeld. Stel dat door de informanten uit het basisonderwijs 25 kinderen gemeld zijn als slachtoffer van kindermishandeling ( $C = 25$ ), dan wordt dit aantal eerst vermenigvuldigd met factor 4,35, wat resulteert in 108,75 meldingen voor het basisonderwijs over een geheel jaar. Uit Tabel 5,2 blijkt dat 12.207 ( $Tot_s$ ) kinderen tot de steekproef van het basisonderwijs behoren. De 108,75 meldingen worden gedeeld door dit aantal ( $108,75 / 12.207 = 0,0089088$ ). Tot slot wordt deze proportie (0,008909) vermenigvuldigd met het totaal aantal basisschoolkinderen van 4 tot en met 11 jaar in Nederland ( $Tot_{pop}$ , dat is 1.595.100, op basis van Tabel 5.1). Hiermee komen we tot de schatting dat 14.210 kinderen in de basisschoolleeftijd slachtoffer van kindermishandeling zijn.

Een optelsom van de schattingen voor alle categorieën geeft het totaalcijfer van het aantal mishandelde kinderen in Nederland.

**Tabel 5.2** Totaal aantal kinderen uit de steekproef per categorie

|                           | Zone 1         | Zone 2         | Zone 3         | Zone 4         | Zone 5         | Totaal           |
|---------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|------------------|
| Basisschool               | 1.626          | 2.681          | 1.838          | 2.740          | 3.322          | 12.207           |
| Middelbare school         | 12.158         | 6.106          | 4.763          | 7.227          | 5.107          | 35.361           |
| Vrouwenopvang             | 35             | 23             | 198            | 112            | 221            | 589              |
| KDV                       | 639            | 82             | 438            | 70             | 267            | 1.496            |
| Politie                   | 50.933         | 367.464        | 212.121        | 278.616        | 64.546         | 973.680          |
| Raad vd kinderbescherming | 162.398        | 4.803          | 183.562        | 48.807         | 297.215        | 696.785          |
| Consultatiebureaus        | 7.708          | 1.425          | 0              | 12.178         | 15.832         | 37.143           |
| Huisartsen                | 2.849          | 3.474          | 2.534          | 4.417          | 2.841          | 16.115           |
| <i>Totaal</i>             | <i>238.346</i> | <i>386.058</i> | <i>405.545</i> | <i>354.167</i> | <i>389.351</i> | <i>1.773.376</i> |



Bij de Raad vd kinderbescherming en de Politie is gecorrigeerd voor het aantal informanten dat binnen de organisatie heeft deelgenomen aan het onderzoek. Dit betekent concreet: als bij een politieregio twee van de 10 agenten hebben deelgenomen, dan wordt het aantal kinderen dat in deze regio gezien kan worden berekend als 2/10 van het totaal aantal kinderen in deze politieregio. Overigens hebben Raadsonderzoekers hun eigen cases terwijl de politie een regio of wijk heeft. Niettemin hebben we ervoor gekozen om het verzorgingsgebied van de Raden voor de kinderbescherming te nemen. Dit zijn namelijk de kinderen die ze potentieel zien, zoals bij de politie ook het geval is. In dit onderzoek is er bij de politie steeds sprake geweest van agenten die verschillende wijken hadden of samen rapporteerden over wat zij uit éénzelfde wijk tegenkwamen. Ook leerkrachten van eenzelfde school of de maatschappelijk werkers van hetzelfde consultatiebureau kunnen gedeeltelijk dezelfde kinderen zien. Daarom is altijd gevraagd hoeveel kinderen van de school of het consultatiebureau de informanten samen zagen en is niet het aantal kinderen per informant meegenomen. Het gaat dus uiteindelijk niet om het aantal informanten, maar om het aantal kinderen dat door die informanten samen per organisatie kan worden gezien (politie, Raden voor de kinderbescherming) of wordt gezien (scholen, consultatiebureaus). Uiteraard zijn dezelfde kinderen nooit meerdere keren meegeteld.

Bij de consultatiebureaus (CB's) werd rekening gehouden met de leeftijd van het kind die bepaalt hoe vaak een kind gezien wordt door informanten van de consultatiebureaus. Er werden drie groepen onderscheiden: CB1: kinderen van 0 en 1 jaar; CB2: kinderen van 2 en 3 jaar; CB3: kinderen in het vierde levensjaar. Dit leidt tot de volgende berekeningen:

CB1 prevalentie =  $i$  per kwartaal, per jaar:  $4i \gg 4i/(4/9N)$

CB2 prevalentie =  $j$  per kwartaal, per jaar  $4j \gg 4j/(4/9N * 1/4) = 4j/(1/9N)$

CB3 prevalentie =  $k$  per kwartaal, per jaar  $4k \gg 4k/(1/9N * 1/4) = 4k/(1/36N)$

want in het vierde jaar zien de consultatiebureaus maar 1/9 van de kinderen uit dat leeftijdscohort omdat het vierde jaar een uitloopjaar is waarin ongeveer de helft van de kinderen nog gezien wordt. Dit betekent dat het aantal kinderen dat gezien werd door CB1, CB2 en CB3 respectievelijk 1.6508, 4.127 en 1.032 bedraagt.



**Tabel 5.3** Totale populatie kinderen in Nederland per categorie

| <i>Categorie</i>          | <i>Totale populatie in Nederland</i> |
|---------------------------|--------------------------------------|
| Basisonderwijs            | 1.595.100                            |
| Voorgezet onderwijs       | 1.199.916                            |
| Kinderdagopvang           | 352.128                              |
| Consultatiebureaus 1      | 395.085                              |
| Consultatiebureaus 2      | 407.490                              |
| Consultatiebureaus 3      | 208.051                              |
| Huisartsen                | 3.597.591                            |
| Vrouwenopvang             | 2.118                                |
| Politie                   | 3.597.591                            |
| Raad vd kinderbescherming | 3.597.591                            |

In Nederland maakt 24% van alle 0 t/m 3 jarigen gebruik van kinderdagopvang. Van alle kinderen uit de leeftijdsgroep van 4 tot en met 11 jaar maakt 10% gebruik van naschoolse opvang (Brands, Jongma, & Plantenga, 2004). Deze percentages zijn gehanteerd om de totale populatie te berekenen voor de groep kinderdagopvang.

De basis is nu gelegd voor de prevalentieschattingen. We hebben de omvang van de deelpopulaties bepaald waarnaar de meldingen van de informanten moeten worden gegeneraliseerd, en we hebben een transparante berekeningsmethode ontwikkeld om te komen tot die populatieschattingen. In het volgende hoofdstuk zal op gedetailleerde wijze verslag worden gedaan van de sprong van informant naar populatie.



# Prevalentie van kindermishandeling

6.







## **6. Prevalentie van kindermishandeling**

Hoeveel kinderen tussen de 0-17 jaar zijn in Nederland slachtoffer van kindermishandeling? In het eerste deel van dit hoofdstuk wordt een schatting van de prevalentie berekend op basis van de informanten van NPM-2005, in het tweede deel gebeurt dat op basis van de AMK-gegevens over 2005. Ten slotte wordt ingegaan op de vraag hoe vaak een specifieke vorm van mishandeling voorkomt in Nederland. Voor het beantwoorden van deze vraag wordt gebruik gemaakt van de NPM-2005 data.

### **6.1. Schatting van het aantal mishandelde kinderen in Nederland op basis van de NPM-2005**

Onze informanten stuurden in totaal 917 formulieren terug. Vijftien meldingen werden verwijderd omdat het betrokken slachtoffer ouder dan 17 jaar was. Verder bleek dat bij zeven meldingen volgens onze definities geen sprake was van mishandeling. Bij 29 meldingen viel de mishandeling buiten de onderzoeksperiode (26 september – 23 december 2005). Tot slot werd, zoals beschreven in 2.3.3, nagegaan of eenzelfde kind door meerdere informanten werd aangemeld. Uit de analyses bleek dat zes kinderen door twee verschillende informanten waren gemeld. Zoals beschreven in 2.3.3 werd de informatie van beide formulieren geïntegreerd in één formulier, waarbij de vorm van mishandeling die het best paste binnen de definities werd behouden. Als meerdere vormen aanwezig waren, werd de vorm met de meest aanwijsbare schade behouden. Als ook hierbij nog meerdere vormen overbleven, werd gekozen voor de vorm waarvan het formulier het meest volledig werd ingevuld. Dit bracht het totaal op 860 formulieren. Bij twee formulieren was niet te achterhalen tot welke categorie de informant behoorde. Daarom werden op basis van 858 formulieren de prevalentieschattingen berekend. Voor de analyses van kenmerken van daders en slachtoffers konden de volledige 860 gevallen worden benut (zie hoofdstukken 7 en 8).



In 53% van de gevallen was er sprake van één vorm van mishandeling, in 34% van de gevallen was dat twee vormen, in 11% was dit drie vormen van kindermishandeling en in 2% van de gevallen werden vier of meer vormen van mishandeling geregistreerd. Om ervoor te zorgen dat ieder kind maar één keer in de analyses voorkomt, werden de verschillende vormen van mishandeling geordend naar veronderstelde ernst van de mishandeling. De volgende rangorde werd hierbij gehanteerd:

1. seksuele mishandeling (aanwijsbare schade)
2. fysieke mishandeling (aanwijsbare schade)
3. emotionele mishandeling (aanwijsbare schade)
4. fysieke verwaarlozing (aanwijsbare schade)
5. onderwijs/emotionele verwaarlozing (aanwijsbare schade)
6. anderen vormen van mishandeling (aanwijsbare schade)
7. seksuele mishandeling (vermoedelijke schade)
8. fysieke mishandeling (vermoedelijke schade)
9. emotionele mishandeling (vermoedelijke schade)
10. fysieke verwaarlozing (vermoedelijke schade)
11. onderwijs/emotionele verwaarlozing (vermoedelijke schade)
12. andere vormen van mishandeling (vermoedelijke schade)

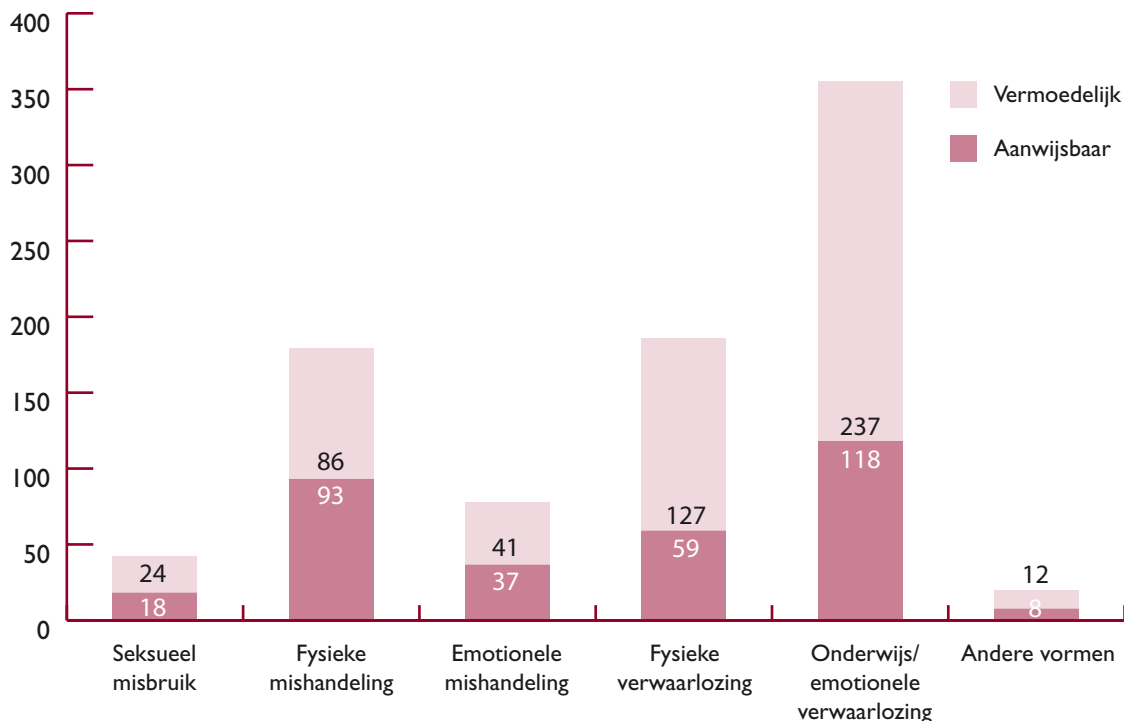
Ieder kind werd de vorm van mishandeling toegekend met de hoogste rangorde, zodat ieder kind slechts eenmaal geteld werd. De rangorde is arbitrair omdat er geen grootschalige studies of meta-analyses bekend zijn waarin de diverse vormen van kindermishandeling in hun invloed op de ontwikkeling van het kind zijn onderzocht. Co-morbiditeit van kindermishandelingvormen, zoals in bijna de helft van onze gevallen, maakt dergelijk onderzoek ook uitermate lastig. Analyses van de gegevens zijn onmogelijk wanneer kinderen met meerdere vormen van mishandeling meer dan eens in het databestand voorkomen, vandaar dat een rangorde moest worden opgesteld.

Tabel 6.1 bevat het aantal meldingen per informantencategorie opgesplitst per vorm van mishandeling. In Figuur 6.1 is het totaal aantal meldingen per vorm van mishandeling te zien voor zowel de groep met aanwijsbare schade als die met vermoedelijke schade. Voor het onderscheid tussen aanwijsbare en vermoedelijke schade wordt verwezen naar hoofdstuk 4.

**Tabel 6.1** Aantal meldingen per informantencategorie opgesplitst per vorm van mishandeling

|               | Aanwijsbare schade |                      |                         |                       |                           |               | Vermoedelijke schade |                      |                         |                       |                           |               | Totaal     |
|---------------|--------------------|----------------------|-------------------------|-----------------------|---------------------------|---------------|----------------------|----------------------|-------------------------|-----------------------|---------------------------|---------------|------------|
|               | Seksueel misbruik  | Fysieke mishandeling | Emotionele mishandeling | Fysieke verwaarlozing | Onderw/ emo verwaarlozing | Andere vormen | Seksueel misbruik    | Fysieke mishandeling | Emotionele mishandeling | Fysieke verwaarlozing | Onderw/ emo verwaarlozing | Andere vormen |            |
| BO            | 2                  | 9                    | 1                       | 4                     | 3                         | 1             | 1                    | 3                    | 4                       | 9                     | 8                         | 0             | 45         |
| VO            | 1                  | 3                    | 4                       | 2                     | 3                         | 0             | 2                    | 5                    | 2                       | 5                     | 4                         | 0             | 31         |
| Vrouw opv     | 1                  | 6                    | 17                      | 3                     | 35                        | 1             | 0                    | 11                   | 7                       | 20                    | 18                        | 0             | 119        |
| KDV           | 0                  | 2                    | 2                       | 1                     | 0                         | 0             | 1                    | 0                    | 0                       | 3                     | 1                         | 1             | 11         |
| Politie       | 6                  | 40                   | 5                       | 3                     | 27                        | 0             | 17                   | 51                   | 19                      | 40                    | 152                       | 4             | 364        |
| RvdK          | 7                  | 23                   | 3                       | 27                    | 42                        | 6             | 2                    | 9                    | 3                       | 9                     | 23                        | 1             | 155        |
| Cb's          | 1                  | 6                    | 5                       | 18                    | 8                         | 0             | 0                    | 7                    | 5                       | 40                    | 30                        | 6             | 126        |
| Huisarts      | 0                  | 3                    | 0                       | 1                     | 0                         | 0             | 1                    | 0                    | 1                       | 0                     | 1                         | 0             | 7          |
| <b>Totaal</b> | <b>18</b>          | <b>92</b>            | <b>37</b>               | <b>59</b>             | <b>118</b>                | <b>8</b>      | <b>24</b>            | <b>86</b>            | <b>41</b>               | <b>126</b>            | <b>237</b>                | <b>12</b>     | <b>858</b> |

BO: basisonderwijs; VO: voortgezet onderwijs; Vrouw opv: vrouwenopvang (Blijf van mijn Lijf-huizen); KDV: kinderdagverblijven; RvdK: Raad vd kinderbescherming; Cb's: Consultatiebureaus



**Figuur 6.1.** Aantal meldingen per vorm van kindermishandeling (N = 858)

**Tabel 6.2** Schatting van het totaal aantal mishandelde kinderen in Nederland op basis van alle NPM-2005 rapporteringen

|                             | BO    | VO  | Vrouw opv | KDV   | Politie | RvdK | CBI   | CB2   | CB3   | Huis-arts | Totaal  |
|-----------------------------|-------|-----|-----------|-------|---------|------|-------|-------|-------|-----------|---------|
| <i>Schade</i>               |       |     |           |       |         |      |       |       |       |           |         |
| Seksueel misbruik           | 1.137 | 148 | 16        | 0     | 96      | 157  | 104   | 0     | 0     | 0         | 1.658   |
| Fysieke mishandeling        | 5.116 | 443 | 94        | 2.048 | 643     | 517  | 208   | 1.289 | 877   | 2913      | 14.148  |
| Emotionele mishandeling     | 568   | 590 | 266       | 2.048 | 80      | 67   | 0     | 1.718 | 877   | 0         | 6.214   |
| Fysieke verwaarlozing       | 2.274 | 295 | 47        | 1.024 | 48      | 606  | 833   | 3.866 | 877   | 971       | 10.841  |
| Onderw/ emo. verwaarlozing  | 1.705 | 443 | 547       | 0     | 434     | 943  | 104   | 2.148 | 1.754 | 0         | 8.078   |
| Andere vormen mishandeling  | 568   | 0   | 16        | 0     | 0       | 135  | 0     | 0     | 0     | 0         | 719     |
| <i>Vermoedelijke schade</i> |       |     |           |       |         |      |       |       |       |           |         |
| Seksueel misbruik           | 568   | 295 | 0         | 1.024 | 273     | 45   | 0     | 0     | 0     | 971       | 3.176   |
| Fysieke mishandeling        | 1.705 | 738 | 172       | 0     | 820     | 202  | 312   | 1.718 | 0     | 0         | 5.667   |
| Emotionele mishandeling     | 2.274 | 295 | 109       | 0     | 305     | 67   | 208   | 1.289 | 0     | 971       | 5.518   |
| Fysieke verwaarlozing       | 5.116 | 738 | 313       | 3.072 | 643     | 202  | 2.186 | 6.013 | 4.385 | 0         | 22.668  |
| Onderw/ emo. verwaarlozing  | 4.547 | 590 | 282       | 1.024 | 2.443   | 517  | 1.353 | 6.013 | 2.631 | 971       | 20.371  |
| Andere vormen mishandeling  | 0     | 0   | 0         | 1.024 | 64      | 22   | 312   | 859   | 877   | 0         | 3.158   |
|                             |       |     |           |       |         |      |       |       |       |           | 102.216 |

BO = Basisonderwijs, VO = Voortgezet onderwijs, vrouw opv = Vrouwenopvang, KDV = kinderdagverblijven; RvdK = Raad vd kindbescherming, CBI = Consultatiebureau 0 en 1 jaar, CB2 = Consultatiebureau 2 en 3 jaar, CB3 = Consultatiebureau 4 jaar.

Volgens de in hoofdstuk 5 beschreven systematiek is per informantengroep een schatting gemaakt van de prevalentie van de kindermishandeling in de populatie. De berekeningen hiervoor zijn weergegeven in Bijlage 9. In Tabel 6.2 worden de schattingen van de verschillende categorieën informanten gesommeerd om tot een eindschatting te komen. Voor kindermishandeling met aanwijsbare schade komen we op een schatting van 41.658 en voor kindermishandeling met vermoedelijke schade is het geschatte aantal 60.558. De totale schatting (maar nog zonder de AMK gegevens, zie verder) geeft aan dat op basis van de gegevens aangeleverd door de NPM-informanten 102.216 kinderen in 2005 in Nederland het actuele slachtoffer zijn van kindermishandeling. Dit getal betreft geen 'levenslange' prevalentie, met andere woorden includeert geen kinderen die eerder in hun leven zijn mishandeld (of dat later zullen worden).



## 6.2. Schatting van het aantal mishandelde kinderen in Nederland op basis van de AMK-gegevens

Bij de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK) kunnen door iedereen meldingen over kindermishandeling worden gedaan. De medewerkers van het AMK onderzoeken in hoeverre er sprake is van kindermishandeling en, zo ja, welke hulp nodig is (Baeten, 2002; 2004). De gegevens over iedere casus zijn summier, en betreffen aard van de mishandeling, enkele kenmerken van het kind en het gezin, en enkele kenmerken van de dader of daders. Niet alle dossiers zijn compleet, en niet alle kenmerken worden even zorgvuldig geregistreerd. We kregen voor de periode februari 2005 tot en met januari 2006 de beschikking over alle meldingen die dat jaar waren binnengekomen en waren afgesloten met de conclusie dat er sprake was van kindermishandeling. We hebben de gegevens per kind geordend en analyses uitgevoerd op de meest complete variabelen, voorzover mogelijk overeenkomstig de bij de NPM-informanten verzamelde gegevens. Daardoor kan een complementair beeld ontstaan van de prevalentie van kindermishandeling in Nederland in 2005 en kunnen enkele kenmerken van slachtoffers en hun gezinssituatie worden beschreven.

**Tabel 6.3** Kindermishandeling zoals geregistreerd door de 17 AMK's in 2005.

| <i>Soort mishandeling</i>      | <i>Frequentie</i> | <i>Percentage</i> |
|--------------------------------|-------------------|-------------------|
| Seksueel misbruik              | 538               | 4,0               |
| Fysieke mishandeling           | 1.419             | 10,5              |
| Emotionele mishandeling        | 1.494             | 11,0              |
| Fysieke verwaarlozing          | 1.390             | 10,3              |
| Onderwijs/ emot. verwaarlozing | 2.045             | 15,1              |
| Geweld in het gezin            | 1.856             | 13,7              |
| Overig/ onbekend               | 4.796             | 35,4              |
| <i>Totaal</i>                  | <i>13.538</i>     | <i>100,0</i>      |

Zoals Tabel 6.3 laat zien zijn er in 2005 (of preciezer gezegd: van februari 2005 tot en met januari 2006) 13.538 mishandelde kinderen bij de 17 AMK's gemeld die een of meerdere van de in de Tabel genoemde vormen van mishandeling en verwaarlozing hadden ondergaan. Dit aantal is overigens een onderschatting omdat in januari 2006 nog niet alle dossiers waren afgesloten. Van de in behandeling genomen gevallen stonden er 3.374 open.



Opvallend is het relatief grote percentage gevallen waarin de precieze vorm van kindermishandeling onbekend is of althans niet goed is geregistreerd (35%). In 57% van de gevallen was er sprake van één vorm van mishandeling, in 32% van de gevallen was dat twee vormen, in 10% was dit drie vormen van kindermishandeling en in 2% van de gevallen werden vier of meer vormen van mishandeling geregistreerd. Aan iedere casus is de zwaarste vorm van kindermishandeling toegerekend, identiek aan de in het vorige paragraaf beschreven aanpak in NPM-2005, waarbij seksuele mishandeling als zwaarste gold, en dan in volgorde van zwaarte fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, fysieke verwaarlozing, onderwijs- en emotionele verwaarlozing, geweld in het gezin, en overig/onbekend. Op deze wijze werd ieder kind eenmaal meegeteld. Zoals eerder gesteld, is deze prioritering arbitrair maar noodzakelijk.

Het is duidelijk dat de schatting van de prevalentie op basis van de NPM-informanten veel hoger uitvalt dan die op basis van AMK-gegevens. Dat is geen wonder omdat bij AMK's lang niet alle gevallen van mishandeling of vermoedens van mishandeling worden gemeld. De AMK's zien slechts een top van de ijsberg die door de NPM-informanten nu wat meer zichtbaar is gemaakt. Er is uiteraard ook overlap tussen de registratie van kindermishandeling door NPM-informanten en AMK. Door zorgvuldige vergelijking van de gegevens omtrent de slachtoffers (voornaam, eerste letter achternaam, eerste twee cijfers postcode en geboortedatum), konden we in 135 gevallen vaststellen dat deze kinderen zowel door NPM-informanten als door de AMK's als mishandelde kinderen werden gesignaleerd. In Tabel 6.4 wordt de verdeling van deze 'dubbelmeldingen' per informantencategorie weergegeven.

**Tabel 6.4** *Aantal meldingen per informantencategorie dat door NPM-informanten en bij AMK werd gemeld*

| <i>Categorie</i>           | <i>Aantal dubbel gemelde kinderen</i> |
|----------------------------|---------------------------------------|
| Basisonderwijs             | 3                                     |
| Voorgezet onderwijs        | 2                                     |
| Vrouwenopvang              | 14                                    |
| Kinderdagverblijven        | 0                                     |
| Politie                    | 79                                    |
| Raad van kinderbescherming | 24                                    |
| Consultatiebureaus         | 13                                    |
| Huisartsen                 | 0                                     |
| <i>Totaal</i>              | <i>135</i>                            |



Tabel 6.5 bevat het aantal meldingen per informantencategorie opgesplitst per vorm van mishandeling nadat de met de AMK gegevens overlappende gevallen verwijderd zijn. Tabel 6.6 bevat een schatting van de prevalentie die op basis van deze gegevens verkregen wordt.

**Tabel 6.5** Totaal aantal meldingen zonder de dubbele meldingen

|               | Aanwijsbare schade |                      |                         |                       |                           |               | Vermoedelijke schade |                      |                         |                       |                           |               | Totaal     |
|---------------|--------------------|----------------------|-------------------------|-----------------------|---------------------------|---------------|----------------------|----------------------|-------------------------|-----------------------|---------------------------|---------------|------------|
|               | Seksueel misbruik  | Fysieke mishandeling | Emotionele mishandeling | Fysieke verwaarlozing | Onderw/ emo verwaarlozing | Andere vormen | Seksueel misbruik    | Fysieke mishandeling | Emotionele mishandeling | Fysieke verwaarlozing | Onderw/ emo verwaarlozing | Andere vormen |            |
| BO            | 1                  | 9                    | 1                       | 2                     | 3                         | 1             | 1                    | 3                    | 4                       | 9                     | 8                         | 0             | 42         |
| VO            | 1                  | 2                    | 4                       | 2                     | 3                         | 0             | 2                    | 5                    | 2                       | 5                     | 3                         | 0             | 29         |
| Vrouw opv     | 1                  | 5                    | 14                      | 3                     | 32                        | 1             | 0                    | 8                    | 7                       | 16                    | 18                        | 0             | 105        |
| KDV           | 0                  | 2                    | 2                       | 1                     | 0                         | 0             | 1                    | 0                    | 0                       | 3                     | 1                         | 1             | 11         |
| Politie       | 5                  | 30                   | 5                       | 3                     | 21                        | 0             | 15                   | 34                   | 15                      | 33                    | 120                       | 4             | 285        |
| RvdK          | 6                  | 13                   | 3                       | 22                    | 41                        | 6             | 2                    | 9                    | 3                       | 5                     | 20                        | 1             | 131        |
| Cb's          | 1                  | 5                    | 5                       | 17                    | 6                         | 0             | 0                    | 6                    | 4                       | 34                    | 29                        | 6             | 113        |
| Huisarts      | 0                  | 3                    | 0                       | 1                     | 0                         | 0             | 1                    | 0                    | 1                       | 0                     | 1                         | 0             | 7          |
| <b>Totaal</b> | <b>15</b>          | <b>69</b>            | <b>34</b>               | <b>51</b>             | <b>106</b>                | <b>8</b>      | <b>22</b>            | <b>65</b>            | <b>36</b>               | <b>105</b>            | <b>200</b>                | <b>12</b>     | <b>723</b> |

BO: basisonderwijs; VO: voortgezet onderwijs; Vrouw opv: vrouwenopvang (Blijf van mijn Lijf-huizen); KDV: kinderdagverblijven; RvdK: Raad vd kinderbescherming; Cb's: Consultatiebureaus



Deze overlappende gevallen zijn verwijderd bij het berekenen van een totaal cijfer voor de prevalentie van kindermishandeling op basis van zowel NPM-informanten als AMK's. Deze prevalentie bedraagt voor 2005 naar schatting **107.200** gevallen (93.662 uit NPM-2005 + 13.538 uit AMK). Dit is 30 gevallen van mishandeling op 1.000 kinderen.

In drie organisaties ontmoeten informanten gedurende een jaar min of meer dezelfde kinderen in hun groep (kinderopvang) of klas (basis- en voortgezet onderwijs). Hun observaties over de periode van drie maanden hebben dus gedeeltelijk betrekking op dezelfde kinderen, en als een kind als slachtoffer van kindermishandeling is geïdentificeerd dan zal datzelfde kind niet nog eens in een volgend kwartaal worden gemeld. Er is dus mogelijk sprake van de wet van de verminderde meeropbrengst naarmate het schooljaar voortschrijdt. Houden we daarmee rekening door het eerste kwartaal met een factor 1,0 te vermenigvuldigen, maar de daaropvolgende kwartalen telkens met een afnemend gewicht, 0,75, 0,50, en 0,25, dan zou de vermenigvuldigingsfactor 2,85 ( $2,50 + 0,35$  seizoenscorrectie, in plaats van 4,35) moeten worden om tot een jaarcijfer te komen.

Als we deze correctie toepassen om een behoudende onderschatting te maken van het prevalentiecijfer dan komen we voor de informanten aan een prevalentieschatting van 80.070 (zie Bijlage 8 voor de details van de berekening), en de totale prevalentieschatting zou dan 93.608 gevallen van mishandeling worden (80.070 uit NPM-2005 + 13.538 uit AMK). Dit is een onderschatting omdat ten eerste groepen en klassen van samenstelling veranderen gedurende het jaar, en ten tweede men mag aannemen dat gebeurtenissen van kindermishandeling niet gekoppeld zijn, althans niet tussen individuele kinderen. Dus ook als er in een groep of klas een kind is mishandeld in het eerste kwartaal, staat de mogelijkheid van een ander geval van kindermishandeling in een volgend kwartaal daarvan in beginsel los, tenzij dezelfde ouders aan het werk zijn -een weinig plausibele veronderstelling. Voorlopig gaan we dan ook uit van de hierboven gegeven schatting van **107.200** gevallen van kindermishandeling in 2005.



**Tabel 6.6**

Geschatte prevalenties per type mishandeling per informantengroep

|           | Aanwijsbare schade |                      |                         |                       | Vermoedelijke schade      |               |                   |                      | Totaal |                         |                       |                           |               |
|-----------|--------------------|----------------------|-------------------------|-----------------------|---------------------------|---------------|-------------------|----------------------|--------|-------------------------|-----------------------|---------------------------|---------------|
|           | Seksueel misbruik  | Fysieke mishandeling | Emotionele mishandeling | Fysieke verwaarlozing | Onderw/ emo verwaarlozing | Andere vormen | Seksueel misbruik | Fysieke mishandeling |        | Emotionele mishandeling | Fysieke verwaarlozing | Onderw/ emo verwaarlozing | Andere vormen |
| BO        | 568                | 5.116                | 568                     | 1.137                 | 1.705                     | 568           | 568               | 1.705                | 2.274  | 5.116                   | 4.547                 | 0                         | 23.872        |
| VO        | 148                | 295                  | 590                     | 295                   | 443                       | 0             | 0                 | 295                  | 738    | 738                     | 443                   | 0                         | 4.280         |
| Vrouw opv | 16                 | 78                   | 219                     | 47                    | 501                       | 16            | 16                | 0                    | 125    | 109                     | 282                   | 0                         | 1.643         |
| KDV       | 0                  | 2.048                | 2.048                   | 1.024                 | 0                         | 0             | 0                 | 1.024                | 0      | 3.072                   | 1.024                 | 1.024                     | 11.264        |
| Politie   | 80                 | 482                  | 80                      | 48                    | 338                       | 0             | 0                 | 241                  | 546    | 241                     | 1.929                 | 64                        | 4.579         |
| RvdK      | 135                | 292                  | 67                      | 494                   | 921                       | 135           | 135               | 45                   | 202    | 67                      | 449                   | 22                        | 2.941         |
| Cb 1      | 104                | 208                  | 0                       | 729                   | 104                       | 0             | 0                 | 0                    | 312    | 208                     | 1.249                 | 312                       | 4.996         |
| Cb 2      | 0                  | 1.289                | 1.718                   | 3.866                 | 1.289                     | 0             | 0                 | 0                    | 1.289  | 859                     | 6.013                 | 859                       | 22.766        |
| Cb 3      | 0                  | 0                    | 877                     | 877                   | 1.754                     | 0             | 0                 | 0                    | 0      | 0                       | 2.631                 | 877                       | 10.524        |
| Huisarts  | 0                  | 2.913                | 0                       | 971                   | 0                         | 0             | 0                 | 971                  | 0      | 971                     | 0                     | 0                         | 6.797         |
| Totaal    | 1.051              | 12.721               | 6.167                   | 9.488                 | 7.055                     | 719           | 719               | 3.144                | 4.917  | 5.024                   | 20.680                | 19.538                    | 93.662        |

BO: basisonderwijs; VO: voortgezet onderwijs; Vrouw opv: vrouwenopvang (Blijf van mijn Lijf-huizen);  
 KDV: kinderdagverblijven; RvdK: Raad vd kinderbescherming; Cb's: Consultatiebureaus



### **6.3. Prevalentie van de verschillende vormen van kindermishandeling in Nederland**

In dit deel wordt een antwoord gegeven op de vraag: hoe vaak komt een specifieke vorm van mishandeling voor? In tegenstelling tot het vorige deel kan een kind hier wel meerdere keren voorkomen in de analyses. Er wordt opnieuw uitgegaan van de verschillende vormen van mishandeling waarbij tevens rekening wordt gehouden met de aanwijsbare schade (in NIS: harm) en de vermoedelijke schade (in NIS: endangerment), een onderscheid dat in hoofdstuk 4 is toegelicht. In Bijlage 10 zijn de berekeningen gepresenteerd per type mishandeling. In Tabel 6.7 is een overzicht van de uitkomsten van deze berekeningen weergegeven. Nogmaals, hierbij moet bedacht worden dat niet het individuele kind eenheid van analyse is maar mishandeling: bijna de helft van de kinderen ondergingen meer dan één vorm van mishandeling, en de prevalenties van type mishandeling zijn dan ook aanmerkelijk hoger dan die van de aantallen slachtoffers.

### **6.4. Betrouwbaarheid van de NPM-2005 schattingen**

Voor iedere vorm van mishandeling is een Wilson schatting voor het 95% betrouwbaarheidsinterval rond de geschatte proportie gemaakt (Wilson, 1927). In Tabel 6.8 zijn deze betrouwbaarheidsintervallen doorgerekend voor de aantallen gevallen in plaats van proporties.

In Tabel 6.8 zijn ook 95% betrouwbaarheidsintervallen gegeven voor ieder type mishandeling apart. Op basis van 118 meldingen van onderwijs- en emotionele verwaarlozing, bijvoorbeeld, is de prevalentie van dit type mishandeling op 8.078 kinderen in 2005 geschat, met een betrouwbaarheidsinterval van 7.659 tot 8.555. Het betrouwbaarheidsinterval van ieder type mishandeling is berekend door alle betrouwbaarheidsintervallen van de informanten per type mishandeling op te tellen (zie Bijlage 11, Tabel 1 tot en met 11). Ook is een totaal betrouwbaarheidsinterval berekend per informant (in plaats van per type mishandeling), weergegeven in de Bijlage 12. In deze tabel zijn ook de betrouwbaarheidsintervallen per informantengroep gepresenteerd

**Tabel 6.7**

Aantallen gevallen van mishandeling per type mishandeling (kinderen met meer dan 1 type mishandeling worden meerdere keren geteld)

|           | Aanwijsbare schade |                      |                         |                       |                           | Vermoedelijke schade |                  |                      |                         |                       | Totaal |                           |               |
|-----------|--------------------|----------------------|-------------------------|-----------------------|---------------------------|----------------------|------------------|----------------------|-------------------------|-----------------------|--------|---------------------------|---------------|
|           | Sekueel misbruik   | Fysieke mishandeling | Emotionele mishandeling | Fysieke verwaarlozing | Onderw/ emo verwaarlozing | Andere vormen        | Sekueel misbruik | Fysieke mishandeling | Emotionele mishandeling | Fysieke verwaarlozing |        | Onderw/ emo verwaarlozing | Andere vormen |
| BO        | 1.137              | 5.116                | 568                     | 2.842                 | 2.273                     | 568                  | 568              | 2.274                | 4.547                   | 9.663                 | 13.642 | 568                       | 43.766        |
| VO        | 148                | 443                  | 738                     | 295                   | 738                       | 0                    | 0                | 886                  | 738                     | 1.033                 | 1.918  | 0                         | 7.232         |
| Vrouw opv | 16                 | 94                   | 282                     | 141                   | 610                       | 16                   | 16               | 454                  | 266                     | 704                   | 1.048  | 31                        | 3.678         |
| KDV       | 0                  | 2.048                | 3.072                   | 1.024                 | 0                         | 0                    | 0                | 0                    | 1.024                   | 4.096                 | 3.072  | 1.024                     | 16.384        |
| Politie   | 96                 | 643                  | 96                      | 48                    | 498                       | 0                    | 0                | 884                  | 723                     | 948                   | 3.681  | 225                       | 8.115         |
| RvdK      | 157                | 561                  | 314                     | 809                   | 1.796                     | 180                  | 135              | 539                  | 314                     | 517                   | 1.707  | 135                       | 7.164         |
| Cb 1      | 104                | 208                  | 0                       | 937                   | 312                       | 0                    | 0                | 312                  | 208                     | 2.394                 | 3.019  | 416                       | 7.910         |
| Cb 2      | 0                  | 1.289                | 2.148                   | 4.295                 | 4.295                     | 0                    | 0                | 3.007                | 2.577                   | 8.590                 | 13.744 | 1.289                     | 41.234        |
| Cb 3      | 0                  | 877                  | 1.754                   | 877                   | 1.754                     | 0                    | 0                | 0                    | 1.754                   | 6.139                 | 7.016  | 877                       | 21.048        |
| Huisarts  | 0                  | 2.913                | 0                       | 971                   | 0                         | 0                    | 0                | 0                    | 1.942                   | 0                     | 2.913  | 0                         | 9.710         |
| Totaal    | 1.658              | 14.192               | 8.972                   | 12.239                | 12.276                    | 764                  | 3.282            | 8.356                | 14.093                  | 34.084                | 51.760 | 4.565                     | 166.241       |

BO: basisonderwijs; VO: voortgezet onderwijs; Vrouw opv: vrouwenopvang (Blijf van mijn Lijfhuizen); KDV: kinderdagverblijven; RvdK: Raad vd kinderbescherming; Cb's: Consultatiebureaus



**Tabel 6.8** Betrouwbaarheidsintervallen per type mishandeling

| <i>Schade</i>       |                                | <i>Aantal</i>    |                  |                |                |
|---------------------|--------------------------------|------------------|------------------|----------------|----------------|
|                     |                                | <i>meldingen</i> | <i>Schatting</i> | <i>Minimum</i> | <i>Maximum</i> |
| <i>Aanwijsbaar</i>  | Seksuele mishandeling          | 18               | 1.658            | 1.514          | 1.820          |
|                     | Fysieke mishandeling           | 92               | 14.148           | 13.535         | 14.822         |
|                     | Emotionele mishandeling        | 37               | 6.214            | 5.833          | 6.709          |
|                     | Fysieke verwaarlozing          | 59               | 10.841           | 102.305        | 11.444         |
|                     | Onderwijs/ emot. verwaarlozing | 118              | 8.078            | 7.659          | 8.555          |
|                     | Andere vormen                  | 8                | 719              | 644            | 792            |
| <i>Vermoedelijk</i> | Seksuele mishandeling          | 24               | 3.176            | 2.942          | 3.485          |
|                     | Fysieke mishandeling           | 86               | 5.667            | 5.314          | 6.005          |
|                     | Emotionele mishandeling        | 41               | 5.518            | 5.157          | 5.881          |
|                     | Fysieke verwaarlozing          | 126              | 22.668           | 21.921         | 23.445         |
|                     | Onderwijs/ emot. verwaarlozing | 237              | 20.371           | 19.553         | 21.273         |
|                     | Andere vormen                  | 12               | 3.158            | 2.907          | 3.397          |
| <i>Totaal</i>       |                                | <i>858</i>       | <i>102.216</i>   | <i>97.305</i>  | <i>107.628</i> |

Op basis van de 858 meldingen in de NPM wordt geschat dat er 102.216 kinderen in Nederland mishandeld werden in 2005 met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 97.305 tot 107.628. De schatting is dus plus of min ongeveer 5.000 gevallen nauwkeurig: voor een schatting van ongeveer 100.000 is dat een beperkt betrouwbaarheidsinterval. De schatting kan dus relatief precies genoemd worden.

Overigens hebben de informanten (de politie) 1 geval van kinderdoding gerapporteerd over de periode van 3 maanden. Als we dit extrapoleren naar de prevalentie over een jaar, is onze schatting 16 kinderdodingen per jaar. Maar de basis van deze schatting is te smal, en er zijn meer informanten en een langere observatieperiode nodig om tot stevigere schattingen van deze buitengewone vorm van kindermishandeling te komen.

In het volgende hoofdstuk worden de kenmerken geschetst van de mishandelde kinderen en de gezinnen waaruit zij afkomstig zijn. Dat zal een beeld geven van de belangrijkste risicofactoren voor kindermishandeling.

# Kenmerken van mishandelde kinderen en gezinnen waarin kindermishandeling plaatsvindt

7.



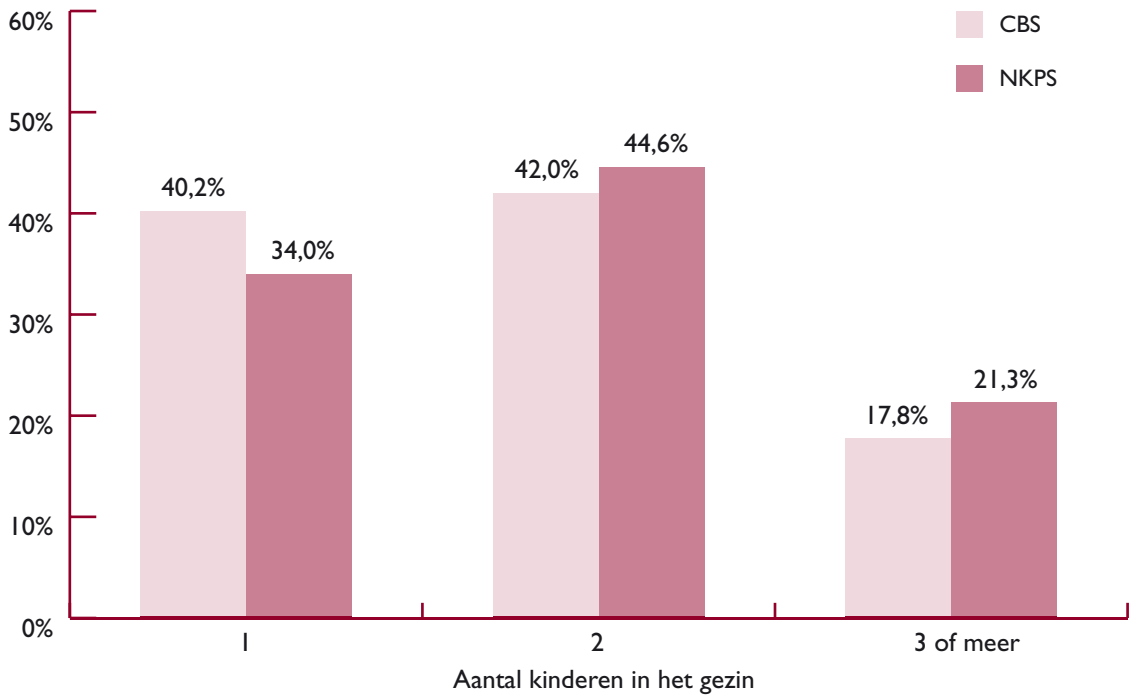


## **7. Kenmerken van mishandelde kinderen en gezinnen waarin kindermishandeling plaatsvindt**

Welke kenmerken hebben de mishandelde kinderen en de gezinnen waarin mishandeling plaatsvindt? We zullen in dit hoofdstuk de opleiding van de ouders, hun arbeidsparticipatie, de gezinssituatie (alleenstaand, stief- of adoptieouderschap), en het aantal kinderen binnen het gezin beschrijven. Van de mishandelde kinderen beschrijven we de etnisch-culturele achtergrond en de leeftijd. De verdeling van deze kenmerken in onze groep van 860 mishandelde kinderen zal tevens worden vergeleken met de verdeling ervan in de Nederlandse populatie zoals deze door het CBS zijn berekend of zijn geschat op basis van de Netherlands Kinship Panel Survey (NKPS), een grootschalige panelstudie naar ruim 3.000 willekeurig geselecteerde Nederlandse gezinnen, deze studie zal in de eerste paragraaf nader worden toegelicht. Daaruit kan worden afgeleid in hoeverre (de gezinnen van) de mishandelde kinderen een bijzondere categorie vormen. Omdat de genoemde kenmerken onderling kunnen samenhangen, bijvoorbeeld opleidingsniveau en etnisch-culturele achtergrond, zijn ook de proporties van de combinaties van telkens twee kenmerken in de Nederlandse bevolking vergeleken met de proporties van diezelfde combinaties van kenmerken in de groep mishandelde kinderen.

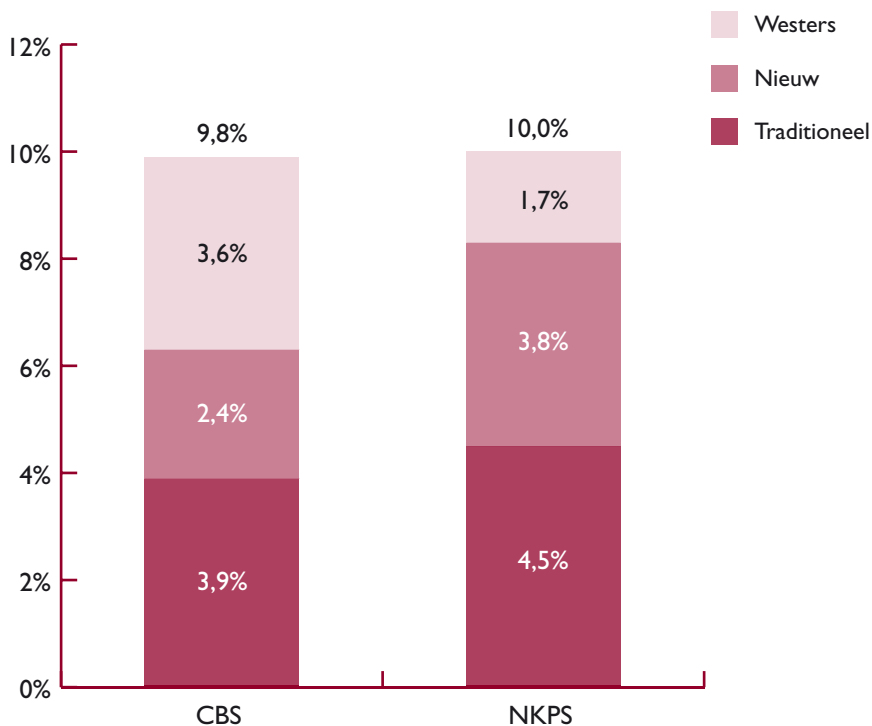
### **7.1. Vergelijking met de representatieve Netherlands Kinship Panel Study (NKPS)**

In 2002 is de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS) van start gegaan. Deze studie is een samenwerkingsverband tussen het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) en de universiteiten van Utrecht, Amsterdam en Tilburg (zie ook: [www.nkps.nl](http://www.nkps.nl)). Tussen 2002 en 2004 is in een eerste ronde een grootschalig onderzoek gedaan naar familie en verwantschap in Nederland. De tweede ronde gaat binnenkort van start. Belangrijke thema's in de eerste ronde van het onderzoek zijn kenmerken van familiebanden, zoals de familiestructuur en het contact tussen familieleden. Aan deze studie hebben 8.161 zogenaamde 'ankers' (gekozen als de persoon in het huishouden die het eerst jarig was op het moment van de start van de studie) en hun familieleden deelgenomen. De ankers vormen een representatieve steekproef van random getrokken mensen uit heel Nederland, tussen de 18 en 79 jaar oud. Daarnaast is gekeken naar de kenmerken van de huidige partner van het anker en van eerdere partners van het anker. Voor de vergelijking met de NPM-2005 zijn alleen de gezinnen uit de NKPS geselecteerd, waarbij de algemene voorwaarde is dat de ankers minimaal één kind (0-17 jaar) hebben dat in huis woont. Om te beoordelen of de steekproef van de NKPS inderdaad de situatie van gezinnen in Nederland representeert, is de steekproef van de NKPS op een aantal punten vergeleken met gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).



**Figuur 7.1.** Verdeling van het aantal kinderen in het gezin in het CBS en NKPS.

De verdeling van gezinsgrootte bleek vergelijkbaar te zijn voor de NPM-2005 en het CBS. Volgens het CBS (2004a) heeft 40,2% van de gezinnen één kind, 42,0% van de gezinnen twee kinderen en 17,8% van de gezinnen drie of meer kinderen. In de steekproef van de NKPS zijn deze percentages respectievelijk 34,0%, 44,6% en 21,3% (zie Figuur 7.1).



**Figuur 7.2.** Verdeling van allochtone afkomst in het CBS en NKPS.





De verdeling van etniciteit volgens het CBS en in de NKPS komt nog meer overeen dan de verdeling van gezinsgrootte. Het CBS (2004b) meldt dat in Nederland 9,8% (1.602.730) van de bevolking tot de eerste generatie allochtonen behoort (mensen die zelf in het buitenland geboren zijn), van wie 6,3% van niet-westerse afkomst is en 3,6% van westerse afkomst. In de NKPS bedraagt het percentage eerstegeneratie allochtonen

10,0%, waarvan 8,3% niet-westers en 1,7% westers (zie Figuur 7.2). Hieruit blijkt dat de steekproef van de NKPS een geringe oververtegenwoordiging laat zien van de grotere gezinnen en van de (niet-westerse) traditioneel-allochtone en nieuw-allochtone gezinnen, maar dat de verschillen niet erg groot zijn. Het betreft hier dus een nagenoeg representatieve steekproef van de Nederlandse samenleving. De gezinnen uit de NKPS zijn voor ons doel de beste vergelijkingsmaatstaf die momenteel in Nederland beschikbaar is, uiteraard naast de populatiegegevens van CBS die echter voor minder vergelijkingen beschikbaar zijn.

In navolgende analyses zijn alle kinderen betrokken bij wie mishandeling met aanwijsbare of vermoedelijke schade is geconstateerd. Daarbij wordt ieder kind slechts eenmaal meegeteld in de analyses, ook al zijn veel kinderen het slachtoffer van meerdere vormen van mishandeling. Het is ook mogelijk dat meer kinderen uit hetzelfde gezin slachtoffer van mishandeling zijn. Niettemin is het kind de eenheid van analyse gebleven. Overigens is niet voor alle kenmerken altijd de informatie over alle kinderen bediend. Deze ontbrekende gegevens verklaren de verschillende aantallen slachtoffers in de volgende analyses.

## **7.2. De opleiding van ouders van mishandelde kinderen**

In de NPM-2005 is de sociaal-economische status (SES) van de kinderen en hun gezin geoperationaliseerd door de informanten te vragen welk opleidingsniveau de ouders van het betreffende kind hadden. Daarbij is als globale richtlijn gegeven dat ouders met een opleiding op havo/vwo/hbo/wo niveau tot de groep midden-hoog-opgeleiden worden gerekend, terwijl ouders met een afgeronde vmbo/mavo opleiding tot de laag-opgeleide groep behoren. Helemaal geen onderwijs of alleen basisonderwijs zonder afgeronde vervolgopleiding leidt tot plaatsing van gezin en kind in de groep zeer-laag-opgeleiden. Deze operationalisatie is uiteraard geen precieze noch een uitputtende bepaling van de SES van het betreffende gezin, maar geeft een globale indruk van de maatschappelijke en educatieve positie. We zullen in het vervolg dan ook spreken van midden-hoog, laag, en zeer laag opleidingsniveau, zonder de pretentie te hebben dat deze indeling meer is dan een globale benadering van de werkelijke maatschappelijke positie van het gezin waaruit het mishandelde kind afkomstig is.

In de verdeling over zeer laag, laag, en midden-hoog opleidingsniveau in de groep mishandelde kinderen, is een ruime oververtegenwoordiging te zien van kinderen van ouders met een zeer lage

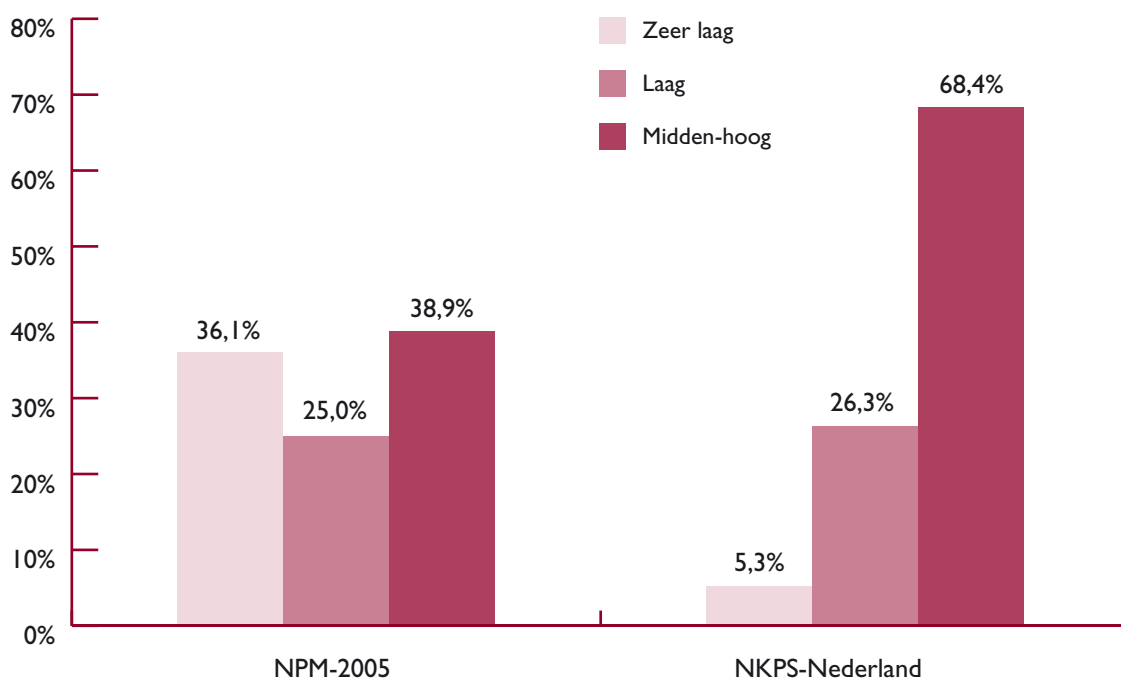


opleiding: 36,1% van de kinderen heeft ouders met een zeer lage opleiding, 25,0% heeft ouders met een lage opleiding, en 38,9% heeft ouders met een midden-hoog opleidingsniveau. Dit is sterk afwijkend van het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking, en van ouders van het cohort van kinderen van 0-17 jaar. Nauwkeurige cijfers over deze populatieverdelingen volgens de in NPM-2005 gebruikte criteria zijn helaas niet voorhanden. De beste benadering biedt de NKPS panelstudie (NKPS, 2006) die leidt tot een schatting van 5,3% ouders met een zeer laag opleidingsniveau, 26,3% met een laag opleidingsniveau, en 68,4% met een midden tot hoge opleiding ( $N = 3144$ ). Het percentage zeer laag opgeleide ouders met een mishandeld kind is bijna zevenmaal zo hoog als het percentage zeer laag opgeleide ouders in de willekeurig samengestelde NKPS groep. Dit stemt overeen met Relatief Risico ('relative risk') gedefinieerd als de ratio tussen de waargenomen proportie van personen blootgesteld aan de risicofactor en met de ervaring van mishandeling (in de teller), en de proportie van personen blootgesteld aan de risicofactor maar zonder de ervaring van mishandeling (in de noemer). In dit geval is het relatieve risico dus  $0,361 / 0,053 = 6,8$ .

**Tabel 7.1** Opleidingsniveau van de ouders per type mishandeling

| Schade                     | Ze <sup>e</sup> r laag (%) | Laag (%)    | Midden-hoog (%) | Totaal (n) |     |
|----------------------------|----------------------------|-------------|-----------------|------------|-----|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik          | 23,1        | 38,5            | 38,5       | 13  |
|                            | Fysieke mishandeling       | *30,2       | 32,6            | 37,2       | 86  |
|                            | Emotionele mishandeling    | *40,5       | 27,0            | 32,4       | 37  |
|                            | Fysieke verwaarlozing      | *62,3       | 17,0            | 20,8       | 53  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing   | *43,0       | 27,1            | 29,9       | 107 |
|                            | Andere vormen              | 50,0        | 25,0            | 38,9       | 743 |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik          | *30,0       | 25,0            | 45,0       | 20  |
|                            | Fysieke mishandeling       | *41,5       | 15,4            | 43,1       | 65  |
|                            | Emotionele mishandeling    | *35,3       | 26,5            | 38,2       | 34  |
|                            | Fysieke verwaarlozing      | *42,2       | 26,7            | 31,0       | 116 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing   | *22,7       | 24,2            | 53,1       | 194 |
|                            | Andere vormen              | 30,0        | 10,0            | 60,0       | 10  |
| <b>Totale mishandeling</b> | <b>*36,1</b>               | <b>25,0</b> | <b>38,9</b>     | <b>743</b> |     |

\* Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante onderverteenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.



**Figuur 7.3.** Verdeling in opleiding van ouders van mishandelde kinderen in de NPM-2005 groep vergeleken met opleidingsniveau in de representatieve NKPS steekproef

De opleiding van de ouders van mishandelde kinderen is in de totale groep en bij alle typen mishandeling apart behalve seksuele kindermishandeling met aanwijsbare schade significant lager dan het opleidingsniveau van de gemiddelde ouder in Nederland (voor de totale groep:  $\chi^2(2, N = 743) = 1.422,30, p < .01$ ), waarbij in het bijzonder de zeer laag opgeleide groep significant is oververtegenwoordigd. Een zeer lage opleiding van de ouders is dus een risicofactor voor bijna alle vormen van kindermishandeling. Het percentage zeer laag opgeleide ouders van mishandelde kinderen is 6,8 keer groter dan het overeenkomstige percentage in de doorsnee groep. Een zeer lage opleiding verhoogt dus het relatieve risico op kindermishandeling met 6,8. Hiermee is een zeer laag opleidingsniveau de sterkste risicofactor die we in deze studie hebben aangetroffen.



### 7.3. Werkloosheid van de ouders van mishandelde kinderen

De werkstatus van de ouders is ingedeeld in drie categorieën, namelijk ‘onbekend’, ‘werkloos’ en ‘werkend’. Hierbij zijn gezinnen waarin één of beide ouders deel- of voltijd werken meegenomen als werkend. Gezinnen waarin beide ouders geen betaalde arbeid verrichten vallen onder de categorie ‘werkloos’.

Zoals te zien is in Tabel 7.2 is bij een groot deel van de gezinnen van mishandelde kinderen (35,2%) sprake van werkloosheid, en deze categorie is bij alle typen mishandeling oververtegenwoordigd in vergelijking tot het landelijke werkloosheidspercentage. Overigens is voor een groot deel van de gezinnen waarin mishandeling plaatsvond de werkstatus van de ouders onbekend (36,7%); de informanten zijn niet altijd op de hoogte van de precieze omstandigheden van het gezin waarin het gesignaleerde kind opgroeit.

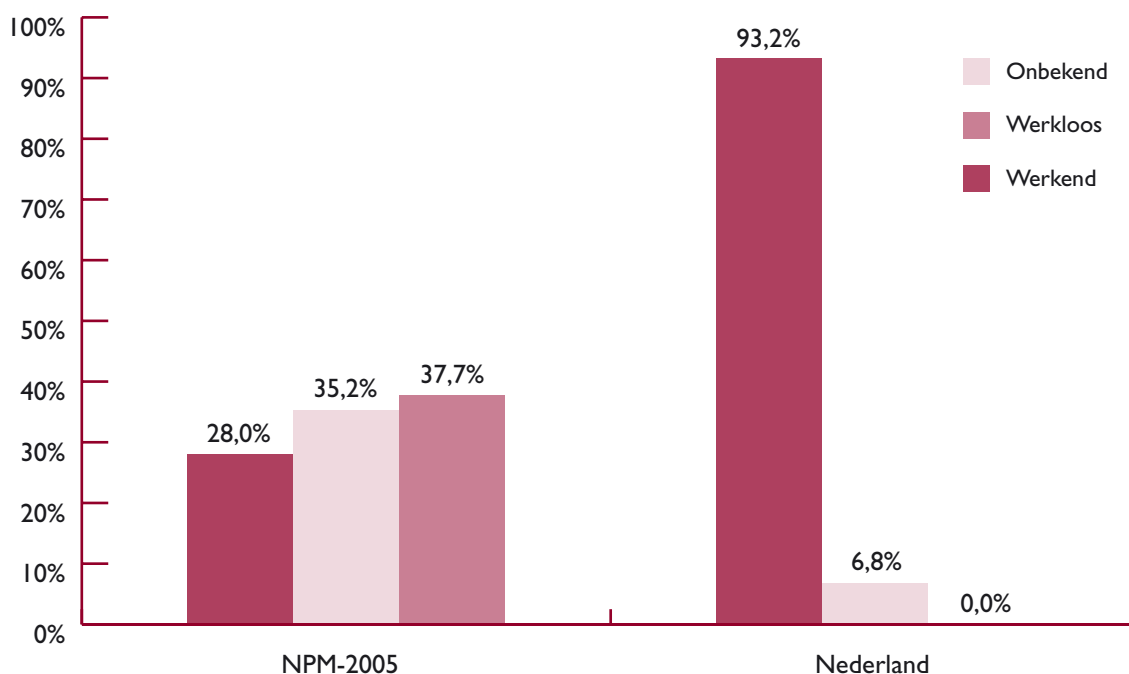
**Tabel 7.2** Werkloosheid van beide ouders en type mishandeling

| Schade                     | Werkende (%)             | Werkloos (%) | Onbekend (%) | Totaal (n) |     |
|----------------------------|--------------------------|--------------|--------------|------------|-----|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | 27,8         | *38,9        | 33,3       | 18  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 37,6         | *22,6        | 39,8       | 93  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 43,2         | *48,6        | 8,1        | 37  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 33,9         | *47,5        | 18,6       | 59  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 26,3         | *44,1        | 29,7       | 118 |
|                            | Andere vormen            | 25,0         | 12,5         | 62,5       | 8   |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | 37,5         | *29,2        | 33,3       | 24  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 20,9         | *27,9        | 51,2       | 86  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 19,5         | *36,6        | 43,9       | 41  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 31,5         | *49,6        | 18,9       | 127 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 22,4         | *27,0        | 50,6       | 237 |
|                            | Andere vormen            | 33,3         | 25,0         | 41,7       | 12  |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>28,0</i>              | <i>*35,2</i> | <i>36,7</i>  | <i>860</i> |     |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in Nederland (CBS, 2005), multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie ‘andere vormen’ is niet getoetst.



Volgens CBS gegevens was in 2005 in Nederland 6,8% van de inwoners tussen de 15 en 64 jaar werkloos. Vergeleken met dit percentage blijkt in gezinnen waar mishandeling plaatsvindt veel vaker sprake te zijn van werkloosheid: het percentage gezinnen met een mishandeld kind zonder werkende ouders is 5,2 keer zo hoog als het percentage werkloosheid in de algemene bevolking ( $\chi^2 (1, N = 860) = 1097,00, p < .01$ ). Zelfs als de categorie 'onbekend' bij de categorie 'werkend' zou worden gevoegd, is er nog steeds een grote oververtegenwoordiging van werkloze gezinnen in de groep met mishandeling. Dit geldt zowel voor de totale groep gezinnen waarin mishandeling plaatsvond als voor ieder type mishandeling apart. Overigens heeft de genoemde 6,8% werkloosheid in Nederland betrekking op de gehele bevolking van Nederland en niet op de gezinnen in Nederland. Dit geeft een mogelijke onderschatting. Wanneer namelijk een gezin bestaat uit een werkloze vader en een werkende moeder, dan is dit gezin in de NPM-2005 meegenomen als 'werkende'. Deze twee invloeden brengen dus het percentage werkloosheid in gezinnen met een mishandeld kind relatief naar beneden, maar de cijfers laten toch maar één conclusie toe: werkloosheid is een risicofactor voor kindermishandeling. Onze voorzichtige schatting van het relatieve risico op kindermishandeling bij werkloosheid in het gezin is 5,2.



**Figuur 7.4.** Verdeling in arbeidsparticipatie van de gezinnen met een mishandeld kind en de Nederlandse verdeling ontleend aan CBS



## 7.4. Etnisch-culturele achtergrond van de mishandelde kinderen

Is etnisch-culturele achtergrond van de gezinnen een risicofactor voor kindermishandeling? Figuur 7.5 laat de etnisch-culturele verdeling zien van de mishandelde gezinnen. Ieder kind is de ernstigste vorm van mishandeling toegekend die hij of zij heeft meegemaakt, en ieder kind is slechts eenmaal geteld, zoals dat ook het geval was in de analyses uit de voorgaande paragrafen. De allochtone kinderen van West-Europese herkomst ( $n = 13$ ) zijn in deze analyses niet meegenomen.

Van de 795 mishandelde kinderen voor wie informatie over etnisch-culturele achtergrond bekend is, is 68,7% autochtoon ( $n = 546$ ), 17,1% ( $n = 136$ ) 'traditioneel-allochtoon' (Turks, Marokkaans, Surinaams/Antilliaans), en 14,2% ( $n = 113$ ) 'nieuw-allochtoon' (Afrikaans (uitgezonderd Marokkaans), Oost-Europeaans, Zuid-Amerikaans). Deze percentages wijken af van de percentages kinderen uit de diverse etnisch-culturele groepen in het NKPS cohort van Nederlandse gezinnen. We categoriseren een gezin als allochtoon als één van beide ouders of beide ouders buiten Nederland zijn geboren, dezelfde indeling die ook in de NPM-2005 is gebruikt. In de NKPS groep van 3.089 gezinnen waarvan de etnisch-culturele achtergrond bekend is, is 91,6% autochtoon, 4,6% traditioneel-allochtoon, en 3,9% nieuw-allochtoon (NKPS 2006). In gezinnen van allochtone herkomst vindt dus meer dan driemaal zo veel kindermishandeling plaats als verwacht mag worden op grond van de representatie van die gezinnen in de bevolking. Een proportietoets met de NKPS verdeling als uitgangspunt laat zien dat de autochtone kinderen sterk ondervertegenwoordigd zijn in de NPM-2005, terwijl de traditioneel-allochtone kinderen en de nieuw-allochtone kinderen oververtegenwoordigd zijn in de groep mishandelde kinderen,  $\chi^2 (2, N = 795) = 533,31, p < .01$ , zie Figuur 7.5.

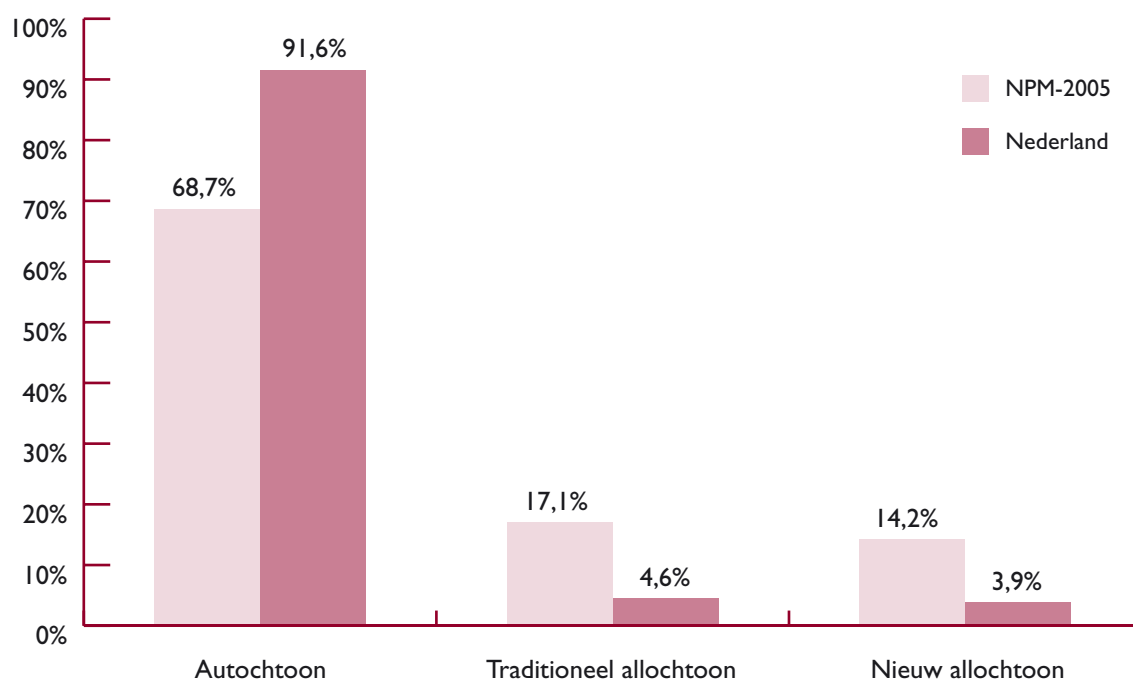
### 7.4.1. Discriminatie?

De vraag is of de oververtegenwoordiging van allochtone kinderen ook te maken heeft met een mogelijke bias bij de verschillende informantengroepen: het is denkbaar dat 'Blijf van mijn lijf huizen' beter toegankelijk zijn voor allochtone gezinnen dan voor autochtone ouders, of dat de politie sneller geweld registreert bij allochtone gezinnen. Daarom is nagegaan of per informantengroep dezelfde oververtegenwoordiging teruggevonden wordt, of dat de oververtegenwoordiging van allochtone gezinnen toegeschreven moet worden aan de specifieke rekrutering of positionering van een informantengroep.

In Tabel 7.3 is per informantengroep getoetst of de door hen gesignaleerde gevallen van mishandeling inderdaad in grotere aantallen dan verwacht op basis van de randtotalen uit allochtone gezinnen afkomstig zijn. Uit Tabel 7.3 blijkt dat alleen de informanten van de vrouwenopvang een relatieve oververtegenwoordiging signaleren van beide allochtone groepen, waarschijnlijk vanwege hun beleidsmatige nadruk op allochtonen als doelgroep. De informanten werkzaam in het voortgezet onderwijs, de kinderbescherming en de consultatiebureaus signaleren geen overmaat aan mishandelde



kinderen van enigerlei etnisch-culturele groep, uitgaande van de randverdeling. Voor kinderopvang en huisartsen is dit gezien de kleine aantallen niet goed te toetsen. De politie rapporteert zelfs wat minder mishandelde kinderen van traditioneel-allochtone herkomst dan verwacht mag worden (residu -3,0).



**Figuur 7.5.** Percentage mishandelde kinderen met diverse etnisch-culturele achtergrond in de NPM-2005 groep en in de representatieve NKPS steekproef.



De oververtegenwoordiging van mishandelde kinderen in allochtone gezinnen kan dus niet uitsluitend worden toegeschreven aan de vertekende waarneming van één of enkele typen informanten. We toetsten binnen de groep gevallen van kindermishandeling of bepaalde informanten vaker dan andere informanten geneigd zijn kinderen uit etnisch-culturele minderheden te rapporteren. Dat blijkt niet het geval te zijn. Alle informanten bij elkaar genomen melden wel meer kindermishandeling in gezinnen met allochtone etnisch-culturele achtergrond, en we beschouwen die oververtegenwoordiging dus als een weerspiegeling van de werkelijkheid in plaats van een bevooroordeelde perceptie door de informanten. In hoofdstuk 9 zullen we zien dat ook bij de AMK's meer mishandelde kinderen uit gezinnen met allochtone achtergrond worden gemeld.

**Tabel 7.3** *Etnisch-culturele afkomst van kinderen per type informant*

|                            | <i>Autochtoon</i> | <i>Traditioneel<br/>allochtoon</i> | <i>Nieuw<br/>allochtoon</i> | <i>Totaal<br/>(n)</i> |
|----------------------------|-------------------|------------------------------------|-----------------------------|-----------------------|
| Basisonderwijs             | 31                | 4                                  | 8                           | 43                    |
| Voorgezet onderwijs        | 22                | 5                                  | 3                           | 30                    |
| Vrouwenopvang              | *52               | *40                                | 24                          | 116                   |
| Kinderdagopvang            | 8                 | 0                                  | 2                           | 10                    |
| Politie                    | 244               | 42                                 | 53                          | 339                   |
| Raad vd kinderbescherming  | 102               | 19                                 | 16                          | 137                   |
| Consultatiebureaus         | 84                | 23                                 | 7                           | 114                   |
| Huisartsen                 | 2                 | 2                                  | 0                           | 4                     |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>545</i>        | <i>135</i>                         | <i>113</i>                  | <i>793</i>            |

Absolute aantallen (\*gestandaardiseerde residuen  $> 3.26$ ,  $p < .001$ ); de toets is hier uitgevoerd over de gehele tabel, dus de rijen en kolommen tezamen.





## 7.4.2. Etnisch-culturele achtergrond en type kindermishandeling

Is een bepaalde soort kindermishandeling kenmerkend voor etnisch-culturele minderheden? In Tabel 7.4 is aangegeven bij welke soort kindermishandeling sprake is van relatieve over- of ondervertegenwoordiging van verschillende etnisch-culturele groepen. De representatieve NKPS verdeling van etnisch-culturele achtergrond is het criterium bij elk van de typen mishandeling. Hieruit blijkt dat er nauwelijks verschillen zijn bij seksuele mishandeling en fysieke verwaarlozing met aanwijsbare en vermoedelijke schade. Traditioneel-allochtone kinderen zijn sterk oververtegenwoordigd bij fysieke mishandeling en bij onderwijs/emotionele verwaarlozing met aanwijsbare en vermoedelijke schade, terwijl de nieuw-allochtone kinderen meer fysieke en emotionele mishandeling, en meer onderwijs- en emotionele verwaarlozing (vermoedelijke schade) ondergaan dan mag worden verwacht op grond van de landelijke verdeling van etnisch-culturele achtergrond.

**Tabel 7.4** Etnisch-culturele achtergrond per type mishandeling

| Schade                     | Autochtoon (%)           | Traditioneel allochtoon (%) | Nieuw allochtoon (%) | Totaal (n) |     |
|----------------------------|--------------------------|-----------------------------|----------------------|------------|-----|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | 94,4                        | 0,0                  | 5,6        | 18  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 60,7                        | *21,4                | *17,9      | 84  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 60,0                        | 14,3                 | *25,7      | 35  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 87,3                        | 9,1                  | 3,6        | 55  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 60,7                        | *30,8                | 8,4        | 107 |
|                            | Andere vormen            | 87,5                        | 12,5                 | 0,0        | 8   |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | 84,2                        | 10,5                 | 5,3        | 19  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 60,0                        | *15,0                | *25,0      | 80  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 67,7                        | 9,7                  | *22,6      | 31  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 82,9                        | 8,1                  | 8,9        | 123 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 63,3                        | *20,8                | *15,9      | 226 |
|                            | Andere vormen            | 77,8                        | 0,0                  | 22,2       | 9   |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>68,7</i>              | <i>17,1</i>                 | <i>14,2</i>          | <i>795</i> |     |

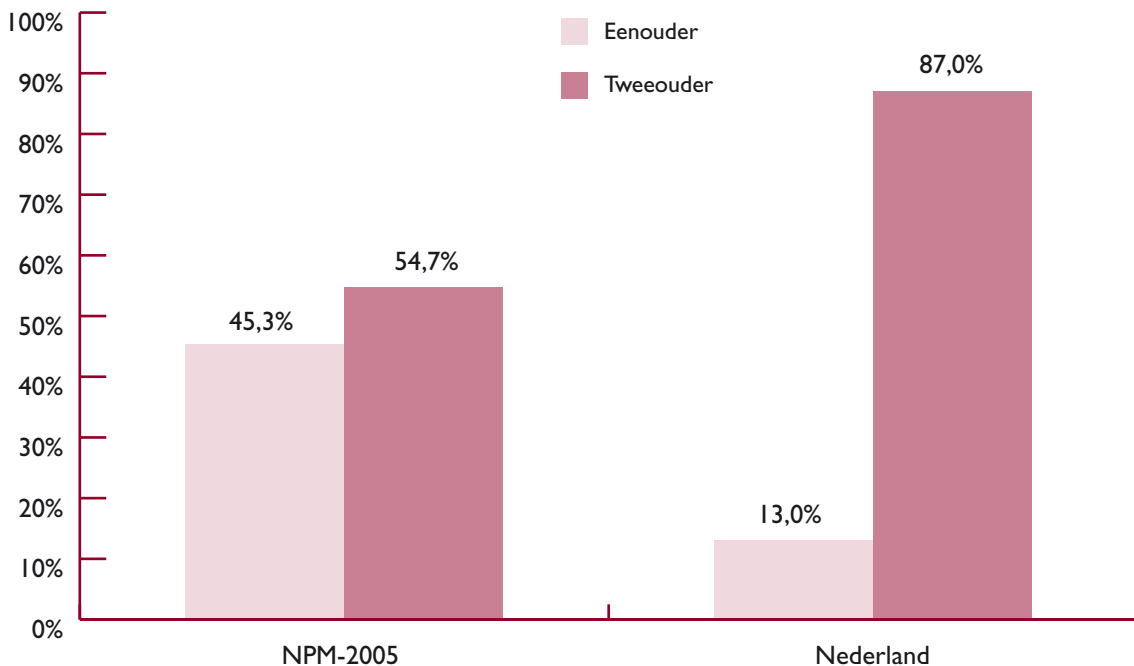
\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.



## 7.5. Alleenstaand ouderschap

Vindt in gezinnen met een alleenstaande ouder meer kindermishandeling plaats dan in twee-oudergezinnen? De gezinssituatie van kinderen is globaal ingedeeld in twee categorieën, namelijk één- en twee-oudergezinnen. Bij de twee-oudergezinnen kunnen de twee opvoeders gehuwd of ongehuwd zijn, maar de twee opvoeders hoeven niet (beide) de biologische ouder van het kind te zijn.

Bijna de helft van de mishandelde kinderen groeit op in een éénoudergezin (45,3%). In de NKPS steekproef is bij 13% van de 3.144 gezinnen sprake van alleenstaand ouderschap (NKPS, 2006). In Figuur 7.6 is te zien dat kinderen die worden mishandeld vaker in een éénoudergezin leven dan wat verwacht mag worden op basis van de NKPS verdeling in willekeurig geselecteerde gezinnen ( $\chi^2(1, N = 805) = 744,49, p < .01$ ). Dit geldt voor alle typen van mishandeling. Wanneer wordt gekeken naar de totale groep mishandelde kinderen, leven zij ruim driemaal vaker in een éénoudergezin (45,3%) dan andere kinderen (13%) in Nederland.



**Figuur 7.6.** Verdeling naar gezinssituatie, voor de mishandelde kinderen en de representatieve NKPS vergelijkgroep.



Alle vormen van mishandeling komen vaker voor in gezinn en met een alleenstaande ouder. Toch zijn er verschillen (zie Tabel 7.5). Vooral seksueel mishandelde kinderen groeien vaker op bij een alleenstaande ouder, alleenstaand ouderschap vergroot het relatief risico op seksuele kindermishandeling met 5,0.

**Tabel 7.5** *Alleenstaande ouders en typen kindermishandeling*

| Schade                     | Éénouder<br>(%)          | Tweeouder<br>(%) | Totaal<br>(n) |     |
|----------------------------|--------------------------|------------------|---------------|-----|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | *64,7            | 35,3          | 17  |
|                            | Fysieke mishandeling     | *33,7            | 66,3          | 83  |
|                            | Emotionele mishandeling  | *58,8            | 41,2          | 34  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | *53,6            | 46,4          | 56  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | *45,6            | 54,4          | 114 |
|                            | Andere vormen            | 37,5             | 62,5          | 8   |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | *54,5            | 45,5          | 22  |
|                            | Fysieke mishandeling     | *40,8            | 59,2          | 76  |
|                            | Emotionele mishandeling  | *35,1            | 64,9          | 37  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | *54,2            | 45,8          | 118 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | *42,2            | 57,8          | 230 |
|                            | Andere vormen            | 40,0             | 60,0          | 10  |
| <i>Totale mishandeling</i> | *45,3                    | 54,7             | 805           |     |

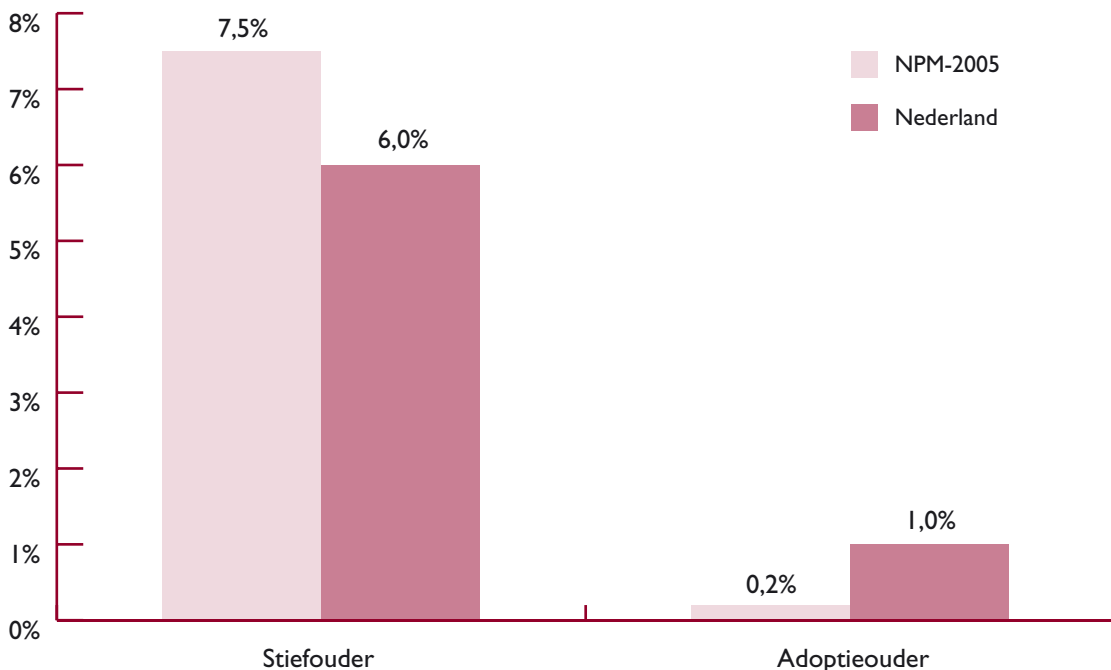
\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.

## 7.6. Stief- en adoptiegezinnen

In 64 gezinnen met een mishandeld kind is een stiefouder aanwezig (7,5%). Het aantal gezinnen met een stiefouder in de NKPS bedraagt 188, en dat is 6% van de representatieve steekproef. Er is dus een wat groter percentage stiefgezinnen in geval van kindermishandeling, maar het verschil is niet



significant, ( $\chi^2(1, N = 855) = 3,35, p = .07$ ). Voor de AMK meldingen (zie hoofdstuk 9) geldt wel een ruime en significante oververtegenwoordiging van stiefoudergezinnen met een mishandeld kind. Er zijn slechts twee adoptiegezinnen in de groep van 860 gevallen van kindermishandeling vertegenwoordigd, en dat is 0,2%. In de NKPS is 1% van de gezinnen een adoptiegezin, ( $\chi^2(1, N = 860) = 5,12, p = .02$ ), dus er is sprake van een ondervertegenwoordiging van adoptiegezinnen bij kindermishandeling maar de aantallen zijn te klein om stellige conclusies te kunnen trekken (zie voor een overeenkomstige bevinding ook het hoofdstuk 9 over AMK meldingen).



**Figuur 7.7.** Percentage stiefouders en adoptieouders voor de groep mishandelde kinderen, en in de representatieve NKPS steekproef.

## 7.7. Aantal kinderen in het gezin

Het aantal kinderen onder de achttien jaar in het gezin waarin mishandeling voorkomt varieert van één tot acht. Wanneer we vier categorieën onderscheiden (één kind, twee kinderen, drie of vier kinderen, vijf of meer kinderen in het gezin) blijken in relatief veel gezinnen twee kinderen aanwezig te zijn (35,8%), de kleinste groep wordt gevormd door gezinnen met vijf of meer kinderen (5,4%).

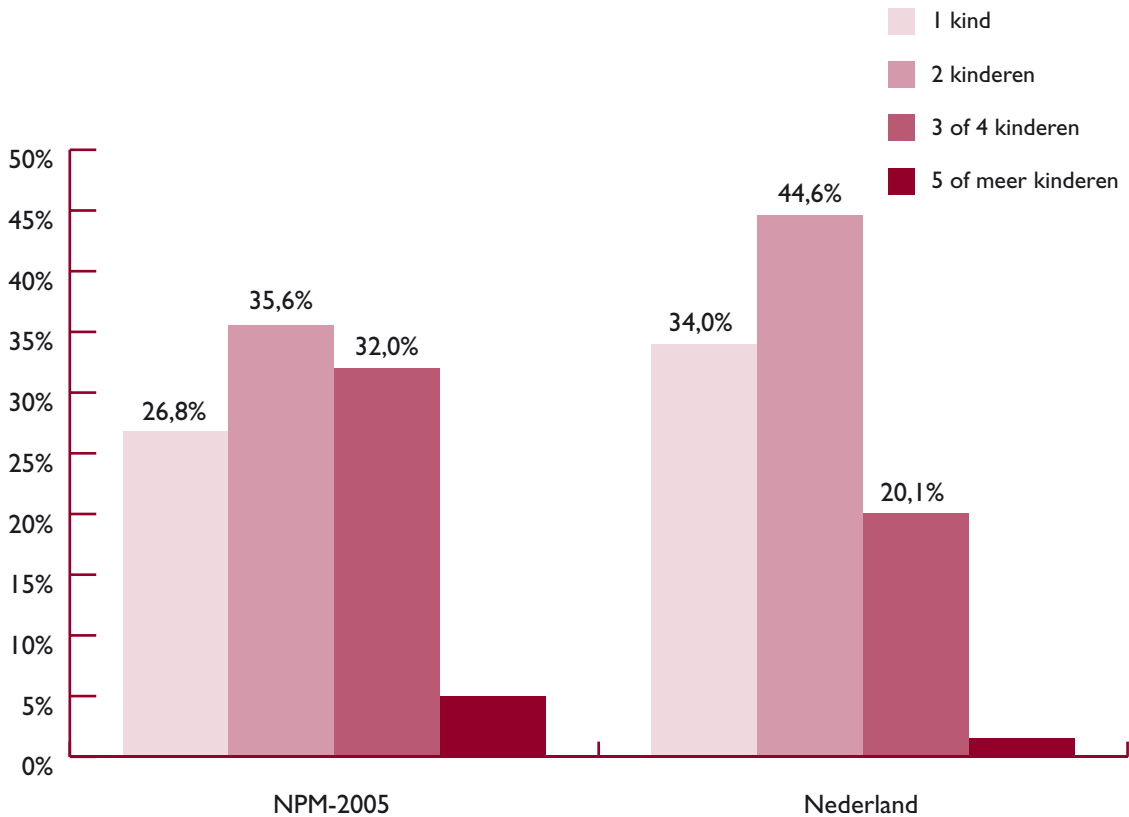


Er zijn 26,8% gezinnen met één kind, en 32,0% gezinnen met drie of vier kinderen. In de representatieve NKPS steekproef omvat 34,0% van de gezinnen één kind, 44,6% twee kinderen, 20,1% drie of vier kinderen, en 1,2% van de gezinnen heeft vijf of meer kinderen (NKPS, 2006). Wanneer deze verdeling wordt vergeleken met de verdeling van de gezinnen waarin mishandeling plaatsvindt, blijken deze gezinnen bijna twee keer zo vaak uit drie of meer kinderen te bestaan. De verdeling wijkt significant af van de NKPS verdeling, ( $\chi^2(3, N = 826) = 208,79, p < .01$ ). De gezinnen waarin emotionele mishandeling met aanwijsbare schade is gesignaleerd, zijn wat vaker dan verwacht grote gezinnen, met vijf of meer kinderen. Dat geldt ook voor fysieke verwaarlozing met vermoedelijke schade. In gezinnen met drie of vier kinderen vindt vaker dan verwacht fysieke mishandeling, en onderwijs- of emotionele verwaarlozing met aanwijsbare en vermoedelijke schade plaats (zie Tabel 7.8). Ook fysieke verwaarlozing met aanwijsbare schade komt bij deze gezinsgrootte vaker voor. In het algemeen geldt dat kindermishandeling vaker voorkomt in gezinnen met 3 of 4 kinderen, en dat bij nog grotere gezinnen de aantallen gevallen te klein wordt om significante afwijkingen te laten zien. De grens kan daarom bij drie of meer kinderen worden getrokken. De grotere gezinnen met drie of meer kinderen zijn oververtegenwoordigd in de groep mishandelde kinderen (zie Figuur 7.8). Het relatieve risico op kindermishandeling bij een gezin met drie of meer kinderen is 1,8.

**Tabel 7.8** Gezinsgrootte en type kindermishandeling

| Schade                     |                          | 1    | 2    | 3 of 4 | 5 of meer | Totaal |
|----------------------------|--------------------------|------|------|--------|-----------|--------|
|                            |                          | (%)  | (%)  | (%)    | (%)       | (n)    |
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | 29,4 | 29,4 | 35,3   | 5,9       | 17     |
|                            | Fysieke mishandeling     | 22,5 | 38,2 | *37,1  | 2,2       | 89     |
|                            | Emotionele mishandeling  | 24,3 | 32,4 | 27,0   | *16,2     | 37     |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 36,2 | 19,0 | *37,9  | 6,9       | 58     |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 26,1 | 35,7 | *33,0  | 5,2       | 115    |
|                            | Andere vormen            | 37,5 | 12,5 | 50,0   | 0,0       | 8      |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | 40,9 | 45,5 | 13,6   | 0,0       | 22     |
|                            | Fysieke mishandeling     | 14,5 | 40,8 | *38,2  | 6,6       | 76     |
|                            | Emotionele mishandeling  | 30,8 | 25,6 | 41,0   | 2,6       | 39     |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 34,7 | 29,8 | 27,3   | *8,3      | 121    |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 23,2 | 43,8 | *29,6  | 3,4       | 233    |
|                            | Andere vormen            | 45,5 | 27,3 | 9,1    | 18,2      | 11     |
| <i>Totale mishandeling</i> |                          | 26,8 | 35,8 | *32,0  | *5,4      | 826    |

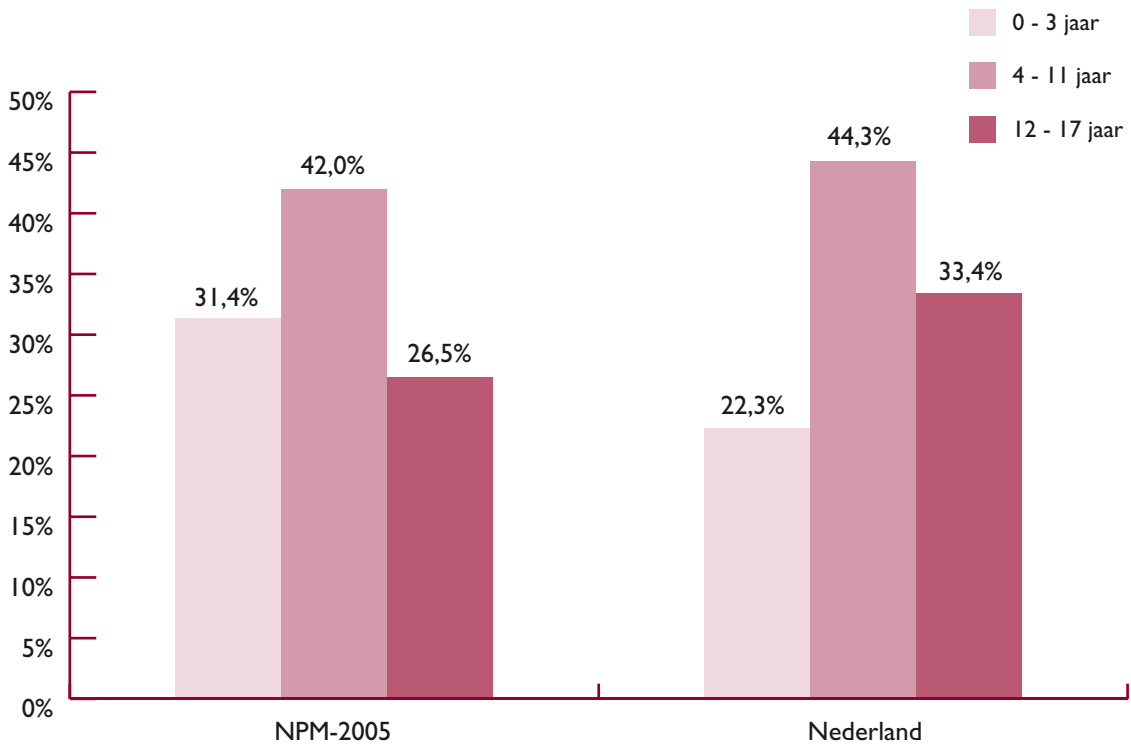
\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.



**Figuur 7.8.** Verdeling van het aantal kinderen in een gezin voor de groep mishandelde kinderen en de representatieve NKPS steekproef.

## 7.8. Leeftijd van de mishandelde kinderen

De leeftijd van de mishandelde kinderen, verdeeld over drie leeftijdscategorieën, is als volgt: 31,4% van de kinderen is in de leeftijd van 0-3 jaar, 42,0% is in de leeftijd van 4-11 jaar, en de oudste categorie omvat 26,5% van de mishandelde kinderen. In de populatie van 0-17 jarigen zijn er 22,3% kinderen in de voorschoolse leeftijd, 44,3% in de basisschoolleeftijd, en 33,4% in de middelbare schoolleeftijd (CBS, 2005). De verdeling van mishandelde kinderen wijkt hiervan significant af, ( $\chi^2(2, N = 776) = 40,92, p < .01$ ). Vooral de jongste kinderen zijn oververtegenwoordigd in de groep mishandelde kinderen, en zij zijn relatief vaak slachtoffer van fysieke verwaarlozing (met aanwijsbare en vermoedelijke schade, zie Tabel 7.9). In de jongste categorie is ook relatief vaker sprake van onderwijs- en emotionele verwaarlozing (met vermoedelijke schade).



**Figuur 7.9.** Verdeling in leeftijd van de mishandelde kinderen voor de groep mishandelde kinderen en voor de Nederlandse jeugd (CBS, 2005).

**Tabel 7.9** Leeftijd van de kinderen en type kindermishandeling

| Schade                     | 0 - 3 jaar               | 4 - 11 jaar       | 12 - 17 jaar | Totaal      |            |
|----------------------------|--------------------------|-------------------|--------------|-------------|------------|
|                            | (%)                      | (%)               | (%)          | (n)         |            |
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | 11,8              | 58,8         | 29,4        | 17         |
|                            | Fysieke mishandeling     | 27,0              | 38,2         | 34,8        | 89         |
|                            | Emotionele mishandeling  | 30,6              | 44,4         | 25,0        | 36         |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | *41,1             | 44,6         | 14,3        | 56         |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 14,9              | 46,5         | 38,6        | 114        |
|                            | Andere vormen            | 12,5              | 37,5         | 50,0        | 8          |
|                            | Vermoedelijk             | Seksueel misbruik | 8,3          | 75,0        | 16,7       |
| Fysieke mishandeling       |                          | 17,5              | 36,3         | 46,3        | 80         |
| Emotionele mishandeling    |                          | 45,5              | 39,4         | 15,2        | 33         |
| Fysieke verwaarlozing      |                          | *57,3             | 27,4         | 15,4        | 117        |
| Onderw/emo verwaarlozing   |                          | *32,5             | 47,6         | 19,9        | 191        |
| Andere vormen              |                          | 54,5              | 18,2         | 27,3        | 11         |
| <b>Totale mishandeling</b> |                          | <b>*31,4</b>      | <b>42,0</b>  | <b>26,5</b> | <b>776</b> |

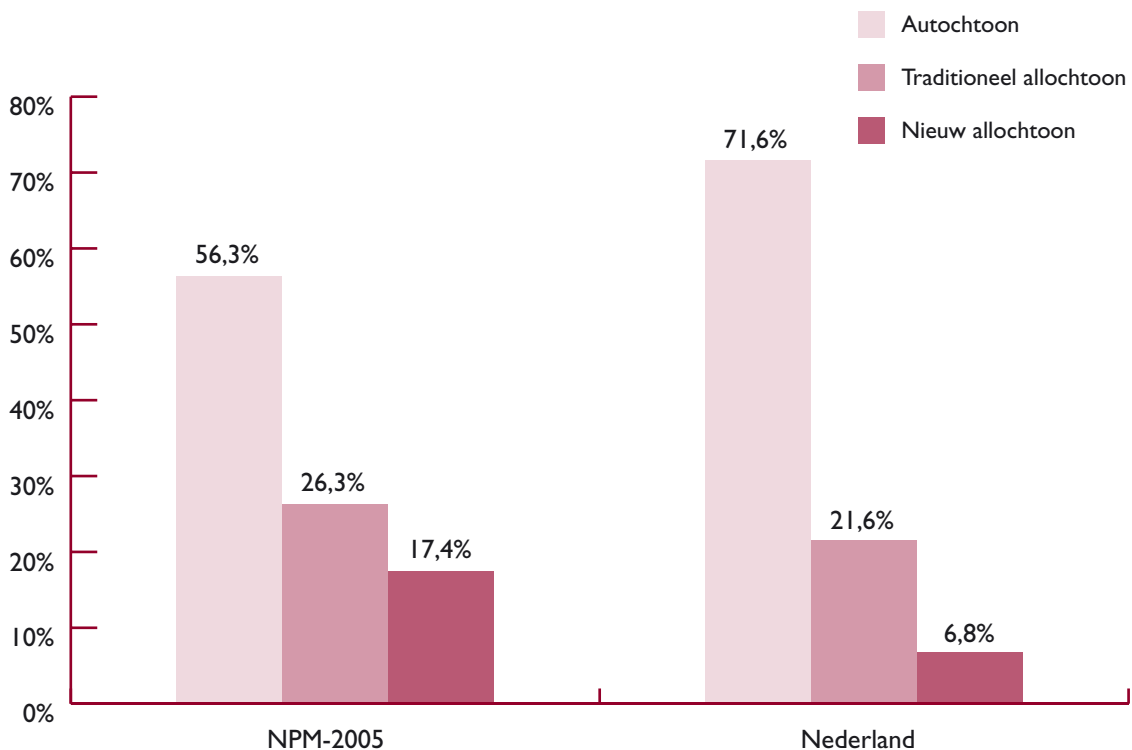
\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.



## 7.9. De combinatie van etnisch-culturele achtergrond en gezinskenmerken bij kindermishandeling

### 7.9.1. Is zeer lage opleiding de oorzaak van de oververtegenwoordiging van allochtone gezinnen?

De sociaal-economische status (SES) van groepen met een allochtone achtergrond zou een verklaring kunnen bieden voor de relatieve oververtegenwoordiging van mishandelde kinderen uit die groepen. Niet de etnisch-culturele achtergrond maar opleiding of SES zou dan de doorslaggevende risicofactor zijn.



**Figuur 7.10.** De verdeling in etnisch-culturele achtergrond voor het laagste opleidingsniveau in de NPM-2005 en Nederland.





In hoeverre verklaart de oververtegenwoordiging van een laag opleidingsniveau in de gezinnen met mishandelde kinderen ook de oververtegenwoordiging van allochtone kinderen in diezelfde groep? Als opleiding een volledige verklaring zou zijn voor die oververtegenwoordiging dan zouden opleiding en etnisch-culturele achtergrond sterk moeten samenhangen. De associatie tussen opleiding en etnisch-culturele achtergrond is inderdaad significant:  $\chi^2(4, N = 690) = 40,84, p < .01$ .

De allochtone ouders zijn vaker dan verwacht op grond van de randverdelingen zeer laag opgeleid, hoewel ze beslist niet uitsluitend in die laagste opleidingscategorien terecht komen. Dit is een aanwijzing voor de (gedeeltelijke) samenhang van opleiding en etnisch-culturele achtergrond als risicofactoren voor kindermishandeling in onze onderzoeksgroep.

De vraag is dus of de etnisch-culturele achtergrond van de ouders een extra risico vormt of samenvalt met het vaker voorkomen van een zeer lage opleiding van ouders in gezinnen met mishandelde kinderen. Daartoe toetsen we binnen de sub-groep zeer laag opgeleiden met mishandelde kinderen of de verdeling over de etnisch-culturele achtergronden overeenstemt met die welke gevonden wordt in de algemene populatie van zeer laag opgeleide ouders, zoals geregistreerd in de NKPS steekproef. De verdeling in laatstgenoemde groep is 71,6% autochtoon, 21,6% traditioneel-allochtoon, en 6,8% nieuw-allochtoon. De verdeling van zeer laag opgeleide ouders met een mishandeld kind is als volgt: 56,3% autochtoon, 26,3% traditioneel-allochtoon, en 17,4% nieuw-allochtoon. Deze verdeling wijkt significant af van de NKPS verdeling in de groep gezinnen met zeer lage opleiding,  $\chi^2(2, N = 247) = 51,53, p < .01$ . De post-hoc proportietoetsen wijzen uit dat voor de nieuw-allochtonen een significante oververtegenwoordiging aan de orde is, maar niet voor de traditioneel-allochtonen.

De oververtegenwoordiging van traditioneel allochtone gezinnen daalt dus aanzienlijk bij controle op opleidingsniveau: zonder opleiding in de beschouwing te betrekken is de oververtegenwoordiging 3,7 keer, terwijl binnen de zeer laag opgeleiden de oververtegenwoordiging krimpt naar 1,2 keer verhoogd risico. Dit is geen significant verhoogd risico, en beduidend minder groot dan op het eerste gezicht het geval leek te zijn. Bij nieuw-allochtone gezinnen is de reductie in risico door opleiding erbij te betrekken veel geringer, en het relatieve risico blijft significant verhoogd. Kortom, nieuw-allochtone achtergrond is een extra risico voor kindermishandeling bovenop een zeer lage opleiding, maar bij traditioneel-allochtone gezinnen blijft er van een verhoogd risico weinig over als we controleren voor (zeer laag) opleidingsniveau.

De conclusie is dat opleiding en etnisch-culturele achtergrond in de groep slachtoffers van kindermishandeling onvolledig samenvallen. We mogen voorzichtig concluderen dat (1) kinderen uit gezinnen van allochtone herkomst oververtegenwoordigd zijn in de groep mishandelde kinderen, en dat (2) kinderen van ouders met een (zeer) laag opleidingsniveau ook vaker mishandeld worden dan verwacht mag worden op basis van de verdeling in de populatie, dat (3) de samenhang tussen opleiding en etnisch-culturele achtergrond onvolledig is en dat een lage opleiding niet de enige ver-



klarende factor is bij de oververtegenwoordiging van nieuw-allochtone mishandelde kinderen. Traditioneel-allochtone achtergrond geeft voor gezinnen met een zeer lage opleiding een slechts 1,2 keer verhoogd percentage kindermishandeling. Dit relatieve risico op kindermishandeling in traditioneel-allochtone gezinnen met zeer lage opleiding is niet significant. Bij de traditioneel-allochtone gezinnen legt dus een zeer laag opleidingsniveau een groter gewicht in de schaal voor het relatief risico op kindermishandeling dan de etnisch-culturele identiteit. Nieuw-allochtone achtergrond is onafhankelijk van opleidingsniveau een risico.

### **7.9.2. Zijn grote gezinnen de oorzaak van de oververtegenwoordiging van etnisch-culturele minderheden in de groep mishandelde kinderen?**

Allochtone gezinnen zijn gemiddeld wat groter dan autochtone gezinnen. Het percentage traditioneel-allochtone gezinnen met drie of meer kinderen is 27,0% van die groep gezinnen, terwijl in autochtone gezinnen 21,3% drie of meer kinderen heeft (NKPS 2006). De vraag is of de overmaat aan mishandelde kinderen in allochtone gezinnen samenhangt met de grootte van het gezin. Grotere gezinnen kunnen tot meer spanningen leiden tussen de gezinsleden met alle ruzies vandien, en ook tot verwaarlozing als zoveel kinderen om de aandacht van de ouders vragen.

De vraag is of de etnisch-culturele achtergrond van de ouders een extra risico vormt of samenvalt met het verhoogde percentage grote gezinnen. Daartoe toetsen we binnen de sub-groep gezinnen met drie of meer kinderen of de verdeling over de etnisch-culturele achtergronden overeenstemt met die welke gevonden wordt in de algemene populatie van soortgelijke gezinnen (met drie of meer kinderen) zoals geregistreerd in de NKPS steekproef. De verdeling in laatstgenoemde groep is 90,8% autochtoon, 5,7% traditioneel-allochtoon, en 3,5% nieuw-allochtoon. De verdeling in gezinnen met een mishandeld kind is 56,3% autochtoon, 20,8% traditioneel-allochtoon, en 22,9% nieuw-allochtoon. Deze verdeling wijkt inderdaad significant af, ( $\chi^2(2, N = 288) = 463,80, p < .01$ ). De post-hoc proportietoetsen wijzen uit dat voor zowel de traditioneel-allochtonen als de nieuw-allochtonen een sterke oververtegenwoordiging aan de orde is. Kortom, allochtone herkomst is een extra risico voor kindermishandeling bovenop een groter gezin.

### **7.9.3. Is alleenstaand ouderschap oorzaak van de oververtegenwoordiging van etnisch-culturele minderheden?**

In de groep mishandelde kinderen hangen alleenstaand ouderschap en etnisch-culturele herkomst niet samen. De toets is niet significant,  $\chi^2(2, N = 745) = 0,91$ . Toch kan de etnisch-culturele achtergrond van de ouders een extra risico vormen bovenop alleenstaand ouderschap bij gezinnen met



mishandelde kinderen. Daartoe toetsen we binnen de sub-groep éénoudergezinnen met mishandelde kinderen of de verdeling over de etnisch-culturele achtergronden overeenstemt met die van de algemene populatie van éénoudergezinnen, met de representatieve NKPS steekproef als toetssteen. De verdeling van éénoudergezinnen in laatstgenoemde groep is 84,0% autochtoon, 10,2% traditioneel-allochtoon, en 5,7% nieuw-allochtoon. De etnisch-culturele verdeling van éénoudergezinnen met een mishandeld kind is 70,2% autochtoon, 17,0% traditioneel-allochtoon, en 12,8% nieuw-allochtoon. Deze verdeling wijkt significant af van de representatieve verdeling, ( $\chi^2 (2, N = 336) = 52,29, p < .01$ ). De post hoc proportietoetsen wijzen uit dat voor zowel de traditioneel-allochtonen als de nieuw-allochtonen een significante oververtegenwoordiging aan de orde is. Allochtone achtergrond is dus een extra risico voor kindermishandeling bovenop het alleenstaand ouderschap.

#### **7.9.4. Is stiefouderschap een mogelijke verklaring voor de overmaat aan mishandelde kinderen uit etnisch-culturele minderheden?**

Etnisch-culturele achtergrond en stiefouderschap hangen in de NPM-2005 groep niet samen,  $\chi^2 (2, N = 791) = 0,43$ . Hoewel het aantal kinderen in stiefoudergezinnen in de NPM-2005 bescheiden is, is de verdeling over etnisch-culturele achtergrond vergeleken met die van kinderen in stiefoudergezinnen uit de NKPS steekproef. Deze vergelijking kan de vraag beantwoorden of etnisch-culturele achtergrond onafhankelijk van stiefouderschap samenhangt met kindermishandeling. De NKPS verdeling is 85,7%, 8,8%, en 5,5% kinderen in stiefgezinnen van respectievelijk autochtone, traditioneel-allochtone, en nieuw-allochtone achtergrond. De verdeling in de groep mishandelde kinderen uit stiefgezinnen is 71,9%, 14,0%, en 14,0% kinderen van respectievelijk autochtone, traditioneel-allochtone, en nieuw-allochtone achtergrond. De proportietoets is significant,  $\chi^2 (2, N = 57) = 10,59, p < .01$ . De post-hoc proportietoetsen wijzen uit dat bij de stiefgezinnen voor zowel de traditioneel-allochtonen als de nieuw-allochtonen een significante oververtegenwoordiging aan de orde is. Kortom, allochtone achtergrond vormt een extra risico voor kindermishandeling bovenop stiefouderschap.

### **7.10. De combinatie van opleidingsniveau en gezinskenmerken**

#### **7.10.1. Opleiding en stiefouderschap**

Is stiefouderschap een extra risico bovenop een zeer lage opleiding van de ouders in gezinnen met mishandelde kinderen? Ter beantwoording van die vraag toetsen we binnen de sub-groep zeer laag opgeleide ouders met mishandelde kinderen of de verdeling van al dan niet stiefouderschap overeenstemt met die in de algemene populatie van éénoudergezinnen, zoals geregistreerd in de NKPS



steekproef. In deze laatste groep komt stiefouderschap in 11,3% van de zeer laag opgeleide ouders voor. De verdeling van stiefouderschap in de groep met mishandelde kinderen wijkt hiervan niet significant af, ( $\chi^2 (1, N = 268) = 1,98, p = .18$ ). Dit betekent dat stiefouderschap geen extra risico voor kindermishandeling is bovenop een zeer laag opleidingsniveau.

### 7.10.2. Opleiding en alleenstaand ouderschap

De vraag is of alleenstaand ouderschap een extra risico is bovenop een zeer lage opleiding van de ouders in gezinnen met mishandelde kinderen. We toetsen binnen de sub-groep zeer laag opgeleide ouders met mishandelde kinderen of de verdeling over al dan niet alleenstaand ouderschap overeenstemt met die in de NKPS steekproef van zeer laag opgeleide gezinnen. De verdeling in laatstgenoemde groep is 72,6% met twee ouders en 27,4% met één ouder. De verdeling van alleenstaand ouderschap in de groep met mishandelde kinderen wijkt hiervan significant af, ( $\chi^2 (1, N = 251) = 77,55, p < .01$ ). Alleenstaand ouderschap geeft dus een forse toename van het risico op kindermishandeling bovenop een zeer lage opleiding.

### 7.10.3. Opleiding en gezinsgrootte

Vormt gezinsgrootte een extra risico voor kindermishandeling bovenop een zeer lage opleiding van de ouders? We toetsen dit door binnen de sub-groep zeer laag opgeleide ouders met mishandelde kinderen de verdeling van gezinsgrootte te vergelijken met die in de NKPS subgroep van zeer laag opgeleide gezinnen. De verdeling in laatstgenoemde groep is 45,2% met één kind, 31,5% met twee kinderen, en 23,2% met drie of meer kinderen. De verdeling van gezinsgrootte in de groep met mishandelde kinderen wijkt hiervan significant af, ( $\chi^2 (2, N = 262) = 82,87, p < .01$ ). Bij de zeer laag opgeleide ouders is de gezinsgrootte van 3 of meer kinderen significant oververtegenwoordigd. Ook gezinsgrootte geeft dus een forse toename van het risico op kindermishandeling bovenop een zeer lage opleiding.

## 7.11. Werkloosheid en alleenstaand ouderschap

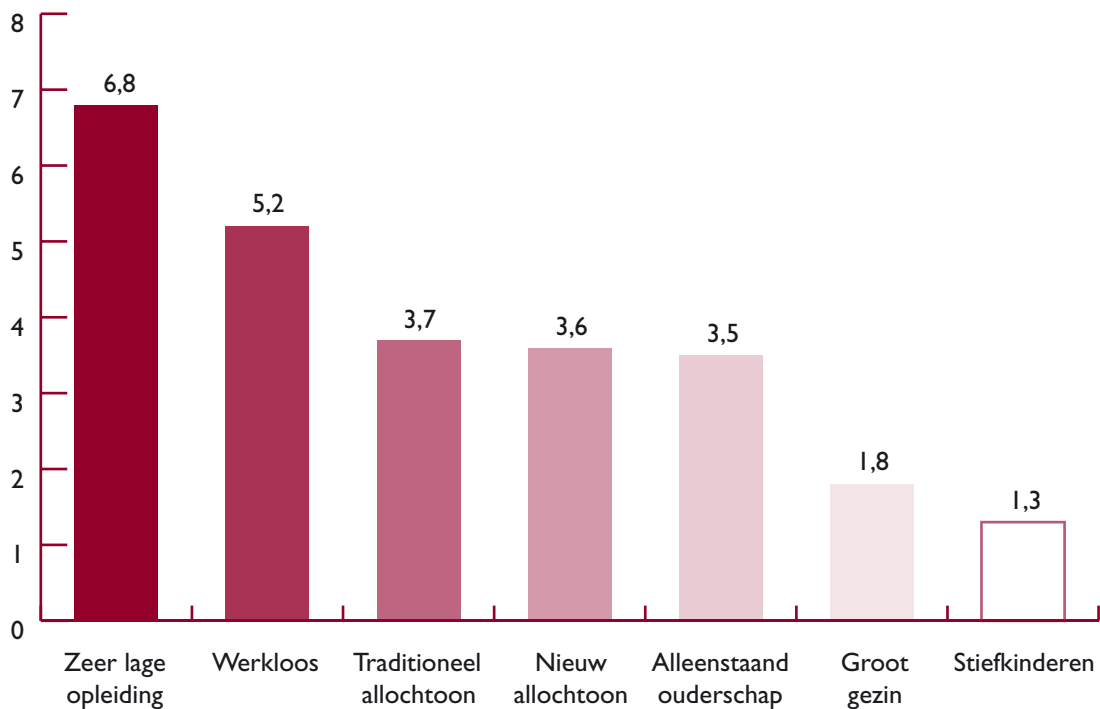
In de NKPS steekproef is geen percentage werkloosheid van ouders voorhanden, dus het is niet mogelijk om de verschillende combinaties van risicofactoren met werkloosheid te toetsen in de NPM-2005 groep. Wel zijn er CBS gegevens over de percentages werkloze ouders uit éénoudergezinnen in de algemene bevolking. In Nederland is 13,6% van de ouders alleenstaand en werkloos (CBS, 2005). In 38,2% van de NPM-2005 gezinnen met kindermishandeling is sprake van zowel alleenstaand ouderschap als van werkloosheid. In gezinnen waarin mishandeling voorkomt, is deze



combinatie dus bijna 3 keer vaker voorhanden dan in de Nederlandse bevolking ( $\chi^2 (1, N = 519) = 266,21, p < .01$ ). Het verhoogde risico op kindermishandeling in éénoudergezinnen valt dus niet geheel weg achter de invloed van werkloosheid.

## 7.12. Overzicht van risicofactoren voor kindermishandeling

In de voorafgaande paragrafen zijn de belangrijkste risicofactoren uit de NPM-2005 beschreven. De grootste risicofactor in deze groep van 680 mishandelde kinderen is opleiding van de ouders. Ouders van mishandelde hebben 6,8 keer vaker een zeer lage opleiding, dat wil zeggen een onafgesloten vervolgopleiding na de basisschool, dan men mag verwachten op grond van de verdeling van opleidingsniveau's in de bevolking. Meer dan eenderde van de ouders van mishandelde kinderen is zeer laag opgeleid. Werkloosheid is ook een belangrijke risicofactor. In meer dan eenderde van de gezinnen van mishandelde kinderen heeft geen ouder betaald werk, dat is 5,2 keer zoveel als in de bevolking. Daarnaast is etnisch-culturele achtergrond van belang. In geval van kindermishandeling zijn eerstegeneratie gezinnen van allochtone herkomst 3,7 (traditioneel allochtone gezinnen) of 3,6 (nieuw allochtone gezinnen) keer zo vaak vertegenwoordigd als hun aanwezigheid in de bevolking zou doen vermoeden. Dan volgt alleenstaand ouderschap, dat in bijna de helft van de gevallen van kindermishandeling aan de orde is: een 3,5 keer verhoogd percentage alleenstaand ouderschap in de groep gezinnen met mishandelde kinderen in vergelijking met een doorsnee groep. Ook de grotere gezinnen met drie of meer kinderen zijn oververtegenwoordigd, en wel met een factor 1,8. Stiefkinderen zijn in deze NPM-2005 groep niet significant vaker betrokken bij mishandeling, met een 1,3 keer verhoogd percentage (zie Figuur 7.11).



**Figuur 7.11.** Risicofactoren voor mishandelde kinderen: verhoogd percentage kindermishandeling uitgedrukt in relatieve risico's ('Relative Risk' =  $P_{exposed} / P_{controls}$ )

We hebben een viertal alternatieve hypothesen voor de verklaring van de oververtegenwoordiging van etnisch-culturele minderheden getoetst. De oververtegenwoordiging kunnen we niet toeschrijven aan vooroordelen tegenover etnisch-culturele minderheden bij de registratie van gevallen van kindermishandeling. De invloed van etnisch-culturele achtergrond blijft bestaan als we controleren voor alleenstaand of stiefouderschap, en voor gezinsgrootte. Er is echter een drastische reductie van het risico op kindermishandeling in etnisch-culturele minderheden bij controle voor opleiding. Binnen de groep gezinnen met een zeer laag opleidingsniveau zijn de traditioneel-allochtone gezinnen eigenlijk nauwelijks oververtegenwoordigd (1,2 keer). De nieuw-allochtone gezinnen blijven ook dan sterk oververtegenwoordigd. Maar het is van belang te beseffen dat in geval van traditioneel-allochtone gezinnen het opleidingsniveau een veel sterkere samenhang met kindermishandeling vertoont dan etnisch-culturele identiteit.

# Kenmerken van daders van **8.** kindermishandeling







## 8. Kenmerken van daders van kindermishandeling

Wie zijn de daders van kindermishandeling? In dit hoofdstuk wordt een aantal kenmerken van de daders besproken, te weten: de relatie van de dader met het kind, de leeftijd van de dader, gender, werkstatus, opleidingsniveau en etniciteit. Hierbij is niet, zoals in de voorgaande hoofdstukken, het kind de eenheid van analyse, maar de dader. Op deze manier is rekening gehouden met de mogelijkheid dat één dader meerdere kinderen mishandelt, en één kind ook door meerdere daders mishandeld kan zijn. In totaal zijn er 806 daders gemeld die vermoedelijke of aanwijsbare schade hebben toegebracht aan één of meer kinderen. In dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over deze totale groep daders (Tabel 8.1).

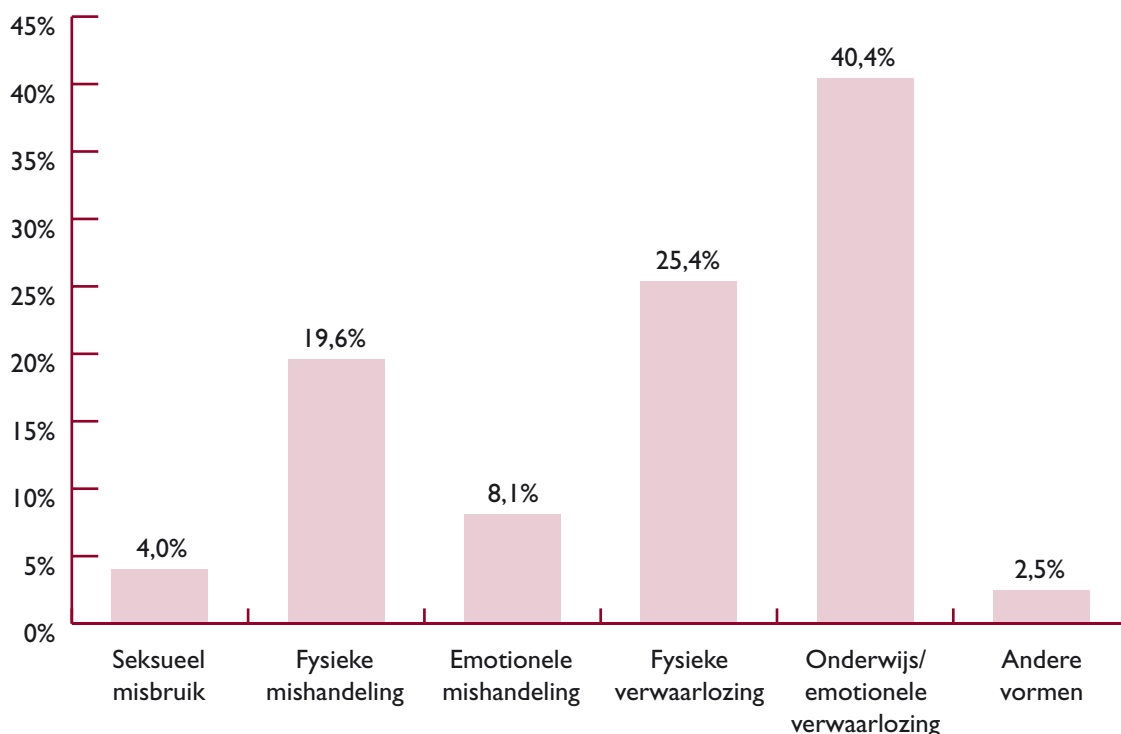
Ook in dit hoofdstuk is bij iedere dader de voor hem of haar zwaarste vorm van mishandeling als kenmerkend gegeven, uitgaande van de hiërarchie die elders in dit rapport ook is aangehouden: seksueel misbruik, fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, fysieke verwaarlozing, onderwijs/emotionele verwaarlozing, en andere vormen van mishandeling.

**Tabel 8.1** Verdeling van daders over de verschillende typen mishandeling

| Schade                     | Frequentie               | Percentage   |      |
|----------------------------|--------------------------|--------------|------|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | 13           | 1,6  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 93           | 11,5 |
|                            | Emotionele mishandeling  | 28           | 3,5  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 72           | 8,9  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 128          | 15,9 |
|                            | Andere vormen            | 8            | 1,0  |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | 19           | 2,4  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 65           | 8,1  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 37           | 4,6  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 133          | 16,5 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 198          | 24,6 |
|                            | Andere vormen            | 12           | 1,5  |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>806</i>               | <i>100,0</i> |      |



De grootste groep daders (40,4%) bevindt zich in de categorie onderwijs en emotionele verwaarlozing, waaronder tevens huiselijk geweld is ingedeeld (zie Tabel 8.1). Dit is zowel het geval bij daders die aanwijsbare schade hebben toegebracht aan een of meerdere kinderen (15,9%) als bij de groep daders die vermoedelijke schade heeft toegebracht (24,6%). De kleinste groep daders is die van seksueel misbruik en bestaat uit totaal 32 personen (4,0%). In Figuur 8.1 zijn de totalen te zien per type mishandeling, waarbij voor de overzichtelijkheid van de figuur geen onderscheid wordt gemaakt tussen vermoedelijke en aanwijsbare schade.



**Figuur 8.1.** Verdeling van daders over de verschillende typen van mishandeling.

### 8.1. Relatie van de dader tot het kind

De relatie van de dader tot het kind is opgedeeld in drie categorieën, namelijk (1) de biologische ouder van het kind, (2) andere inwonende opvoeders, zoals een stiefouder, pleegouder of grootouder, en (3) overige daders. Zoals in Tabel 8.2 is te zien is het overgrote deel (87,7%) van de daders de biologische ouder van het mishandelde kind. Van deze groep biologische ouders ( $N = 707$ ) is



14,1% niet inwonend bij het gezin. Het bijna geheel samenvallen van daderschap en ouderschap in de NPM-2005 groep van gezinnen met mishandelde kinderen betekent dat de uitkomsten van de analyses over gezin- en kindkenmerken in het vorige hoofdstuk sterk zullen overeenstemmen met de uitkomsten van de analyses in dit hoofdstuk.

In Tabel 8.2 is te zien dat bij de categorie seksueel misbruik een relatief groot percentage van de daders van aanwijsbare of vermoedelijke schade een persoon is die niet inwonend is (respectievelijk 30,8% en 52,6%, categorie 'overig'). In de totale groep daders is slechts 6,6% geen inwonende opvoeder. Omschrijvingen van daders in deze groep zijn: grootouder (13,2%), vriend van moeder (13,2%), ex-vriend van moeder (9,6%), oom (9,6%), oppas (5,7%) of broer/ zus (7,6%) van het mishandelde kind.

**Tabel 8.2** Relatie tot het kind: biologische ouder, inwonende opvoeder en overig

| Schade                     | Biologische ouder (%)    | Andere opvoeder (%) | Overig (%) | Totaal (n) |     |
|----------------------------|--------------------------|---------------------|------------|------------|-----|
| <i>Aanwijsbaar</i>         | Seksueel misbruik        | 69,2                | 0,0        | 30,8       | 13  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 82,8                | 12,9       | 4,3        | 93  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 82,1                | 10,7       | 7,1        | 28  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 87,5                | 5,6        | 6,9        | 72  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 92,2                | 5,5        | 2,3        | 128 |
|                            | Andere vormen            | 100,0               | 0,0        | 0,0        | 8   |
| <i>Vermoedelijk</i>        | Seksueel misbruik        | 31,6                | 15,8       | 52,6       | 19  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 78,5                | 12,3       | 9,2        | 65  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 89,2                | 5,4        | 5,4        | 37  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 97,0                | 1,5        | 1,5        | 133 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 90,4                | 2,0        | 7,6        | 198 |
|                            | Andere vormen            | 91,7                | 8,3        | 0,0        | 12  |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>87,7</i>              | <i>5,7</i>          | <i>6,6</i> | <i>806</i> |     |

Het is tevens mogelijk een indeling te maken waarbij niet het al dan niet inwonend zijn van de dader centraal staat, maar het type ouderschap. Het onderscheid dat gemaakt kan worden is (1) biologische ouder, (2) stiefouder, (3) adoptieouder en (4) overig. In Figuur 8.2 is opvallend dat er helemaal

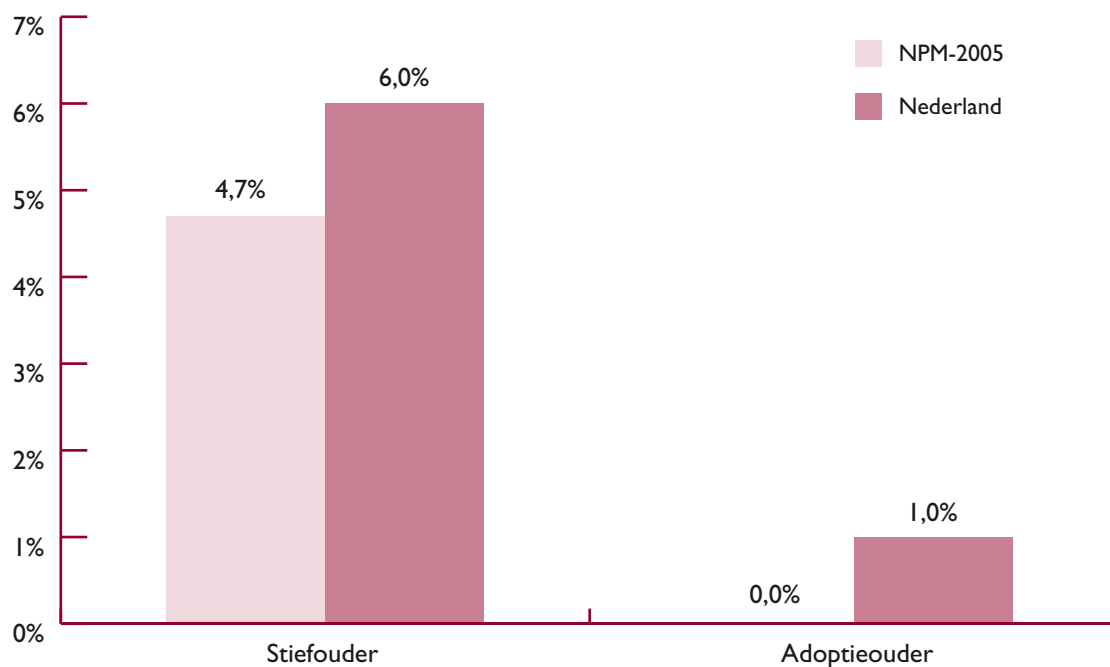


geen adoptieouders gemeld zijn als dader van kindermishandeling. Zoals in hoofdstuk 7 genoemd zijn er twee adoptiekinderen gemeld voor kindermishandeling. In beide gevallen was echter niet de adoptieouder de dader maar in het ene geval een broer en in het andere geval een oom van het kind. Stiefouders blijken als daders relatief veel voor te komen bij de typen seksueel misbruik met vermoedelijke schade (21,1%) en fysieke mishandeling (11,4%, zie Tabel 8.3) maar de verschillen zijn niet significant.

**Tabel 8.3** Relatie van de dader met het kind

| Schade                     | Biologische<br>ouder<br>(%) | Stiefouder<br>(%) | Overig<br>(%) | Totaal<br>(n) |     |
|----------------------------|-----------------------------|-------------------|---------------|---------------|-----|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik           | 69,2              | 0,0           | 30,8          | 13  |
|                            | Fysieke mishandeling        | 82,8              | 10,8          | 6,5           | 93  |
|                            | Emotionele mishandeling     | 82,1              | 7,1           | 10,7          | 28  |
|                            | Fysieke verwaarlozing       | 87,5              | 2,8           | 9,7           | 72  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing    | 92,2              | 4,7           | 3,1           | 128 |
|                            | Andere vormen               | 100,0             | 0,0           | 0,0           | 8   |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik           | 31,6              | 21,1          | 47,4          | 19  |
|                            | Fysieke mishandeling        | 78,5              | 12,3          | 9,2           | 65  |
|                            | Emotionele mishandeling     | 89,2              | 2,7           | 8,1           | 37  |
|                            | Fysieke verwaarlozing       | 97,0              | 0,8           | 2,3           | 133 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing    | 90,4              | 1,5           | 8,1           | 198 |
|                            | Andere vormen               | 91,7              | 8,3           | 0,0           | 12  |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>87,7</i>                 | <i>4,7</i>        | <i>7,6</i>    | <i>806</i>    |     |

\*Geen significante oververtegenwoordiging van stiefouders, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.



**Figuur 8.2.** Percentage stiefouders en adoptieouders als dader van kindermishandeling in de NPM-2005 en percentages in Nederland.

In Nederland leeft 1,0% van de kinderen bij een adoptieouder. In de NPM-2005 wordt geen enkel kind door een adoptieouder mishandeld. Adoptieouders zijn als daders dus duidelijk ondervertegenwoordigd. Zes procent van de kinderen in Nederland leeft in een gezin met een stiefouder. Bij de totale groep daders in de NPM-2005 is dit, zoals eerder gemeld, 4,7%, dit is geen significant verschil ( $\chi^2 (1, N = 806) = 2,4, p = .12$ ).

## 8.2. Gender van de dader

Voor de totale groep daders van aanwijsbaar schadelijke mishandeling is de verhouding van mannelijke en vrouwelijke daders ongeveer gelijk (50,7% man, 49,3% vrouw). Wanneer de verhouding van de groep mannelijke en vrouwelijke daders wordt vergeleken met die van de sekseverdeling in Nederland blijkt deze niet af te wijken ( $\chi^2 (1, N = 787) = ,53, p = .47$ ). Opnieuw wijkt de categorie seksueel misbruik af: bij deze vorm van mishandeling met vermoedelijke schade is 88,9% van de daders van het mannelijke geslacht en 11,1% van het vrouwelijke. Eveneens afwijkend is de gender-



verdeling bij fysieke verwaarlozing met aanwijsbare schade, waarbij 67,6% van de verwaarlozing voor rekening van vrouwen komt, en slechts 32,4% voor rekening van mannen (zie Tabel 8.4).

**Tabel 8.4** Gender van de dader

| Schade                     | Man (%)                  | Vrouw (%)   | Totaal (n) |     |
|----------------------------|--------------------------|-------------|------------|-----|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | *84,6       | 15,4       | 13  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 59,6        | 40,4       | 89  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 50,0        | 50,0       | 28  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 32,4        | *67,6      | 71  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 45,2        | 54,8       | 124 |
|                            | Andere vormen            | 42,9        | 57,1       | 7   |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | *88,9       | 11,1       | 18  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 64,6        | 35,4       | 65  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 37,1        | 62,9       | 35  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 38,3        | 61,7       | 128 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 58,4        | 41,6       | 197 |
|                            | Andere vormen            | 33,3        | 66,7       | 12  |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>50,7</i>              | <i>49,3</i> | <i>787</i> |     |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.

### 8.3. Werkloosheid van de dader

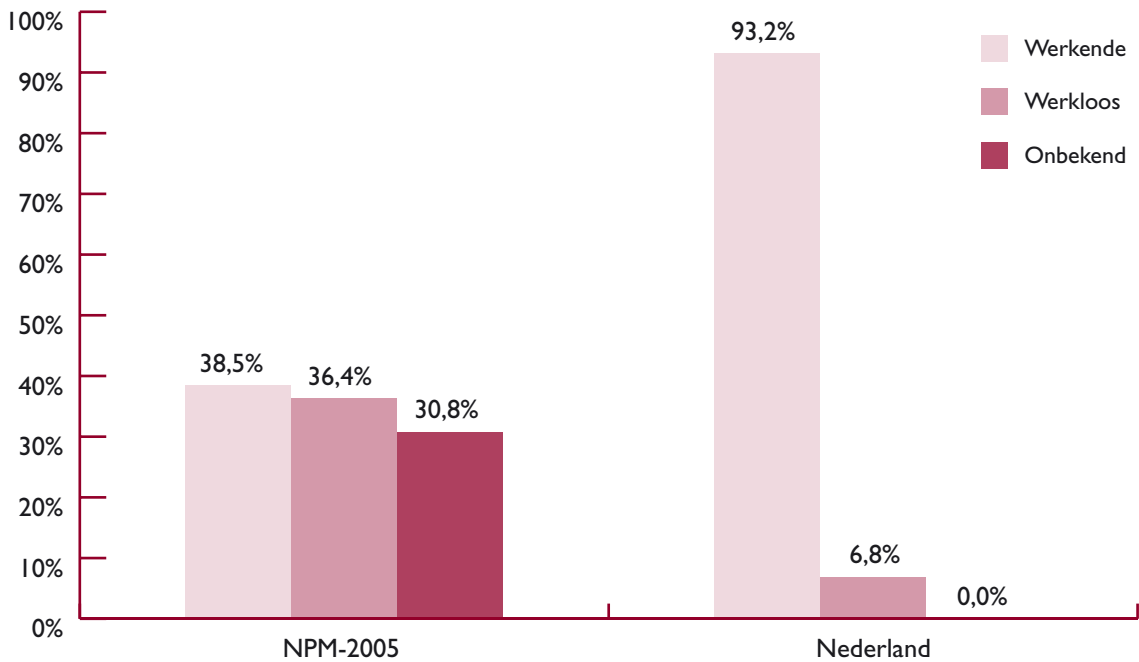
De werkstatus van daders is opgedeeld in twee categorieën: (1) werkend of (2) werkloos. Onder werk wordt betaalde arbeid verstaan, en onder de werkende daders vallen ook daders met een deeltijdbaan. Van een groot deel van de daders is de werkstatus helaas onbekend (39,0%) zodat onze analyses onvolledig blijven. Niettemin is er een duidelijke trend waarneembaar. Wanneer de totale groep daders wordt vergeleken, blijken er meer daders werkloos (36,4%) dan werkend (24,7%) te zijn. Bij seksueel misbruik is dit niet het geval, bij dit type mishandeling zijn duidelijk meer daders werkend dan werkloos.

**Tabel 8.5** Werkloosheid van de dader

| Schade                     | Werkloos (%)             | Werkende (%) | Onbekend (%) |      |
|----------------------------|--------------------------|--------------|--------------|------|
| <b>Aanwijsbaar</b>         | Seksueel misbruik        | 30,8         | 38,5         | 30,8 |
|                            | Fysieke mishandeling     | *30,1        | 31,2         | 38,7 |
|                            | Emotionele mishandeling  | *42,9        | 21,4         | 35,7 |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | *54,2        | 25,0         | 20,8 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | *44,5        | 17,2         | 38,3 |
|                            | Andere vormen            | 25,0         | 37,5         | 37,5 |
| <b>Vermoedelijk</b>        | Seksueel misbruik        | *5,3         | 26,3         | 68,4 |
|                            | Fysieke mishandeling     | *30,8        | 20,0         | 49,2 |
|                            | Emotionele mishandeling  | *35,1        | 16,2         | 48,6 |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | *48,9        | 28,6         | 22,6 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 24,2         | 25,8         | 80,0 |
|                            | Andere vormen            | 33,3         | 25,0         | 41,7 |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>*36,4</i>             | <i>24,7</i>  | <i>39,0</i>  |      |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.

Van de Nederlandse bevolking is 6,8% werkloos (CBS, 2005). Wanneer een conservatieve schatting wordt gemaakt is het percentage werkloosheid bij daders 5,4 keer hoger dan in de algemene bevolking. Wanneer een proportietoets wordt uitgevoerd blijken daders van kindermishandeling vaker werkloos te zijn dan de gemiddelde Nederlander ( $\chi^2 (1, N = 492) = 2160,1, p < .01$ , zie Figuur 8.4). Dit geldt voor alle typen van mishandeling behalve seksuele mishandeling. Het relatieve risico voor ouderschap van kindermishandeling bij werkloosheid is dus aanzienlijk.



**Figuur 8.4.** Verdeling van werkloosheid in de NPM-2005 en in Nederland

## 8.4. Leeftijd van de daders

Voor de leeftijd van de daders zijn, conform de NIS-3, drie categorieën gemaakt, namelijk jonger dan 26 jaar, 26 tot en met 35 jaar en ouder dan 35 jaar (zie Tabel 8.6). De groep daders van 26-35 jaar is oververtegenwoordigd bij bijna alle vormen van mishandeling (zie Tabel 8.6). Van de daders zijn er weinig jonger dan 26 jaar (13,0%), in de Nederlandse bevolking ligt dit percentage hoger (15,3%), maar dit is mogelijk vanwege het feit dat het merendeel van deze leeftijdsgroep in de Nederlandse bevolking (nog) geen ouder is en 87,7% van de daders wel. In Nederland is 70,0% van de bevolking ouder dan 35 jaar, 14,7% is tussen de 26 en 35 jaar oud.



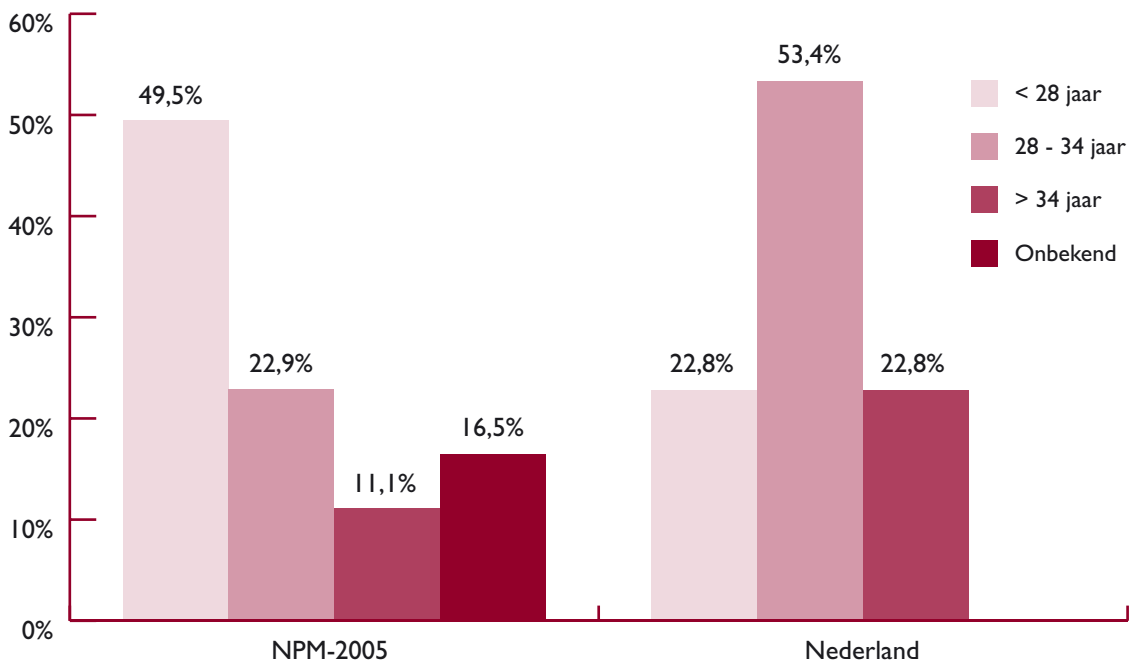
**Tabel 8.6** Leef tijd van de dader

| Schade                     |                          | < 26<br>jaar<br>(%) | 26 - 35<br>jaar<br>(%) | > 35<br>jaar<br>(%) | Totaal<br>(n) |
|----------------------------|--------------------------|---------------------|------------------------|---------------------|---------------|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | 10,0                | 0,0                    | 90,0                | 10            |
|                            | Fysieke mishandeling     | 9,6                 | *32,5                  | 57,8                | 83            |
|                            | Emotionele mishandeling  | 22,2                | *44,4                  | 33,3                | 27            |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 18,2                | *31,8                  | 50,0                | 66            |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 7,5                 | *29,9                  | 62,6                | 107           |
|                            | Andere vormen            | 0,0                 | 14,3                   | 85,7                | 7             |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | 0,0                 | 8,3                    | 91,7                | 12            |
|                            | Fysieke mishandeling     | 16,1                | 28,6                   | 55,4                | 56            |
|                            | Emotionele mishandeling  | 9,1                 | *51,5                  | 39,4                | 33            |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 23,0                | *37,7                  | 39,3                | 122           |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 9,8                 | *40,2                  | 50,0                | 184           |
|                            | Andere vormen            | 0,0                 | 45,5                   | 54,5                | 11            |
| <i>Totale mishandeling</i> |                          | <i>13,0</i>         | <i>*35,1</i>           | <i>51,9</i>         | <i>718</i>    |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de populatie, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante onderverteenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.

Het grootste deel van de daders is echter de biologische ouder van het kind. Het is mogelijk een vergelijking te maken met de leeftijd van de groep daders die de biologische moeders van het mishandelde kind zijn, en de leeftijd van moeders in Nederland. In 2005 was de gemiddelde leeftijd van vrouwen die in dat jaar een baby kregen 31 jaar ( $SD = 4,8, n = 194\ 007$ ) (CBS, 2005). Moeders die hun kind mishandelen waren bij de geboorte van hun kind gemiddeld jonger, namelijk 26,8 jaar ( $SD = 6,0, n = 324$ ).

In Figuur 8.5 is de verdeling van de leeftijd van moeders bij de geboorte van hun kind gegeven voor de verschillende typen mishandeling, en voor de Nederlandse bevolking. De groep moeders was bij de geboorte van hun kind vaker jonger dan 28 jaar dan wat op basis van de Nederlandse verdeling wordt verwacht ( $\chi^2(1, N = 324) = 240,1, p < .01$ ), dit percentage is 2,2 keer hoger.



**Figuur 8.5.** Leeftijdverdeling van moeders bij de geboorte van hun kind, wanneer deze moeders de daders zijn en de leeftijdverdeling voor moeders in Nederland

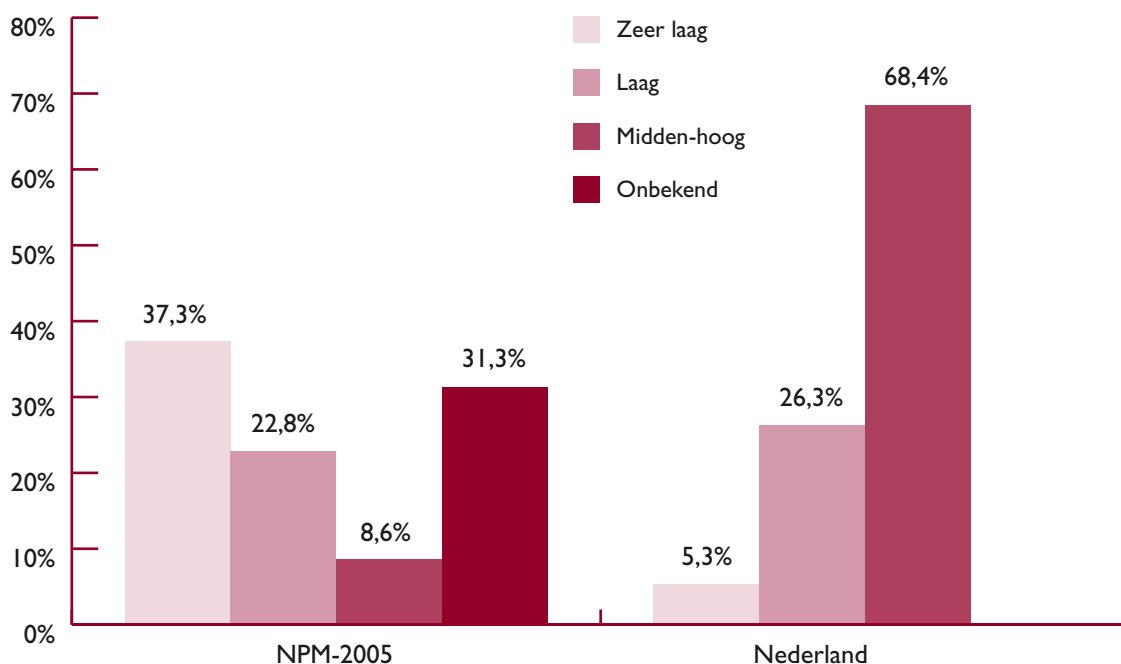
## 8.5. Opleidingsniveau en sociaal-economische status van de dader

Het opleidingsniveau van de daders is in drie categorieën ingedeeld. De eerste categorie bestaat uit daders die geen diploma hebben behaald, dit zijn personen die alleen de basisschool hebben afgerond, en geen vervolgopleiding hebben gehad (zeer laag opgeleid). De tweede categorie daders bestaat uit personen met een lage opleiding, zij hebben MAVO, VMBO, lbo, huishoudschool, lno, ulo of mulo afgerond. De laatste groep daders zijn daders met een hogere opleiding dan zojuist genoemd. De meeste daders in de NPM-2005 zijn zeer laag opgeleid (21,8%), gevolgd door daders met een lage opleiding (16,7%) en daders met een midden of hoge opleiding (7,8%). Van 53,6% van de daders is de opleiding onbekend.

De beste benadering voor de verdeling van opleidingsniveaus in de Nederlandse bevolking biedt de NKPS panelstudie (NKPS, 2006) die leidt tot een schatting van 5,3% ouders met een zeer laag opleidingsniveau, 26,3% met een laag opleidingsniveau, en 68,4% met een midden tot hoge opleiding ( $N = 3.144$ ). Wanneer een vergelijking wordt gemaakt tussen deze Nederlandse verdeling en de



verdeling in opleidingsniveau van de ouders, blijken ouders significant vaker een zeer laag of laag opleidingsniveau te hebben dan op basis van de verdeling wordt verwacht ( $\chi^2(2, N = 554) = 2776,6, p < .01$ ). Dit is duidelijk te zien in Figuur 8.6. De grootste groep ouders heeft een zeer lage opleiding, terwijl dit in de Nederlandse bevolking veruit de kleinste groep is. Het percentage ouders met een zeer lage SES is 7,0 keer hoger dan het percentage mensen in Nederland met een zeer lage SES.



**Figuur 8.6.** Verdeling van opleidingsniveau voor de totale groep en voor Nederland

## 8.6. Etnisch-culturele achtergrond van ouders

Voor de etnisch-culturele achtergrond van de ouders is onderscheid gemaakt tussen drie categorieën: (1) autochtonen, (2) traditioneel allochtonen en (3) nieuw allochtonen. In deze onderverdeling behoren ouders met een Marokkaanse, Turkse en Surinaams/ Antilliaanse afkomst tot de traditioneel allochtonen, en de Oost-Europeanen, Afrikanen (behalve Marokkanen) en Zuid-Amerikanen tot de nieuw allochtonen. Vanwege zeer beperkte cultuurverschillen tussen Westerse allochtonen en autochtonen zijn de Westerse allochtonen, zoals Duitsers en Engelsen, tot de autochtone groep gerekend. Alle analyses zijn nogmaals uitgevoerd met uitsluiting van de West Europeanen. De uitkomsten blijven gelijk.

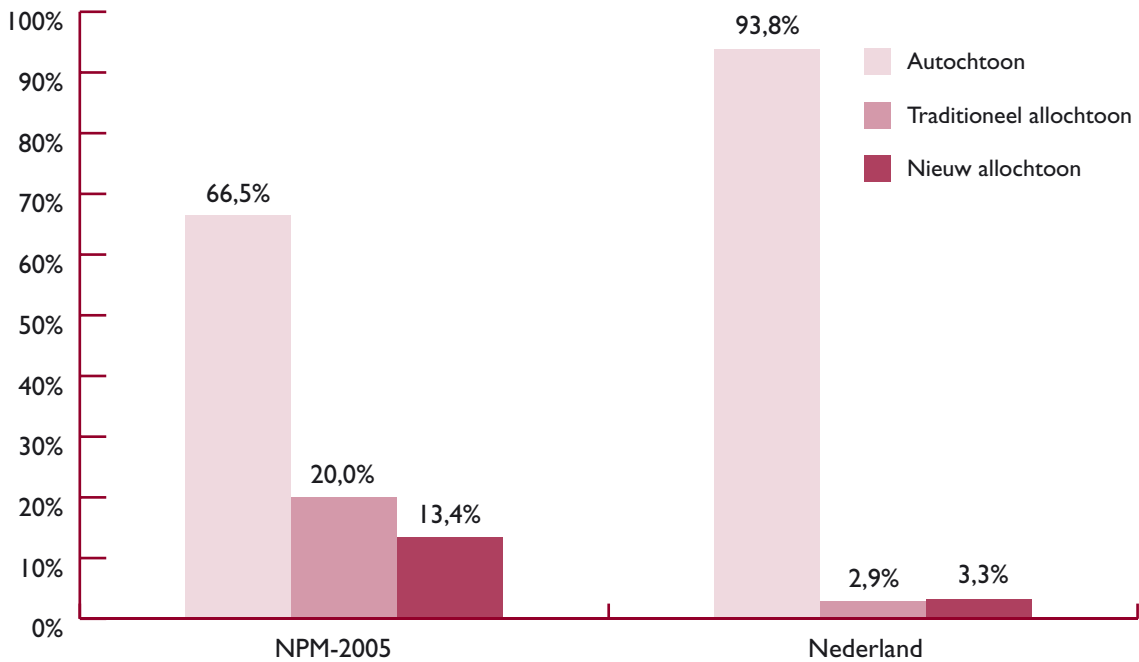


In Tabel 8.7 is te zien dat de grootste groep daders van autochtone herkomst is (66,5%). Totaal 20,0% van de daders is van traditioneel allochtone herkomst en 13,4% van nieuw allochtone herkomst.

**Tabel 8.7** Verdeling van etnisch-culturele achtergrond voor de verschillende typen mishandeling

| Schade                     | Autochtoon (%)           | Traditioneel allochtoon (%) | Nieuw allochtoon (%) | Totaal (n) |     |
|----------------------------|--------------------------|-----------------------------|----------------------|------------|-----|
| Aanwijsbaar                | Seksueel misbruik        | 90,9                        | 9,1                  | 0,0        | 11  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 59,0                        | *24,1                | *16,9      | 83  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 58,3                        | 16,7                 | *25,0      | 24  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 74,3                        | *11,4                | *14,3      | 70  |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 59,5                        | *29,8                | *10,7      | 121 |
|                            | Andere vormen            | 87,5                        | 0,0                  | 12,5       | 8   |
| Vermoedelijk               | Seksueel misbruik        | 83,3                        | 16,7                 | 0,0        | 12  |
|                            | Fysieke mishandeling     | 57,6                        | *20,3                | *22,0      | 59  |
|                            | Emotionele mishandeling  | 71,4                        | *17,1                | 11,4       | 35  |
|                            | Fysieke verwaarlozing    | 76,6                        | *14,8                | 8,6        | 128 |
|                            | Onderw/emo verwaarlozing | 63,2                        | *22,5                | *14,3      | 182 |
|                            | Andere vormen            | 81,8                        | 0,0                  | 18,2       | 11  |
| <i>Totale mishandeling</i> | 66,5                     | *20,0                       | *13,4                | 744        |     |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de populatie, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante onderverteenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.



**Figuur 8.7.** Verdeling van etnisch-culturele achtergrond van de daders en voor Nederland

Wanneer de etnisch-culturele verdeling van de daders vergeleken wordt met de landelijke verdeling, blijkt er een significant verschil te zijn voor de totale groep daders ( $\chi^2 (2, N = 744) = 1.043,4, p < .01$ , zie Figuur 8.7). Daders blijken zowel vaker van traditioneel allochtone herkomst (6,9 keer hoger percentage) als van nieuw allochtone herkomst (4,1 keer) te zijn. Traditioneel allochtone daders zijn oververtegenwoordigd bij alle typen mishandeling behalve seksueel misbruik, en emotionele mishandeling met aanwijsbare schade. De nieuw allochtonen zijn oververtegenwoordigd bij alle typen mishandeling behalve emotionele mishandeling en fysieke verwaarlozing, beide met vermoedelijke schade.

## 8.7. Samenhang tussen de verschillende kenmerken

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan mogelijke relaties tussen een lage opleiding, allochtone herkomst, werkloosheid, en jong moederschap als risicofactoren voor daderschap. Met behulp van gecombineerde verdelingen van risicofactoren ontleend aan de representatieve steekproef van de NKPS kunnen we toetsen of de risicofactoren samenvallen of afzonderlijk bijdragen aan een verhoogd risico voor mishandeling.



### 8.7.1. Opleiding en etnisch-culturele achtergrond

Zoals in hoofdstuk 7 is beschreven, kan worden nagegaan in hoeverre de oververtegenwoordiging van een lage opleiding in de groep daders ook de oververtegenwoordiging van allochtone personen in diezelfde groep verklaart. De relatie tussen opleiding en etnisch-culturele achtergrond is significant  $\chi^2(4, N = 531) = 25,8, p < .01$ ). Dit geeft aan dat lage opleiding een mogelijke verklaring is voor de oververtegenwoordiging. Een zeer lage opleiding komt significant vaker bij daders van traditioneel allochtone of nieuw allochtone achtergrond.

Net als in paragraaf 7.8.1 over de gezin- en kindkenmerken is het de vraag of de etnisch-culturele achtergrond van daders een extra risico vormt of samenvalt met het verhoogd voorkomen van een zeer lage opleiding. We toetsen binnen de subgroep zeer laag opgeleide daders of de verdeling over de etnisch-culturele achtergronden overeenstemt met die van de algemene populatie van zeer laag opgeleide personen in de NKPS steekproef. De verdeling in de NKPS is 71,6% autochtoon, 21,6% traditioneel allochtoon, en 6,8% nieuw allochtoon. Bij de daders is deze verdeling 52,8% autochtoon, 27,2% traditioneel allochtoon en 15,3% nieuw allochtoon. De twee verdelingen verschillen significant ( $\chi^2(2, N = 287) = 52,9, p < .01$ ). De post hoc proportietoetsen wijzen uit dat voor zowel de traditioneel allochtonen als de nieuw allochtonen een significante oververtegenwoordiging aan de orde is. Hieruit kunnen we concluderen dat, anders dan bij de gezinskenmerken, zowel traditioneel als nieuw-allochtone achtergrond een extra risico vormt voor daderschap van kindermishandeling, bovenop een zeer lage opleiding van daders.

### 8.7.2. Stiefouderschap en etnisch-culturele achtergrond

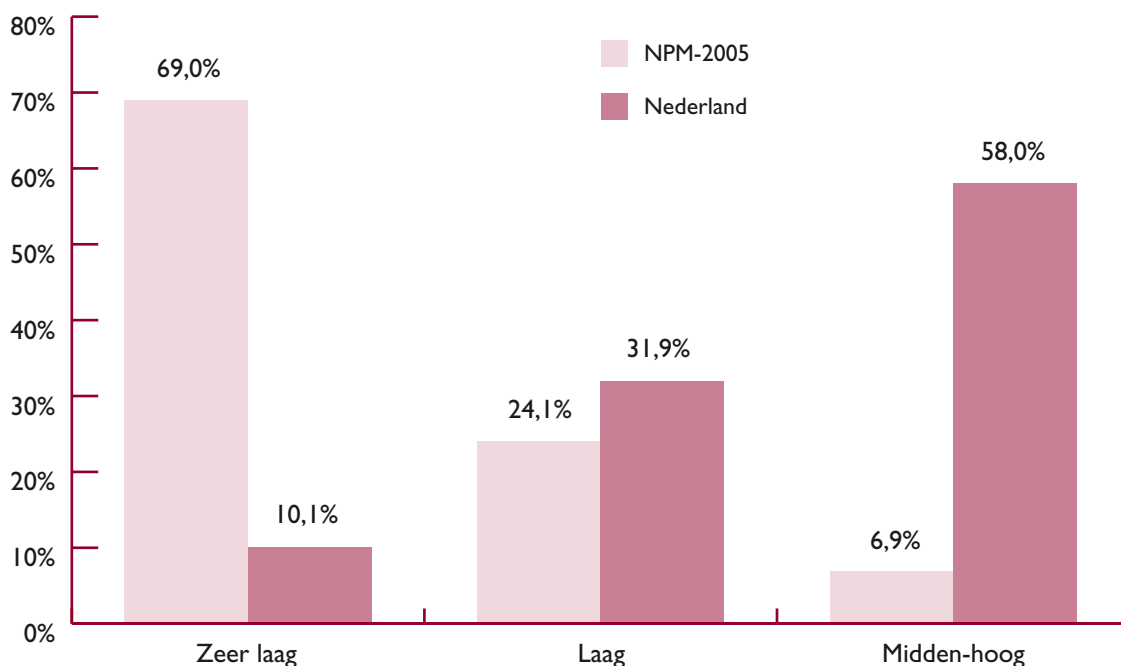
Van alle daders is 4,7% de stiefouder van het mishandelde kind, dit percentage verschilt niet significant met de 6,0% in Nederland (zie hierboven). Voor drie typen mishandeling is er wel een significant verschil, fysieke mishandeling wordt vaker uitgevoerd door stiefouders dan verwacht op basis van de landelijke verdeling en fysieke en emotionele/ onderwijs verwaarlozing worden minder vaak uitgevoerd door een stiefouder.

De relatie tussen etnisch-culturele achtergrond en stiefouderschap is niet significant, daders van autochtone afkomst zijn niet vaker of minder vaak de stiefouder van het mishandelde kind ( $\chi^2(2, N = 744) = 0,5, p = .80$ ). De verdeling van etnisch-culturele achtergrond in alleen de groep stiefouders laat zien dat de etnisch-culturele achtergrond van de stiefouders een risicofactor vormt voor kindermishandeling ( $\chi^2(2, N = 30) = 10,3, p < .01$ ). In de groep stiefouders in Nederland is 86,2% autochtoon, 8,5% traditioneel allochtoon en 5,3% nieuw allochtoon. Bij de daders zijn deze percentages respectievelijk 66,7%, 23,3% en 10,0%.



### 8.7.3. Stiefouderschap en opleiding

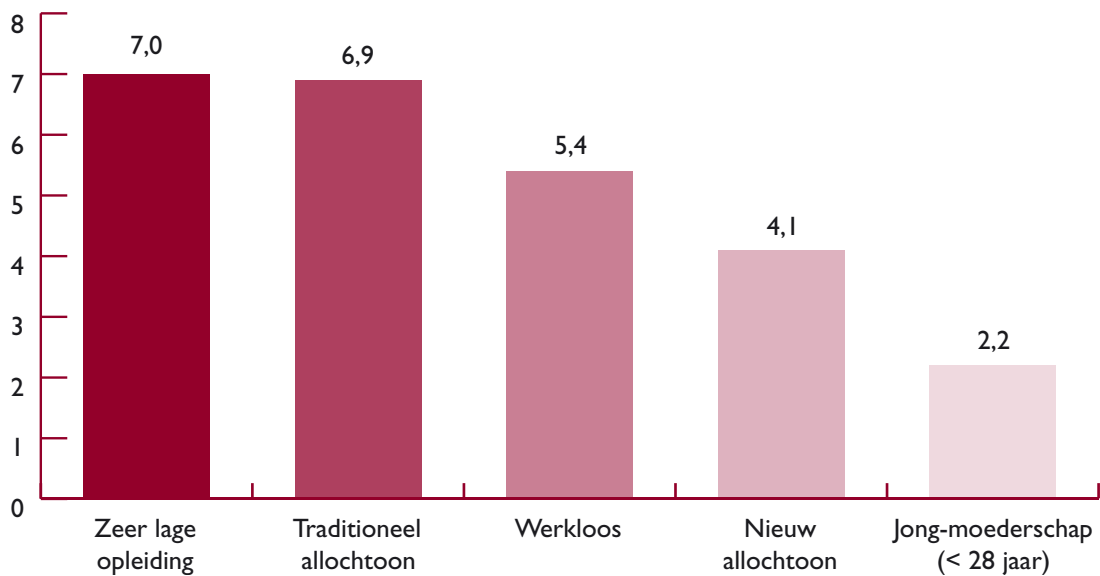
De relatie tussen stiefouderschap en opleiding van ouders is, net als de relatie tussen stiefouderschap en etnisch-culturele achtergrond, niet significant ( $\chi^2 (2, N = 554) = 2,7, p = .26$ ). Wanneer de verdeling van opleidingsniveaus wordt bekeken binnen de groep stiefouders blijkt de opleiding van ouders een risico te vormen ( $\chi^2 (2, N = 29) = 113,1, p < .01$ ). In Nederland behoort 10,1% van de stiefouders tot het zeer lage opleidingsniveau, 31,9% tot het lage opleidingsniveau en 58,0% tot midden/ hoog opleidingsniveau, bij de ouders is dit respectievelijk 69,0%, 24,1% en 6,9%, Figuur 8.10). Het zeer lage opleidingsniveau is significant vaker aanwezig in stiefouders binnen de NPM-2005 en een laag en midden/ hoog opleidingsniveau minder vaak. In de groep ouders die stiefouders zijn, blijft zeer lage opleiding een risicofactor bovenop het stiefouderschap, maar een laag of midden/ hoge opleiding niet.



**Figuur 8.8.** Verdeling van opleidingsniveau van stiefouders in de groep ouders en in Nederland



Kortom, risicofactoren voor daderschap zijn een (zeer) lage opleiding, allochtone achtergrond, werkloosheid en relatief jong moederschap (Figuur 8.9). Bij daders van fysieke mishandeling is stiefouderschap een risicofactor, voor de totale groep geldt dit niet. Daders van seksueel misbruik en fysieke mishandeling zijn vaker van het mannelijk geslacht en daders van fysieke verwaarlozing vaker van het vrouwelijk geslacht. Allochtone achtergrond blijft een extra risico voor daderschap van kindermishandeling, bovenop een zeer lage opleiding van daders.



**Figuur 8.9.** Risicofactoren bij daders van kindermishandeling

Zoals eerder gesteld, betekent het bijna geheel samenvallen van daderschap en ouderschap in onze groep van gezinnen met mishandelde kinderen dat ook de relevante gezin- en kindkenmerken van mishandelde kinderen (zie hoofdstuk 7) grotendeels samenvallen met de daderkenmerken. De omschrijving van kindermishandeling in termen van bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, leidt ertoe dat ouders of andere verantwoordelijke opvoeders of verzorgers in onze studie de daderrol vervullen. Mishandeling door buitenstaanders zonder enig toedoen van de ouders of opvoeders valt onder de noemer van gewelddadige criminaliteit, en die is in de NPM-2005 niet geïnventariseerd.



# Kenmerken van kinder mishandeling geregistreerd door Advies- en Meldpunten Kinder mishandeling

9.





## 9. Kenmerken van kindermishandeling geregistreerd door Advies- en Meldpunten Kindermishandeling

De Amerikaanse CPS zijn in de Nederlandse situatie het best te vergelijken met Advies en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's; zie hoofdstukken 2, 3, en 6). Evenals bij de CPS worden ook bij de AMK's kinderen gemeld van wie een vermoeden bestaat dat zij worden mishandeld. De AMK's onderzoeken in een relatief kort traject of het vermoeden van kindermishandeling gegrond is, en zij doen aanbevelingen voor behandeling of doorverwijzing van de casus. De verdenking van kindermishandeling hoeft niet juridisch bewijsbaar te zijn, en de AMK's kunnen besluiten een casus buiten het juridische circuit te houden als ze menen dat het betreffende gezin voldoende openstaat voor preventief en therapeutisch ingrijpen (Baeten, 2002; 2004). In Nederland bestaat in sommige sectoren van de samenleving een meldcode en geen meldplicht voor kindermishandeling; in de VS bestaat wel een meldplicht.

### 9.1. AMK en NPM-2005: overlap in meldingen?

De werkwijze van de AMK's is in procedurele protocollen vastgelegd die veel ruimte laten voor handelen naar bevind van zaken door de maatschappelijke werker en de vertrouwensarts die uiteindelijk gezamenlijk de diagnose en behandeling vaststellen. Er is geen standaard verzameling van diagnostische instrumenten en van diagnostische stappen. De informele werkwijze van de Nederlandse AMK's heeft als mogelijk voordeel dat meer gevallen van vermoedelijke kindermishandeling worden gemeld. Niettemin verwachten we dat langs de weg van de NPM-2005 informanten meer mishandelingsgevallen zullen signaleren dan ze zouden rapporteren aan de AMK's. Een arts van een consultatiebureau zal bijvoorbeeld bij vermoedens van mishandeling of verwaarlozing eerst hulp bieden aan de ouders om de situatie te verbeteren en alleen het AMK inschakelen als deze vrijwillige hulp wordt geweigerd of niet voldoende effectief is. Er kunnen allerlei factoren een rol spelen bij het wel of niet melden van een casus, waaronder: de risico's voor het kind, de bekendheid van de informant met het signaleren van kindermishandeling, de bekendheid met de Advies- en Meldpunten en de bereidheid melding te doen (in verband met bijvoorbeeld beroepsgeheim of de werkrelatie van de informant met de ouders). Met behulp van de NPM-2005 methodiek worden deze gevallen, die niet bij het AMK komen, wel gesignaleerd. Omgekeerd kunnen AMK-meldingen aan het netwerk van NPM-2005 informanten ontsnappen, omdat er altijd mazen in het net blijven door de verhouding van het aantal informanten tot de totale groep mogelijke slachtoffers. Het is daarom de moeite waard de meldingen bij de AMK's apart te analyseren om vervolgens de informatie uit beide bronnen - NPM-2005 en AMK - te combineren tot een gezamenlijke schatting.

De verwachting dat de gevallen waarin sprake is van aanwijsbare schade meer kans hebben om ook te leiden tot een melding bij het AMK en daarmee een grotere kans hebben om dubbel gerapporteerd te worden, is in deze studie niet bevestigd. Bij bestudering van de daadwerkelijke overlap



in meldingen blijken 135 kinderen dubbel gemeld te zijn. Het betreft 49 kinderen die in de NPM-2005 in de categorie mishandeling met aanwijsbare schadelijke gevolgen vallen en 86 kinderen bij wie sprake is van mishandeling met vermoedelijke schade. Er is geen samenhang tussen al dan niet dubbel gesignaleerd zijn en het al dan niet aanwijsbaar schadelijk zijn van de kindermishandeling,  $\chi^2(1, N = 860) = 0,40, p = .53$  (zie Tabel 9.1).

**Tabel 9.1** Overlap tussen meldingen NPM-2005 via werkveld en via AMK

| <i>Schade</i> | <i>Uniek</i> | <i>Dubbel</i> | <i>Totaal</i> |
|---------------|--------------|---------------|---------------|
| Vermoedelijk  | 441          | 86            | 527           |
| Aanwijsbaar   | 284          | 49            | 333           |
| <i>Totaal</i> | <i>725</i>   | <i>135</i>    | <i>860</i>    |

Uitgesplitst naar type mishandeling blijkt dat geen enkel type mishandeling significant meer of juist minder overlap vertoont bij de vergelijking van AMK en NPM-2005 registraties van kindermishandeling. Dit betekent dat er geen systematische divergenties zijn in het soort van kindermishandeling dat wordt gemeld en geverifieerd via AMK's en via de informanten van NPM-2005.

Opvallend is het forse aantal AMK-meldingen dat volgens de NPM-2005 criteria in de groep met vermoedelijke schade aan het kind valt. Dit bewijst eens te meer dat het van belang is om de NPM-2005 gevallen met vermoedelijke schade serieus te nemen. Dat mishandelde kinderen met vermoedelijke schade toch bij AMK's gemeld worden en het oordeel van de experts daar leidt tot de conclusie van daadwerkelijke mishandeling, convergeert met onze beschrijving dat in deze gevallen mishandeling heeft plaatsgevonden (maar met minder duidelijk aanwijsbare schade), en onderstreept dat in de berekeningen van prevalentie en van kenmerken van slachtoffers en daders deze groep als mishandeld moet worden meegenomen.

## 9.2. Kenmerken van de mishandelde kinderen

### 9.2.1. Gender

Jongens en meisjes zijn ongeveer even vaak betrokken bij kindermishandeling gemeld bij AMK's, 49,8% van de kinderen is mannelijk, 50,2% is vrouwelijk,  $\chi^2(1, N = 13.342) = 0,16, n.s.$ . Deze gelijke verdeling geldt echter niet voor alle typen kindermishandeling. In Tabel 9.2 zijn de percentages



jongens en meisjes per type kindermishandeling opgenomen. Tabel 9.2 laat zien dat meisjes zwaar oververtegenwoordigd zijn in de categorie seksuele kindermishandeling, terwijl jongens vaker het slachtoffer zijn van fysieke mishandeling. Kortom, jongens en meisjes zijn even vaak slachtoffer van kindermishandeling, maar meisjes lopen een groter risico op seksuele mishandeling terwijl jongens wat vaker dan verwacht fysiek mishandeld worden.

**Tabel 9.2** Gender van het kind per type kindermishandeling (AMK).

| Type mishandeling          | Jongen (%)  | Meisje (%)  | Totaal (n)    |
|----------------------------|-------------|-------------|---------------|
| Seksueel misbruik          | 24,3        | *75,7       | 531           |
| Fysieke mishandeling       | *54,0       | 46,0        | 1.394         |
| Emotionele mishandeling    | 47,2        | 52,8        | 1.480         |
| Fysieke verwaarlozing      | 51,4        | 48,5        | 1.370         |
| Onderw/emo verwaarlozing   | 52,6        | 47,4        | 2.013         |
| Geweld in het gezin        | 50,6        | 49,4        | 1.821         |
| Overig onbekend            | 50,3        | 49,7        | 4.733         |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>49,8</i> | <i>50,2</i> | <i>13.342</i> |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de populatie, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.

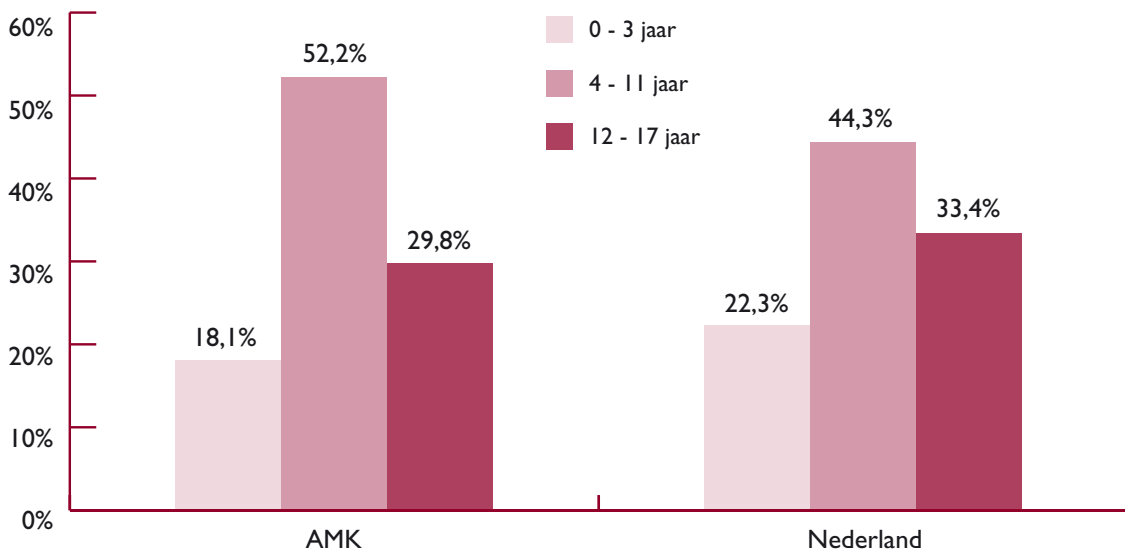
### 9.2.2. Leeftijd

De mishandelde kinderen zijn niet gelijkmatig verdeeld over de verschillende leeftijdscategorieën. In de populatie van 0-17 jarigen zijn er 22,3% kinderen in de voorschoolse leeftijd, 44,3% in de basisschoolleeftijd, en 33,4% in de middelbare schoolleeftijd (CBS, 2005). De leeftijdsverdeling in de groep mishandelde kinderen is 18,1%, 52,2%, en 29,8% voor de drie genoemde categorieën (Tabel 9.3). Een proportietoets geeft een significante afwijking te zien,  $\chi^2(2, N = 13.538) = 350,16, p < 01$ , en geeft aan dat kinderen in de basisschoolleeftijd relatief veel vaker bij AMK's worden aangemeld dan kinderen uit de voorschoolse of middelbare schoolfase (Figuur 9.2). Voor kinderen van 0-3 jaar is fysieke verwaarlozing meer kenmerkend; voor kinderen van 4-11 jaar zijn alle vormen van kindermishandeling behalve seksuele mishandeling vaker aan de orde, terwijl de adolescenten juist een oververtegenwoordiging van seksuele mishandeling laten zien.

**Tabel 9.3** Kindermishandeling verdeeld naar leeftijdscategorie: voorschoolse leeftijd, basis- en middelbare school (AMK)

| Type mishandeling          | 0-3 jaar (%) | 4-11 jaar (%) | 12-17 jaar (%) | Totaal (n)    |
|----------------------------|--------------|---------------|----------------|---------------|
| Seksueel misbruik          | 3,2          | 50,0          | *46,8          | 538           |
| Fysieke mishandeling       | 17,8         | *49,9         | 32,3           | 1.419         |
| Emotionele mishandeling    | 10,9         | *57,6         | 31,5           | 1.494         |
| Fysieke verwaarlozing      | *26,4        | *52,7         | 20,9           | 1.390         |
| Onderw/emo verwaarlozing   | 17,3         | *52,6         | 30,1           | 2.045         |
| Geweld in het gezin        | 22,2         | *50,9         | 26,9           | 1.856         |
| Overig onbekend            | 18,4         | 51,5          | 30,1           | 4.796         |
| <b>Totale mishandeling</b> | <b>18,1</b>  | <b>*52,2</b>  | <b>29,8</b>    | <b>13.538</b> |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de populatie (CBS, 2005), multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.

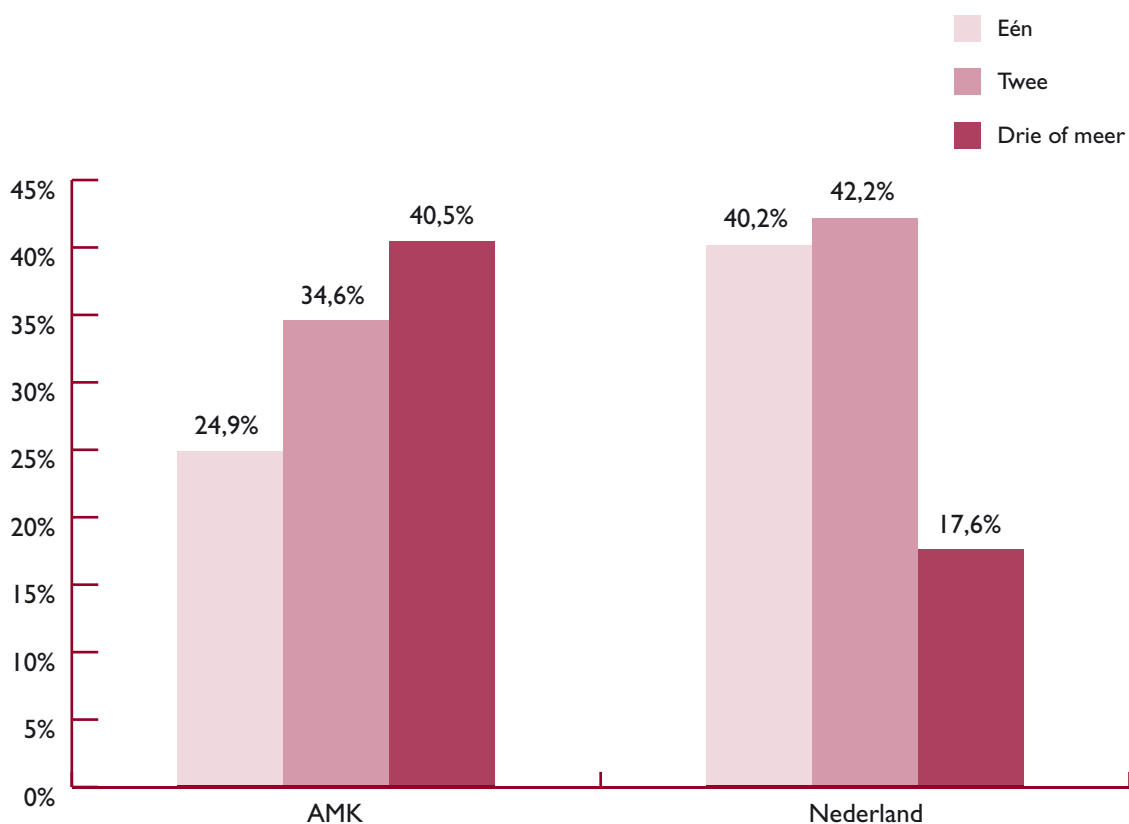


**Figuur 9.2.** Verdeling in leeftijd in de NPM-2005 en in Nederland



### 9.2.3. Gezinsgrootte

De mishandelde kinderen uit het AMK-bestand komen uit grotere gezinnen dan op grond van de verdeling van gezinsgrootte in de Nederlandse bevolking mag worden verwacht. Van de slachtoffers van kindermishandeling komt 24,9% uit een gezin met 1 kind, 34,6% uit een gezin met 2 kinderen, en maar liefst 40,5% uit een gezin met 3 of meer kinderen (totale  $N = 13.464$ ). In de populatie zijn deze percentages 40,2%, 42,2%, en 17,6% voor gezinnen met 1, 2, en 3 of meer kinderen respectievelijk. Een proportietoets laat zien dat de afwijking groot en significant is,  $\chi^2(2, N = 13.464) = 4989,79, p < .01$ . Mishandeling vindt vaker dan verwacht plaats in gezinnen met drie of meer kinderen (Figuur 9.3).



**Figuur 9.3.** Verdeling in gezinsgrootte in de NPM-2005 en in Nederland



Uitgesplitst naar type mishandeling zien we dat de grotere gezinnen bijna altijd met meer mishandeling of verwaarlozing gepaard gaan, op één uitzondering na, en dat is seksuele mishandeling. Het kleine gezin laat relatief juist meer seksuele mishandeling zien (niet significant door het geringe aantal gevallen), evenals gezinnen met drie of meer kinderen, terwijl in de gezinnen met 2 kinderen relatief minder seksuele kindermishandeling plaatsvindt (zie Tabel 9.4).

**Tabel 9.4** Kindermishandeling verdeeld naar gezinsgrootte (AMK)

| Type mishandeling        | Eén (%) | Twee (%) | Drie of meer (%) | Totaal (n) |
|--------------------------|---------|----------|------------------|------------|
| Seksueel misbruik        | 41,6    | 31,8     | *26,6            | 534        |
| Fysieke mishandeling     | 23,9    | 34,2     | *41,8            | 1.408      |
| Emotionele mishandeling  | 19,5    | 38,8     | *41,7            | 1.493      |
| Fysieke verwaarlozing    | 22,9    | 31,7     | *45,4            | 1.377      |
| Onderw/emo verwaarlozing | 25,2    | 33,0     | *41,8            | 2.042      |
| Geweld in het gezin      | 19,0    | 37,9     | *43,1            | 1.846      |
| Overig onbekend          | 27,7    | 33,9     | 38,4             | 4.764      |
| Totale mishandeling      | 24,9    | 34,6     | *40,5            | 13.464     |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.

#### 9.2.4. Gezinskenmerken van de mishandelde kinderen

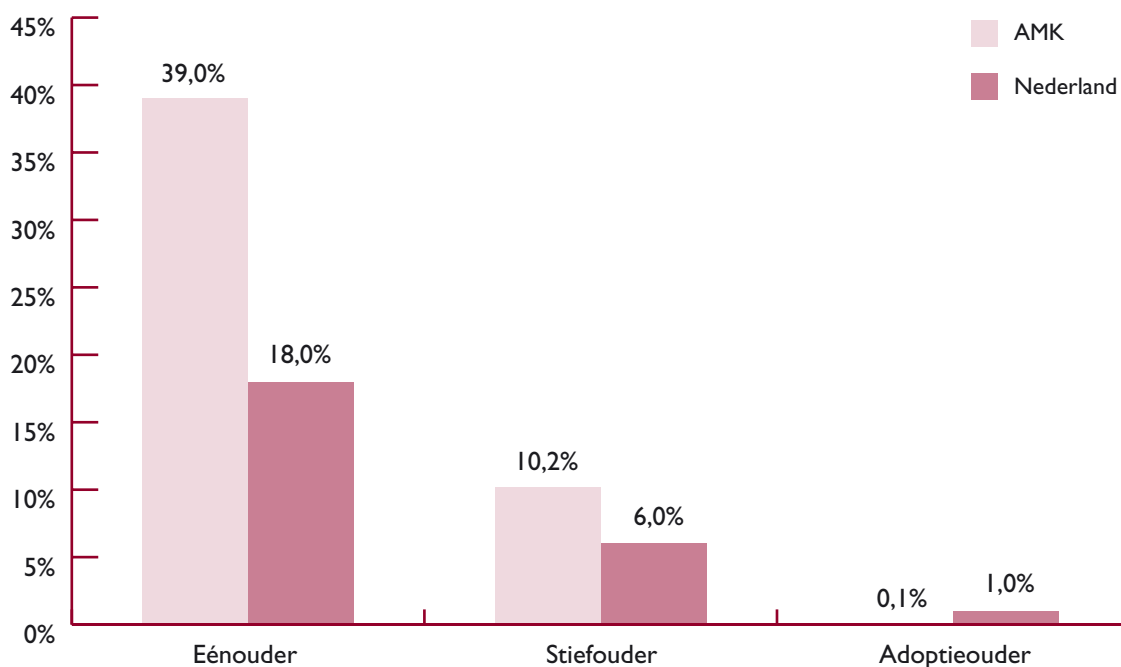
Minder dan de helft van de mishandelde kinderen leeft in een gezin met beide biologische ouders (48%). Meer dan 39% van de kinderen leeft in een éénoudergezin, en 11% wordt opgevoed door adoptie- of stiefouders. De overige kinderen zijn in pleegzorg, in residentiële opvang, of zwervend. Als we het percentage mishandelde kinderen in éénoudergezinnen afzetten tegen het percentage éénoudergezinnen in de Nederlandse bevolking (18%, CBS 2005), dan laat de proportietoets vanzelfsprekend een grote oververtegenwoordiging zien van éénoudergezinnen in geval van kindermishandeling,  $\chi^2(1, N = 12.617) = 3.770,77, p < .01$ . Evenals in de NPM-2005 groep is er ook bij de AMK meldingen een verhoogde kans op kindermishandeling als het kind in een éénoudergezin opgroeit. In de AMKgroep is die kans ruim tweemaal zo groot (Figuur 9.4).





Het aantal mishandelde kinderen dat in stiefgezinnen opgroeit is eveneens opvallend groot vergeleken met populatiegegevens over het percentage stiefgezinnen in Nederland. We hebben dat percentage geschat op basis van de NKPS gegevens (NKPS, 2006) over meer dan 3000 willekeurig geselecteerde Nederlandse gezinnen. Van de kinderen die in deze panelstudie zijn betrokken, leefde 6% in een stiefgezin. In de AMK groep is dat 10,2% ( $n = 1.377$ ). Dat is bijna een verdubbeling van het percentage mishandelde kinderen in stiefgezinnen in vergelijking met het percentage stiefgezinnen in de algemene bevolking (Figuur 9.4).

Van de kinderen in de NKPS steekproef leeft 1% in een adoptiegezin. In het AMK bestand is dat 0,12% ( $n = 16$ ). Dat betekent dat adoptiekinderen een kleinere kans hebben om door AMK's als mishandeld geregistreerd te worden dan mag worden verwacht op grond van het populatiepercentage van 1%. Die kans op kindermishandeling in adoptiegezinnen is zelfs achtmaal kleiner dan we mogen verwachten op grond van hun aantal in de populatie. Maar we kunnen hieruit geen verregaande conclusies trekken over de beschermende werking van het adoptiegezin, daarvoor zijn de absolute aantallen mishandelde kinderen in deze studie te klein (Figuur 9.4).



**Figuur 9.4.** Verdeling in leefsituatie in de NPM-2005 en in Nederland, uitgesplitst voor éénoudergezinnen, stiefouders en adoptieouders.

### 9.2.5. Etnisch-culturele achtergrond

De gegevens over de etnisch-culturele achtergrond van de kinderen en/of hun ouders zijn globaal, zowel voor de Nederlandse bevolking als geheel als voor de cijfers over kindermishandeling. We hebben daarom besloten om evenals bij de analyse van de NPM-2005 gegevens (zie hoofdstuk 7) een globale driedeling te maken: gezinnen van autochtone herkomst (autochtone gezinnen), kinderen uit de traditioneel-allochtone gezinnen zoals gezinnen met een Turkse, Marokkaanse, of Surinaams-Antilliaanse herkomst, en gezinnen afkomstig uit Oost-Europese en Afrikaanse landen (maar niet Marokko), of uit het Midden-Oosten, de zgn. nieuw-allochtone gezinnen met kinderen. We beschouwen een kind of een gezin als allochtoon indien tenminste één van beide ouders in het gezin buiten Nederland is geboren. Wat de ouders betreft gaat het dus om eerste-generatie allochtonen, maar hun kinderen kunnen in Nederland geboren zijn. Voor de Nederlandse gezinnen kan op basis van de NKPS de verdeling over deze drie groepen geschat worden op 91,6%, 4,6%, en 3,9%, voor respectievelijk de autochtone, traditioneel-allochtone, en de nieuw-allochtone gezinnen (NKPS, 2006). De verdelingen van NKPS en AMK divergeren significant op dit punt,  $\chi^2(2, N = 12.909) = 6.075,61, p < .01$ . Autochtone kinderen zijn beduidend ondervertegenwoordigd in de groep bij de AMK's gemelde kinderen, terwijl de allochtone kinderen fors oververtegenwoordigd zijn. De kinderen van nieuw-allochtone herkomst zijn ongeveer driemaal oververtegenwoordigd, terwijl de kinderen van traditioneel-allochtone herkomst zelfs bijna vier maal zo vaak in de groep mishandelde kinderen voorkomen als verwacht op grond van de ongeselecteerde NKPS steekproef (zie Figuur 9.5).

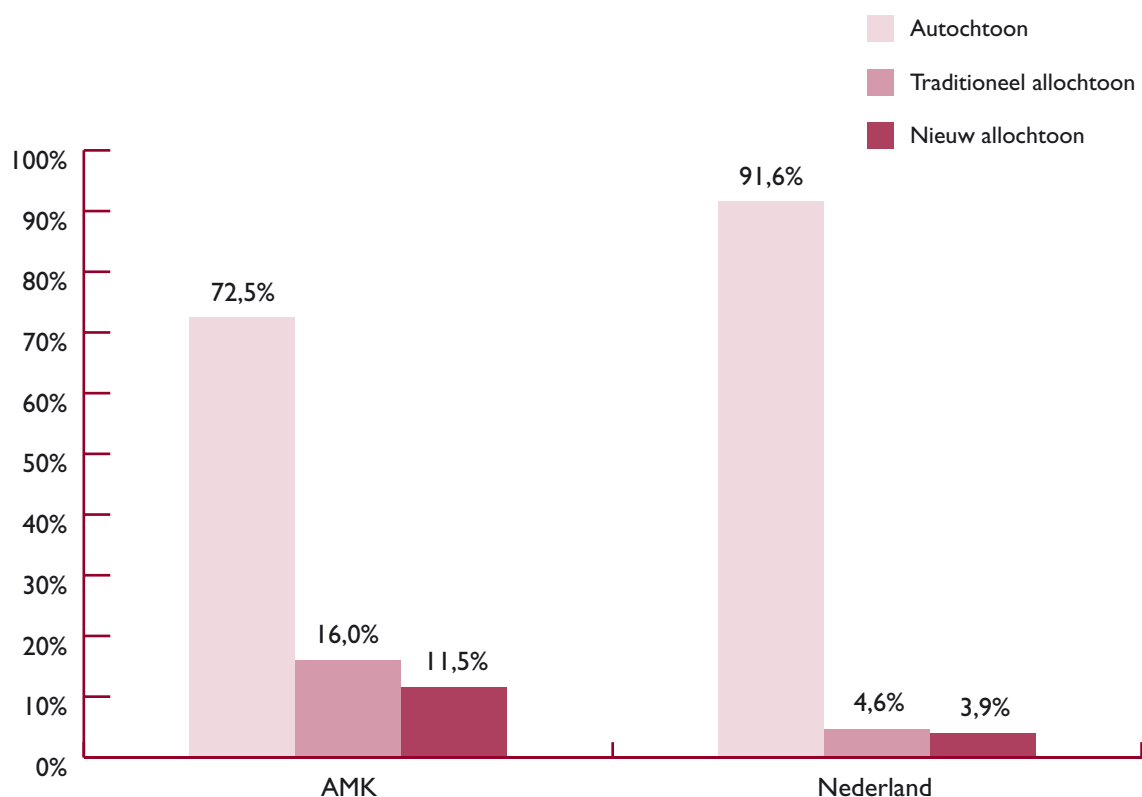
**Tabel 9.5** Etnisch-culturele achtergrond van de kinderen per type kindermishandeling (AMK)

| Type mishandeling        | Autochtoon (%) | Traditioneel allochtoon (%) | Nieuw allochtoon (%) | Totaal (n) |
|--------------------------|----------------|-----------------------------|----------------------|------------|
| Seksueel misbruik        | 85,7           | *7,6                        | *6,7                 | 524        |
| Fysieke mishandeling     | 64,8           | *19,4                       | *15,8                | 1.353      |
| Emotionele mishandeling  | 80,2           | *11,4                       | *8,3                 | 1.452      |
| Fysieke verwaarlozing    | 77,5           | *13,8                       | *8,7                 | 1.327      |
| Onderw/emo verwaarlozing | 72,0           | *16,3                       | *11,7                | 1.926      |
| Geweld in het gezin      | 59,7           | *25,9                       | *14,4                | 1.796      |
| Overig onbekend          | 74,6           | 13,9                        | 11,4                 | 4.531      |
| Totale mishandeling      | 72,5           | *16,0                       | *11,5                | 12.909     |

\*Significante oververtegenwoordiging van de betreffende categorie, vergeleken met het overeenkomstige percentage in de representatieve NKPS steekproef, multinomiale proportietoets met  $p < .001$ . Significante ondervertegenwoordiging is niet aangegeven om de tabel leesbaar te houden. De categorie 'andere vormen' is niet getoetst.



Bij allochtone kinderen is seksuele mishandeling relatief het minst sterk oververtegenwoordigd in vergelijking tot de andere typen mishandeling (zie Tabel 9.5). Maar ieder type mishandeling doet zich vaker voor bij allochtone gezinnen dan mag worden verwacht op grond van hun aanwezigheid in de doorsnee steekproef van NKPS.



**Figuur 9.5.** Percentage kinderen gemeld bij het AMK met autochtone, traditioneel-allochtone of nieuw-allochtone achtergrond die zijn mishandeld, en overeenkomstige percentages in de NKPS.



## 9.2.6. Etnisch-culturele achtergrond als extra risico bovenop gezinskenmerken

### 9.2.6.1. Etnisch-culturele achtergrond en gezinsgrootte

De vraag is of de etnisch-culturele achtergrond van de ouders een extra risico vormt of samenvalt met het grotere kindertal in allochtone gezinnen. Daartoe toetsen we binnen de sub-groep gezinnen met drie of meer kinderen of de verdeling over de etnisch-culturele achtergronden overeenstemt met die in de algemene populatie van soortgelijke gezinnen zoals geregistreerd in de NKPS steekproef. De verdeling in laatstgenoemde groep is voor gezinnen met drie of meer kinderen 90,8% autochtoon, 5,7% traditioneel-allochtoon, en 3,5% nieuw-allochtoon. De verdeling in gezinnen met drie of meer kinderen met een mishandeld kind wijkt hiervan af,  $\chi^2(2, N = 5.237) = 3.471,41, p < .01$ ). De post hoc proportietoetsen wijzen uit dat voor zowel de traditioneel-allochtonen als de nieuw-allochtonen een sterke oververtegenwoordiging aan de orde is. Kortom, allochtone achtergrond is een extra risico voor kindermishandeling bovenop een relatief groot gezin.

### 9.2.6.2. Etnisch-culturele achtergrond en alleenstaand ouderschap

Is etnisch-culturele achtergrond van de ouders een extra risico bovenop het vaker voorkomen van alleenstaand ouderschap bij gezinnen met mishandelde kinderen? Binnen de sub-groep éénoudergezinnen met mishandelde kinderen kijken we of de verdeling over de etnisch-culturele achtergronden overeenstemt met die in de algemene populatie van éénoudergezinnen op basis van de NKPS steekproef. De verdeling in laatstgenoemde groep is 84,0% autochtoon, 10,2% traditioneel-allochtoon, en 5,7% nieuw-allochtoon. De verdeling van éénoudergezinnen met een mishandeld kind wijkt hiervan af,  $\chi^2(2, N = 4.738) = 462,37, p < .01$ . Voor zowel de traditioneel-allochtonen als de nieuw-allochtonen is een significante oververtegenwoordiging aan de orde. Allochtone achtergrond is een extra risico voor kindermishandeling bovenop alleenstaand ouderschap.

### 9.2.6.3. Etnisch-culturele achtergrond en stiefgezinnen

Hoewel het aantal stiefoudergezinnen in de NPM-2005 bescheiden is, is de verdeling van etniciteit binnen de stiefoudergezinnen uit de NKPS steekproef als criterium gebruikt om de hier gevonden verdeling mee te vergelijken. De NKPS verdeling is 85,7%, 8,8%, en 5,5% kinderen in stiefgezinnen met autochtone, traditioneel-allochtone, en nieuw-allochtone achtergrond. Deze vergelijking kan de



vraag beantwoorden of etnisch-culturele herkomst onafhankelijk van stiefouderschap samenhangt met kindermishandeling. De proportietoets is significant,  $\chi^2(2, N = 1.321) = 18,20, p < .01$ . De post hoc proportietoetsen wijzen uit dat bij de stiefgezinnen voor de nieuw-allochtone gezinnen een significante oververtegenwoordiging voor kindermishandeling gemeld bij AMK's aan de orde is maar dat dit niet het geval is voor de traditioneel-allochtone gezinnen. Alleen nieuw-allochtone achtergrond is dus een extra risico voor kindermishandeling bovenop stiefouderschap.

## **9.2.7. Stiefouderschap en gezinskenmerken**

### **9.2.7.1. Stiefgezin en gezinsgrootte**

Is stiefouderschap een extra risico bovenop een groter gezin? Binnen de sub-groep van grotere gezinnen (drie of meer kinderen) met mishandelde kinderen is gekeken of de verdeling over al dan niet stiefouderschap overeenstemt met die in de algemene populatie van grotere gezinnen, zoals geregistreerd in de NKPS steekproef. De verdeling in laatstgenoemde groep van gezinnen met drie of meer kinderen is 8,3% stiefgezinnen, en 91,7% niet-stiefgezinnen. De verdeling van stiefouderschap in de groep met mishandelde kinderen in grote gezinnen wijkt hiervan significant af,  $\chi^2(1, N = 5.148) = 109,06, p < .01$ . Stiefouderschap geeft een significante toename van het risico op kindermishandeling bovenop gezinsgrootte.

### **9.2.7.2. Stiefgezin en etnisch-culturele achtergrond**

Hierboven hebben we de vraag gesteld of allochtone achtergrond een risico vormde voor kindermishandeling bovenop een effect van opgroeien in een stiefgezin. Hier is de omgekeerde vraag aan de orde, namelijk of stiefouderschap een risico vormt bovenop etnisch-culturele achtergrond. Daartoe zijn de twee allochtone groepen bij elkaar genomen en gezamenlijk als risicogroep beschouwd, waarbinnen de verdeling van stiefgezin versus niet-stiefgezin wordt getoetst tegen de overeenkomstige verdeling in de NKPS groep. De NKPS verdeling kent 10% stiefgezinnen binnen de allochtone groep; in de AMK groep is dit 7,3%. De verdeling van stiefgezinnen in de allochtone groep met mishandelde kinderen wijkt significant af van de NKPS verdeling,  $2(1, N = 3.304) = 26,28, p < .01$ . Maar deze afwijking weerspiegelt een ondervertegenwoordiging van stiefgezinnen in de groep allochtone gezinnen waarin mishandeling heeft plaatsgevonden. Stiefgezinnen zijn dus geen extra risico voor kindermishandeling ten opzichte van het risico dat de allochtone achtergrond van het gezin met zich meebrengt.



### 9.2.8. Fysieke of mentale handicap

De AMK's hebben ook geregistreerd of de mishandelde kinderen te maken hadden met fysieke of mentale handicaps. In 3,6% van de gevallen bleek het kind met een dergelijke handicap te maken te hebben. Helaas is het niet mogelijk gebleken om het percentage gehandicapte kinderen in de Nederlandse populatie van kinderen van 0-17 jaar te achterhalen, en daarmee het percentage mishandelde kinderen met een handicap te vergelijken. De beste schatting, ontleend aan de Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind, NSGK ([www.nsgk.nl](http://www.nsgk.nl)), is dat 2,6% kinderen in Nederland leven met een matige tot ernstige lichamelijke of verstandelijke beperking, en dat 10,1% van de kinderen gehandicapt is wanneer ook de lichte beperkingen erbij worden betrokken. In het eerste geval zou het percentage mishandelde gehandicapte kinderen hoger zijn dan wat mag worden verwacht op grond van het populatiecijfer, terwijl in het tweede geval dit percentage beduidend lager zou uitvallen. Gezien de summiere rapportage van AMK's op dit punt is het niet goed mogelijk hier een verantwoorde keuze te maken.

Ondanks de relatief kleine aantallen wordt uit Tabel 9.6 duidelijk dat handicaps geen invloed hebben op het soort mishandeling dat deze kinderen ondergaan. Wel ervaren gehandicapte kinderen beduidend minder vaak dan verwacht geweld in het gezin als kenmerkende vorm van mishandeling (residu -5,8). Ze zijn echter niet vaker dan verwacht slachtoffer van seksuele of lichamelijke mishandeling in vergelijking met mishandelde kinderen zonder handicap.

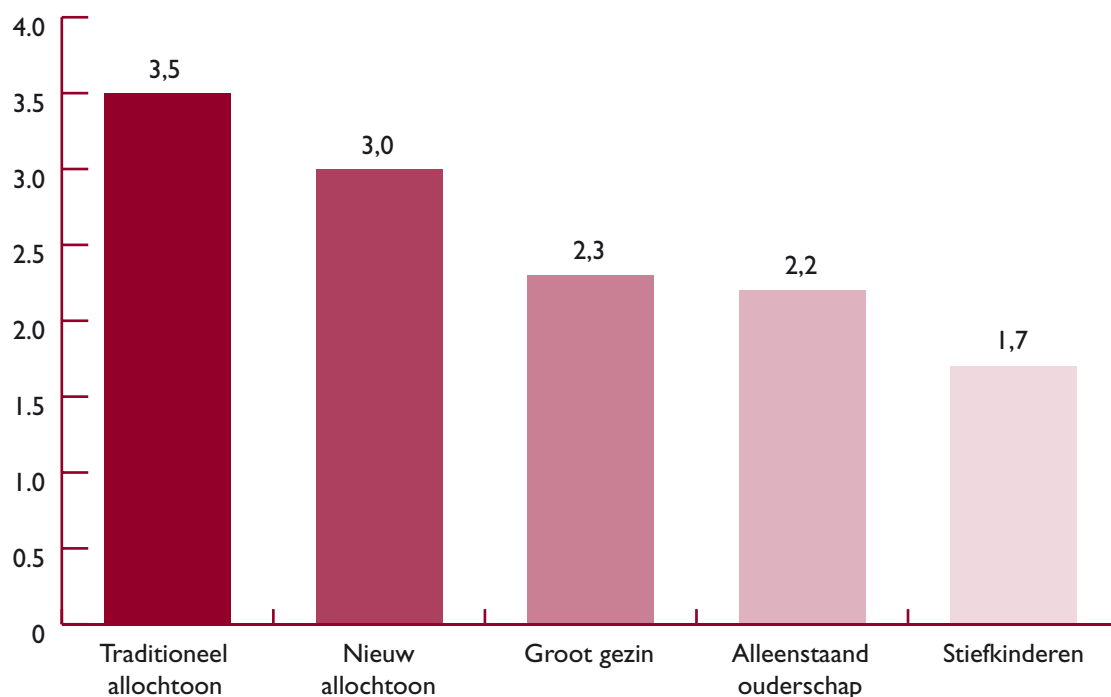
**Tabel 9.6** *Fysieke of mentale handicaps onder mishandelde kinderen gesplitst in type mishandeling*

| Type mishandeling          | Geen handicap (%) | Wel een handicap (%) | Totaal (n)    |
|----------------------------|-------------------|----------------------|---------------|
| Seksueel misbruik          | 95,6              | 4,4                  | 479           |
| Fysieke mishandeling       | 95,7              | 4,3                  | 1.248         |
| Emotionele mishandeling    | 96,3              | 3,7                  | 1.330         |
| Fysieke verwaarlozing      | 96,1              | 3,9                  | 1.190         |
| Onderw/emo verwaarlozing   | 96,2              | 3,8                  | 1.810         |
| Geweld in het gezin        | *99,0             | 1,0                  | 1.519         |
| Overig onbekend            | 96,1              | 3,9                  | 4.139         |
| <i>Totale mishandeling</i> | <i>96,4</i>       | <i>3,6</i>           | <i>11.715</i> |

\*gestandaardiseerde residuen  $> 3.26$ ,  $p < .001$ ; de toets is hier uitgevoerd over de gehele tabel, dus de rijen en kolommen tezamen, en niet per regel, omdat een landelijke proportie ontbrak.



Samenvattend stellen we vast dat de AMK-gevallen van kindermishandeling een gelijke verdeling van jongens en meisjes als slachtoffers laten zien. Wel zijn meisjes vaker slachtoffer van seksuele mishandeling terwijl jongens vaker fysieke mishandeling ondergaan. Kinderen in de basisschoolleeftijd worden vaker als slachtoffer van kindermishandeling gemeld dan jongere of oudere kinderen. De meldingen van kindermishandeling bij de AMK's bevestigen de rol van de risicofactoren zoals deze uit de registraties van de NPM-2005 naar voren zijn gekomen (zie hoofdstuk 7). Een groter gezin (met drie of meer kinderen) verhoogt de kans op kindermishandeling met een factor 2,3, alleenstaand ouderschap met een factor 2,2, en stiefouderschap met een factor 1,7 als we de percentages in de AMK-groep vergelijken met die van de bevolking zoals gerepresenteerd in de NKPS. Dit zijn de relatieve risico's op kindermishandeling onder een bepaalde conditie, zoals bijvoorbeeld alleenstaand ouderschap of een groot gezin.



**Figuur 9.6.** Risicofactoren voor kindermishandeling ('relative risks')



Ook etnisch-culturele achtergrond is een risicofactor van belang. Kinderen uit traditioneel-allochtone gezinnen komen 3,5 keer vaker voor in de AMK-groep van mishandelde kinderen, terwijl kinderen uit nieuw-allochtone gezinnen 3 keer zo vaak gemeld worden. De risico's die samenhangen met allochtone achtergrond blijven bestaan als we controleren voor gezinsgrootte, alleenstaand ouderschap, of stiefouderschap. Helaas ontbreken in het AMK-bestand deugdelijke gegevens over sociaal-economische status of over opleidingsniveau, waardoor het onmogelijk is te toetsen of allochtone achtergrond het risico op kindermishandeling nog verhoogt als we controleren voor verschillen in opleiding. In hoofdstuk 7 hebben we gezien dat traditioneel-allochtone achtergrond als risicofactor bijna alle invloed verloor wanneer we controleerden voor opleidingsniveau (zie Bijlage 13 voor multivariate analyses van de AMK gegevens).



# *De prevalentie van kindermishandeling in Nederland:*

# 10.

## Discussie en conclusies





## 10. De prevalentie van kindermishandeling in Nederland

### Discussie en conclusies

#### Prevalentie

In Nederland komt kindermishandeling vaak voor. Als we alle gevallen van kindermishandeling met aanwijsbare en vermoedelijke schade voor het kind optellen dan is de beste schatting **107.200** gevallen. Als we alleen de zwaarste gevallen van kindermishandeling (met aanwijsbare schade) kiezen dan komen we in onze NPM-2005 studie op een totaal van 37.201 nieuwe gevallen van kindermishandeling in 2005. Voegen we daarbij de 13.538 door de AMK's gesignaleerde (afgesloten) gevallen van kindermishandeling in 2005, dan ligt een verdedigbare schatting van de ondergrens voor het aantal kindermishandelinggevallen van de ernstigste soort in 2005 rond 50.000 (rekening houdend met overlap tussen de AMK en NPM-2005 registraties). De gangbare, op Amerikaanse leest geschoeide schatting van 50.000 ~ 80.000 kinderen in Nederland die slachtoffer zouden zijn van kindermishandeling (Willems, 1999) blijkt dus een onderschatting te zijn geweest. Een schatting van ruim 100.000 gevallen van kindermishandeling vindt steun in de door ons voor het eerst in Nederland systematisch verzamelde gegevens. We moeten daarbij nadrukkelijk opmerken dat de schattingen de gevallen van kindermishandeling betreffen die zich hebben voorgedaan in 2005. Kinderen die in de jaren voorafgaand aan 2005 zijn mishandeld maar niet meer in 2005 zelf, vallen niet binnen onze schattingen. De prevalentie van kindermishandeling over de gehele jeugd ('life-time prevalence') is zonder twijfel groter dan de door ons geschatte prevalentie voor 2005.

Seksueel misbruik komt het minst voor van alle vormen van mishandeling. We kunnen het aantal gevallen van seksuele mishandeling in 2005 schatten op ruim 4.700 kinderen en jeugdigen, 1,3 op de 1000 kinderen heeft in dat jaar met deze vorm van mishandeling te maken gehad. Het percentage seksueel misbruik is 4,4% van het totale aantal gevallen van mishandeling. Uiteraard is ieder kind dat (seksueel) mishandeld wordt er één teveel. Er zijn aanwijzingen dat seksueel misbruik leidt tot grotere vatbaarheid voor dissociatieve stoornissen, tot meer en ernstiger vormen van depressie, tot een hogere frequentie van (pogingen tot) zelfmoord, maar ook tot meer externaliserend probleemgedrag zoals agressie en antisociaal gedrag. Toch is nog steeds niet duidelijk of dergelijke gevolgen uniek zijn voor seksuele mishandeling, of samengaan met andere vormen van mishandeling en schadelijke huiselijke omstandigheden die doorgaans tegelijk met seksuele mishandeling voorkomen (Widow & Ames, 1994; Siegel & Williams, 2003; zie Paolucci, Genuis & Violato, 2001, voor een meta-analyse). Seksuele mishandeling kan moeilijk geïsoleerd worden van andere vormen van mishandeling en deprivatie waarmee zij in werkelijkheid veelal gepaard gaat.



Niettemin is seksuele kindermishandeling een buitengewoon ernstig misdrijf, zoals ook aanranding en verkrachting bij volwassenen juridisch en moreel als een ernstig misdrijf worden gezien. Het is dan ook opvallend dat het Nederlandse beleid in de jaren zeventig, tachtig en negentig van de vorige eeuw seksuele mishandeling met kinderen van 12 jaar en ouder gedoogde indien het kind vrijwillig de pedoseksuele contacten zou ondergaan. Men veronderstelde dat ook kinderen seksuele gevoelens hebben en dat een absoluut verbod op pedoseksuele contacten een miskennis van deze gevoelens zou inhouden (zie bijvoorbeeld Sandfort, 1988). Dit gedoogbeleid is een ontkenning van de onvermijdelijk ongelijke (machts-)verhouding tussen kind en volwassene, laat een gebrek zien aan pedagogisch en ontwikkelingspsychologisch inzicht in de kinderlijke ontwikkeling, en beschermt de vermeende belangen van volwassenen met een specifieke geaardheid ten koste van de belangen van het kind (Willems, 2006). Gezien de relatief beperkte verspreiding van seksuele kindermishandeling in ons land lijkt het recente beleid van onverkorte strafbaarstelling van pedoseksuele handelingen meer in overeenstemming te zijn met de publieke moraal.

Wat mishandeling met vermoedelijke schade betreft valt op dat er meer dan 40.000 gevallen van fysieke en emotionele verwaarlozing zijn geschat waarbij van direct aanwijsbare schade geen sprake leek te zijn. We moeten hierbij aantekenen dat het waarnemen van schade op korte termijn juist bij verwaarlozing uitermate lastig is. Doorgaans worden bij verwaarlozing op fysiek of emotioneel vlak de symptomen pas op langere termijn zichtbaar, bijvoorbeeld in problematische ontwikkeling tijdens de adolescentie (Thompson, Kingree, & Desai, 1994). Maar dergelijke verwachtingen zijn speculatief en ieder kind kan een uitzondering op zo'n probabilistische regel zijn. De symptomen van onregelmatige voeding of wisselende emotionele aandacht en liefde zijn op korte termijn waarschijnlijk onzichtbaar, hoewel het welbevinden van de betrokken kinderen ongetwijfeld ernstig wordt aangetast. Het is dan ook goed dat melding gemaakt wordt van deze categorie van mishandeling, ook vanuit preventief oogpunt, om erger te voorkomen. Of dergelijke vormen van ernstig tekortschietende opvoeding tot blijvende schade aan de ontwikkeling van het kind leiden, is nu nog ongewis. In ieder geval laten de dubbele signaleringen van NPM-2005 en AMK zien dat de deskundigen van AMK's (maatschappelijk werker en vertrouwensarts) na zorgvuldiger onderzoek dan onze informanten konden doen, veel gevallen van vermoedelijk schadelijke mishandeling als daadwerkelijk schadelijk voor het kind diagnosticeerden.

## Risicofactoren

In verband met preventie zijn de met kindermishandeling verbonden risicofactoren van belang. Onze NPM-2005 gegevens wijzen uit dat in gezinnen met zeer laag opgeleide ouders en in gezinnen waarin de ouders werkloos zijn kindermishandeling veel vaker optreedt dan op grond van landelijke verdelingen van deze kenmerken mag worden verwacht. Gezinnen waarin kindermishandeling is geconstateerd, bevinden zich voor ruim driekwart in de lage tot zeer lage sociaal-economische strata van onze samenleving. Een zeer lage opleiding van ouders (geen afgeronde opleiding na het basis-



onderwijs) is bijna 7 keer meer vertegenwoordigd in de groep gezinnen met kindermishandeling dan op grond van het percentage zeer laag opgeleide ouders in de populatie mag worden verwacht. Ook werkloosheid is een belangrijk risico, met een sterk verhoogde kans op kindermishandeling bij werkloosheid van beide ouders in het gezin. In gezinnen met kindermishandeling is ruim 5 keer vaker sprake van werkloosheid van de ouders dan in doorsnee gezinnen.

Ook de gezinsvorm speelt een rol van betekenis bij kindermishandeling. Onze NPM-2005 gegevens wijzen uit dat in éénoudergezinnen, in grotere gezinnen, en in stiefgezinnen kindermishandeling vaker optreedt dan op grond van landelijke verdelingen van deze kenmerken mag worden verwacht. Alleenstaand ouderschap vormt een belangrijk risico voor kindermishandeling. Het éénoudergezin komt 3,5 keer vaker voor in de groep gezinnen met kindermishandeling dan in de algemene populatie. Ook gezinsgrootte hangt samen met kindermishandeling. Grotere gezinnen, met drie of meer kinderen, zijn bijna 2 keer zo goed vertegenwoordigd in de groep gezinnen met kindermishandeling als het percentage in de bevolking zou doen verwachten. Ook stiefgezinnen vormen een risico voor kindermishandeling, in de bij AMK's gemelde gezinnen was het percentage stiefgezin zelfs bijna 2 keer zo hoog als in de populatie, en dit verhoogd risico blijft bestaan wanneer we controleren voor gezinsgrootte. Overigens geldt dit verhoogd risico niet voor adoptiegezinnen; integendeel, adoptiekinderen zijn ondervertegenwoordigd in vergelijking met de landelijke bevolking, en dat geldt zowel voor de NPM-2005 gegevens (een 5 keer kleiner risico) alsook voor de AMK gegevens (een 8 keer kleiner risico). Het aantal mishandelde adoptiekinderen is echter dermate gering dat sterke uitspraken over adoptie als beschermende factor tegen kindermishandeling niet mogelijk zijn.

Uit de AMK-gegevens blijkt dat minder dan de helft van de mishandelde kinderen leeft in een gezin met beide biologische ouders (48%). Meer dan 39% van de kinderen leeft in een éénoudergezin. Wat gezinsvorm betreft convergeren NPM-2005 en AMK registraties in de richting van een beduidend groter risico voor kindermishandeling bij alleenstaand ouderschap. Bij biologische ouders ondergaan kinderen vaker fysieke mishandeling en geweld in het gezin, terwijl in éénoudergezinnen vooral verwaarlozing oververtegenwoordigd is. In gezinnen met niet-biologisch verwante stiefouders is seksuele en fysieke mishandeling vaker aan de orde. De oververtegenwoordiging van seksuele mishandeling in de pleegzorg en in de residentiële opvang heeft ongetwijfeld (grotendeels) te maken met de therapeutische functie van deze leefvormen als reactie op de mishandeling, en kan dus niet zonder meer beschouwd worden als een oorzaak ervan. De AMK registratie laat geen opheldering van 'oorzaak' en 'gevolg' toe. Dat geldt trouwens voor alle risicofactoren: de oorzakelijke status ervan kan op grond van een louter beschrijvende inventarisatie als het NPM-2005 onderzoek of de AMK registratie nooit worden bepaald. Alcoholisme kan bijvoorbeeld de oorzaak zijn van zowel werkloosheid als kindermishandeling, zonder causale relatie tussen beide laatstgenoemde fenomenen.

Ten slotte is er een sterke samenhang met etnisch-culturele achtergrond. Kindermishandeling komt vaker voor in gezinnen van allochtone herkomst dan mag worden verwacht op grond van hun



aandeel in de Nederlandse bevolking. We vonden een 3 keer zo hoog percentage allochtone gezinnen in de groep met kindermishandeling als in de algemene bevolking. De NPM-2005 uitkomsten convergeren ook op dit punt met de informatie van de AMK's. Autochtone kinderen zijn fors ondervertegenwoordigd in de groep door AMK's geregistreeerde kinderen, terwijl de allochtone kinderen fors oververtegenwoordigd zijn. Dat geldt voor kinderen van nieuw-allochtone herkomst en voor kinderen van traditioneel-allochtone herkomst. Hoewel alle vormen van mishandeling vaker dan verwacht optreden in gezinnen met een allochtone achtergrond, is die oververtegenwoordiging niet even groot voor alle vormen van kindermishandeling. Seksuele mishandeling, emotionele mishandeling, en fysieke verwaarlozing komen relatief minder vaak voor bij allochtone gezinnen, terwijl fysieke mishandeling en confrontatie met geweld in het gezin (vooral bij traditioneel-allochtonen) juist wat vaker voorkomen.



**Figuur 10.1.** Risicofactoren die de kans op kindermishandeling vergroten, relatieve risico's ('relative risks') in veelvouden van de verhoogde percentages kindermishandeling in de risicogroepen, zonder controle voor de overige risicofactoren. De relatieve risico's zijn berekend op basis van de NPM-2005 informantengegevens en op basis van de AMK-registraties over 2005.



Het verhoogd risico van een allochtone achtergrond voor kindermishandeling blijft bestaan ook als we controleren voor andere risicofactoren, zoals groter gezin, alleenstaand ouderschap, of stiefgezin. Als we het percentage allochtone gezinnen vergelijken binnen de groep grotere gezinnen, de één-oudergezinnen of de stiefgezinnen, dan blijkt de allochtone achtergrond telkens een extra bijdrage te blijven leveren aan de voorspelling van kindermishandeling, en dus niet volledig samen te vallen met één van de andere risicofactoren. Toch is de toename van kindermishandeling in etnisch-culturele minderheden sterk afhankelijk van hun sociaal-economische status. Als we het laagste niveau van opleiding (alleen een afgeronde basisschool) nemen, en daarbinnen de verdeling van etniciteit vergelijken met de normverdeling van de NKPS, dan geven de traditioneel-allochtone gezinnen slechts een 1,2 keer hoger percentage kindermishandeling te zien, en dat is een drastische reductie vergeleken met het ruim 3 keer zo hoge percentage mishandeling in deze gezinnen als we niet corrigeren voor opleidingsniveau. Deze reductie geldt veel minder sterk voor de nieuwe etnisch-culturele minderheden: die groep is bij controle voor opleidingsniveau nog steeds 2,6 keer zo goed vertegenwoordigd in de groep met kindermishandeling als in de landelijke verdeling.

Kortom: de samenhang van (zeer lage) opleiding met kindermishandeling is vele malen sterker dan die van etnisch-culturele achtergrond, en bij constant houden van opleidingsniveau zien we geen significant verhoogd risico meer op kindermishandeling in de traditioneel-allochtone gezinnen in Nederland. Het verdwijnen van de invloed van etniciteit door rekening te houden met opleiding of breder: sociaal-economische status, is al eerder op andere terreinen gedemonstreerd. Zo vonden wij dat de beduidend lagere scores op gehechtheid en sensitiviteit in Afrikaans-Amerikaanse gezinnen in vergelijking tot die van blanke Amerikaanse gezinnen bijna geheel konden worden toegeschreven aan de lagere sociaal-economische status van eerstgenoemde groep (Bakermans-Kranenburg, Van IJzendoorn, & Kroonenberg, 2004). Etniciteit moeten we niet verwarren met SES, culturele verschillen niet met inkomensverschillen.

De risicofactoren die van belang zijn voor kindermishandeling zijn niet nieuw of verrassend, maar behoren tot de gebruikelijke kenmerken van gezin en ouders die in dit verband doorgaans worden genoemd. Nieuw is de kwantificatie van deze risicofactoren, en de daarmee gegeven mogelijkheid om deze factoren met elkaar te vergelijken. Nieuw is ook dat blijkt dat zeer lage opleiding de invloed van allochtone herkomst als risicofactor naar de achtergrond duwt.

## Kenmerken van daders

Wat de achtergrondkenmerken van daders van kindermishandeling betreft, hebben we geconstateerd dat de grootste groep daders (87,7%) de biologische ouder van het mishandelde kind bleek te zijn. Alleen bij seksueel misbruik was sprake van een relatief groot percentage daders die niet de inwonende opvoeder van het kind waren (43,8%). Geen van de daders was de adoptieouder van het mishandelde kind. In totaal 4,7% van de gevallen was de stiefouder de dader, dit verschilt niet



met de 6% stiefouders in Nederland. De verhouding van mannelijke en vrouwelijke daders was voor de totale groep daders ongeveer gelijk, met als enige forse afwijking de daders in de categorieën seksueel misbruik en fysieke mishandeling. Zij zijn veel vaker van het mannelijke geslacht. Eveneens afwijkend is het aandeel van mannen en vrouwen bij fysieke verwaarlozing, die vaker aan vrouwelijke daders wordt toegeschreven, waarschijnlijk omdat de fysieke verzorging van kinderen traditioneel als vrouwelijke taak wordt gezien.

Daders van kindermishandeling zijn 5,4 keer vaker werkloos dan op basis van de werkloosheid in de Nederlandse bevolking verwacht mag worden, zelfs als we bij ontbrekende gegevens een conservatieve schatting maken. Bij bijna alle typen van mishandeling is de groep daders tussen 26 en 35 jaar oververtegenwoordigd. Wanneer naar de leeftijd van de mishandelende moeders wordt gekeken bij de geboorte van hun kind, blijkt de mishandelende groep jonger te zijn dan op basis van de Nederlandse verdeling mag worden verwacht. Bij daders van kindermishandeling zijn moeders ruim 2,2 keer vaker jonger dan 28 jaar bij de geboorte van hun kind. Het opleidingsniveau van daders is voor de totale groep en voor ieder type mishandeling lager dan verwacht op basis van de landelijke verdeling, daders hebben 7 keer vaker een zeer lage opleiding (geen of alleen basisonderwijs). Ook blijken daders vaker van traditioneel (6,9 keer) en nieuw allochtone (4,1 keer) herkomst. Wanneer ten slotte naar de combinaties van achtergrondkenmerken wordt gekeken blijkt dat allochtone achtergrond een extra risico vormt voor daderschap van kindermishandeling, bovenop een zeer lage opleiding van daders.

## Betrouwbaarheid van de schattingen

Onze prevalentiecijfers voor de populatie van kinderen in Nederland zijn schattingen gebaseerd op een relatief klein aantal meldingen door informanten en door de AMK's. Hoe adequaat en nauwkeurig zijn die schattingen voor de populatie? Een mogelijk antwoord op deze vraag biedt de verhouding tussen het absolute aantal signaleringen en de uiteindelijke schatting van het prevalentiecijfer. Voor de NPM-2005 is deze verhouding als volgt: er zijn 858 meldingen binnengekomen van informanten uit het werkveld en 13.538 bij de AMK's. In totaal heeft de NPM-2005 dus 14.396 meldingen van mishandelde kinderen in Nederland gekregen. De daarop gebaseerde schatting is dat er ongeveer 107.200 kinderen in de Nederlandse populatie mishandeld of verwaarloosd worden. De verhouding tussen aantal meldingen en prevalentieschatting is  $107.200 / 14.396 = 7,4$ . Er is sprake van vermenigvuldiging met een factor van ruim 7 bij het bepalen van het geschatte aantal mishandelde kinderen, met andere woorden, elk gemist of ten onrechte gesignaleerd kind in de steekproef ziet men gemiddeld genomen als 7 kinderen te weinig of te veel terug in de schattingen voor de prevalentie in de populatie. In de Amerikaanse NIS-3 studie is het absolute aantal meldingen 50.729, en de daarop gebaseerde prevalentieschatting bedraagt 2.815.600 mishandelde kinderen. De verhouding bij NIS-3 is dus een factor 55,5. We mogen dan ook concluderen dat onze prevalentieschattingen geen grotere onzekerheidsmarge hebben dan die van de Amerikaanse NIS-3. We





hebben ook de 95% betrouwbaarheidsintervallen berekend rond de belangrijkste schattingen in de NPM-2005 (dat is niet van toepassing op de AMK's: de AMK-cijfers zijn geen schattingen maar betreffen de totale groep gemelde kinderen in 2005). Op basis van deze betrouwbaarheidsschattingen kunnen we aannemen dat het werkelijk aantal gevallen van mishandeling in de range van 107.220 plus of min 5.000 kinderen ligt.

We komen op een hoger aantal slachtoffers van kindermishandeling dan in de Verenigde Staten. met een soortgelijke benadering is aangetroffen (30 per 1.000 kinderen in Nederland, 23 per 1.000 in de Verenigde Staten). Mogelijk heeft dit ook te maken met de meldplicht in de Verenigde Staten die juridische gevolgen kan hebben voor de informant. Dat kan terughoudendheid in het signaleren van kindermishandeling tot gevolg hebben.

## Beperkingen

Onze studie heeft ook beperkingen. Zo hebben we niet alle informanten een grondige mondelinge instructie kunnen geven voor het gebruik van de registratieformulieren bij het vermoeden van kindermishandeling. De schriftelijke instructie leidt tot wat meer signaleringen van verwaarlozing met vermoedelijke schade. Niet alle beroepsgroepen bleken spontaan bereid tot medewerking. Kinderartsen en huisartsen bleken aanvankelijk nauwelijks tot samenwerking aan dit ongetwijfeld ook in hun ogen belangrijke project te bewegen (maar zie Bijlage 3). Wellicht speelden zorgen over de uitkomsten van de studie en mogelijk politiek misbruik ervan een rol. Ook het verkrijgen van toegang tot scholen was lastig. Juist de besturen en directies wierpen nogal eens blokkades op, terwijl individuele leerkrachten wel bereid leken als informant op te treden. Ondanks het belang van de studie, die op verzoek van de overheid is geïnitieerd, blijken overheidsgefinancierde instellingen zoals scholen hun poorten gesloten te willen en kunnen houden, zelfs voor onderzoek naar kindermishandeling. Overigens hebben we in hoofdstuk 3 gewezen op de specifieke aard van deze 'nonrespons' die betrekking heeft op inwisselbare 'observatoren', en niet op de steekproef van kinderen die in ons geval ongeveer de helft van de populatie kinderen van 0 - 17 jaar in Nederland omvatte.

Ook als organisaties instemden met deelname aan ons onderzoek was de daadwerkelijke medewerking van de informanten nog niet altijd gegarandeerd. Zo vonden sommige politiemensen het invullen van de formulieren voor onze studie een te grote klus, en wilden een handje geholpen worden bij de registratie. Waar dat gebeurde was ook sprake van grotere aantallen meldingen. Welke invloed dergelijke nonrespons op onze schattingen heeft gehad, kunnen we niet vaststellen. Nonrespons kan zowel tot onderschatting leiden (juist non-respondenten hebben veel kindermishandeling te melden maar doen dat niet uit tijdgebrek of uit angst voor onderschatting) als tot overschatting (juist non-respondenten zouden geen kindermishandeling te melden hebben, en vinden het dus niet de moeite waard om mee te doen). In ieder geval zou in een toekomstige NPM waar mogelijk de registratie van gevallen inderdaad ter plekke, op het politiebureau of de Raad vd kinderbescherming,



moeten geschieden om de rapportage van kindermishandeling te uniformeren en te optimaliseren. We hebben niet alle relevante organisaties en beroepsgroepen in de NPM-2005 kunnen opnemen. In een volgende studie zou het bijvoorbeeld aanbeveling verdienen om eerstehulpafdelingen van ziekenhuizen en ook peuterspeelzalen te includeren. Eerstehulpafdelingen krijgen mogelijk gevallen van kindermishandeling onder ogen die niet verder in het medisch circuit doordringen. Peuterspeelzalen worden relatief wat vaker bezocht door kinderen uit gezinnen met een lagere sociaal-economische achtergrond, en uit allochtone gezinnen. Ook de huisartsen zouden in grotere getale moeten meedoen, en daarvoor in hun overbezette agenda's (zonodig betaalde) ruimte moeten krijgen. Wel moet hierbij bedacht worden dat het netwerk van informanten altijd een steekproef zal blijven uit alle mogelijke relevante informanten, en dat dus betrouwbaarheidsmarges rond de prevalentieschattingen onvermijdelijk zijn. Overigens zijn door het grote aantal informanten in onze studie de betrouwbaarheidsintervallen relatief klein. Een landelijk registratiesysteem (Operatie Jong) met informatie over alle contacten van een individueel kind met de gezondheidszorg zal ongetwijfeld ook veel inzicht verschaffen in kindermishandeling maar blijft in reikwijdte, diepgang, en precisie achter bij de benadering zoals we die in de NPM-2005 hebben gekozen: een steekproef met diepergravende metingen kan soms meer informatie (ook over de populatie) opleveren dan een populatieonderzoek met noodzakelijkerwijze oppervlakkige peilingen.

Nog twee andere beperkingen kunnen een rol spelen bij de schattingen van de prevalentie en van de omvang van de risico's. De eerste beperking betreft de relatief korte duur van de periode waarin de informanten werd gevraagd gevallen van kindermishandeling te registreren. Deze korte periode van drie maanden kan ertoe leiden dat in de eerste weken het aantal signaleringen een piek vertoont vanwege de (onwillekeurige) terugblik van de informanten op de voorgaande periode: evidentie voor kindermishandeling in die periode zou een doorslaggevende rol kunnen spelen bij de waarneming en rapportage van mishandeling die ook in de onderzoeksperiode doorloopt. Dat zou kunnen leiden tot een overschatting van de prevalentie over drie maanden en een inflatie van de prevalentiecijfers. Deze overschatting kan niet erg groot zijn. Als we de mediaan nemen van de gerapporteerde gevallen van mishandeling dan valt die mediaan op 4 november, middenin de periode van drie maanden. De tweede beperking betreft de NKPS vergelijkingsgroep, en deze beperking werkt waarschijnlijk in tegengestelde richting. De NKPS steekproef waaraan de verdelingscriteria voor de populatie zijn ontleend, kan uiteraard ook zelf gezinnen omvatten waarin kindermishandeling voorkomt. De NKPS gezinnen zijn niet 'opgeschoond' voor kindermishandeling, en verschillen met de groep NPM- of AMK- gezinnen met een mishandeld kind kunnen daardoor minder scherp zijn dan wanneer een gescreende steekproef zou zijn gebruikt (die overigens weer andere nadelen zou hebben).

Ten slotte moeten we ook de beperkingen van de AMK-gegevens noemen. Hoewel we alle AMK-gegevens over een heel jaar beschikbaar hebben gekregen, bleek de dataset maar weinig variabelen te bevatten die compleet en transparant waren gescoord. Zo was de informatie over sociaal-economische status van de gezinnen onvoldoende systematisch verzameld om een bruikbare typering



van de onderzochte groep te kunnen geven. In de toekomst zal zorgvuldiger registratie van de AMK-meldingen volgens het Child Abuse Risk Evaluation.nl, oftewel het CARE.nl protocol (De Ruiter & De Jong, 2006) wellicht tot een vollediger beeld kunnen leiden van de gezinnen waaruit de mishandelde kinderen afkomstig zijn. Niettemin hebben de beperkingen meer gevolgen voor de beantwoording van enkele belangrijke vragen over specifieke kenmerken van daders en slachtoffers van kindermishandeling, dan dat zij de schatting van de prevalentie van kindermishandeling beïnvloeden. We hebben meer dan 1000 informanten verspreid over Nederland en over diverse beroepsgroepen bereid gevonden hun observaties te boekstaven. Een replicatie van de Amerikaanse NIS is daardoor mogelijk gebleken.

### **NPM-2005 en NIS**

De Nederlandse replicatie van NIS heeft ook enkele belangrijke voordelen boven de oorspronkelijke NIS. Zo hebben we alle provincies in ons onderzoek kunnen betrekken, terwijl NIS slechts een selectie van 42 van de 3.142 'counties' heeft kunnen bestrijken. Ook hebben we een relatief groot aantal informanten bij ons onderzoek kunnen betrekken in vergelijking tot de Amerikaanse NIS. Daardoor zijn de schattingen van het prevalentiecijfer nauwkeuriger. De extrapolatie van door informanten gesignaleerde gevallen naar de prevalentie in de populatie gaat in het NIS gepaard met een lange reeks ondoorzichtige statistische bewerkingen en wegingen. Er is geen transparant algoritme dat eenvoudig kan worden gerepliceerd. In ons geval hebben we voor een andere benadering gekozen. Uitgaande van het aantal kinderen dat onder ogen komt (of kan komen) van een informant is een extrapolatie gemaakt van de door hem of haar gesignaleerde mishandelinggevallen naar de populatie. Dat is een directe en doorzichtige procedure die verschillende gewichten toekent aan een casus uit verschillende informantengroepen en dat doet op basis van de omvang van de groep kinderen met wie de informantengroep regelmatig (potentieel) contact heeft. We bevelen deze methode aan voor toekomstige prevalentiestudies, ook voor de Amerikaanse NIS.

Vormen van kinderdoding met een geringe prevalentie kunnen door onze aanpak niet goed worden getraceerd. De meer dan 1000 informanten hebben slechts 1 geval van kinderdoding gemeld in de onderzochte periode van drie maanden, en het is niet mogelijk hierop een betrouwbaar prevalentiecijfer te baseren. Volgens onze systematiek zou deze casus, gemeld door de politie, leiden tot een schatting van ongeveer 16 kinderdodingen per jaar. Deze grove schatting ligt tussen de beide gangbare schattingen voor kinderdoding in Nederland in. Deze lopen uiteen van 50 gedode kinderen per jaar (Willems, 1999) tot 85 kinderdodingen over de periode 1992-2001, dus 8.5 kinderdoding per jaar, op basis van officieel geregistreerde misdaadcijfers (Nieuwbeerta & Leistra, 2003). De NIS-3 komt voor de V.S. uit op 0.02 gevallen van kinderdoding per 1.000 kinderen. Dat zou voor de Nederlandse populatie ongeveer 70 kinderdodingen per jaar betekenen. Hoe dan ook, kinderdoding is een even dramatisch als zeldzaam verschijnsel, en het is onduidelijk of maatregelen ter voorkoming van kindermishandeling tevens zullen leiden tot vermindering van kinderdoding. Kinderdoding is



niet zonder meer het 'logische' vervolg op kindermishandeling; het overgrote deel van de gevallen van kindermishandeling loopt (gelukkig) niet uit op het overlijden van het slachtoffer. Blijkbaar zijn er bijzondere omstandigheden die tot kinderdoding leiden, maar welke dat zijn kunnen we uit onze studie niet opmaken. Unieke kenmerken van slachtoffers en/of daders zullen hierbij een rol spelen, maar de geringe prevalentie sluit empirische identificatie daarvan uit.

Schattingen over de omvang van kindermishandeling zijn vaak vergeleken met bepalingen van 'het topje van de ijsberg' (Creighton, 2002). Hoewel in onze studie verschillende niveaus van signalering zijn bestreken om een groter deel van die ijsberg boven water te krijgen, is ongetwijfeld een aantal gevallen van kindermishandeling ontsnapt aan de aandacht van de AMK's en onze informanten. Van de vijf door Creighton (2002) genoemde niveaus hebben we de eerste drie in deze studie betrokken: (1) gevallen gemeld bij AMK's; (2) gevallen gemeld bij andere overheidsinstanties (bijv. politie, rechtbank); (3) gevallen gemeld door professionelen die niet tot een justitiële instantie behoren (bijv. scholen, dagopvang, ziekenhuizen, consultatiebureaus, sociale voorzieningen, geestelijke gezondheidszorg). De overige twee niveaus zijn buiten beschouwing gebleven, te weten (4) gevallen bekend binnen de maatschappij (buren, gezinsleden, familieleden) die niet gemeld worden bij 1 of 2; en (5) alle overige, onbekende gevallen van kindermishandeling. Dit laatste niveau kan eigenlijk niet goed langs objectieve weg in een prevalentiestudie worden betrokken, en het is dus de onvermijdelijke restcategorie. Maar het vierde niveau zou in een volgende studie wel degelijk meer aandacht verdienen. Het is niet ondenkbaar dat bijvoorbeeld buurtgenoten onder de garantie van geheimhouding gevallen van kindermishandeling melden die (nog) niet bekend zijn bij professionals of professionele instanties.

Methoden als 'randomized response technique' (RRT) (Van der Heijden, van Gils, Bouts & Hox, 2000) en 'network scale-up' (indirecte bevraging) werden voor dit soort onderzoek ontwikkeld. De randomized response technique is een ondervragingsmethode die speciaal is ontwikkeld om gevoelige onderwerpen zoals fraude op een meer valide wijze te meten. Door het inbrengen van een kanselement (met behulp van bijvoorbeeld dobbelstenen of speelkaarten) wordt de bescherming van de privacy van de respondent verhoogd, waardoor respondenten minder geneigd zijn om sociaal wenselijk gedrag te tonen. Meta-analyse van de resultaten van 35 jaar validatie-onderzoek toont aan dat randomized response onderzoek meer valide schatters oplevert dan conventionele onderzoeksmethoden wanneer het onderwerp maatschappelijk gevoelig is (Lensvelt-Mulders, Hox, & van der Heijden, ter publicatie aangeboden). Bij network scale-up antwoorden respondenten op een aantal vragen over subpopulaties waarvan de verdeling bekend is (bijv. hoeveel mensen ken je met de naam Kees? Hoeveel bakkers ken je?). Daarnaast worden concrete vragen gesteld over de te schatten subpopulatie (voor meer details zie Killworth, Johnsen, McCarty, Shelley, & Bernard, 1998a; Killworth, McCarty, Bernard, Shelley, & Johnsen, 1998b). Het verdient dringend aanbeveling deze meer geavanceerde methoden van onderzoek in te zetten in toekomstige studies naar prevalentie van kindermishandeling. Deze methoden zijn, anders dan zelfrapportage door vragenlijsten, minder behept met antwoordbiases en vertekening door sociale wenselijkheid, en ze sluiten daardoor beter aan bij het NPM-2005 instrumentarium.



Studies naar de incidentie en prevalentie van kindermishandeling door middel van vragenlijsten zoals de Parent-Child Conflict Tactics Scales (CTSPC; Straus, 1998; zie Lamers-Winkelmann et al., 2006) leiden vanzelfsprekend tot hogere schattingen van kindermishandeling. Zo vonden Straus en collega's (Straus et al., 1998) in een nationale Amerikaanse prevalentiestudie met de CTSPC een prevalentie in 1995 van ernstige geweldpleging in het gezin van 49 op de 1.000 gevallen. In een andere, cross-culturele studie met de CTS onder studenten in 17 landen vonden Straus en collega's (2004) een prevalentie van 570 per 1.000 respondenten die aangeven dat zij vóór hun twaalfde verjaardag regelmatig en veel door hun ouders werden geslagen (voor een overzicht, zie Tabel 1.1 in hoofdstuk 1). In scherp contrast met deze hoge prevalentiecijfers voor slechts één enkel type mishandeling staat het NIS-3 cijfer van 23 op de 1.000 gevallen van alle soorten kindermishandeling in 1993, en ons eigen prevalentiecijfer van 30 op de 1.000 gevallen in 2005. Zoals eerder gezegd is dit de prevalentie over een jaar, en zou 'life-time' prevalentie die doorgaans met de vragenlijstmethode wordt bepaald beduidend hoger kunnen liggen. Maar of daarmee de kloof tussen de diverse schattingen kan worden gedicht, valt te betwijfelen. Uit Tabel 1.1 (hoofdstuk 1) kan worden afgeleid dat zelfrapportage over het algemeen leidt tot veel hogere prevalentieschattingen (gemiddeld bijna 200 per 1.000 kinderen over 22 studies) dan studies die informanten of professionals als bron van gegevens gebruiken (gemiddeld meer dan 13 gevallen per 1.000 over 8 studies). Wel kan op basis van de prevalentieschatting van 2005 een bovengrens voor life-time prevalentie worden bepaald. Uitgaande van de veronderstelling dat ieder jaar volstrekt nieuwe gevallen van mishandeling zich voordoen, dat iedere slachtoffer uitsluitend in de periode van 1 kalenderjaar wordt mishandeld, en dat het jaar 2005 een willekeurig jaar is van de 17 mogelijke jaren, dan zou life-time prevalentie geschat moeten worden op  $17 \times 30 = 510$  gevallen per 1.000 kinderen. De veronderstellingen zijn echter volstrekt ongeloofwaardig. Kinderen worden doorgaans over langere periodes mishandeld, en in de prevalentie van 2005 zitten ongetwijfeld gevallen die ook al in 2004 werden mishandeld of in 2006 zullen worden mishandeld. Het ontbreken van empirische gegevens over de (dis)continuïteit van kindermishandeling over de jaren heen maakt het onmogelijk op dit moment tot meer verantwoorde schattingen van life-time prevalentie te komen.

De methode van zelfrapportage over kindermishandeling door vragenlijsten voor te leggen aan respondenten heeft te kampen met verschillende bedreigingen van de interne validiteit. Zo kunnen respondenten uiteenlopende definities voor mishandeling hanteren bij rapportage van hun ervaringen. Verder is het autobiografisch geheugen geen objectieve registratie van de feiten uit het verleden maar een voortdurende reconstructie van dat verleden op grond van voortschrijdend inzicht en nieuwe ervaringen. Een adolescent die de vorige dag een fors meningsverschil met zijn ouders heeft gehad over tijdstip van thuiskomst, zal ongetwijfeld anders terugkijken op zijn ervaringen met diezelfde ouders in de periode daaraan voorafgaand dan een respondent die juist een goed gesprek met zijn ouders heeft gehad. Sociale wenselijkheid van antwoorden is niet makkelijk uit te sluiten door het gebruik van enkele controlevragen waarvan de validiteit onduidelijk blijft. Ten slotte laboreren de bestaande vragenlijsten naar kindermishandeling, in het bijzonder de CTS, aan meerduideligheid van de vragen, aan onduidelijke aansluiting tussen vraag en antwoordmogelijkheden, en



aan willekeurigheid in het bepalen van de grens tussen kindermishandeling en toegestane vormen van strenge discipline in de opvoeding.

### Preventieve interventies

Voorliggende studie geeft een prevalentieschatting van kindermishandeling en daarmee samenhangende risicofactoren. Daaruit kunnen enkele suggesties voor preventie en interventie worden afgeleid, maar deze suggesties zijn nog niet empirisch getoetst. Men moet ze beschouwen als gefundeerde hypothesen voor verder onderzoek.

Gezien de grote invloed van risicofactoren die samenhangen met opleiding en werk ligt het voor de hand te pleiten voor sociaal-economisch beleid met sterke nadruk op scholing en werkgelegenheid. Effectief scholings- en werkgelegenheidsbeleid zal ook de prevalentie van kindermishandeling doen verminderen, zo verwachten we, hoewel een causaal verband tussen de risicofactoren en kindermishandeling in de NPM niet kan worden aangetoond. Werkloze ouders en ouders met een afgebroken opleiding na de basisschool maken zich relatief het meest schuldig aan kindermishandeling. Opleiding lijkt belangrijker dan etnisch-culturele achtergrond, want als we controleren voor het laagste opleidingsniveau dan blijkt in allochtone gezinnen eigenlijk nauwelijks meer sprake van een verhoogd risico op kindermishandeling, zeker niet in traditioneel-allochtone gezinnen. Bij gezinnen van nieuw-allochtone herkomst, veelal gevlucht uit Afrikaanse of Oost-Europese landen, spelen mogelijk andere factoren een rol, zoals traumatische ervaringen van de ouders opgedaan in het land van herkomst waarbij wellicht therapeutische hulp noodzakelijk is om intergenerationale overdracht van geweld te voorkomen.

Ten slotte vindt relatief vaak kindermishandeling plaats in gezinnen met alleenstaande ouders. De aard van deze mishandeling is overwegend verwaarlozing, mogelijk als gevolg van een chaotische leefstijl en overmaat aan spanningen die voortvloeien uit de ongedeelde verantwoordelijkheid voor opvoeding en werk. 'It takes a village to raise a child' zo luidt een aloude Afrikaanse opvoedingswijsheid (geciteerd door Hillary Clinton, 1996). Alleenstaande ouders hebben wellicht meer baat bij gerichte opvoedingsondersteuning dan bij de verplichting tot betaalde arbeid, zeker in de voorschoolse fase. Kwalitatief goede en toegankelijke kinderopvang kan onderdeel zijn van dergelijke opvoedingsondersteuning (Van IJzendoorn, Tavecchio, & Riksen-Walraven, 2004). Overigens lijkt hier een spanning te ontstaan tussen werkloosheid en alleenstaand ouderschap als risicofactoren. In hoofdstuk 7 hebben we laten zien dat ook in geval van werkloosheid het alleenstaand ouderschap een extra risico vormt, met een 3 keer verhoogd percentage kindermishandeling. Wat we hier suggereren is het creëren van een vrije keuze van alleenstaande ouders van jonge kinderen voor betaald werk buitenshuis of onbetaalde 'zorgarbeid' binnenshuis.



Het verdient uiteraard aanbeveling kindermishandeling in een vroegtijdig stadium te voorkomen. Onze studie wijst uit dat éénoudergezinnen, stiefgezinnen, gezinnen met werkloze ouders, allochtone gezinnen, gezinnen uit de laagste milieus, en grotere gezinnen een verhoogd risico op kindermishandeling laten zien. Dat geldt nog sterker voor gezinnen met een combinatie van dergelijke kenmerken. Het is de cumulatie van risicofactoren die het scherpste risicoprofiel oplevert. Preventieve interventies zoals die bij adoptieouders sinds jaar en dag verplicht zijn en door de adoptieouders zeer worden gewaardeerd (Juffer, Bakermans-Kranenburg & Van IJzendoorn, in druk) zouden ook in deze risicogroepen belangrijke steun kunnen bieden aan jonge ouders. Een van de weinige preventieve interventies waarvan de effectiviteit in Nederland empirisch is vastgesteld, is de Video-feedback to Promote Positive Parenting (VIPP, Juffer, Bakermans-Kranenburg, & Van IJzendoorn, in druk). Deze gedragsgerichte, relatief kortdurende aanpak, gericht op verhoging van de ouderlijke sensitiviteit en verbetering van het stellen van grenzen (disciplineren) kan op een niet-stigmatiserende manier worden ingezet in een brede categorie gezinnen, ook al heeft zich in die gezinnen (nog) geen kindermishandeling voorgedaan. VIPP is namelijk niet gericht op het bestrijden van kindermishandeling zelf, maar op het scheppen van voorwaarden waaronder ouders het hoofd kunnen bieden aan de dagelijkse spanningen die de opvoeding van jonge kinderen kan oproepen. Consultatiebureaus hebben een unieke rol in het volgen van kinderen en hun ouders gedurende de eerste levensjaren, en zij zouden toegerust kunnen worden om deze preventieve interventies op verantwoorde wijze gestalte te geven.

De Reflectie- en Actiegroep Aanpak Kindermishandeling (RAAK) is door de overheid in staat gesteld om in vier regio's (Westelijke Mijnstreek, Amsterdam Noord, Flevoland en Zaanstreek Waterland) een omvattende aanpak van kindermishandeling uit te proberen. De benadering van de zogenaamde RAAK Regio's is gericht op opvoedingsondersteuning voor alle ouders, op eerdere signalering van kindermishandeling, en op verbetering van de hulpverlening bij geconstateerde kindermishandeling ([www.samenopvoeden.nl](http://www.samenopvoeden.nl)). In hoeverre de bredere benadering van RAAK effect sorteert is nog niet goed vast te stellen; de eerste impressies zijn positief maar een gedegen wetenschappelijk verantwoorde evaluatie is nog niet voorhanden (Hermanns & Ter Meulen, 2005). De brede aanpak maakt het wellicht ook lastig bij gebleken succes te bepalen welke component of componenten in de RAAK Regiobenadering verantwoordelijk zijn geweest voor de effecten. In ons onderzoek was het tot dusver onmogelijk de RAAK Regio's te evalueren. Overigens kunnen de activiteiten in de RAAK Regio's tot meer signaleringen en meldingen van kindermishandeling hebben geleid, en dus tot hogere prevalentieschattingen. Dergelijke invloeden zijn ook op ander vlak denkbaar, bijvoorbeeld door opzienbarende gevallen van kindermishandeling en -doding die tot meer alertheid bij informanten kunnen leiden. De NPM-2005 prevalentieschatting is een momentopname, en alleen door herhaalde uitvoering van NPM is het mogelijk dergelijke invloeden te traceren.



---

## Een bio-ecologisch model van kindermishandeling

In de Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen zijn uitsluitend pedagogische en sociale risicofactoren onder de loep genomen. Aan psychologische en neurobiologische factoren die samenhangen met het ouderschap van kindermishandeling (en ook de mogelijke psychische en sociale gevolgen ervan voor de kinderen) hebben we geen aandacht kunnen schenken. Niettemin moet een volledig verklaringmodel van kindermishandeling en haar gevolgen factoren in het gehele spectrum van molecuul tot werkgelegenheid omvatten en integreren. Niet ieder kind in een gezin met mishandelende ouders wordt slachtoffer, en niet ieder mishandeld kind heeft daarvan even ernstige gevolgen ondervonden. De vraag is hoe we dergelijke verschillen in vatbaarheid voor (de gevolgen van) kindermishandeling kunnen verklaren. De tweelingstudie van Jaffee e.a. (2004) naar genetische en omgevingsinvloeden op harde vormen van opvoeding en mishandeling laat zien dat kinderen met een verschillende genetische bagage hun ouders meer of minder kunnen prikkelen tot een harde aanpak. Zo spelen kinderen zelf mogelijk een rol in het ontstaan van externaliserend probleemgedrag (agressief, oppositioneel of antisociaal gedrag) door hun ouders tot harde disciplinerende maatregelen te lokken die vervolgens leidt tot ongevoeligheid bij het kind voor de gevolgen van zijn gedrag voor anderen. Maar de grenzen van het effect van kinderen op het gedrag van hun ouders lijkt bij mishandeling te liggen. Jaffee en haar collega's lieten zien dat kindermishandeling vooral met factoren samenhangt die tussen gezinnen verschillen, dus met omgevingsfactoren die met de invloed van het kind niets van doen hebben. Hun onderzoek maakt het aannemelijk dat niet de genen maar de omgeving verantwoordelijk zijn voor kindermishandeling. Niettemin kunnen genetische verschillen tussen kinderen van groot belang zijn voor begrip van de differentiële effecten van kindermishandeling.

Een bio-ecologisch model zoals bijvoorbeeld door Bronfenbrenner is gepropageerd laat zien dat sociale factoren maar een klein deel van de puzzel vormen, en dat het de moeite loont om ook de neurobiologische dimensie in beschouwing te betrekken. Juist de nadruk op de neurobiologie van kindermishandeling zal de invloed van de pedagogische omgeving en van sociale en pedagogische interventies duidelijker profileren. Een goed voorbeeld van onderzoek naar de interactie tussen neurobiologische en pedagogische factoren is de beroemde longitudinale studie van Caspi en collega's (2002) naar de effecten van kindermishandeling op de ontwikkeling van antisociaal gedrag in de volwassenheid. Als kinderen zijn blootgesteld aan harde opvoeding en zelfs mishandeling dan leidt dat vooral tot antisociaal gedrag als deze kinderen tevens genetisch kwetsbaar zijn, in dit geval door een monoamine oxidase A (MAOA) genotype met lage productie van het MAOA enzym. MAOA is van belang voor de afbraak van serotonine, dopamine en norepinephrine hormonen die de regulatie van emoties en gedrag beïnvloeden (Kim-Cohen et al., 2006). In een recente Leidse studie vonden we dat dergelijke gen-omgeving interacties al heel vroeg in de levensloop zichtbaar worden. Zo wordt het risico op agressief gedrag bij peuters vergroot door een insensitieve opvoeding van de ouders, maar alleen bij kinderen die genetisch kwetsbaar zijn, in dit geval door een gebrekkige regulatie van het dopamine systeem, waarbij de lange variant van het DRD4 polymorfisme een rol





speelt (Bakermans-Kranenburg & Van IJzendoorn, 2006). Juist verscherpt inzicht in de interactie tussen genen en omgeving maakt duidelijk waarom sociale en pedagogische interventies bij sommige kinderen grote effecten sorteren en bij andere kinderen nauwelijks verandering teweeg brengen.

### **Pleidooi voor herhaalde NPM metingen**

Ten slotte bepleiten we herhaalde, driejaarlijkse peilingen van de prevalentie van kindermishandeling in Nederland, een monitor voor kindermishandeling met de door ons gebruikte benadering van informanten. Onze prevalentiecijfers en de bepalingen van risicofactoren voor kindermishandeling zijn de beste schattingen die voor de Nederlandse situatie beschikbaar zijn. Maar ons onderzoek past goed in de door Karl Popper geschetste metafoer van het moeras: geen enkele bewering heeft een rotsvaste ondergrond, integendeel wetenschappelijke bevindingen zijn op moerassige grond gebouwd, en moeten voortdurend beter gefundeerd worden. Dat geldt zeker voor onderzoek naar kindermishandeling, een uitermate lastig onderzoeksterrein. Herhaalde metingen kunnen onze bevindingen steun geven en waar nodig bijstellen. Een dergelijke monitor van kindermishandeling geeft een steeds betrouwbaarder beeld van de prevalentie om de invloed van overheidbeleid, van gewijzigde bevolkingsamenstelling, of van veranderde mentaliteit bij ouders te kunnen registreren.

Het wordt tijd kindermishandeling tot speerpunt van beleid en preventiepraktijk te maken, en de ontwikkeling ervan over de tijd nauwgezet te volgen, misschien wel even nauwkeurig als schommelingen in het bruto nationaal produkt dat geldt als thermometer voor onze welvaart. Als de NPM-2005 aanpak in meer landen van de Europese Unie zou worden ingevoerd, kunnen we meer inzicht krijgen in de effecten van nationaal beleid op de prevalentie van kindermishandeling. De Amerikaanse overheid financiert nu al enkele tientallen jaren de kostbare herhaalde metingen van de NIS via het United States Department of Health and Human Services. Blijkbaar vindt deze overheidsinstelling het tot haar takenpakket behoren om de ontwikkelingen in de prevalentie van kindermishandeling op de voet te volgen. De vraag is waarom dat (tot voor kort) niet het geval was in Nederland en in andere Europese landen. De reden kan in ieder geval niet zijn dat hier het probleem van kindermishandeling verwaarloosbaar klein zou zijn. Met meer dan 100.000 gevallen van kindermishandeling per jaar steekt Nederland niet gunstig af ten opzichte van de Verenigde Staten van Amerika, en het is dus noodzakelijk ook hier de prevalentie ervan nauwgezet en regelmatig te volgen.



# Referenties

---



## Literatuur

Ageton, S.S. (1983). *Sexual assault among adolescents*. Lexington, MA: Lexington Books.

AIHW (Australian Institute of Health and Welfare) (2004). *Child Protection Australia 2002-03*. AIHW cat. No. CWS 22. Canberra: AIHW (Child Welfare Series no. 34).

AMK (2005). *Adviezen en meldingen over kindermishandeling in 2005. Registratiegegevens van de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling*. <http://www.kindermishandeling.info/publicaties/kindermishandeling/AMKs2005.pdf>

Amaya-Jackson, L., et al. (2000). In H. Baartman. (2005). *Kindermishandeling; de politiek een zorg?* In: H. Baartman, R. Bullens & J. Willems. *Kindermishandeling: de politiek een zorg*. Amsterdam: SWP.

Astley, R. (1953). Multiple metaphysical fractures in small children. *British Journal of Radiology*, 26, 577-583.

Baeten, P. (2002). *Meldcode kindermishandeling: Richtlijnen voor het handelen van beroepskrachten*. Utrecht: NIZW Jeugd, Expertisecentrum Kindermishandeling.

Baeten, P. (2004). *Protocol van handelen bij vermoedens van kindermishandeling in relaties van afhankelijkheid en onvrijheid*. Utrecht: NIZW: Expertisecentrum Kindermishandeling.

Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2006). Gene-environment interaction of the dopamine D4 receptor (DRD4) and observed maternal insensitivity predicting externalizing behavior in preschoolers. *Developmental Psychobiology*, 48, 406-409.

Bakermans-Kranenburg, M. J., Van IJzendoorn, M. H., & Kroonenberg, P. M. (2004). Differences in attachment security between African-American and White children: ethnicity or socio-economic status? *Infant Behavior and Development*, 27, 417-433.

Bardi, M. & Borgognini-Tarli, S.M. (2001). A survey on parent-child conflict resolution: intrafamily violence in Italy. *Child Abuse & Neglect*, 25, 839-853.

Bell, C., & Jenkins, E.J. (1993). Community violence and children on Chicago's southside. *Psychiatry*, 56, 46-54.

Ben-Arieh, A., & Haj-Yahia, M. (2006). The "geography" of child maltreatment in Israel: Findings from a national data set of cases reported to the social services. *Child Abuse & Neglect*, 30, 991-1003.

Brands, E., Jongasma, M., & Plantenga, L. (2004). *Informeel versus formeel kinderopvang*. Groningen: Maatschappelijk Ondernemers Groep.

Caffey, J. (1946). Multiple fractures in long bones of infants suffering from chronic subdural hematoma. *American Journal Roentgenology*, 56/2, 163-173.

Caspi, A., McClay, J., Moffit, T.E., Mill, J., Martin, J., Craig, I.W., Taylor, A., & Poulton, R. (2002). Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science*, 297, 851-854.

Cawson, P., Wattam C., Brooker S. & Kelly G. (2000). *Child maltreatment in the United Kingdom: a study of the prevalence of abuse and neglect* London: NSPCC.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2004a). Opgehaald op 10 oktober 2006 van <http://statline.cbs.nl/Stat-Web/table.asp?STB=T&LA=nl&DM=SLNL&PA=37312&DI=a&D2=a,!1-4,!6-7&HDR=G1>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2004b). Opgehaald op 10 oktober 2006 van <http://statline.cbs.nl/Stat-Web/table.asp?STB=T&LA=nl&DM=SLNL&PA=37175ned&DI=a&D2=0,6,16,26,36,1&HDR=G1>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2005). Opgehaald op 5 september 2006 van <http://statline.cbs.nl/Stat-Web/start.asp?LA=nl&DM=SLNL&lp=Search%2FSearch>.

Creighton, S. J. (2002). Recognising changes in incidence and prevalence. In: Browne, K. D., Hanks, H., Stratton, P. and Hamilton, C. (Eds). *Early prediction and prevention of child abuse. A handbook*. Chichester: Wiley.

Crombag, H. F. M., Van Koppen, P. J., & Wagenaar, W. A. (1996). *Dubieuze zaken*. Amsterdam: Contact.

De Ruiter, C., & De Jong, E. M. (2006). *Child abuse risk evaluation-NL. Richtlijnen voor gestructureerde beoordeling van het risico van kindermishandeling*. Utrecht: C. de Ruiter.

DHHS (U.S. Department of Health and Human Services) (1988). *Study findings. Study of national incidence and prevalence of child abuse and neglect (NIS-1)*. Washington: DC: National Center on Child Abuse and Neglect.

DHHS (U.S. Department of Health and Human Services) (2000). *Child maltreatment 2002*. Washington: Children's Bureau.

Draijer, N. (1990). *Seksuele traumatisering in de jeugd; lange termijn gevolgen van seksueel misbruik van meisjes door verwanten*, Uitgeverij SUA, Amsterdam.

Finkelhor, D., & Dziuba-Leatherman, J. (1994). Children as victims of violence: A national survey. *Pediatrics*, 94, 413-420.

Finkelhor, D., Omrod, R., Turner, H., & Hamby, S. L. (2005). The victimization of children and youth: A comprehensive National Survey. *Child Maltreatment*, 10, 5-25.

Hermanns, J., & Ter Meulen, M. (2005). Een andere aanpak van kindermishandeling. *Tussenverslag Regio's Raak. Periode 1 juli 2003 – 1 februari 2005*. Woerden/ Amsterdam: CO ACT Consult/ Mtm.

Jaffee, S. R., Caspi, A., Moffit, T. E., Polo-Thomas, M., & Price, T. S. (2004). The limits of child effects: Evidence for genetically mediated child effects on corporal punishment but not on physical maltreatment. *Developmental Psychology*, 40, 1047-1058.

Juffer, F., & Van Tuyl, L. A. C. (2001). Adoptiekinderen: psycho-sociale gezondheid. In: A. J. M. Bonnet-Breusers, R. Hira Sing, H. B. H. Rensen & M. M. Wagenaar-Fisher (Red.), *Praktijkboek Jeugdgezondheidszorg* (pp. 77-97). Maarssen: Elsevier.

Juffer, F., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (Eds.) (in press). *Promoting Positive Parenting: An attachment-based intervention*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum.

Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962). The battered child syndrome. *Journal of the American Medical Association*, 181, p. 17-24.

Killworth, P.D., Johnsen, E.C., McCarty, C., Shelley G.A., & Bernard H.R. (1998a). A social network approach to estimating seroprevalence in the United States. *Social Networks*, 20, 23-50.

Killworth, P.D., McCarty, C., Bernard H.R., Shelley G.A., & Johnsen, E.C. (1998b). Estimation of seroprevalence, rape, and homelessness in the United States using a social network approach. *Evaluation Review*, 22, 289-308.

Kilpatrick, D.G., Acierno, R., Saunders, B.E., Resnick, H.S., & Best, C.L. (2000). Risk factors for adolescent substance abuse and dependence: Data from a national sample. *Journal of consulting and clinical psychology*, 68, 19-30.

Kim-Cohen, J., Caspi, A., Taylor, A., Willimas, B., Newcombe, R., Craig, J.W., & Moffit, T. E. (2006). MAOA, maltreatment, and gene-environment interaction predicting children's mental health: new evidence and a meta-analysis. *Molecular Psychiatry*, 11, 903-913.

Lensvelt-Mulders, G., Hox, J.J., & Van der Heijden, P. (Submitted). How to Improve the Efficiency of Randomized Response Designs.

Lünnemann, K., Nieborg, S., Goderie, M., Kool, R., & Beijers, G. (2006). *Kinderen beschermd tegen seksueel misbruik. Evaluatie van de partiële wijziging in de zedelijkheidswetgeving*. Utrecht: Verweij - Jonkers Instituut.

May-Chahal, C., & Cawson, P. (2005). Measuring child maltreatment in the United Kingdom: A study of the prevalence of child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 29, 969-984.

National Center on Child Abuse and Neglect, Children's Bureau (1981). *Study Findings: National Study of the incidence and severity of Child Abuse and Neglect*. HHS Publication No. (OHDS) 81-30325. Washington, DC.: U.S. Department of Health and Human Services.

Netherlands Kinship Panel Study (NKPS) (2006). Opgehaald september 2006 van <http://www.nkps.nl>.

Nieuwbeerta, P., & Leistra, G. (2003). Moord en doodslag in Nederland. Een overzicht van alle zaken in de periode 1992-2001. *Tijdschrift voor Veiligheid en Veiligheidszorg*, 2(3), 36-57.

Noordhoek-Van der Staay, J. (1992). *De prevalentie van kindermishandeling bij kinderen met sociale, gedrags- en emotionele problematiek*, Vakgroep Pedagogiek, Vrije Universiteit, Amsterdam.

Paolucci, E. O., Genuis, M.L., & Violato, C. (2001). A meta-analysis of the published research on the effect of CSA. *Journal of Psychology*, 135, 17-36.

Raad voor het Jeugdbeleid. (1988). *Kindermishandeling vermeldenswaard*. Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, Rijswijk.

Sandfort, T. (1988). *Het belang van ervaring. Over seksuele contacten in de vroege jeugdijaren en seksueel gedrag en beleven op latere leeftijd*. Dissertatie Utrecht. Utrecht: Homostudies.

Sariola, H., & Utela, A. (1992). The prevalence and context of family violence against children in Finland. *Child Abuse & Neglect*, 16, 823-832.

Sariola, H., & Utela, A. (1994). The prevalence of child sexual abuse in Finland. *Child Abuse & Neglect*, 18, 827-835.

- Sedlak, A. (2001). *A history of the National Incidence Study of Child Abuse and Neglect*. Rockville, MD: Westat.
- Sedlak, A., & Broadhurst, D. (1996). *Third national incidence study of child abuse & neglect*. Washington DC: U.S. Department of Health and Human Services.
- Sedlak, A. J. (1991). *National incidence and prevalence of child abuse and neglect: 1988 - Revised report*. Rockville, MD: Westat.
- Sidebotham, P., & Golding, J. (2001). Child maltreatment in the "Children of the nineties": A longitudinal study of parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 25, 1177-1200.
- Straus, M.A. (2004). Cross-Cultural Reliability and Validity of the Revised Conflict Tactics Scales: A Study of University Student Dating Couples in 17 Nations. *Cross-cultural Research*, 38, 407-432.
- Straus, M.A., Hamby, S., Finkelhor, D., Moore, D.W. & Runyan, D. (1998). Identification of child maltreatment with the Parent-Child Conflict Tactics Scales: development and psychometric data for an national sample of American parents, *Child Abuse & Neglect*, 22, 249-270.
- Straus, M.A., Gelles, R.J. & Steinmetz, S. (1981). *Behind closed doors; violence in the American family*, New York: Anchor Books.
- Straus, M.A. & Gelles, R.J. (1986). Societal change and change in family violence from 1975 to 1985 as revealed in two national surveys. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 465-479.
- Theodore, A.D., Chang, J.J., Runyan, D.K., Hunter, W.M.H., Bangdiwala, S., & Agans, R. (2005). Epidemiological features of the physical and sexual maltreatment of children in the Carolinas. *Pediatrics*, 115, 331-337.
- Thompson, M.P., Kingree, J.B., Desai, S. (2004). Gender Differences in Long-Term Health Consequences of Physical Abuse of Children: Data From a Nationally Representative Survey. *American Journal of Public Health*, 94, 599-604.
- Tromc , N.M., Tourigny, M., MacLaurin, B., & Fallon, B. (2003). Major findings from the Canadian incidence study of reported child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 27, 1427-1439.
- Vandenbrouke, J.P. & Hofman, A. (1997). *Grondslagen der epidemiologie*, Utrecht: Bunge.
- Van der Heijden, P.G.M., Van Gils, G., Bouts, J., & Hox, J.J. (2000). A Comparison of Randomized Response, CASI and Face-to-Face Direct Questioning: Eliciting Sensitive Information in the Context of Welfare and Unemployment Benefit. *Sociological Methods & Research* 28, 505-537.
- Van Ijzendoorn, M. H. (1984). Answers without questions. *Perceptual and Motor Skills*, 59, 827-831
- Van Ijzendoorn, M. H., Tavecchio, L., & Riksen-Walraven, M. (2004). *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Willems, J. (1999). *Wie zal de opvoeders opvoeden; kindermishandeling en het recht van het kind op persoonswording*. Den Haag: Asser Press



**Willems, J. (2006).** *Staat dient op te treden tegen 'pedopartij'. Pedofilie, democratie, transisme en belang van het kind.* Maastricht, 14 oktober 2006.

**Wilson, E. B. (1927).** Probable inference, the law of succession, and statistical inference. *Journal of the American Statistical Associations*, 22, 20-212.

